I. FRAGMENTE PENTRU UN PORTRET-ROBOT

„Dar priviţi-mă în ochi!”
GEO DUMITRESCU

LA 17 ANI, AM „MURIT” PENTRU PRIMA OARĂ. N-am făcut-o cu plăcere. Martor mi-e... Asta-i, că nu prea am martori. Trebuia să „mor”. Am dus multă muncă de lămurire cu mine, cu ai mei. Precum ştiţi, se moare în fel şi chip. Nu am făcut excepţie de la regulă, am optat pentru una dintre cele două variante. Hotărârea de a da „ortu popii” am luat-o în noiembrie 1940: pe atunci, la putere se aflau Horia Sima şi Ion Antonescu, iar pe străzile Bucureştiului, „înjungheate” de cutremurul cel mare, se plimbau cu semeţie prusacă „uniformele” Wehrmach-tului.

Am „murit”, aş spune, în trepte: mai întâi am fost dat „dispărut”, radiat din „Evidenţa populaţiei”... Mureau prea mulţi oameni în perioada aceea, ca dispariţia mea civică să fie demnă de a fi remarcată. Un timp, dar şi acela foarte scurt, vecinii, precum şi „Cuţu” (o căţea, o căţea cu pete albe şi negre, bizară în felul ei – în serviciul băcanului Dolingher, vecin cu noi) au sesizat absenţa mea din curtea înnobilată cu patru latrine turceşti, pentru nu mai ţin minte câte...

Cu scurgerea zilelor, dar mai ales a evenimentelor, vecinii şi toţi cei care m-au cunoscut au fost siliţi să se împace cu gândul că „roşcovanul” – singurul exemplar de pe strada Negru-Vodă – a murit. Aşadar, cinci ani am fost „mort”, în care vreme, vă rog să mă credeţi, am mai „murit” în câteva rânduri. Prin propria-mi experienţă, vă pot asigura că doar prima „moarte” e ceva mai neplăcută, pe urmă, zău aşa, începi să-i prinzi gustul... Dar să mă întorc de unde am plecat. Există în destinul meu o coincidenţă formidabilă care, până şi pe mine, mă lasă perplex. Am „murit” într-un noiembrie 1940 şi după cinci ani, tot într-un noiembrie, am „înviat”, spre stupoarea vecinilor, obişnuiţi de secole cu o singură şi unică înviere. Stupefiată a fost şi căţeaua „Cuţu”; până mi-a lătrat un „Bine-ai sosit!”, s-a văzut nevoită să mă adulmece ceva mai stăruitor.

Puţin mai sus vă dezvăluiam că a „muri” e al dracului de greu. De

aici însă nu trebuie să trageţi concluzia că a „învia din morţi” ar fi o treabă mai uşoară. Şi nu din pricina birocraţiei, aşa cum unii ar fi înclinaţi să creadă. Identitatea, de pildă, mi-am redobândit-o imediat. Ehei! (exclamaţia este proprie acelor zile), altele au fost obstacolele de care m-am lovit. V-aţi pus vreodată întrebarea cum se poate reînnoda firul, şi aşa subţire, al vieţii după un cincinal de „deces”? Când am „pogorât” de bunăvoie în „groapă”, lăsasem pe pământ un stat naţional-legionar şi doi rivali care se înfruntau camaradereşte pentru un loc de seamă în istoria numită „Deutschland über alles”. Şi alta era lumea când m-am hotărât să mă „scutur de ţărână” şi să mă îndrept agale către vechiul meu domiciliu de pe strada Negru-Vodă nr. 36. Între timp, cea de-a doua mare conflagraţie -mondială luase sfârşit –punctul pe i îl pusese o bombă atomică – iar destinele statului român erau conduse de un guvern de largă concentrare democratică. Intraseră din nou în arenă mai toate partidele, care se pregăteau intens şi variat în vederea organizării alegerilor ce aveau să vină abia peste un an.

Dar s-o iau din nou de la „groapă”, ca să vă mai relev un obstacol. „Murisem” la 17 ani şi „înviasem” la 22 de ani, ras, tuns şi frezat de către cel de-al doilea război mondial. „Revenisem” deci pe pământ bărbat în toată firea (adolescenţa mi-o îngropasem într-un prim bombardament aerian... primul sub care căzusem), totuşi faţa-mi prelungă şi trasă trăda lumii înconjurătoare – din pricina coşurilor adolescentine – o abstinenţă bărbătească destul de îndelungată. Da, asta era realitatea! De ce aş ascunde-o? Ca „mort”, sincer vorbind, nu prea am avut timp de aventuri galante şi nici firea mea nu mi-a îngăduit să-mi trăiesc aventura sexuală oricum, oriunde, abuzând, să zicem, de legile războiului. Căci ca „mort” – uitasem să vă spun – am făcut o bună parte a războiului în tranşee, având chiar şi un inamic în faţă: Wehrmachtul.

PE AI MEI I-AM REGĂSIT BINE ŞI SĂNĂTOŞI. Tatăl meu făcuse dovada cerută de Antonescu că luptase în războiul de întregire a ţării, ca artilerist, în Regimentul 8 obuziere din Roman, şi astfel familia i-a fost lăsată în pace – în aceeaşi locuinţă mizeră, „fabricând” şepci din zori şi până-n noapte. Cinci duzini pe zi, doi oameni – tata şi mama –

o maşină de cusut „Singer”, o foarfecă uriaşă, un calapod şi un căzănel cu aburi. În absenţa mea nu intervenise nicio schimbare: – mama stătea cocoşată la maşina de cusut; tata mânuia cântând foarfeca, calapodul, iar către încheierea „fluxului tehnologic”, trecea la căzănelul cu aburi – netezirea şepcilor... Staţi că mint! Survenise totuşi o schimbare: materialul destinat celor 60 de şepci *zilnice* se numea acum... celofibră.

La apariţia mea, am înregistrat următoarele cuvinte:

Mama (cocoşată de muncă şi cu lacrimi în ochi): Ştiam că n-ai murit şi că într-o zi o să te întorci acasă!

Tata (ridicând foarfeca şi întrerupându-şi cupletul „Avea un picior fermecător”): Ei, băiete, ai „murit tu cât ai murit”, dar să vedem cum o să-ţi fie traiul de-acum încolo... Căci trebuie să faci ceva, nu-i aşa?

Înainte de a „muri”, dormeam cu tata în pat, amândoi cu capul pe aceeaşi pernă. În celelalte două paturi, dormeau mama, sora mea cea mare şi o nepoţică. Unica odaie a locuinţei noastre am găsit-o aşa cum am lăsat-o, deşi în curtea cu cele patru latrine căzuse, la 24 august ’44, o bombă germană. Până şi lampa de gaz atârna de acelaşi cui, iar când i se aprindea fitilul, dăruia pereţilor igrasioşi acelaşi dans fantastic al umbrelor.

Încă din prima noapte a întoarcerii fiului „risipitor”, taică-meu m-a tratat ca pe un bărbat în toată firea şi mi-a aşternut să dorm la picioarele lui. Era un pat îngust, dar nu mai îngust decât un mormânt. Da, nimic nu se schimbase în casa părintească! De acest adevăr mi-am dat seama şi mai bine când, după miezul nopţii, l-am simţit pe taică-meu că se dă jos din pat. Am deschis un ochi şi l-am văzut cu lampa în mână pornind la vânătoare de ploşniţe. E drept, în cei cinci ani de dispariţie, trăisem şi văzusem multe. Precum ştiţi, mortului îi cresc unghiile. Îmi creşteau şi mie şi, slavă Domnului!, am avut cu ce să mă scarpin sau să strivesc. De ploşniţe însă uitasem prin peregrinările mele! Şi, în tăcerea nopţii, urmărind vânătoarea tatii, am încercat un sentiment de uşurare. Aşadar, „înviasem” de-a binelea, eram din nou acasă, iar întrebarea „Cum voi trăi de-acum încolo?” se cerea tratată cu toată seriozitatea, adică morţii cu morţii, viii cu viii. Deci două tipuri de relaţii... sociale. Fireşte, pe mine mă interesa cea

privitoare la cei vii. A fi sau a nu fi? Iată întrebarea!
DE UNDE ŞI CUM, DUPĂ O ABSENŢĂ DE CINCI ANI, să reiau aventura traiului cotidian? Un capăt al firului îl reprezentam chiar eu şi ţineam bine în nună. Dar de unde naiba să-l culeg pe celălalt, rupt în 1940? În chinuitoarele mele frământări, „reînnodarea" lua forma unui nou act de naştere. Cum şi de unde să-l obţin? Cine să mi-l elibereze? *Carul cu fân* era mare cât un munte de necazuri!
În 1940, eram de trei ani băiat de prăvălie la un mare angrosist de manufactură de pe strada Gabroveni – Iulius Kohnfeld zis, după venirea la putere a guvernului naţionalist Goga–Cuza, şi „Sarvat S.A.R." („Societatea anonimă română pentru vânzarea articolelor textile"). Avea acest angrosist în magazin 18 vânzători, 2 băieţi de prăvălie şi 2 oameni de serviciu. Ţin minte că, încă din prima zi a angajării mele, a binevoit să mă anunţe: *„Costică* te vei numi de-acum încolo!" Dacă în clipa aceea m-ar fi pufnit râsul, aş fi fost pierdut. Aşa că n-am râs: trebuia cu orice preţ să muncesc, să aduc un ban în casă. *Costică* am rămas până în ceasul „morţii", căci vorba patronului era literă de lege. Ce să-i faci, i se părea lui că procesul de românizare a uriaşului său negoţ, pornit din iniţiativa guvernului Goga–Cuza, se desăvârşea dacă mă chema *Costică.*
Vă rog să mă credeţi că după prima noapte dormită la picioarele tatălui meu, aş fi pornit chiar de-a doua zi, de dimineaţă, pe Gabroveni 6, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar Iulius Kohnfeld, acest negustor genial, descins parcă dintr-o *Comedie umană* a laşilor şi care, cândva, îşi pornise negoţul de la zero, a izbutit în anii războiului să dobândească un paşaport antonescian şi dus a fost, să se întâlnească cu depozitele sale de valută din Anglia şi Elveţia... Deci pe *Costică* nu mai aveam de unde să-l iau.
Tot aşa, chiar din cea de-a doua zi a reînvierii mele, mi-aş fi îndreptat paşii spre strada Andrei Şaguna, în căutarea celuilalt capăt al firului. Lăsasem pe această veche uliţă bucureşteană o adolescentă – Anişoara. Prima mea iubire! Scria versuri fata cu care îmi petreceam serile pe dealul Patriarhiei, ţinându-ne înfioraţi de mână. Legionarii treceau în sus şi în jos cântând ameninţări cu moartea, iar noi ne plimbam visători. Ea visa să devină poetă, eu prozator (Uniunea

Scriitorilor, Fondul literar nu se profilaseră încă la orizont). Când am fugit în lume, am dus pretutindeni cu mine icoana chipului ei şi o poezie. O strofă o învăţasem pe de rost şi o recitam întruna, ca pe un poem interminabil:

Tot mai ageră ca mintea
Eşti tu inimioara mea,
Când ea tace îngreuiată,
Tu palpiţi, tu simţi ceva...

Că era aşa, că „inima palpita şi simţea ceva" o va dovedi şi strofa compusă de mine, pe front, într-un moment de acalmie:

Mă uit în urmă singuratic.
Acolo de unde anii adolescenţei
Au răsărit frumos, sălbatec.
Ca o floare a bunei dimineţi!

Mi se păreau versurile cele mai straşnice, cele mai... nemuritoare. Şi sunt, pentru mine, nemuritoare.

Iată însă că prima mea iubire, crezându-mă mort de-a binelea, s-a grăbit să facă nuntă cu un alt flăcău. Se îndrăgostise de unicul vânzător al magazinului de mobilă veche al tatălui ei, un om bun la suflet şi care, după 23 August, a fost arestat pe nedrept şi nu s-a mai întors niciodată la ai lui.

Aşadar, „priveam în urmă singuratic" şi constatam cu deznădejde că un alt capăt al firului – cel al primei mele iubiri – se pierduse în timp pentru totdeauna.

DE-AŢI ŞTI CÂTE PROBLEME I SE PUN UNUI „MORT" care se încăpăţânează să se întoarcă printre cei vii! Am învăţat să muncesc de mic copil. De la 11 ani. Nu exagerez şi nici nu urmăresc să impresionez pe nimeni. Pe vremea aceea niciun sociolog nu-mi dezvăluise că munca înnobilează. Pur şi simplu, la masă eram cinci guri: una dintre ele era a unui frate, zeţar de meserie, bolnav încă de la 18 ani de tuberculoză. Tusea lui, precum şi dorinţa mea de a-l salva (ceea ce s-a dovedit imposibil) m-au trimis la stăpâni. Copil fiind, am intrat de bunăvoie în angrenajul social al muncii şi, de atunci, n-am mai ieşit din el... Şi ca „mort" muncisem: la plivitul cartofilor, la culesul bumbacului, am şi văcărit (bătusem munţii

Uzbechistanului cu cirezile de vite), ca în cele din urmă, să mă specializez în săpatul tranşeelor şi în tragerile cu tot felul de tipuri de armă, inclusiv cu aruncătoarele de mine.
Într-un cuvânt, practicasem meserii care, trebuie să recunoaşteţi, acum, revenit pe străzile Bucureştiului, nu prea aveau căutare. Iar a trăi pe spinarea părinţilor – ce-i drept, „fabricanţi de şepci" – găseam că-i umilitor.
Deci încotro? Eram ca un car împotmolit în glodul drumului. De aceea mi-au şi sărit în ajutor membrii familiei, cunoscuţii; au avut loc şi câteva consilii. Extrag la întâmplare câte ceva din „procesele-verbale" păstrate cu grijă în „arhivele"... memoriei.
B. sora mea (cu gândul în altă parte): Să vedem... să căutăm... Trebuie să-i găsim ceva...
E. sora mea vitregă: La urma urmei, de ce n-ar învăţa coafura?... Amintiţi-vă! Avea talent. Dacă rămânea la Schecter (Salon de coafură pe str. col. Orero. Împlinisem 12 ani, iar patronul mă angajase împotriva legilor în vigoare), ar fi ajuns astăzi coafor de lux. Era precoce în meserie! Amintiţi-vă numai ce bucle frumoase ştia să facă!...
O vecină (ca toate vecinele, binevoitoare): Să se însoare! Eu asta zic. Am o partidă aşa de bună pentru el, că o să mă pomenească toată viaţa. Fată cu casa gata aranjată. Şi fată... Fată mare, pun mâna-n foc pentru ea... Are „tăiţei"! (Poreclă postbelică dată dolarilor la bursa neagră.) Mă uit la dânsul – aşa să am eu bine – că se potrivesc de minune. Gata! Mâine vederea...
Curiozitatea, am în vedere acel tip de curiozitate care reprezintă un combustibil de bază pentru un scriitor, sălăşluia în mine încă de mic. Ce ne-am face fără ea? Cum am mai detecta noi „materia primă" necesară literaturii? În consecinţă, ardeam de curiozitate să trăiesc „o vedere" şi să mă uit în ochii „partidei". Spre uluirea tuturor, mai ales a tatălui meu, am spus: „Vreau să mă însor! Vreau «vederea»!" Şi iată aşa, într-una din seri, vecina a invitat „partida" să-i facă o vizită. Iar eu, ca din întâmplare, trebuia să trec pe acolo şi s-o întreb: „Madam Le..., nu ştiţi cât e ceasul?" Mi-am jucat rolul perfect. Ştiam să întreb cât e ceasul, deşi nici la cei douăzeci şi doi de ani ai mei, nu

apucasem încă să am unul de mână sau de buzunar. Ei, şi intrând în casa vecinei, vă daţi seama că ea „s-a simţit" şi m-a prezentat musafirei. Aşa am făcut cunoştinţă cu „partida", aşa a început „vederea". Şi zău, când m-am uitat mai bine la dânsa, m-a cuprins deodată mila... de ea, dar, mai ales, de mine.

Un vecin (cel mai bogat din curte, căci era „fabricant de plăcinte" pe Calea Văcăreşti, cu un dever de invidiat): Spirtul denaturat are mare căutare pe piaţă. Ştiu eu un depozit şi am acolo o legătură. Capitalul îl dau eu, el trebuie să se ducă până la depozit, să ridice spirtul şi să-l ducă la adresa pe care i-o dau... Cu un singur transport trăieşte o săptămână ca un Don Juan.

De ce ca un Don Juan, vă rog să mă credeţi, n-am prea priceput.

Mama (fără să-şi ia ochii de la şapca pe care o trăgea la maşina de cusut): De ce să nu-şi deschidă o tarabă cu mărunţişuri, în piaţă? Am lua un împrumut de la Banca

de credit şi l-am pune pe picioare. Uită-te la domnu' Tică ce deştept a fost şi ce bine-i merge cu taraba din piaţă.

Tata (zburlindu-i-se lavaliera de la gât, relicvă încă dinainte de primul război mondial): Nu, nu, niciodată! Auzi vorbă! Tarabă! În vremurile noastre! Mai întâi, să se ducă la partid, să-şi rezolve situaţia. Pe urmă, o să stea aici lângă mine şi o să-l învăţ meseria noastră. Revoluţia are nevoie de şepci, nu de tarabe!

Cu toţii îmi voiau binele, şi părinţii, şi vecinii, şi cunoscuţii. Mă doreau la casa mea, gospodar aşezat. Mai ales mamei îi era teamă să nu mai „mor" o dată. Nici unul din ei – nici măcar sora mea B. – nu ştia că în sacul soldăţesc de campanie – averea cu care mă întorsesem de pe front – păstram, împreună cu gamela şi lingura, un caiet doldora de cuvinte şi că, în filele sale, se ascundea germenele viitoarei mele nefericiri – literatura...

În cele din urmă, m-am ridicat pe propriile-mi picioare, aşa cum o mai făcusem în nenumărate rânduri pe front, înainte de a porni la atac. De data asta însă, aveam nevoie, dacă voiam să supravieţuiesc, de un punct de sprijin, iar acesta, simţeam instinctiv, sălăşluia ascuns undeva în timpul trecut. Am pornit-o deci în căutarea zilei de ieri...

MAI DEMULT, UiN REPORTER DE LA RADIO mă chestionase

cu privire la copilăria mea. Îmi amintesc că îmi rezolvasem copilăria scurt şi concis, apelând la o singură frază: „Tovarăşe, eu am avut parte de o copilărie fără copilărie!” Suna frumos, tulburător. Pe atunci, asemenea fraze aduceau lacrimi în ochii unora. Minţeam însă. Dar pentru a înţelege acest adevăr, a fost necesar să mai trec prin câteva înfruntări dure cu viaţa.

În realitate, am avut o copilărie frumoasă, ce-i drept, cam scurtă, în schimb variată şi tumultoasă. De aceea, precum veţi constata, o şi împart în două „epoci” distincte.

M-am născut la 4 iulie 1923, în dulcele târg al Romanului. (Toate oraşele din Moldova sunt dulci mulţumită teilor, salcâmilor şi, în general, livezilor. Însă oraşul meu natal deţinea şi deţine un plus de... glucoză, datorită cunoscutei fabrici de zahăr „Danubiana”.) Mai bine de nouă ani am fost cetăţean al urbei întemeiată de Roman-Vodă. Aici, pe Strada Mare (Ştefan cel Mare) copilăria mea a cunoscut perioada sa de glorie. Aici s-au manifestat, pentru prima oară, subtilele mele calităţi organizatorice.

Vă voi dezvălui un fapt pe care l-am ascuns cu viclenie în toate autobiografiile, ba şi în nesfârşitele completări ce mi s-au cerut. În 1932, în Roman, lua fiinţă... clubul „Schmoll Pasta”... un club cu un „obiectiv politic” clar – să reducă la tăcere concurenţa, adică clubul „Gladys”. Ei bine, aflaţi că preşedintele acestui club, finanţat de capitaliştii fabricii de cremă de ghete „Schmoll Pasta”, am fost chiar eu. În această calitate, deţineam, printre altele, un steag, insigne, primisem chiar şi o minge de fotbal... Mi se expediau instrucţiuni, buletine etc., etc. Menţineam o intensă corespondenţă cu cluburile de peste hotarele... judeţului. Devenisem, recunosc, o „unealtă” a capitaliştilor care mă foloseau fără cruţare împotriva celuilalt mare fabricant de cremă de ghete – „Gladys”. Recunosc, recunosc... Dumnezeule! Dar cât era de minunat să te joci de-a clubul „Schmoll Pasta”, chiar dacă umblai prin gunoaie să cauţi cutii goale, cât mai multe, căci fiecare cutie îţi dăruia dintr-odată două „funduliţe” – „Schmoll” şi „Pasta” stanţate pe deschizător. Expediate apoi fabricii, „funduliţele” aduceau Clubului tot felul de premii – un steag, o minge de fotbal, un echipament sportiv. Cu cât numărul funduliţelor

adunate era mai mare, cu atât şi premiile erau mai substanţiale. De aceea, toţi membrii clubului primiseră din partea mea misiunea secretă de a-şi obliga părinţii, rudele, prietenii să folosească la văxuitul ghetelor şi pantofilor numai renumita cremă „Schmoll Pasta". Orice metodă care putea să grăbească golirea cutiilor înainte de consumarea cremei era binevenită. Scopul scuza mijloacele... Sub preşedinţia mea, clubul mergea din victorie în victorie. Ne apropiam încet şi sigur de Marele Premiu – un echipament pentru o echipă de fotbal. Mă şi vedeam alergând pe teren, după minge, echipat „Schmoll Pasta" din cap şi până-n picioare.

Da' te pui cu viaţa asta! Când mă aşteptam mai puţin, s-a produs marea catastrofă: m-am pomenit, peste noapte, fără a mi se cere încuviinţarea, bucureştean. Nu exagerez cu nimic. Într-o noapte ca de smoală, părinţii mei s-au văzut forţaţi să fugă din Roman ca nişte furi. Se produsese în familie un seism politic (după greva de la Griviţa, începuseră şi în orăşelul nostru represalii poliţieneşti, iar tatăl meu – oratorul cu lavalieră – era vizat direct), urmat, firește, şi de unul financiar. („Numai taică-tău era de vină, susţine mama şi astăzi, cu vehemenţă, în loc să-şi vadă de meserie, se ţinea de transformarea lumii. Auzi, să vrea el să împartă ţăranilor moşia lui Manolescu-Strunga! Cu altcineva n-a găsit să se ia de piept?!")

Ce mai tura-vura, într-o dimineaţă, când am deschis ochii, m-am pomenit azvârlit într-un univers straniu, pentru mine cu o denumire şi mai stranie – Fundătura Făurari. Nu cred că mulţi bucureşteni ştiu de existenţa acestui colţişor de lume sau îi cunosc faima.

Doamne! Ce mi-a fost dat să pierd într-o singură noapte! Mă născusem într-o casă de pe Strada Ştefan cel Mare, adică de pe Strada Mare. Mi-am zburdat copilăria în plin centrul oraşului. De-o luam la stânga, în jos, ajungeam mai întâi la Grădina Mică, apoi la Grădina Mare, de unde începea câmpul iarmarocului şi al cimitirului... Şi gara tot pe acolo era. De-o luam la dreapta, în sus, ajungeam la Turnul Episcopiei, la grădina Spitalului Precista Mare... De acolo, alunecam uşor în zăvoiul Moldovei...

Şi unde-mi nimerise deodată copilăria?

PRIMA AMINTIRE. Poate de aceea mă şi împiedic mereu de ea. În

noua noastră locuinţă bucureşteană ajunseserăm noaptea, pe un întuneric dens, cu pleoapele îngreuiate de oboseală. Nu apucasem să văd bine unde fusesem adus. Nu ştiu pe ce mă aşezase mama, ca să dorm – pe podea, pe o ladă sau pe un pat. În pacea nopţii, poate şi a unui vis infantil, cu lumini feerice, pământul, de bucurie sau poate de tristeţe că devenisem bucureştean, s-a cutremurat, şi încă destul de puternic. Zguduirea am simţit-o în somn şi am deschis ochii. În secundele următoare braţele tatălui m-au cules din culcuşul meu şi m-au cărat afară, în curte. Nu m-am speriat.

Eram prea somnoros, ca să pricep ce se petrecea cu mine şi cu cei din jur.

A doua zi de dimineaţă, când am făcut din nou ochi, mama m-a trimis în curte, adică în Fundătură, la aer... Curtea, casele mi s-au părut nu numai străine, ci şi stranii, crescute sălbatec...

Şi primul lucru pe care l-am zărit, dinspre curte spre stradă, a fost un felinar... clasicul felinar, cu gaz metan, al Bucureştiului de altădată... Apoi, am mai zărit, în mijlocul drumului, câţiva băieţi de vârsta mea. M-am apropiat timid de ei. Comentau cutremurul şi dădeau tot felul de explicaţii. Ştiam şi eu una... Şi nu de la oricine, ci de la tatăl meu, omul pe care-l divinizam. De aceea, eram convins că cea mai adevărată explicaţie a cutremurelor de pământ eu o deţineam. Dracu m-a pus să mă vâr în vorbă. Accentul meu moldovenesc trebuie să li se fi părut caraghios.

Am zis şi puştimea m-a ascultat:

— Pământul stă aşezat pe coada unui peşte uriaş din fundul fără fund al unui ocean. Când peştele se supără, dă din coadă şi atunci pământul se cutremură...

Câteva secunde am crezut că-i lăsasem cu gura căscată şi că-i făcusem praf... Aş! Da' de unde! Un băiat mai scund decât mine, dar mai îndesat, şi cu nasul stâlcit de un pumn, a făcut un pas spre mine urlându-mi:

— Ia mai du-te-n... cu peştele tău cu tot!

Până atunci nu mai auzisem o asemenea groaznică înjurătură ieşind din gura unui copil. Am rupt-o, fireşte, la fugă, urmărit de râsul lor batjocoritor.

Deşi, după o vreme, m-am adaptat mediului, iar auzul meu s-a obişnuit cu înjurăturile copiilor din Făurari, eu tot n-am învăţat să înjur. Nu, nu erau răi prichindeii aceia şi, aşa cum aveam să-i cunosc ceva mai încolo, mai fiecare purta în suflet un vis frumos. Cei mai adulţi însă dintre ei s-au pierdut în contactul dur cu viaţa, devenind boxeri, pungaşi, proxeneţi, după aptitudini. Eu n-am pornit pe calea asta, datorită, cred, părinţilor mei care nu s-au lăsat îngenuncheaţi de crunta mizerie bucureşteană. Desigur un rol, şi nu lipsit de însemnătate, l-a jucat şi lavaliera tatii, semnul distinctiv al visătorilor într-o lume mai dreaptă şi mai bună. Demnităţii lui îi datorez demnitatea mea...

RĂTĂCIRE ÎN ZIUA A DOUA. Tata m-a sfătuit: „Să nu care cumva să ieşi din Fundătură!" Mama m-a alarmat: „Să nu dea – ferească Dumnezeu – tramvaiu peste tine!" B. mi-a atras atenţia: „Nu-i ca la Roman... O să te rătăceşti!"

Eu totuşi nu le-am dat ascultare. Am ieşit din Fundătură – era în cea de-a doua zi bucureşteană. Mă oprisem la „frontieră". Tramvaiul 19 trecea în sus şi în jos cu un vacarm înspăimântător. Peste drum, câteva firme: Cofetăria „Rex", Cinema „Rex", „Birt economic", „Brutărie". Stăteam, tremurând de emoţie, la graniţa dintre două lumi. Tot ce vedeam mă ispitea şi mă intimida. Mai presus de orice mă fascina însă spectacolul unic al străzii – trecătorii, mulţi, foarte mulţi la număr, şi care, cu rare excepţii, mergeau cu toţii într-o singură direcţie... „Unde se duc?" m-am întrebat copleşit de curiozitate. Urmărindu-i cu naivitatea celor zece ani trăiţi într-o provincie patriarhală, ajunsesem la gândul că undeva, nu departe, trebuie să se fi petrecut ceva, dacă toată lumea se îndreaptă într-o singură direcţie. Şi, cedând ispitei, m-am lăsat furat de val... Amestecat astfel printre trecători, am ajuns pe strada Mircea Vodă în jos, apoi, printr-o răsucire a uliţelor, în Sfânta Vineri. Dar oamenii străzii – femei şi bărbaţi, tineri şi vârstnici – mergeau, grăbiţi, tot înainte, iar eu, nebăgat de nimeni în seamă, după ei. Deodată, ajuns în Piaţa Sfântu Gheorghe, valul de oameni s-a divizat. Am rămas locului năuc. Nu mai ştiam după cine să mă ţin, încotro s-o iau. Eram trist, dezamăgit, nenorocit.

Au trecut ani până să aflu că valul acela de trecători care, la anumite ore, urca sau cobora pe Calea Dudeşti, nu era altceva decât armata micilor funcţionari comerciali care lucrau la magazinele mari şi mici ce se înghesuiau pe străzile Lipscani, Hanul cu Tei, Gabroveni, Şelari, Blănari, Şepcari.

O vreme, destinul mi-a hărăzit şi mie să fiu un strop din acel val uman care punea în mişcare angrenajul comercial al Bucureştiului de altădată.

Privind în urmă, nu ştiu de ce, îmi place să mă amăgesc spunându-mi că eu am fost primul copil din Bucureşti, care, înainte de a se cuveni, a descoperit şi decodificat spectacolul străzii.

FUNDĂTURA FĂURARI era, la rândul său, înzestrată cu alte fundături. Curtea... rândurile de case... şi, gata, te înfundai... Existau curţi (mai există şi în prezent) cărora li se spunea – nimeni n-a putut să-mi explice de ce – hanuri. Doi proprietari stăpâneau hanurile, un bărbat şi o femeie: doamna Weiss şi domnul Marcovici. Am fost, pe rând, când chiriaşii doamnei, când ai domnului. Îi cunoşteam pe amândoi, căci veneau personal să-şi încaseze chiriile, să verifice întreţinerea caselor. Teamă îmi era, mai ales, de domnul Marcovici. Scund, rotofei, cu o faţă rea şi mereu aprinsă la flăcările unui foc lăuntric. Se ivea în Fundătură ca o nălucă, cu haina şi pardesiul descheiate. Purta pe braţul stâng un baston gros, noduros, cu care se apăra de câini. Pălăria îi stătea mereu împinsă pe ceafă, înainte de a bate la uşa cuiva, se oprea, îşi ştergea faţa transpirată cu o batistă. Bătea în uşă cu bastonul, îşi chema chiriaşul, apoi începea să-l ia la rost. Era bogat, hapsân şi umbla ceva mai bine îmbrăcat decât chiriaşii lui.

Cum să nu-mi fi fost teamă de el? Căci mama, care de obicei rămânea acasă, mă punea uneori la pândă ca să-i vestesc din timp apariţia proprietarului şi să apuce să se ascundă. Dar şi domnul Marcovici cunoştea bine strategia chiriaşilor şi se ivea întotdeauna de unde te aşteptai mai puţin... Răcnea, ameninţa – chiriaşii mai-mai că nu-i cădeau la picioare – scotea singur din casă boarfele datornicilor.

Doamna Weiss, în schimb, se dovedea a fi ceva mai bună la suflet: afişa un zâmbet de bunicuţă, ceea ce se potrivea cu părul ei cărunt.

Păşea agale şi, când intra în han, trecea răbdătoare de la un chiriaş la altul, le asculta explicaţiile, se lăsa îmbunată, dar nu şi dusă cu zăhărelul – scotea şi ea, fără milă, chiriaşii în stradă, când credea că e cazul. Hanul de la numărul 21, proprietatea ei, Hanul Weiss, cum îi spunea toată lumea, îl găseam cel mai spectaculos din toată Fundătura. Nu ştiu cum, mama a izbutit să intre în graţiile proprietăresei şi, de un Sfântu Gheorghe, ne-am mutat cât ai zice „peşte" de la nr. 17 la numărul 21.

Cultura mea generală, recunosc, are multe goluri. De pildă, nici până astăzi nu ştiu de ce acea filă de calendar – 23 aprilie – băga groaza în chiriaşi. Când o auzeam pe mama spunându-i tatii: „Bărbate, ce ne facem, vine Sfântu Gheorghe!" ştiam că trebuie să ne pregătim de o nouă aventură nocturnă – fuga pe furiş dintr-un „paradis" în altul.

Hanul Weiss de la nr. 21 se constituia din două rânduri de case tip care îţi sugerau două garnituri de tren paralele pe linii moarte... O cameră şi un antreu... O cameră şi un antreu... O uşă şi o fereastră... 10 metri pătraţi... Pe această suprafaţă, cinci, opt, zece suflete, şi chiar treisprezece... De curent electric nici vorbă. Curtea care despărţea cele două rânduri de case era pietruită anapoda şi ducea spre fundul hanului unde, şi pe dreapta ca şi pe stânga, erau dispuse zece cămări construite din lemn. Vara, se transformau în bucătării. Aici, între cămări, trona cişmeaua. Dincolo de cămări, se găseau privăţile turceşti, colective, intime, sortite parcă să demonstreze egalitatea socială a celor ce populau hanul.

Despre universul uman al acestui han îmi rezerv dreptul de a povesti în cartea *Fiecare om cu clepsidra lui!* Totuşi, n-aş vrea să trec mai departe, fără a vă destăinui că pe cei zece metri pătraţi locuiau atunci cinci oameni. Fratele, Milu-zeţarul, dormea în antreu, unde mama, trei din cele patru anotimpuri, îşi ţinea plita pe care gătea. Noaptea, îi auzeam în somn tuşea mirosind a sânge. În camera mare, dormeam câte doi într-un pat: eu cu tata, B. cu mama. Ne trezeam în zori, fiecare pornind la treburile lui. Doar mama rămânea locului, pentru a ne pregăti hrana cea de toate zilele...

DRUMUL CĂTRE REGĂSIREA fiinţei mele trecea, în mod natural, şi prin Fundătura Făurari. Şi iată-mă „asasin întors la locul crimei".

Pe aici mi-am ucis ultimii ani ai copilăriei mele atât de scurte...!
Era o „fundătură" a oamenilor, iar oamenii fundăturii erau atât de oameni, adică atât de diferiţi!
Primul lucru de care privirea mi s-a lovit nu fără violenţă a fost bătrânul felinar plasat între casele de la nr. 17 şi 21... Stătea obosit, aplecat parcă gata-gata să se prăbuşească. Lumina Fundăturii! Lampagiul, bătrânul lampagiu, ivindu-se mereu spre seară, şi mereu spre dimineaţă, pe orice vreme. Cu aprinzătorul său amintind de o suliţă, dar pe care o purta cu semeţia generalului ieşit la paradă cu sabia la umăr. Se ivea în tăcere, dispărea în tăcere, lăsând în urma sa lumină... Ştia el oare ce se petrecea seara, mai ales în nopţile de vară, sub lumina felinarului? Poate... Poate că trecea anume, ca un Moş Crăciun cotidian, să împartă daruri mahalalelor.
De cum se însera, băieţii şi fetele se adunau acolo, sub felinar, iar asfaltul luminat (să nu vă mire cuvântul „asfaltul", nu ştiu prin ce minune a lui Dumnezeu, Fundătura fusese asfaltată de la un cap la altul), zic, asfaltul se transforma într-un ring de dans... Dansau desigur cei mari, iar noi, ăi mici, îi admiram şi încercam să-i imităm.
Muzica? La ce muzică dansau? La cea a străzii... Aveam printre noi doi-trei tenori, dar ce tenori! Mai dihai decât Joseph Schmidt, la modă pe atunci. Se începea cu „Sub balcon eu ţi-am cântat o serenadă..."
Tangouri... Numai tangouri... Eram mic şi stăpânit în continuare de o naivitate provincială, iar atunci când Carol, unul dintre tenori, ajungea să cânte „Noaptea când apare luna, apare şi minciuna", eu îmi ridicam ochii la cer şi începeam să caut acolo sus, printre stele, chipul minciunii...
Ziua aceea a revenirii mele în Fundătură era cenuşie, iar felinarul agoniza.
FUNDĂTURA SE LĂUDA ŞI CU O BĂCĂNIE – de altfel, singura. Pe băcan îl chema Haimsohn. Fie-i ţărâna uşoară! Ţinea o dugheană mică, înghesuită, şi o familie numeroasă. Vindea „făurarilor" pe datorie. De la gaz şi până la castraveţi muraţi! Nota totul, cu migală, într-un catastif. „De un leu *aia...* de 50 de bani *cealaltă..."* Ce diavol l-o fi îndemnat să-şi deschidă băcănie în Fundătura Făurari?!

Pe băcanul ăsta îl am pe conştiinţă. I-am grăbit falimentul, îl prădam cu regularitate... Îl prădam de câteva ori pe zi... Aşa-i că nu vă vine să credeţi? Un fost preşedinte de club „Schmoll Pasta" să decadă într-un asemenea hal?! Dar ăsta-i adevărul şi nu vreau să vi-l ascund. De vină, cred eu, erau şi castraveţii puşi la murat chiar de Haimsohn: aveau un gust care te îndemna să furi. De vină mai era şi el, băcanu! Cine-l punea să-şi scoată marfa taman în faţa dughenei? Îmi băgam mâna în zeama din butoi şi prindeam castravetele ca pe un păstrăv dolofan... Dacă l-aş fi prădat numai eu, poate că bietului Haimsohn i-ar mai fi rămas o şansă de a-şi salva negoţul! Dar aşa... Fundătura număra atâţia copii flămânzi prădători de castraveţi muraţi!

ACOLO, LA NR. 9, ÎNTR-O MAGHERNIŢĂ, trăiau 13 suflete, 11 copii şi „făuritorii" lor – părinţii. Toţi concepuţi în Fundătură, născuţi şi crescuţi tot acolo. Nici unul dintre ei nu lucra, dar toţi erau sănătoşi şi veseli. Din ce trăiau? Capul familiei născocise o „afacere" care, pe atunci, îi ţinea pe toţi în viaţă. Într-o zi, şi-a dus familia la fotograf, a aliniat-o în faţa obiectivului, de la mic la mare şi invers, pe urmă, poza rezultată a multiplicat-o în sute de exemplare...

Precum se ştie, Bucureştiul de altădată era împărţit în patru sectoare. Drept care, creierul familiei i-a împărţit pe copii pe sectoare, şi le-a cerut să le străbată organizat, luând la rând cârciumile, cofetăriile, şi oferind consumărilor, pentru „cât vă lasă inima", o ilustrată cu „minunea cea mare". Pusese astfel pe roate o negustorie care le aducea pâinea cea de toate zilele şi chiar ceva pe deasupra. Căci până şi hainilor li se înmuia sufletul când numărau pe fotografie cele 13 guri ce se cereau hrănite. Scoteau deci din buzunar bănuţul, fără însă a mai reţine suvenirul. Bun psiholog trebuie să fi fost făurarul acelei familii.

Cu unul din clan, pe care-l chema Buie, un băiat de o seamă cu mine, mă împrietenisem. Era scund, îndesat, şi încă de pe atunci se anunţa un mardeiaş în devenire. Când s-a făcut ceva mai mare, acest Buie, plictisit de ilustratele plasate prin cârciumi, a hotărât să se facă actor în trupa de revistă a cinematografului Edison, care, în pauza dintre filme, oferea spectatorilor mici spectacole... Vestea
că Buie o să apară pe scenă s-a răspândit în Fundătură cu viteza

fulgerului. „Buie – actor la «Edison»!” În ziua premierei, „făurarii” au umplut sala, iar când s-a ridicat cortina, uluiţi şi încântaţi că zvonul se adeverea chiar sub ochii lor, au început să exclame „Da’ ăsta-i chiar Buie!”, „Uite-l pe Buie!”, „Mă Buiee, tu ne vezi de acolo?”
În vremea asta, Buie arunca spre noi priviri disperate. „Făurarii” însă vuiau, aplaudau, râdeau: nu le mai trebuiau glume, nici cuplete, nici scheciuri... Drept care, Buie-actorul, enervat de reacţia mahalalei, şi-a dat jos nădragii peticiţi şi, arătându-ne fundul gol, a început să urle cât îl ţinea gura: „Dacă nu vă place, pupaţi-mă în c...!”
Cortina desigur a căzut grea peste cariera lui actoricească, aşa că, a doua zi, Buie şi-a luat în primire sectorul...
CUVÂNTUL „CURVĂ” L-AM AUZIT încă din primele zile ale copilăriei mele bucureştene. Fireşte, nu l-am priceput, în ciuda strădaniilor lui Leonică-pungaşu de a-mi explica, de la înălţimea vârstei lui, cum vine treaba. Tot ce am priceput era că, în Fundătură, locuiau câteva prostituate. Leonică mi le-a şi arătat. Să mă bată Dumnezeu dacă se deosebeau de celelalte femei din mahala. Doar că plecau la lucru după-amiaza, iar dimineaţa se sculau ceva mai târziu. Când erau zile cu soare, le plăcea să-şi scoată taburetele în faţa casei – sporovăiau sau moţăiau.
Într-o zi, îmboldit de curiozitate, m-am luat după ele, să văd unde se duc. Aşa am ajuns să descopăr că peste drum de Fundătură, dar ceva mai încolo, către strada Nerva Traian, se deschidea o stradă la fel de bine asfaltată ca şi a noastră, Crucea de Piatră. Cele câteva femei traversau Dudeştii, mai mergeau cât mai mergeau şi, gata, ajungeau la serviciu. A trebuit să treacă mulţi ani până ce am dezlegat enigma. Mă tot întrebam de ce femeile astea, atât de tăcute şi de liniştite în Fundătură, odată ajunse la „serviciu”, deveneau altele, se dezbrăcau, rămâneau în chiloţi şi sutiene şi se legau de trecători fără pic de ruşine.
Aşadar, Crucea de Piatră îmi devenise, încă din copilărie, un mediu familiar, ca şi Fundătura Făurari. Din punctul ăsta de vedere, Romanul cu a sa Stradă Mare, ce se întindea de la gară până la Turnul Episcopiei, mi se părea fără prihană. Sau, poate, în calitatea

mea de fost preşedinte al clubului „Schmoll Pasta”, aşa îl vedeam.
Lăsând în urmă Fundătura, paşii mei de infanterist ostenit, porniţi în căutarea timpului... trecut, s-au îndreptat de la sine către cinematograful „Rex”, pentru a păstra şi acolo un minut de reculegere. În secundele acelea mi-au trecut pe dinaintea ochilor prietenii şi prietenele cu care mă furişam de obicei în sală. Dulcea înghesuială a adolescenţei! Desigur, cinematograful este o invenţie epocală prin ceea ce iscă pe dreptunghiul acela de pânză albă. Dar mai este epocală şi prin întunericul ce-l pogoară în săli! (Acolo sus, pe pânză, Tom Mix sau Harry Piel îşi făceau de cap, dar şi noi, în sală, nu ne lăsam mai prejos.) Întunericul ne dăruia cu generozitate îmbrăţişări timide sau sărutări violente şi nesfârşite. Ne doream filme de succes cu mulţi spectatori, ca să nu găsim locuri şi să rămânem în picioare înghesuiţi lângă prietenele noastre. A, dar să nu credeţi că eram total lipsiţi de roşeaţa ruşinii. Vai! să intrăm în pământ când filmul se rupea brusc şi luminile explodau orbitor...
De fapt, cele trei cinematografe din preajma Fundăturii – „Rex”, „Edison” şi „Lucifer” – le-aş numi „parcurile adolescenţei mele”. Mai era un cinema dincolo de Vitan, „Nisa” – dar aparţinea altor adolescenţi...
„Plimbările” noastre prin aceste „parcuri”! Uneori erau interminabile, mai cu seamă că nimeni nu te dădea afară din sală după vizionarea filmelor.
De la „Rex”, am luat-o agale spre Cruce.
CRED CĂ AM ALES-O LA ÎNTÂMPLARE: stătea în „vitrina” lui Severică, pe un scaun, alături de celelalte colege. Purta peste chiloţii roz bombon un şorţ albastru. Îmi mai amintesc cu exactitate paloarea şi tristeţea chipului ei. I-am făcut clasicul semn că am „ales-o” şi deci să iasă „la cameră”... S-a ridicat imediat, ca un automat. Am urmat-o către camerele destinate amorului. S-a oprit în dreptul unei uşi, a apăsat pe clanţă şi a întrebat: „E cineva la doi?” „Ocupat, fă!” s-a auzit de dincolo răspunsul gâfâit al unei colege. A trecut la o altă uşă. Aceeaşi întrebare. Acelaşi răspuns! Doar „cinci” era liber. Am intrat. Ardea un bec chior. Ea a răsucit cheia în broască şi s-a îndreptat spre canapeaua puturoasă lipită de perete. Stăruia în încăpere un miros de

dezinfectant. Pe un taburet, am zărit un lighean.
În continuare, s-a petrecut ceva cu totul ieşit din comun. Nu s-a grăbit să se dezbrace şi să se întindă pe spate, deşi eu, de cum intrasem, pusesem pe masă tariful, aşa cum cerea... legea nescrisă a stabilimentului, ci s-a aşezat pe marginea canapelei. M-am aşezat şi eu pe celălalt taburet. O urmăream, uşor tulburat de itinerarul nostru care, în niciun caz, nu era cel obişnuit, şi-a aprins o „Naţională". Mi-a oferit şi mie una. Un timp, am fumat amândoi în tăcere. Deodată, după ce m-a privit îndelung, m-a întrebat cu un soi de compasiune parcă:
— Vii de departe, nu-i aşa?
Am tresărit. Ce era să-i răspund? Că „mort" am fost, , dar am „înviat"?
— Cum de-ai ghicit? Şi am încercat să glumesc: nu cumva după harta de coşuri întinsă pe faţă?
Nu, n-a râs. Deşi eu asta urmăream, să ne înveselim.
— Mă uit la tine, mi-a vorbit ea, nu eşti nici puşti, nici bărbat. Dracu ştie ce-a făcut războiul din unii!
De afară, cineva a pus mâna pe clanţă şi a întrebat:
— E cineva la cinci?
— Eee!
Nici după asta nu s-a grăbit să treacă la obligaţiile ei ce decurgeau din cei 5 000 de lei devalorizaţi puşi la vedere. Mi-am dat însă seama că încetineala femeii venea parcă în întâmpinarea mea, calmându-mă, izgonindu-mi spaimele întreţinute de o abstinenţă îndelungată şi ajutându-mă să mă regăsesc.
A răsunat din nou întrebarea:
— E cineva la cinci?
— Eee!
— Hai, fă, da' ce faci tu acolo?
De data asta, fata aleasă de mine a răspuns cu o vulgaritate care mi-a amintit de întâia dimineaţă trăită în Fundătura Făurari.
Într-un târziu, s-a ridicat, s-a apropiat de mine şi, sfidând orice regulă a bordelurilor, a început să mă dezbrace, cu blândeţea şi tandreţea marilor iubiri. Şi eram amândoi la fel de trişti şi de singuri.

N-am întrebat-o cum o cheamă. Nici ea n-a fost curioasă să-mi afle numele. Am ieşit amândoi în întunericul rece al nopţii. Ştiam că nu mă voi mai întoarce niciodată la ea. Şi ea ştia acest lucru. Ne supuneam unei legi nescrise. Eram amândoi conştienţi că minutele trăite atât de intens şi de frumos, pe canapeaua aceea puturoasă, nu se vor mai repeta nicicând.

De fapt, adevărata mea „înviere" acolo se produsese, la cinci, în camera aceea mirosind a acid fenic. Şi străbătând noaptea, pentru a mă întoarce la culcuşul meu de la picioarele tatei, îmi spuneam că n-am greşit când, în copilăria mea, am intuit în universul nefericit al fetelor din Cruce existenţa unui umanism greu descifrabil dinafară sa. Aşa, puţin câte puţin, am început să redescopăr „America" toamnei anului 1945.

AM FĂCUT OCHI MARI şi am privit în jur: Bucureştiul îmi amintea de un soldat întors acasă dintr-un război lung şi nimicitor. Era istovit, cu răni deschise pe trupul său vânjos şi nemuritor. Zăcea vlăguit la o răspântie de drumuri.

BĂTEAM STRĂZILE BUCUREŞTIULUI. Fără contenire le băteam. Nu aveam voie să mă opresc. Căutam, mă căutam. Oraşul care mă înfiase în 1933 îl aflam în acel noiembrie 1945, lovit de bombe, de sărăcie, de molimă. Străzi sumbre, care se pregăteau sau nu se pregăteau să intre într-o iarnă grea, prima iarnă de pace a continentului, a Terrei...

Străzile Gabroveni şi Oituz, străzile magazinelor cu vânzare „en gros", care aprovizionau toate magazinele „.en detail" din ţară, îşi schimbaseră structural înfăţişarea. Cu rafturile goale arătau ca nişte ogoare imense pustiite de stoluri de lăcuste. Totuşi n-am avut nevoie de prea mult timp ca să înţeleg că mărfuri existau, că, de fapt, negoţul se mutase din prăvălii în ganguri, în cafenele dubioase sau mai puţin dubioase, că negustorii din provincie ce soseau în Capitală după marfă îi contactau pe misiţi. Tradiţionala armată a comisvoiajorilor dispăruse, lăsând locul unei alte categorii sociale, cea a intermediarilor. „Engrosistul" înălţa din umeri a nefericire şi declara dezolat: „Marfă? De unde? N-am nici un metru de stofă", dar misitul, privind enigmatic în stânga şi în dreapta, te întreba: „Stofă? De câţi

metri ai nevoie?”
Iarna bătea la uşă... prima iarnă a păcii. Trecuseră doar sase luni de când armatele Naţiunilor Unite înălţaseră deasupra Reichului nazist stindardul VICTORIEI OMULUI, şi foametea, mizeria, molima nu mai conteneau să ia cu asalt periferiile Capitalei, uşile truditorilor.
„Eternii” stăpâni ai bogăţiilor ţării înălţaseră în Bucureşti, ca şi în celelalte oraşe ale ţării, un nefast edificiu economic – *Bursa neagră.* Toate tranzacţiile se făceau la *negru.* De la cutia de chibrituri până la lingoul de aur. De la un pumn de mălai până la vagoanele de minereu. De la un kilogram de bojoc până la sute de capete de vite.
Sub „edificiul Bursei negre” se întindeau depozite clandestine de bunuri de larg consum. Până şi Banca Naţională a Brătienilor şi liberalilor îşi transformase imensele subsoluri în depozite de mărfuri. Tânărul cititor al acestor pagini de carte ar putea să zâmbească neîncrezător. N-ar fi exclus să creadă că autorul încearcă „să-l ducă” în manieră literară... Reacţia sa, oricum, o consider normală. Mecanismul economic al acelor zile a fost rareori pus în lumină. De obicei, pentru a explica epoca, se apelează la formula – sabotajul capitaliştilor şi moşierilor. Aşa e, într-adevăr, sabotajul venea din partea acestei clase, numai că îmbrăca forme concrete şi variate, legale şi ilegale.
La cârma ţării se afla un guvern de concentrare democratică condus de dr. Petru Croza. O vreme, în guvern activau şi miniştri şi subsecretari de stat desemnaţi de partidele national-liberal şi naţional-ţărănist. Miniştrii partidului comunist propuseseră guvernului un vast program de reconstrucţie a ţării, susţinut de toţi oamenii muncii. Făţiş, un asemenea program nu putea fi respins. El însă, în ascuns, putea fi subminat, căci toate pârghiile economiei naţionale se aflau încă în mâinile capitaliştilor, moşierilor, îmbogăţiţilor de război şi traficanţilor.
Nu sunt economist, dar am „studiat” aproape trei ani la „academia comercială” a lui Iulius Kohnfeld şi câte ceva, de pe acele timpuri, tot am mai băgat la cap.
Muncitorii din fabrici şi din uzine cereau de lucru. Patronii înălţau din umeri şi declarau cu inocenţă: „Lucru?! De unde materii prime?

Ca să le procurăm avem nevoie de mari împrumuturi.” Se adresau în consecinţă băncilor, inclusiv Băncii Naţionale. Băncile nu le refuzau împrumuturile, în schimb le cereau nu poliţe, ci gajuri. Industriaşii, negustorii le ofereau cu plăcere, drept gaj, propriile lor depozite clandestine de mărfuri şi materii prime, căci, odată intrate în „regimul gajurilor”, nimeni nu mai avea voie, „legal”, să se atingă de ele. Este interesant de urmărit circuitul împrumutului dobândit de un fabricant sau altul. În niciun caz nu era investit în scopul solicitat, ci folosit pentru a declanşa un alt mecanism, aparţinând, de astă dată, *bursei negre.* Intrau de îndată în acţiune traficanţii de valută sau de mărfuri. Aceştia, mânuind sumele provenite din împrumuturi, îi procurau patronului valută forte, care valută era apoi expediată, cu precădere, în Elveţia, tot pe căi clandestine. Când bossul indica misiţilor să procure materii prime sau mărfuri de larg consum, acestea luau din nou drumul băncilor româneşti, căpătând statut juridic de gajuri, iar cu noile împrumuturi patronul trecea din nou să cumpere aur sau valută şi aşa mai departe. Pe aceste căi economice, specifice perioadei, capitaliştii atingeau trei obiective: depozit valutar în străinătate; în bănci, depozit de mărfuri, a căror valoare creştea de la o zi la alta; loveau cumplit în planul de reconstrucţie a ţării, adică sabotând, adică întreţinând şomajul, inflaţia, mizeria. Acesta era, firește, etajul superior al edificiului, căci coborând treptele bursei negre, descopereai sabotajul acţionând la scări variate. Jos, jos de tot, colcăiau răspânditorii de zvonuri... de perdele de fum, la adăpostul cărora se realizau marile şi micile tranzacţii.

Exista un Wall Street al Bucureştiului; se formase, după primul război mondial, în jurul Băncii Naţionale.

Banca de scont... Banca de credit... Banca agricolă... Banca românească... Banca... Mai toate băncile erau controlate de neamul Brătienilor, de liderii mari şi mijlocii ai partidului naţional-liberal. În spatele monumentalei clădiri a Băncii Naţionale se înălţa un alt palat monumental – Bursa (în prezent, adăposteşte Biblioteca Centrală de Stat).

În noiembrie 1945, porţile Bursei, aşa cum cereau legile economice ale acelei orânduiri, erau deschise. Jocul acţiunilor, la prima vedere,

părea unul normal. Aşa şi trebuia să pară, căci dincolo de aparenţe se ascundea sediul principal al bursei negre, sediul traficanţilor interni de valută, al contrabandiştilor, al escrocilor.
Cine mai priveşte astăzi în urmă, pentru a descifra acel capitol de istorie – numit *care pe care* – pentru *a vedea* în imagini concrete, pentru a afla cât de greu i-a fost proletariatului din România să răzbată către putere, s-o cucerească, s-o menţină, s-o consolideze, s-o transforme într-o bază de înaintare către viitor?
Poliţiei din acele vremuri i-a revenit sarcina de a lupta, pe frontul Bursei negre, împotriva armatei samsarilor, misiţilor, speculanţilor. Brigăzile S (Sabotaj) erau alcătuite, mai cu seamă, din tineri comunişti, muncitori şi intelectuali, care visaseră orice, numai insigne şi legitimaţii de comisari de poliţie nu. Aceştia, ziua şi noaptea, erau în primele rânduri. Înfruntările îmbrăcau forme variate, uneori hilare, alteori tragice.
Într-una din zile am asistat la o inedită „operaţie antisabotaj". Cordoane de poliţişti au înconjurat, de la o anumită distanţă, zona Bursei, după care au trecut la legitimarea celor prinşi în cerc. Pe buletinele de populaţie ale celor suspecţi comisarii aplicau o ştampilă avertisment. „Găsit la bursa neagră", reţinerea suspectului urmând să se efectueze la razia următoare. Era, fără îndoială, o măsură infantilă, căci, traficantul, între două razii, putea să obţină, fără dificultate, un nou act de identitate. Totuşi, la razia următoare, traficanţii şi-au golit buzunarele din vreme, abandonând pe unde apucau dolari, lire, pengoe, monede jubiliare, napoleoni, brichete de aur, obiecte de aur nemarcate. Unii au încercat să se mai fofileze, dar la „examenul" percheziţiilor corporale au „căzut" imediat.
De astă dată, recidiviştii erau ridicaţi şi expediaţi în colonii de muncă. Un sistem legislativ pe cât de desuet, pe atât de precar, favoriza acţiunile speculanţilor. Îmi stăruie în minte o întâmplare. Un traficant de anvergură este arestat în zorii zilei, la prânz este eliberat pe cauţiune, iar în cursul serii îi telefonează de la Viena comisarului care-l cercetase, pentru a-şi bate joc de el. Sabotorii şi speculanţii erau nu numai impertinenţi, ci şi cinici. Manufactura de tutun „Belvedere" producea zilnic 10–11 milioane de ţigări, din care doar

un milion era vândut oficial, prin debitanţi. Restul ţigărilor lua calea speculei. Contrabanda mărfurilor româneşti peste hotare era în floare. Un singur control făcut cu responsabilitate civică la un punct de frontieră a scos la iveală 140 000 kg sare, 1 milion de ţigări, blănuri, medicamente... În luna aceea de graţie, brutarii îţi vindeau, pe sub mână, o pâine neagră cu 1 000 lei. Magazinele „Rutex" şi „Velour", deşi aveau rafturile goale, făceau totuşi dever vânzând un metru de stofă cu preţuri care variau între 200 000 lei şi 1 000 000. La un control al Brigăzii „S", au ieşit din toate nişele, camerele, closetele, baloturi de stofe în valoare de un miliard de lei.

Începuse să bântuie foametea, iar când ieşeau la iveală depozite de alimente, cu greu puteau împiedica autorităţile linşajul.

La jocul violent al speculei şi sabotajului, se pretau nu numai patronii întreprinderilor sau negustorii mari şi mici, ci şi unii intelectuali. Un doctor îşi organizase un depozit de săpunuri de toaletă. Le cumpărase cu 250 de lei bucata şi le vindea acum cu 2.500 lei. Un avocat intermedia vânzarea ciorapilor de mătase „Adesgo".

Moşierii, bancherii, industriaşii, negustorii şi partidele lor istorice izbuteau să imprime inflaţiei şi sabotajului un ritm de creştere infernal. Cu o consecvenţă vecină cu desperarea, se urmărea demobilizarea maselor care ieşeau din ce în ce mai mult în stradă, ca să-şi ceară dreptul la muncă şi la un trai omenesc.

În acele zile cenuşii de toamnă, cu brumă pe casele bucureştene, când băteam fără oprire străzile oraşului, mitraliere instalate pe clădirea Ministerului de Interne au clănţănit, fără milă, din ordinul ministrului naţional-ţărănist. Pe caldarâm, între palatul regal şi statuia ecvestră a lui Carol I, au rămas trupurile ciuruite ale unor muncitori...

Toate acestea le-am trăit, le-am văzut cu ochii mei şi, în mod bizar, le simţeam ca pe o prelungire nefirească a războiului.

Păduchii „lăsaţi la vatră" din mantalele soldăţeşti trecuseră fără dificultăţi în casele nevoiaşilor – tifosul exantematic se întindea într-un tandem al groazei cu febra tifoidă şi recurentă. Depozitele oficiale de medicamente deveniseră imperii ale păianjenilor. Medicamentele, vechi sau noi, se traficau intens, pe sub mână, la negru...

Reţin două întâmplări, ambele cutremurător de semnificative.

Prima:
Un importator din Bucureşti pleacă în Suedia (toamna lui 1945), obţine pentru ţara sa un medicament nou, senzaţional şi în prezent – sulfamida. 2 000 de kg! Pe atunci, o cantitate uriaşă. Spitalele militare mai erau încă pline de răniţi. Dar odată ajuns în ţară, importatorul – „patriot" începe o mare tranzacţie cu statul român asupra preţului. Cerea să i se aprobe să vândă kilogramul de sulfamidă cu 162.000 de lei. Aceeaşi sulfamidă pe care el o cumpărase cu 13.000 lei kilogramul!
Nu, nu proletariatul a provocat, ci a fost provocat la o luptă grea, de clasă!
A doua întâmplare:
Mai apăruse pe piaţa românească, în acele zile postbelice, un medicament senzaţional: penicilina! Îl traficau, mai ales, unii militari americani din Comisia aliată de control. Legenda în jurul binefăcătorului antibiotic creştea, se umfla, devenea miracolul-miracolelor... Te vindeca de orice, de blenoragie, dar şi de bătrâneţe... În noiembrie 1945, o fiolă de penicilină costa 600.000 lei.
Legenda că penicilina întinerește ajunsese şi la urechea a doi bătrâni singuratici – soţ şi soţie – care, în anii războiului, adunaseră ceva bani la ciorapi. Cum să nu dorească să ia viaţa de la capăt?! Şi-au procurat miraculosul elixir – nu mai ţin minte câte milioane de unităţi – şi s-au supus unui tratament intens la domiciliu. În mai puţin de o săptămână, cei doi alergători după iluzii au căzut la pat, doborâţi de o inexplicabilă tuberculoză galopantă şi şi-au dat sufletele la fel de galopant. (Prea multe cunoştinţe despre antibiotice nici medicii noştri nu aveau). Enigma totuşi a fost dezlegată. Injectarea abuzivă a penicilinei a dus la nimicirea unor anticorpi din organismul totuşi sănătos al celor doi bătrâni, lăsând cale liberă şi violentă barilului Koch.
Pe cartelă, puteai primi zilnic 300 gr de pâine, iar uneori mălai – 250 g. Şi totuşi, nava, a cărei cârmă se găsea în mâinile guvernului de la 6 martie 1945, înainta încet, dar cu multă siguranţă, printre „icebergurile" epocii.
ACTELE DE BANDITISM ŞI DE TÂLHĂRIE se înmulţiseră brusc,

terorizând Capitala. Noaptea, oraşul era al răufăcătorilor şi al petrecăreţilor. Bandiţii îi atacau deopotrivă pe cei bogaţi, ca şi pe cei săraci. Înavuţiţii erau jefuiţi în propriile lor locuinţe, cei săraci pe la colţuri de stradă. Mulţi rămâneau în plină stradă goi-puşcă. Orice obiect de îmbrăcăminte, oricât de prăpădit era, interesa, căci revânzarea îmbrăcămintei sau a încălţămintei recondiţionate devenise un comerţ înfloritor. Nu te întrebau cine eşti, de unde vii şi unde te duci. Te atacau din beznă, îţi puneau revolverul sau şişul în coastă şi te somau să te dezbraci. Orice ţipăt, apel, ca de pildă: „Săriţi, oameni buni!" devenea de prisos. Strada rămânea cufundată în beznă şi pradă spaimei.

Oamenilor li se recomanda ca noaptea să meargă pe mijlocul drumului şi nu pe trotuar. Din două motive: să nu fii atacat prin surprindere (Bucureştiul de altădată era bogat în ganguri); să-l vezi din vreme pe atacator, ca s-o poţi rupe la fugă.

Existau, firește, şi gardieni de noapte, dar care preferau să nu-şi pună pielea în joc.

În ce mă priveşte, continuam să umblu şi noaptea. Nu pentru că nu-mi era teamă, ci pentru că mă anima o curiozitate fără astâmpăr. Şi-apoi, mai era ceva, mă întorsesem de pe front cu un „Walther", un trofeu, un suvenir, şi ştiam să-l folosesc destul de bine. Totuşi, ţineam seama şi de acel sfat înţelept şi mergeam mai totdeauna pe mijlocul drumului. Mergeam, ce-i drept, şi cu revolverul pregătit de ripostă. O singură dată am ieşit fără el şi am plătit scump actul meu de temeritate, căci am fost dezbrăcat de singura pălărie (recondiţionată), de singurul pardesiu-palton (recondiţionat), de singura haină (recondiţionată). Îmi lăsaseră pantalonii, ghetele şi cămaşa cu cravată cu tot. Era iarnă (decembrie 1946) şi li se făcuse, probabil, milă de mine. Mă prinseseră pe strada Sfinţilor, nu departe de sediul Comitetului de partid al Sectorului II Negru B, către care mă îndreptam, iar unii tovarăşi, când m-au văzut prădat, au fost înclinaţi să interpreteze acest atac tâlhăresc ca pe unul politic (devenisem între timp activist de partid), dar am respins categoric dorinţa de a fi făcut martir. De fapt, pomenindu-mă singur faţă-n faţă cu atacatorul, eram şi singurul în măsură să apreciez natura atacului.

În zilele şi nopţile anilor 1945–1946, numele unui comisar al dreptăţii se găsea pe buzele tuturor – Eugen Alimănescu. În fruntea unei „echipe fulger”, răsărea prin surprindere acolo unde poposeau sau petreceau bandiţii şi, fără milă, descărca automatele în răufăcători. Cadavrele acestora rămâneau 24 de ore în plină stradă, onorate cu o pancardă pe care echipa fulger o aducea cu sine şi pe care scria cu litere mari „TÂLHARI UCIŞI ÎN LUPTĂ CU POLIŢIA”. Eugen Alimănescu şi curajoşii săi băieţi băgaseră groaza în bandiţii Bucureştiului şi dăruiseră bucureştenilor un dram de siguranţă. Accentuez un dram, căci pe măsură ce sabotajul economic şi inflaţia înregistrau o creştere infernală, creştea şi numărul răufăcătorilor.

N-AM DEVENIT TÂLHAR la drumul mare, deşi deţineam un pistol cules de pe câmpul de luptă, care ar fi putut să-mi uşureze evoluţia.

N-am devenit proxenet, deşi amorul meu cu o fată din Cruce îmi oferise şi această şansă...

N-am devenit negustor ambulant în Piaţa Unirii, cu tarabă de mărunţişuri, aşa cum m-ar fi vrut maică-mea, în dorinţa ei sinceră de a mă vedea om la casa mea...

N-am devenit nici speculant de talie internaţională pe itinerarul Bucureşti-Budapesta-Viena şi retur.

Nici de însurat nu m-am însurat, deşi mi se oferiseră două partide „grase” (casă-masă-bani-preluarea din mers a unei afaceri prospere, ultima partidă fiind fiica unui negustor de fiare vechi şi zdrenţe, cu „sediul central” în Ploieşti).

Am ales calea cea mai grea, calea luptei revoluţionare... La începutul anului 1946, am fost primit în rândurile membrilor de partid de către Sectorul II Negru B. După ce anumiţi tovarăşi care mă ştiau de când eram de-o şchioapă, mi-au puricat „trecutul politic” pe toate părţile, mi-au înmânat, în sfârşit, un cartonaş dreptunghiular pe care scria cu majuscule „LIBERĂ TRECERE”, de fapt, carnetul de partid din anii aceia.

II. EU ŞI LUMEA ÎNCONJURĂTOARE

ORAŞ-LIVADĂ, ORAŞUL MEU NATAL – OMAGIU

Dorul m-a cuprins dintr-odată, – năprasnic, dureros, obsedant. Şi aşa se face că într-o zi de primăvară în pârg, gătită de acum să urce către celălalt anotimp, mi-am pus „traista-n băţ" şi am purces să-mi revăd oraşul natal, părăsit în urmă cu decenii. Bate un ceas în existenţa unui om, când începe să-l mistuie dorinţa de a căuta iarăşi dimensiunile şi culorile fantastice ale copilăriei. Parafrazându-l pe Marin Preda, aş zice că sunt şi întoarceri posibile. Să părăseşti o curte, o uliţă, un oraş, ducând cu tine în suflet şi în memorie un univers imortalizat de ochii unui copil de-o şchioapă, ca apoi, peste ani, să te pomeneşti în acelaşi oraş, străbătând aceeaşi uliţă, poposind deodată într-o curte teribil de mică, ascunzând tainice jucării! Ce dar frumos făcut omului – această putinţă a sa de a călători cu gândul în timp şi spaţiu!

Toate drumurile oraşului, spunea cândva un poet, pornesc de la gară. Nu greşea. Cobor din tren şi mă opresc intimidat pe peronul gării. Clădirea e şi nu e aceeaşi. Mai târziu, aveam să aflu că, în urmă cu doi ani, gara şi-a sărbătorit centenarul. Primul drum de fier din Moldova de aici a pornit pentru a se opri hăt, departe, la... Burdujeni! Iar primei locomotive cu aburi, moldovenii i-au găsit un nume gingaş: „Rândunica".

Închid ochii. Văd o primă amintire – birjele înşiruite în faţa gării, cu muscalii proţăpiţi pe caprele trăsurilor, dormitând în aşteptarea clienţilor; caii care, în plictisul şi somnolenţa lor, aveau ceva din expresia stăpânilor. De obicei, în oraşul unde câteodată izbucneau în noapte incendii puse la cale de comercianţii falimentaţi, birjarii îşi aşteptau în gară clienţii preferaţi – comis-voiajorii. Căci tupeul acestora, anecdotele lor deşucheate aduceau cu ele mirajul marilor oraşe. Deschid ochii, îmi apuc valiza şi ies cutezător din gară. Înregistrez astfel şi prima schimbare, nu lipsită de importanţă. Locul birjelor l-au luat taxiurile. Şi iată şi surpriza. Printre „Dacii", o trăsură – una singură – cu un birjar autentic pe capră (romaşcanii, buni gospodari, au ţinut să păstreze o birjă, pentru eternitate).

Da, toate drumurile oraşului pornesc de la gară! Străbat străvechiul bulevard al Romanului străjuit de castani bătrâni, ale căror coroane unindu-se alcătuiesc un tunel înfrunzit, ca de basm.

Turnul Episcopiei – fixând vechiul centru civic al oraşului – a fost şi a rămas cea mai înaltă construcţie a localităţii. Stăpânit de dorinţa de a frânge brusc, cu violenţă chiar, dimensiunile unui univers memorat de un copilandru, am urcat în grabă scara în spirală a Turnului, lăsând în urmă biblioteca Episcopiei cu 20.000 de volume, apoi clopotniţa cu vestitul clopot dăruit de Ştefan cel Mare, pentru a atinge cel mai înalt punct al aşezării, de unde proporţiile copilăriei mi-au fost spulberate, dăruindu-mi-se în loc o imagine unică – vatra Romanului... Văzută de sus, e o imensă livadă sădită între apele Moldovei şi Siretului. Livadă şi codru trebuie că a fost Moldova cândva... Privesc în juru-mi cuprins de o adâncă tulburare. Zăresc depărtările, iar undeva, ascuns printre ele – Ceahlăul... Ochi să ai, vrere să ai, şi vei afla de acolo, din Turn, paginile unui hronic nemuritor. Descifrându-le, ţi se dezvăluie însăşi ISTORIA. Spre sud, dintr-acolo de unde, cândva, urcau către Ţara de Sus caravane cu mărfuri, ruinele cetăţii ridicate de Petru Muşat mărturisesc vârsta oraşului – şase sute de ani. Pe drumurile acestei cetăţi-livadă au trecut călare sau au poposit în chiliile Episcopiei, demnitarii şi voievozii Moldovei. La vremea sa, Ştefan cel Mare a înălţat şi el cetate, din piatră, nu departe de cea a Muşatinilor; iar dangătele clopotului dăruit de-a pururi istoriei mai plutesc, când şi când, deasupra străvechiului târg întemeiat de Roman-Vodă, amintind trecutul. Petru Rareş a ctitorit şi el pe aceste plaiuri, iar biserica lăsată reprezintă şi în zilele noastre principalul monument de arhitectură românească a urbei. În livada Romanului, Dosoftei, pe când era episcop, a tradus Psaltirea. Şi tot aici, în preajma Turnului, s-a înfiripat în urmă cu secole, satul dependent de Episcopie (numit al „posluşnicilor"), format din meseriaşi harnici şi de neîntrecut – brutari, ciubotari, curelari, tâmplari, săpunari, bărbieri, abagii...

Către cealaltă zare hrisovul îmi dezvăluie un alt capitol... Dincolo de imensa livadă, care ocroteşte deopotrivă oraşul vechi şi nou, văd conturându-se clădirile marilor întreprinderi industriale ale Romanului zilelor noastre. De la înălţimea Turnului episcopal, fabricile îmi par unite într-o concepţie unitară. Fabrica de ţevi, de mecanică, de zahăr (cea a trecutului şi cea a prezentului)... de

prefabricate... de cărămizi... de nutreţuri combinate... Ctitorii ale revoluţiei socialiste. Mă opresc cu gândul la una din întreprinderi – cea de ţevi. Există în scurta, dar semnificativa sa istorie un element iniţial, definitoriu pentru viaţa şi destinul unei colectivităţi. În anul 1957, vestea intrării în funcţiune (de probă) a marelui laminor a atras la spectacolul, nemaivăzut încă până atunci, sute de curioşi. În ziua aceea memorabilă, ţărani şi orăşeni, tineri şi vârstnici veniţi de pretutindeni au urmărit fascinaţi „dezlănţuirea" colosului, apoi metamorfoza ţaglei trecută prin incandescenţa cuptoarelor, îndemânarea automată a laminorului... Nu toţi înţelegeau atunci gravitatea solemnă a clipei ce o trăiau, consecinţele sale politico-sociale, căci cu timpul, cuptoarele Fabricii de ţevi aveau să metamorfozeze nu numai ţagla, ci şi destinul oraşului. Forţa modernă a laminorului i-a propulsat pe romaşcani spre o nouă condiţie profesională. Multă vreme ponderea „industrială" a deţinut-o aici vechea fabrică de zahăr – construită în 1900 – cu un număr de 2.176 salariaţi, din care numai 183 erau calificaţi. Politica fermă a partidului nostru, de industrializare armonioasă a tuturor judeţelor ţării, a transformat Romanul dintr-un oraş de târgoveţi şi meseriaşi, într-unul de muncitori industriali cu o înaltă calificare profesională. Industria oraşului realizează astăzi în 10 zile producţia anului 1938.

De secole, meseriaşii târgului lui Roman-Vodă I produceau săpun, lumânări, hamuri, ciubote, cojoace. Aceste ocupaţii medievale, într-o convieţuire mai mult sau mai puţin antagonică cu negoţul, au dăinuit până nu demult. Şi dintr-odată – Laminorul! De la producţia de săpun şi lumânări, Romanul, prin ţevile sale, a ajuns să se conecteze la problema nr. 1 a economiei secolului XX – energia... Pentru că tocmai această ţaglă metamorfozată în ţeavă face parte integrantă din mecanismul complex de forare la mari adâncimi şi de extragere a aurului negru. Patriarhalul oraş de altădată, veşnic în aşteptarea unor comis-voiajori prăpădiţi, reprezentând firme mai mult sau mai puţin falimentare, exportă în prezent ţevi şi strunguri carusel, din ce în ce mai perfecţionate, în peste 40 de ţări de pe glob.

Ca o machetă vie mi se înfăţişează oraşul văzut din Turn. Fiecare romascan, îmi zic, s-ar cuveni să urce scara asta în spirală. De aici

poţi surprinde şi înţelege mai profund concepţia şi stilul de lucru al edililor comunişti învredniciţi cu conducerea municipiului. Nu demult, Romanului i s-a decernat, ca rezultat al întrecerilor pe ţară, Premiul I pentru hărnicie şi spirit gospodăresc. Dreaptă hotărâre! Spuneam că vatra oraşului e în continuare o superbă livadă. Ar fi putut să nu mai fie, căci pentru unii arhitecţi şi constructori urbanistica modernă înseamnă, în primul rând, ofensiva buldozerelor. De aceea, am reţinut cu bucurie ideea exprimată de unul dintre edili: „Când planul de sistematizare şi zidire al oraşului prevede smulgerea unor copaci sau chiar a unui singur copac, nu ne grăbim să acceptăm calea celei mai uşoare rezistenţe". De aici, din Turn, constat existenţa concordanţei depline dintre acest sentiment de răspundere şi realizările urbanistice ale municipiului. Noile cartiere: Anton Pann, Smiridova, 23 August – cuprinzând într-un ansamblu modern mii şi mii de noi apartamente – s-au înălţat într-o lăudabilă armonie cu vechiul oraş... S-au folosit, desigur, şi buldozerele: cu zgârcenie şi nu înainte de a se fi găsit soluţia cea mai fericită. Aş aminti şi noua poartă a oraşului, înălţată acolo unde şoseaua dinspre Bacău, trecând podul de fier peste Moldova, pătrunde în oraş. Au dispărut maghernițele (odată cu ele şi derdeluşul copilăriei mele), locul lor luându-l un şir de blocuri luminoase.

Romanul de mâine l-am aflat prefigurat în convorbirea purtată cu primarul municipiului (nu e romascan, dar de mai bine de 15 ani şi-a legat destinul său de activist de acela al oraşului). Fondurile de investiţii prevăzute pentru actualul cincinal depăşesc cu mult pe cele alocate în cincinalul încheiat. Aceasta înseamnă dezvoltarea în continuare a actualelor capacităţi de producţie, construirea de noi şi moderne obiective economice. Vor fi create astfel numeroase noi locuri de muncă, vor apărea în oraş profesii noi. Iar viitoarele obiective economice vor determina în chip firesc o creştere a fondului de locuinţe, noi aşezăminte de cultură, de asistenţă socială... Ascultam şi întrevedeam conturându-se cu claritate imaginea viitorului. Deodată un cântec tineresc ne-a smuls din convorbire, aducându-ne la fereastră.

S-a nimerit să fie într-o sâmbătă – 24 mai – în care absolvenţii clasei

a XII-a a Liceului Roman Vodă au ţinut să consemneze un capitol de bază al existenţei lor. Au ieşit din clădirea şcolii de peste drum, ţinându-se de mână şi alcătuind astfel o singură tinereţe. Tot cântând, au trecut apoi horind prin Piaţa 23 August, adică prin faţa sediului Comitetului municipal de partid, a Casei de cultură a sindicatelor (o remarcabilă realizare arhitectonică), apoi din nou prin faţa propriului lor liceu.
Ascult... privesc... Peste drum, clădirea majestuoasă a liceului centenar, în dreapta, frumosul aşezământ cultural al sindicatelor, iar aici, între zidurile sediului de partid, planurile de făurire a viitorului. De ce oare n-ar cânta tinerii?
Şi de ce oare n-aş suspina la amintirea unei copilării îngropate într-o curte mizeră, populată, totuşi, de tainice jocuri şi jucării cioplite de mine?

În anul 1956, Editura C.G.M. publica, sub egida Institutului de istorie al C.C. al P.C.R., o colecţie de broşuri intitulată „Sub steagul partidului". De fapt, o colecţie de monografii ale unor uzine şi fabrici. Mi s-a cerut şi mie să realizez o asemenea broşură, consacrată uzinelor „Tractorul", fosta I.A.R.
Am acceptat. Aşa a început o lungă şi laborioasă documentare în numita uzină braşoveană.
Locuiam într-o cameră la fostul hotel „Coroana", dar toată ziua mi-o petreceam la uzină, printre muncitori, sau la arhive.

DOSARUL I.A.R.

Industria Aeronautică Română
Preludiul avionului românesc

***Enciclopedia României,* vol. IV, p. 989:**

I.A.R., înfiinţată în 1925 prin participarea statului şi a societăţilor „Astra" şi „Lorraine Dietrich".
Lucrează totul, de la celule de avion la motoare, în secţiuni speciale:

celule, motoare şi aparate optice, obţinând avioanele de tip propriu cu performanţe din ce în ce mai bune (în special de vmătoare şi de şcoală).
În 1937 a construit primul motor românesc pentru aviaţie (Kg I.A.R.), prin îmbunătăţiri aduse (cca 90%) motorului vechi.
Are majoritatea acţiunilor fabricii I.C.A.R. (celule şi reparaţii).
Londra, 19 iulie 1925 (Telegrama agenţiei „Radar"): „Un avion pilotat de ofiţerul român maior Sănătescu, venind de la aerodromul din Wittley, s-a prăbuşit lângă Coventry, de la o înălţime de 1 000 metri. Ofiţerul român, care era ataşat pe lângă acest aerodrom de doi ani, a fost ucis.
Catastrofa se datorează unor viraje acrobatice.
Prinţul Carol – comandantul aviaţiei – a ordonat o anchetă".
Extrase din ziarele vremii:
— Maiorul Sănătescu pilota un avion „Siskin" al Casei britanice „Armstrong".
— Avionul „Siskin" nu era adoptat încă de către armata engleză. Nicio altă armată nu-l adoptase încă.
— Guvernul român (naţional-liberal) a finanţat o experienţă a Casei Armstrong, avansând, în cadrul contractului, lei 100 de milioane.
Din ziarul *Facla – 25 mai 1925.*
O tranzacţie oneroasă în chestia avioanelor.
Statul pierde încă 75 milioane.
Statul procură avioane prin casa „Armstrong", care cere 100 milioane lei pentru avioanele ce nu se mai primesc de aviaţia română ca sumă de despăgubire.
— S-au oferit 75 milioane lei.
Presa duce o campanie pentru a procura avioane de la casa de avioane „Fokker".
1925. Guvernul naţional-liberal, venit la cârma ţării în 1923, este condus de Ionel Brătianu. La Finanţe, fratele primului ministru, Vintilă Brătianu.
— Societăţile anonime române, abreviat S.A.R., răsar ca ciupercile după ploaie.
— Prinţul Carol, comandant al aviaţiei fără aviaţie, cere încă din

1923, guvernului condus de Brătianu, fonduri pentru avioane de luptă.
— Ministrul finanţelor, Vintilă Brătianu, îl încurajează, îl sprijină... Familia Brătianu urmăreşte ceva... un scop... ceva insesizabil pentru cei dinafara familiei...
— Guvernul satisface pretenţiile Prinţului Carol, care aprobă cumpărarea, la un preţ exagerat, a 50 de avioane „Fokker" *cu motoare noi şi pornire automată.* Un an mai târziu, izbucneşte scandalul. Iese la iveală că cele 50 de avioane „Fokker" nu *au motoare noi, ci vechi, fără pornire automată,* că lotul respectiv a fost refuzat până şi de guvernul Boliviei.
— Se mai constată că în preţul exagerat al avioanelor era cuprins şi un comision foarte gras pe care *cineva* l-ar fi primit. Însă acel *cineva* nu este nominalizat...
Extrase din ziarele vremii:
1925. Vara. Un avion de luptă tip „Potez" îşi ia zborul de pe un aerodrom de lângă Cluj, pilotat de căpitanul Ady Brăescu, unul din primii aviatori români. Zbor paşnic, de încercare a aparatului. E însoţit de mecanicul Balogh, ajutorul său cel mai bun.
Biplanul „Potez", construit dintr-un lemn special, a decolat normal, a luat înălţime normal. De la sol, somităţi militare urmăresc zborul de încercare al aparatului. 1 000 de metri... 2 000. Deodată, sus, lângă soare, aripile biplanului se frâng ca două scândurele putrede. Fuselajul fără aripi se prăbuşeşte ca un proiectil. O explozie surdă... Echipele de salvare n-au găsit decât o groapă neagră, nici urmă de avion, nici urmă din cei doi neînfricaţi zburători. Doar mâneca unui veston militar a fost găsită. A aparţinut căpitanului Ady Brăescu. Mâneca a fost aşezată în coşciug şi îngropată.
1925. An de doliu în istoria aviaţiei româneşti. Unul după altul îşi găsesc moartea, aproape în aceleaşi condiţii, piloţii militari Protopopescu, Moscinschi, Mălureanu, Luca, Lihuţoiu...
Într-un singur an – 22 de victime, toţi aviatori militari de elită.
Cimitirul aviatorilor de la Tecuci înflorea.
— 22 de morţi. Un singur tip de avion – „Potez". Avioane achiziţionate ca noi şi moderne. Marfă rămasă însă în stoc, de la

război. Avion de vânătoare greu, încărcat mult pe metrul pătrat. Cade ca un pietroi... după ce, la un viraj scurt, rămâne fără aripi.
Aviatorii militari ai anului 1925 îl poreclesc COŞCIUGUL ZBURĂTOR.
Din ziarul *Facla – 3 iunie 1925*
Accidentele de avion se înmulţesc.
În ultimele luni, aviaţia noastră a avut de înregistrat pierderi dureroase şi foarte dese... s-a format un curent care crede că aviaţia noastră a ajuns un cerc sigur, unde cei ce fac aviaţie se duc la moarte."
... principalul vinovat al nenorocirilor îl constituie materialul din care sunt construite avioanele.
Din ziarul *Facla – 17 iunie 1925, pag. 4.*
Panamaua avioanelor.
Scandalul continuă.
Articolul colonelului fost şef al aviaţiei (Rujinski), *demisionat, fiindcă n-a putut ţine piept unor personaje care au făcut din aviaţie un izvor de fonduri pentru profit personal.*
În articol se mai arată:
Preţul avioanelor Fokker cu motorul „Hispano-Suiza-300 H. P." cu care a fost iniţial prevăzut şi a cărui valoare e de 2 000 fr. fr., costă 225.000 fr. fr., adică în valută românească 2.500.000 lei. Acestui avion, înlocuindu-i-se motorul „Hispano-Suiza" (care trece la stocul de fier vechi) cu motorul „Jaguar" al aparatelor Siskin, i se sporeşte preţul cu 1.387 lire engleze, adică 1.400.000 lei costul acestui motor. Deci avionul „Fokker" ne costă frumoasa sumă de 4.000.000 lei.
... guvernul francez, aflând că România are absolută nevoie de avioane de luptă, a oferit avionul „Spad 81", renumit cu motor original „Hispano-Suiza" de 300 cai, livrare imediată, cu preţul de lei 1.500.000 adică cu 2.500.000 lei mai ieftin ca „Fokker"...
... Mai există avioane ca „Nienport", „Delage", „Spad 61", „Dewcittino", toate moderne cu motoare puternice 450 H.P. cu performanţe superioare avioanelor „Jaguar", „Hispano" şi care ne-ar fi costat pe jumătate.
Dar aşa cum se arată, singurul argument al livrării avioanelor

„Fokker" este că se livrează imediat. Or, schimbarea motoarelor „Hispano" cu „Jaguar" durează ca şi reglarea lor în zbor.
Care este cauza?
Din ziarul *Facla – 29 iunie 1925*
Afacerile zburătoare.
Sau, cine încasează bacşişurile?
*O fi având „Cuvântul" (tot un ziar burghez, H. Z.) dreptate să se alarmeze, dar noi ştim că întreaga chestiune a avioanelor este o afacere, din care s-au traficat milioane. Acel CINEVA, pentru care ziarul din strada Sărindar duce furibunda campanie prin pana unui colonel (*Rujinski*) retras din oştire, noi l-am arătat cine este: o uzină românească. (Ziarul Cuvântul ducea campanie prin care demonstra că armata românească este dezarmată, nu are avioane.)*
Pentru moment evităm, dintr-un sentiment de pudoare, să-i dăm numele. (E vorba de Carol, H. Z.).
Avioanele Fokker
Se tratează de către o comisie, o comandă de avioane de la „Casa Fokker", casă eminamente germană, trecută în Olanda pentru a scăpa de stipulaţiile tratatului de pace. În locul avioanelor „Armstrong" s-au indicat avioanele „Fokker." De ce? Pentru ce „Fokker", când sunt sute de altele care, invitate la o licitaţie ar fi oferit avioane şi mai solide, şi mai ieftine? Dar s-a evitat acest lucru pentru ca să se poată face afaceri. Se iau bacşişuri pur şi simplu la comenzile de avioane.
Avioanele italiene
O casă italiană de avioane auzind de tratativele cu „Fokker" a trimis un reprezentant la Bucureşti; auzind preţurile cerute de „Fokker", acesta a rămas uimit şi oferă la aceeaşi sumă pentru care „Fokker" va livra 50 de avioane – 80 de avioane.
Explicaţia?
S-a adăugat la oferta „Fokker" încă 600 000 lei la fiecare avion, drept bacşiş pentru diferite persoane cu legături puternice la aviaţie.
Din ziarul Facla – 1 iulie 1925
Amănunte noi în legătură cu traficul de avioane
Traficul avioanelor morţii începe să-şi dea roadele.

Încă două accidente – ancheta a stabilit: „din vina piloţilor" – adevăratul vinovat: materialul prost.
Ministerul de Război s-a plictisit
Gen. Mărdărescu, asediat din toate părţile din cauza avioanelor, face tot ca să scape de hărţuială.
A făcut propunere Consiliului de Miniştri ca aviaţia să devină corp aparte.
L-a rugat pe primul ministru să facă orice, numai ca el să nu aibă sarcina de a controla aviaţia.
Amândouă propunerile au fost respinse.
Din ziarul Facla – 10 iulie 1925
Un atac al „îndreptării" împotriva principelui moştenitor.
Fabrica de avioane a ratat!
Oficiosul partidului poporului „Îndreptarea" (9 iulie seara) publică un violent atac împotriva principelui Carol pe care îl acuză de crimă.
Alt accident mortal pe câmpul de aviaţie de la Tecuci!
De câţiva ani încoace, acest zis câmp de aviaţie a devenit un adevărat loc de sinucidere pentru nefericiţii care caută acolo o îndeletnicire ostăşească.
Lună de lună se înşiruie îndeletnicirile cu urmări sângeroase, săptămână de săptămână se succed omorurile individuale sau colective ... şi totuşi nicio măsură – piloţii sunt buni, dar aparatele proaste.
Cine e de vină? Principele Carol care e comandant activ al aviaţiei.
Fabrica de avioane a ratat
Industriaşii francezi, veniţi pentru a participa la fundarea fabricii de avioane, au părăsit Capitala.
Tancred Constantinescu, ministrul Industriei şi Comerţului, a recomandat francezilor să revină la toamnă fiindcă fondarea fabricii a fost amânată până atunci.
La toamnă deci, când se numără bobocii.
În sfârşit, se ajunge la vinovat – *Prinţul Carol, comandantul aviaţiei.*
Scandalul izbucneşte. Mai întâi în presă, apoi în Parlament, sub un singur generic: CINE ÎNCASEAZĂ BACŞIŞURILE?
Campania este deschisă în parlament printr-o interpelare violentă a

deputatului naţional-ţărănist Virgil Madgearu.
Opoziţia jubilează. Căderea guvernului Brătianu este socotită ca iminentă.
Deputaţii, Parlamentul, strada aşteaptă răspunsul ministrului de război generalul Mărdărescu.
Avioanele însă erau militare, de luptă. Deci problema lor ţine de domeniul „marilor secrete" militare, ca şi când aeroplanele s-ar fi prăbuşit în culise şi nu în văzul tuturora.
În consecinţă, generalul Mărdărescu realizează o „manevră iscusită", cere Parlamentului o *şedinţă secretă.* Ea are loc. Guvernul Brătianu începe iar să se ţină bine.
„Violenţii" deputaţi ai opoziţiei îşi îndreaptă focul spre alte repere, de scandal parlamentar, ca:
„Furtul de arme de la Dej"
„Fraudele de la Cercul de recrutare Ilfov"
„Chestiunea livretelor militare"
„Afacerea paşapoartelor".
Întrebarea opiniei publice: „Cine încasează bacşişurile... aviaţiei?" rămâne fără răspuns.
Ce se întâmplă, în acest răstimp, cu Prinţul Carol, comandantul aviaţiei?
În decembrie 1925, îl găsim la Londra, pentru a reprezenta Casa Regală la funeraliile reginei-mamă Alexandra a Angliei. Nu este singur, este însoţit, în taină, de marea lui pasiune amoroasă, Elena Lupescu.
După înmormântare, explodează „bomba". Prinţul Carol alege... libertatea Occidentului. Expediază regelui-tată Ferdinand I o declaraţie: *Rog pe Maiestatea Voastră să accepte irevocabila mea renunţare la drepturile conferite mie ca principe moştenitor la tronul României.*
Aşadar, tronul rămâne fără moştenitor. Şi încă ce moştenitor!
Iar aviaţia rămâne nu numai fără avioane, ci şi fără comandant...
Se conturează din ce în ce mai mult răspunsul la întrebarea *Cine încasează bacşişurile?*
Însoţit de „femeia cu părul roşu", ex-prinţul Carol petrece la Paris, la

Veneţia.
În ţară zvonuri peste zvonuri...
Declaraţia de renunţare la tron l-a îndurerat pe regele-tată. De durere, regina-mamă cică ar fi îmbătrânit... Brusc...
Gestul petrecăreţului de la Paris şi Veneţia e frivol.
În culisele politice, găsim explicaţia la Declaraţia de renunţare la tron:
... scandalul cu „coşciugele zburătoare”
... încasarea unor comisioane fabuloase
... intrarea în conflict cu guvernul Brătianu pe seama afacerilor... aviatice.
... Brătienii cunoşteau afacerile veroase ale prinţului moştenitor, mai cunoşteau ambiţiile politice ale acestuia şi l-au lăsat să zburde în voie, să se compromită...
... când a socotit de cuviinţă, guvernul Brătianu a iniţiat o anchetă judecătorească. Decizia l-a găsit în străinătate pe prinţ, care s-a „considerat jignit” şi a renunţat la tron...
... s-au creat toate condiţiile unei noi afaceri guvernamentale... crearea unei noi Societăţi Anonime, de astă dată pentru industria aviatică.
Agenţia British United Press, 14.1.1926
Ex-prinţul Carol declară: „Voi continua să-mi iubesc şi să-mi slujesc ţara şi ceea ce doresc este tăcerea. Refuz să răspund la zvonurile privitoare la un scandal în aviaţiunea română.”
Din stenograma şedinţei Parlamentului din 25 noiembrie 1925.
Deputatul Virgil Madgearu: Domnilor deputaţi, ceea ce se petrece cu înzestrarea aviaţiei române este un adevărat scandal. Am relevat aici, în şedinţele recente ale Camerei, secrete, pentru că aşa a „ordonat dl. ministru de Război, am relevat aici ceea ce s-a petrecut cu afacerea „Armstrong” şi, domnilor, tot ce am relevat eu, „calomniatorul de meserie”...
Dep. V. I. Brătianu (ministrul finanţelor): Da, da, chiar asta şi eşti...
Dep. V. Madgearu: ... S-a dovedit literă de evanghelie. Dovada: dl. ministru de război a fost silit să ceară rezilierea contractului cu casa „Armstrong”. Rezultatul l-am prevăzut: armata a rămas fără niciun

avion.
Imediat după aceasta, siliţi de urgenţa de a avea avioane, face (ministrul – n.a.), domnilor, o a doua afacere, o afacere cu aprovizionarea aviaţiei cu avioane, prin comanda celor 50 de avioane „Fokker". Am zis, d-lor, o afacere tot atât de scandaloasă ca cea dintâi. Se constată, d-lor, că şi de data asta – se vede că aceasta este hărăzit armatei, să rămână fără avioane. *Între timp, se întemeiază mult trâmbiţata fabrică de avioane. Condiţiile în care s-a întemeiat această fabrică, precum şi comanda nouă care s-a dat caselor franceze, prin intermediul acestei fabrici de avioane, transformate într-un simplu rol de intermediar, constituie un al treilea scandal, care va izbucni în curând în aviaţia noastră.*
Din stenograma şedinţei Parlamentului din 1 decembrie 1925.
Dl. deputat general Mărdărescu (ministrul de război – n.a.) arată că în urma rezilierii contractului cu casa „Armstrong", armata a rămas cu puţine avioane. Atunci s-a trimis o comisie de recepţie la Amsterdam, ca să recepţioneze avioanele „Fokker". Plata se făcea jumătate la Amsterdam, jumătate la sosirea avioanelor la Pipera. Dar comisiunea s-a dovedit a fi de rea credinţă, căci s-au recepţionat avioane care nu corespundeau cu caietele de sarcini. Voi trimite în judecată şi pe ofiţerii comisiei de recepţie şi pe cei de la comandament, care aveau datoria să supravegheze furnizarea de avioane.
Dl. deputat Virgil Madgearu mai departe spune că va dezvolta totuşi interpelarea anunţată. De asemenea, cere actele de la Ministerul Industriei, spre *a arăta ce este fabrica de aeroplane, făurită sub auspiciile d-lui Tancred Constantinescu.*
Dl. deputat Tancred Constantinescu (zis „Porcul"): ... când o să-ţi dau dosarele, n-o să-ţi mai dezvolţi interpelarea.
Dl. deputat Virgil Madgearu: Nu brava! Căci dumneata eşti părintele tuturor afacerilor din ultimul timp.
În decembrie 1925, sub auspiciile liberalului Tancred Constantinescu, ministrul industriei, apare actul constitutiv al INDUSTRIEI AERONAUTICE ROMÂNE – SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ. Capital social – lei 120 milioane.

Scopul întreprinderii urma să fie:
„... fabricarea avioanelor şi aeronavelor, celule şi motoare şi eventual şi fabricarea automobilelor, camioanelor-automobil şi în general tot ce se raportă la industria şi comerţul avioanelor, motoarelor, automobilelor şi orice fel de accesorii privind aeronautica şi construcţiile mecanice".
Două mari firme franceze, societăţile anonime – Les Etablissements Lorraine Dietrich & Co. şi Les Etablissements Louis Blériot – sunt contractate pentru a investi capital francez în realizarea proiectului I.A.R.
Reprezentantul pentru România al celor două firme franceze: dl. Lucien Fabre.
Primul contract I.A.R. îl încheie cu... statul român. O clauză a contractului *obligă statul ca, până la terminarea uzinelor, să cumpere avioane de luptă numai prin intermediul I.A.R.-ului,* adică a celor două firme franceze. Iar cele două firme aveau în hangare Potez-uri învechite.
Când economistul naţional-ţărănist Virgil Madgearu îi arunca bancherului naţional-liberal Tancred Constantinescu în faţă cuvintele: „Nu brava! Căci dumneata eşti părintele tuturor afacerilor din ultimul timp", se referea şi la cele 50 de Potez-uri, cumpărate de statul român prin intermediul I.A.R.-ului şi pentru care, aşa cum a ieşit mai târziu la iveală, ministrul industriei a încasat un comision de 22 milioane lei.
În 1926 are loc un proces la Consiliul de război al Corpului II Armată, sub preşedinţia lt. col. Beroniade, de unde rezultă, fără putinţă de tăgadă, cât de mult şi-a „iubit" ţara prinţul Carol şi cu câtă „pasiune" a slujit-o.
În cazul celor 50 de „Potez"-uri care în 1925 au pricinuit moartea a 22 de aviatori români au rezultat următoarele:
... Proiectul de contract prevedea precis: cele 50 de avioane şi cele 58 de motoare vor fi în perfectă stare de funcţionare, complet noi, fără a mai fi fost utilizate.
... În contractul semnat, fraza de mai sus a fost modificată astfel: „Avioanele, piesele de schimb pentru avioane, la care se referă

prezentul caiet de sarcini, vor fi în întregime noi, adică în stare nouă, neîntrebuinţată, *afară de proba de recepţiune de aproximativ o oră de zbor şi asupra cărora timpul scurs de la data fabricaţiunii nu a contribuit la degradarea materialului.*

... Însă proba de recepţiune de zbor s-a făcut pe alte avioane decât cele ajunse în ţară.

... În Procesul-verbal de recepţionare a „Potez”-urilor *se consemnează că motoarele sunt noi, că au pornire automată.*

... În realitate, au ajuns în ţară motoare din 1918, din stocul respins de Bolivia.

... Vina este pusă pe seama celor care au semnat contractul, ca şi pe cei care au recepţionat aparatele.

La proces, aviatorul Mora protestează dovedind că procedura citaţiilor n-a fost respectată. *Noi am citat aici şi pe prinţul Carol. Dar prinţul Carol ar vrea să vie, dar nu poate intra în ţară decât cu autorizaţia regelui. Dv. însă N-AŢI CITAT PE ACEST MARTOR.*

Fapt divers. 6 noiembrie 1925. Un avion nou, Potez, se prăbuşeşte deasupra aerodromului Băneasa. Aparatul s-a angajat într-o glisadă (cădere pe o aripă) şi nu s-a mai putut redresa. Motorul a explodat. Un mort şi un grav rănit.

Un nou „Potez” din cele 50...

Doi ani (1926–27) s-a lucrat la ridicarea a două hale mari, cu aspect de hangare. Conform declaraţiilor domnului Lucien Fabre, acestea reprezentau două fabrici: prima – de motoare, cealaltă – de celule. Luate la un loc, ele însemnau INDUSTRIA AERONAUTICĂ ROMÂNĂ S.A.R.

Economistul Virgil Madgearu a avut dreptate în interpelarea sa din Parlament. În primii ani de activitate, I.A.R. n-a fost decât o casă de comision, prin intermediul căreia firmele franceze Loraine Dietrich şi Louis Blériot plasau pe piaţa românească produsele refuzate pe piaţa mondială de alte ţări.

O altă clauză a contractului intervenit între I.A.R. şi statul român prevedea ca, *în primii doi ani, materia primă necesară uzinării avioanelor şi motoarelor* (pânză de avion, sârmă specială, cabluri, tablă şi ţeava de oţel, de aluminiu etc., etc.) *să se importe din*

străinătate, urmând ca în cel de-al treilea an tot acest material să fie procurat din ţară.
Clauza de mai sus, care, în mod firesc, ar fi trebuit să ducă la dezvoltarea unor ramuri industriale româneşti n-a fost respectată.
Lucien Fabre deschide la Baris „Biroul I.A.R.” pentru achiziţionarea materialelor necesare uzinării aeroplanelor şi numeşte la conducere un prieten de-al său. Biroul I.A.R. – Paris achiziţiona materialele cu un preţ şi le revindea I.A.R. – Braşov cu un alt preţ. Diferenţele de preţ erau suportate de statul român, căci contractul nu prevedea, în cadrul regiei, preţuri fixe la materialele de import.
În sfârşit, în anul 1929, I.A.R.-ul produce primul „Potez”. Fierarul Gheorghe Rozenauer, veteran al întreprinderii, a trăit acest moment istoric pe care îl descrie în ziarul *Tractorul* din 12 august 1955:
În uzină lucrez de la 12 aprilie 1929: adică de la începerea fabricării primelor avioane (Potez). Ţin minte că de coada primului aeroplan construit în uzină au fost agăţaţi 5–6 oameni, pentru echilibru. Numai aşa avionul putea să-şi ia zborul, dar oamenii au căzut, s-au rănit, unii dintre ei şi-au rupt mâinile. Principalul pentru fabricanţi a fost însă că avionul şi-a luat zborul. Îl urmăreau fericiţi, în timp ce muncitorii răniţi se zvârcoleau la pământ.

II. PRELUDIUL TRACTORULUI ROMÂNESC

1941. Militarizarea I.A.R.-ului. Un colonel devine comandantul întreprinderii. La ordinul său, toţi muncitorii sunt adunaţi în curtea uzinei. Colonelul se recomandă în faţa mulţimii, adresează asistenţei un prim „ordin de zi”.
— Începând de astăzi, uzina trece pe picior de război. Sunteţi soldaţii acestei uzine şi trebuie să vă supuneţi ordinei şi disciplinei militare. Începând de astăzi, se introduc în uzină carcera şi pedepsele corporale la părţile moi...
Document
Din
Regulamentul personalului
salariat lunar
(...) Art. 10. La angajare, muncitorul este obligat să dea următoarea

declaraţie:
Subsemnatul... domiciliat în comuna... judeţul... luna..., anul... prin prezenta declar pe onoare şi conştiinţă că nu fac parte din nicio organizaţie cu caracter politic şi nici nu voi face parte din asemenea organizaţii atâta timp cât voi fi în serviciul R.A. – I.A.R.
(...) Art. 30. Întregul personal este obligat a folosi la serviciu numai limba română, atât scris cât şi verbal, cu excepţia cetăţenilor străini, angajaţi conform art. 6 din prezentele dispoziţiuni.
Cei ce vor comunica la serviciu în limbi străine vor fi daţi în judecata comisiei de disciplină.
Comandantul militar al uzinei fusese poreclit „strategul". Concepuse „sistemul" de apărare antiaeriană al întreprinderii. Organiza exerciţii de alarme aeriene. Conform instrucţiunilor sale, absolut toţi muncitorii trebuiau să lase lucrul şi să fugă cât mai departe de uzină. Din turnul administraţiei, „strategul" le urmărea fuga în masă peste câmp. Apoi, ordona „încetarea". De fiecare dată, observa că muncitorii se înapoiau fără prea mare grabă la locul de muncă. A ordonat atunci săparea unor adăposturi în jurul uzinei.
Povesteşte (în scris) *B.D.:* „Căutaţi în pivniţa administraţiei, o să găsiţi «fişele de pontaj». Munceam la secţia 1 1 l – Revolvere câte 12 ore, dar ni se calculau 4 – 6 ore. Dacă deschideai gura, erai ameninţat cu trimiterea pe front.
(...) Sub biroul fostului inginer M.E. era o pivniţă unde lucrătorii care mai ziceau câte ceva erau introduşi şi unde li se aplica la cur cele *25 de porunci.*
(...) Când am cerut haine şi bocanci, ni s-au adus 300 de perechi de bocanci smulşi din picioarele celor ucişi pe front: erau rupţi şi plini de sânge uscat. Unul dintre noi a găsit într-un bocanc talpa piciorului celui omorât. Direcţia vindea muncitorilor perechea de bocanci cu 1.700 lei."
Povesteşte (în scris) S. A.: „Când strungarul N. Gh. a absentat de la lucru, ing. M.E. a ordonat să fie băgat la beci, iar acolo jos, maistrul P. l-a tuns până la piele.
(...) Frezorul C.F. a refuzat să execute la maşina lui piese care nu erau pentru maşina la care lucra. Pur şi simplu, n-a vrut să aibă rebuturi. A

fost dus la Comandamentul militar şi închis 3 zile la carceră."
Povesteşte (în scris) G. Ş.: „(...) Ne exploatau şi pe calea amenzilor. Pentru nimica toată, mergeau cu amenzile până la jumătate din salariul lunar.
(...) Actele de sabotaj nu mai conteneau, mărunte sau mai puţin mărunte. La secţia «Prese», unde se produceau piese pentru avion, zilnic erau distruse câte 2 – 3 dispozitive. Iar într-una din zile, a fost scoasă din producţie, timp de 40 de zile, o presă de 60 tone.
(...) Maiştrii erau tare răi la suflet. Tov. C.Gh. – lucrează şi acum la secţia CT_2 – pentru motivul că a scăpat din mână maşina de găurit a fost pălmuit, în faţa celorlalţi muncitori, de maistrul C.P. Iar un alt maistru, G.I., dacă te duceai la el cu vreo plângere, striga ca la un câine «Marş afară!»"
Directorul general al întreprinderii: Popescu-Botoşani.
Într-una din zile, conducta specială a întreprinderii de apă potabilă s-a defectat. Cei care lucrau la temperaturi mari şi erau întruna însetaţi n-au mai avut apă. Atunci, Popescu-Botoşani a ordonat să fie deschisă o conductă a oraşului care de ani de zile n-a mai fost folosită. Unii au protestat, au atras atenţia asupra pericolului. „Deschideţi conducta... Pe răspunderea mea! Aşa-i la război..."
Au băut muncitorii apa infectată. În aceeaşi zi, 600 de muncitori au căzut la pat.
Agenţii Siguranţei Statului – mulţi dintre ei angajaţi ca „pompieri" – împânzeau uzina. Arhivele păstrează câteva rapoarte. Le transcriu.
Document:
a) *Se constată o îngrijorare generală, preocupările muncitorilor de la I.A.R. fiind:*
– salarizarea sub cota de minimum de existenţă la 65% *din angajaţi;*
– lipsa lemnelor (cazuri de intoxicare cu bioxid de carbon), *foarte mulţi bolnavi, arderea lucrurilor personale;*
– lipsa de încălţăminte;
– lipsa totală sau în parte a unor alimente de primă necesitate (lapte, carne, ouă) face ca mulţi din angajaţii uzinei, în special acei cu copii, să fie extrem de îngrijoraţi.
Starea morală: în general este mulţumitoare, afară de grija

apăsătoare de felul cum vor putea să treacă rigorile acestei ierni.

23 noiembrie 1941
Un alt „pompier" informează „urgent" Inspectoratul de poliţie din Braşov:
„Personalul tehnic şi funcţionarii de la I.A.R. au primit gratificaţii între 300 şi 350 de mii de lei. Aceasta a produs o mare nemulţumire nu numai în rândurile muncitorilor din fabrică, dar şi la celelalte fabrici, întrucât ei, care muncesc din greu, abia pot trăi din lefurile ce li se plătesc.
Acest sistem de gratificaţii favorizează propaganda comunistă în rândurile muncitorilor...
Muncitorii de la „Montaj" îşi „organizaseră un club" la W.C. Acolo, discutau nestingheriţi situaţia politică şi militară. Un agent a semnalat inginerului existenţa „clubului". Acesta, efectuând o inspecţie la W.C., a nimerit acolo peste o adevărată adunare. I-a încolonat pe toţi cei de acolo şi i-a dus la comandantul uzinei. Au urmat o cuvântare patriotardă şi amenzi.
Document
Domnului Tr.B. (Montaj)
Prin prezenta vă facem cunoscut că am dispus amendarea Dvs. cu suma de
1 000 (una mie) lei
pentru întrunirea fără autorizaţie.
Vă atragem atenţiunea că pe viitor, în caz de recidivare, veţi suporta sancţiuni mult mai severe.
Sancţiunile severe: trimiterea pe frontul antisovietic.
În uzină fiinţa o comisie antisabotaj, condusă chiar de Popescu-Botoşani. Ea însă, deşi a venit de hac multor luptători din rezistenţa patriotică, antiantonesciană, n-a izbutit să descifreze acţiunea comunistului M.V. căruia i s-a încredinţat finisarea unui dispozitiv foarte important, destinat declanşării celor patru mitraliere instalate pe I.A.R. – 80. Reperul urma, conform calculelor constructorului, să fie finisat în 60 de ore, dar M.V. l-a finisat, cu comisia de antisabotaj pe cap, în 600 de ore... Motivarea luptătorului era atât de... tehnică,

încât nici constructorul n-a putut dovedi contrariul.
Primul val de avioane americane de bombardament s-a ivit deasupra Braşovului în prima zi de Paşti a anului 1944. Bombardierele au zburat, mai întâi, deasupra oraşului, apoi s-au îndreptat spre uzina I.A.R., aflată la câţiva kilometri de piaţa urbei, unde au lansat covorul de bombe.
Războiul nu are niciun... Dumnezeu. Dacă în prima zi de Paşti producţia de avioane de luptă nu cunoaşte oprire, nici bombardierele inamice nu cunosc tradiţionala urare: „Christos a înviat!"
Au fost morţi, răniţi, pagube materiale mari.
Din ziua aceea, bombardierele americane au început să „viziteze" aproape zilnic pitorescul oraş de sub Tâmpa.
Nu mai exista niciun sistem de apărare antiaeriană. Cel care la prealarmă fugea primul din întreprindere era chiar comandantul militar, urmat de maşinile celor din conducere.
Aprilie 1944. Se întruneşte Comitetul de administraţie al I.A.R. care decide ca uzina să fie demontată şi dispersată în mai multe puncte din ţară.
Se ordonă crearea unor echipe de şoc care să demonteze utilajele înainte de a fi lovite de bombe... Muncitorii trudeau câte 16 ore pe zi, într-un ritm infernal. Alarmele nu mai conteneau. Directorii şi şefii fugeau, iariştii, păziţi de soldaţi, rămâneau pe loc.
Constantin B., fost şef de echipă de şoc, povesteşte (în scris): Lucram până la o istovire totală. Într-una din zile ni s-a ordonat să rămânem şi peste cele 16 ore de muncă. Eram istoviţi şi flâmânzi. M-am adresat atunci directorului cu cuvintele: „Rămânem, dar oamenilor le chiorăie maţele de foame. Daţi dispoziţie să ni se dea ceva de mâncare!" A izbucnit cu dispreţ: „Le chiorăie maţele de foame?! N-au decât să mănânce iarba de pe aerodrom!" Atunci, n-am mai putut răbda şi l-am repezit: „Iarba de pe aerodrom s-o mănânci d-ta, că eşti om cu scaun la cap şi ştii cum s-o rumegi!" Nu numai că am rămas flâmânzi, dar, din ordinul său, toată echipa a fost băgată la carcere. Ale naibii bombe! Nu le atinseseră!
Muncitorul B.D.: În perioada dispersării, la Ucea şi Colibaşi în Făgăraş, noi, familiile, copiii dormeam de-a valma în barăci.

Imediat după 23 august 1944, muncitorii s-au pomenit într-o situaţie grea, parcă fără ieşire. La Braşov, ruine. La Colibaşi şi Ucea – utilajele de bază ale întreprinderii, adăpostite ca vai de lume. Aşadar, nu aveau de lucru după înlăturarea regimului de dictatură militară al lui Antonescu.

Directorul LA.R. – ului, uzină subordonată Subsecretariatului de Stat al aerului, era acelaşi: Popescu-Botoşani.

Comuniştii, atâţi cât erau la număr în vremea aceea, au preluat lupta, de astă dată în deplină legalitate, organizând-o. I-au cerut lui Popescu-Botoşani să ordone aducerea înapoi a uzinei. „Am aduce-o, dar e cu neputinţă... Suntem o ţară învinsă... o ţară în război... nu avem camioane, vagoane, locomotive."

Evocând lupta iariştilor din toamna lui 1944, comunistul Ilie T. îşi exprimă deodată o nedumerire: „ Mai tot războiul, bombardierele americane nu s-au atins de I.A.R. ...Ce le-o fi venit să ne bombardeze tocmai în primăvara lui '44 când frontul era la Iaşi, şi să ne lase fără întreprindere?!"

Comuniştii au ridicat steagul reconstrucţiei uzinei. Au organizat, în zilele lui septembrie 1944, o adunare a muncitorilor. Faţă-n faţă cu ruinele întreprinderii, cu unele secţii neatinse dar fără utilaje. La această adunare, muncitorii – români, maghiari, germani – şi-au organizat sindicatul, iar apoi au expediat un memoriu Consiliului de Miniştri, împotriva vrerii directorului general Popescu-Botoşani, în care propuneau:

Document

I. Readucerea neîntârziată a tuturor unităţilor în cadrul întreprinderii.

II. Pentru ca în momentul punerii în funcţiune a uzinelor I.A.R. să avem ce lucra, cerem ca birourile tehnice ale uzinei să pună imediat în studiu noile fabricate care să corespundă atât necesităţilor ţării din timp de pace, cât şi posibilităţilor tehnice de producţie ale uzinei (de exemplu, maşinile şi întreg utilajul agricol).

III. Pentru asigurarea unui lucru continuu şi de mare serie a atelierelor din Satulung şi Câmpulung, care astăzi sunt în funcţiune, şi până în momentul readucerii lor la Braşov, să se studieze urgent

piesele care s-ar putea executa aci fie pentru armata română, fie pentru armata aliată sovietică.
IV. *Trecerea Regiei autonome I.A.R., de la S.S.A.* (Subsecretariatul de Stat al Aerului – n.n.) *la Ministerul de Industrie şi Comerţ, unde îi este locul firesc ca o mare industrie.*
V. *Desfiinţarea consiliului de administraţie şi reducerea numărului directorilor şi subdirectorilor la strictul necesar de 3 persoane, care ar constitui şi comitetul de conducere al uzinei.*
Reacţia lui Popescu-Botoşani: *„Interzic în uzină activitatea sindicatelor. Suntem o întreprindere militară!"*
Reacţia Comitetului de întreprindere: a format un pichet de muncitori, l-a instalat la poarta uzinei. Când a apărut a doua zi maşina directorului, pichetul nu i-a mai deschis poarta.
— Cum îndrăzniţi? Uzina-i militară, iar eu sunt Popescu-Botoşani, directorul.
— Aţi fost directorul... Nu mai sunteţi... Noi, muncitorii, am hotărât!
Din ziua aceea, Popescu-Botoşani n-a mai apărut în uzină.
Cred că a fost primul director izgonit din întreprindere de muncitori (n.a.).
Muncitorii au ales din proprie iniţiativă un nou director, pe care-l considerau apt să conducă complexa operaţie de reconstrucţie a uzinei – inginerul Gheorghe F.
Subsecretariatul Aerului s-a opus. Însă muncitorii n-au bătut în retragere. Ţineau cu fermitate să participe la conducerea treburilor întreprinderii lor. Munceau la înlăturarea ruinelor, montau acolo unde aveau ce monta, luptau, conduşi de P.C.R., pe frontul politic al revendicărilor social-politice.
La 19 ianuarie 1945, acţiunile muncitorilor de la I.A.R. ating, aşa cum rezultă dintr-un manifest, un nivel de tensiune maximă. *Manifest* (fragmente de lucru):
Tovarăşi muncitori, funcţionari şi ingineri,
Dvs. cunoaşteţi situaţia dezastruoasă în care s-au găsit uzinele noastre la 23 august 1944.
Dispersarea nenorocită, efectuată fără niciun plan sub presiunea bombardamentelor, ne ducea fatal la un faliment şi închiderea

porţilor uzinei.
Cu o conducere reacţionară şi incompetentă, stăm şi astăzi fără un plan de lucru, iar majoritatea instalaţiunilor şi maşinilor ruginesc prin păduri.
Comitetul de fabrică care este expresiunea voinţei Dv. (deoarece nu o dată la adunările generale ţinute până acum, l-aţi aprobat în acţiunile lui), văzând situaţia grea în care se află I.A.R., a ridicat steagul luptei şi a păşit hotărât la realizarea revendicărilor Dvs.
Din cele expuse la adunări generale precum şi din presă, aţi văzut lupta şi reuşita noastră.
*Având în faţă reacţiunea puternică a conducătorilor de la I.A.R. şi a celor de la S.S.A. (*Subsecretariatul Aerului de care aparţinem*), am reuşit să obţinem hotărârea Statului, de a readuce la Braşov unităţile noastre dispersate.*
Am reuşit să obţinem de la Stat suma de un miliard şi jumătate pentru repararea halelor distruse de bombardament şi conducătorii noştri.
Am reuşit să deschidem ochii tuturor acelor care îi ţineau închişi din incapacitate sau rea voinţă, că uzinele noastre nu mai trebuiesc să fabrice avioane de război, ci de pe acum să se prepare o fabricaţie, pentru timpul de pace, a tractoarelor, batozelor, secerătorilor şi a oricărui utilaj agricol, astfel ca după război pacea să ne găsească complet încadraţi în frontul muncii constructive, iar fraţii şi tovarăşii noştri ţăranii să aibă cu ce să-şi lucreze ogoarele.
Nu uitaţi că inventarul nostru de animale de lucru va fi aproape cu totul distrus de pe urma războiului.
(...) În această discuţie, cu toată hotărârea, am făcut cunoscut reprezentantului S.S.A.-ului, d-lui comandor Marcu, următoarele:
I. *Sindicatul I.A.R. îşi menţine în totul dezideratul adunării generale, când s-a ales în unanimitate noul director general, însă pentru ca şi dl Ministru să-şi exercite prerogativele d-sale, va accepta numirea d-lui general Mincu în postul de director general, numai dacă va exista un singur post de subdirector general, şi în acest post să fie numit d-l ing. Găină Gh., cu dreptul de vot în consiliul de administraţie.*
II. *Prin Lege să se stabilească ca pe lângă cei* 5 *membri care*

alcătuiesc un consiliu de administraţie (compus din directorul general, un militar ca reprezentant al S.S.A. – ului, un inginer specialist – în persoana d-lui ing. Găină Gh., un jurist şi un financiar) *să intre şi doi membri ai sindicatului I.A.R., iar în loc de consiliu de administraţie, să se numească comitet de conducere.*

Comitetul de întreprindere a obţinut de la stat un miliard şi jumătate lei pentru repararea halelor. 5.000 de muncitori, de bine de rău, căpătaseră de lucru. Când halele au fost reparate, s-a pus problema aducerii înapoi, la Braşov, a utilajelor dispersate la Ucea şi Colibaşi. Nu existau garnituri de tren. Războiul se purta acum pe pământul Ungariei. Parcul de vagoane se afla sub controlul Comisiei Aliate de Control. O delegaţie a muncitorilor de la I.A.R. este primită de mareşalul sovietic R. Malinovschi. După ce le ascultă cererea, mareşalul întreabă: „Ce aveţi de gând să fabricaţi în uzina reconstruită?" Preşedintele Comitetului de întreprindere răspunde: „Viitorul ţării cere tractoare. Tractoare vom construi".

Iariştilor li s-a repartizat un număr de mărfare necesare transportului de utilaje.

Prin februarie 1945, uzina, în linii mari, era reconstruită. Se lucra pentru front, era o foame mare de reparaţii, însă iariştii înscriseseră în planul lor un punct de bază: făurirea tractorului românesc.

N-a fost deloc simplu. Unii specialişti afirmau: „Tractorul românesc e o utopie... N-avem condiţii... n-avem cadre... n-avem forţe..."

Răspunsul comuniştilor: „Dacă am ştiut să facem avioane, o să ştim să facem şi tractoare."

Exclamaţia unui sceptic: „Mă voi arunca în faţa primului tractor ieşit din uzină!" Scepticul, inginer, era sincer convins că niciodată nu va ieşi un tractor românesc pe poarta uzinei.

Ziarul uzinei „Tractorul", nr. 103 din 18.111.1955:

Am pornit la fabricarea primului tractor în iunie 1946, pe tehnologie ocolită, adică pe maşini universale, deoarece nu aveam încă dispozitivele şi sculele necesare fabricării în serie. La fabricarea primului tractor, muncitorii au depus eforturi uriaşe, contribuind cu toate cunoştinţele lor la reuşită. Mulţi dintre ei veneau la mine trişti, spunând că au stricat piesele, dar eu vedeam că ele ieşeau chiar mai

bine decât mă aşteptam. Unele piese, ca cilindrii, ne ţineau montajul în loc. Strungarul comunist B. s-a angajat atunci să facă singur 6 operaţii la un cilindru. O adevărată muncă de artist. Şi a izbutit...

Ajunul Anului nou 1947. Se încheia cu succes montarea principalelor piese ale tractorului. Într-o tăcere grea, apăsătoare, ing. A.D. – sub privirile atente ale celor prezenţi – porneşte primul motor al primului tractor românesc – I.A.R. – 22. Păcănea de-ţi lua auzul, însă mergea... mergea pe propriile sale roţi... Şi porţile atelierului s-au deschis larg şi. tractorul a ieşit în curtea uzinei, pentru a le rosti făurarilor: „La mulţi ani!"

Producţia tractoarelor putea să înceapă. Nu existau însă fonduri, nu existau comenzi din partea statului. Ministerul Finanţelor era condus de liberalul tătărăscan Bejan. Ministerul de Industrie de liberalul A. Alexandrini.

Zile şi nopţi, delegaţia muncitorilor de la I.A.R. a aşteptat pe treptele celor două ministere pentru a fi primită în audienţă. Ideea făuririi tractorului românesc îngrozea, în cele din urmă, fermitatea muncitorilor de la I.A.R., conduşi de P.C.R., a ieşit victorioasă: cei doi miniştri liberali au aprobat fonduri şi comenzi.

Reacţia presei partidelor lui Maniu şi Brătianu, aflaţi în opoziţie:

„Farsa tractoarelor a început"

„Primul tractor – prima înfrângere"

„Cel mai slab tractor din lume"

„Tractorul românesc e uşor ca un fulg, se va răsturna pe prima brazdă" *(Viitorul)*

„Tractorul I.A.R. – 22 e atât de greu, încât de urnit nu se va putea urni" *(Dreptatea)*

La 4 iulie 1947, *Scânteia* publica pe prima pagină:

„Cinste muncitorilor şi tehnicienilor de la fabrica I.A.R. care au realizat primul tractor românesc. Prima coloană de tractoare I.A.R. – 22 a sosit la staţia de maşini agricole Budeşti.

DOCUMENT

10 PORUNCI

Într-un birou al conacului boieresc din satul Hoinari, comuna Măcrina, judeţul R. Sărat – stăpânit altădată de boierul Gh.

Macarovici, a fost găsit în martie 1949 de către reprezentanţii direcţiei judeţene a gospodăriilor de Stat, următorul document pe care l-am reţinut întocmai pentru arhiva mea:

REGULAMENT

Art. 1 – Întreg personalul administrativ, de serviciu şi de pază al moşiei, atât partea bărbătească cât şi femeiască este supus regulilor de mai jos.

2. – Va saluta pe boier şi i se va adresa numai cu formula „Trăiţi conaşule!" întotdeauna cu călcâile lipite, de va fi bărbat şi fără mişcări din trup de va fi femeie.

3. – La chemarea boierului, bărbaţii vor răspunde: „Porunca?" iar femeile „Poftim?" În răspuns se va adăuga la: „da" sau „nu" şi „conaşule".

4. – Boierului i se va da întotdeauna pasul şi dreapta în mers. I se va vorbi cu capul descoperit şi cei care, la venirea sa, s-ar găsi şezând se vor scula şi nu se vor acoperi sau aşeza până nu vor primi învoirea.

5. – Când cineva are să-l întrebe ceva, un raport sau cerere să-i facă, va proceda întrebarea, raportul sau cererea întotdeauna de cuvintele: „conaşule, vă rog..." şi apoi va urma, pe scurt, arătarea faptelor.

6. – Familiarităţile în vorbire sau gesturi sunt interzise. Nu se va fuma în faţa boierului; nu i se va vorbi de-a călare – el fiind pe jos – cu mâinile la spate sau în buzunare şi rezemându-se de ziduri sau mobilier, ci numai „în capul oaselor", cu călcâile lipite, şi păstrând, întotdeauna şi oriunde, rezerva cuvenită în vorbă şi respectul datorit în ţinută.

La aceleaşi reguli sunt supuse şi soţiile personalului, chiar fără nicio atribuţie sau serviciu la Curte.

7. – Tot aceleaşi semne de respect se cuvin şi membrilor familiei boierului sau musafirilor, după rangul lor.

8. – Personalul de serviciu şi de pază va păstra, faţă de cel sub a căror ordine e pus, o ţinută corectă şi un mod de vorbire cuviincios.

Administratorului i se va zice: „D-le Administrator" iar soţiei sale „madam" (şi numele de familie) fără să i se poată da numirile de „cucoană", „coniţă", „dudue" sau altele asemenea.

Contabilului: „Domnule Contabil"

Menajerei: „madam” (şi numele de botez)
Mecanicului: „D-le mecanic”.
Logofeţilor: „logofete” (şi numele de botez).
9. – Personalul de conducere al serviciilor va observa următoarele regule de preşedere şi de bune raporturi între dânsul.
Administratorului şi Contabilului li se vor zice: „D-le” (cu numele de familie) de către ceilalţi.
Menajerei: madam (cu numele de botez).
Mecanicului: D-le (cu numele de botez).
10. – Fiecare şef de serviciu va priveghea la stricta aplicare a normelor de mai sus, în sfera activităţii sale, faţă de subordonaţii lor.
ADMINISTRAŢIA

CARNETELE DE LA CONTEŞTI

La sfârşitul toamnei 1958, organizaţia de partid de la Uniunea Scriitorilor a cerut membrilor săi să ia parte nemijlocit la activitatea cultural-artistică de la sate în cadrul largului proces de colectivizare agricolă. Mi s-a propus şi mie, ca „vechi agricultor din Fundătura Făurari”, să plec în comuna Conteşti. N-am refuzat, deşi revista „Luceafărul”, care apărea de câtva timp şi în a cărei redacţie lucram, mă solicita intens. Am simţit însă că... aţa mă trage, mi-am pus traista-n băţ şi am plecat.
Caietul nr. 1
Luni, 8.XII. 1958
Autobuzul e arhiplin, înţesat cu pasageri de tot felul: ţărani, contabili, activişti, doctori, învăţători. Le stabilesc profesiile din frânturile de cuvinte pe care le prind din zbor. Se cunosc între ei şi înţeleg că drumul ăsta, la acest ceas matinal, îl fac mereu, dacă nu chiar zilnic. Par printre ei un rătăcit.
O observaţie – pasagerul şi damigeana. Se apropie sărbătorile sau fapt cotidian? Ai spune că damigeana reprezintă şi un tip de bilet de călătorie.
E frig în autobuz şi întuneric. Încerc să moţăi, să adorm. Printre pleoapele uşor întredeschise văd farurile vehiculului smulgând beznei

siluetele copacilor desfrunziţi şi îngheţaţi, umbrele lor, pentru a le strivi apoi sub roţile sale.
La Ghimpaţi – o „haltă de ajustare” ceva mai lungă, în dreptul unei cârciumi.
Se crapă de ziuă. Zori cenuşii. Localul este deschis, în drum un grătar aşteaptă muşterii. Călătorii – obişnuiţi cu itinerarul – coboară, îl iau cu asalt pe binedispusul grataragiu. Între muşterii şi grătar descopăr o intimitate de cartier bucureştean.
A doua haltă – Alexandria, tot în faţa unui local, de astă dată cu o firmă modernă... „Bufet-Expres”. Pe pasageri nu-i interesează atât aperitivul, cât vinul fiert – *zaibărul.*
Pornim din nou, dar la ieşirea din târg, ne oprim. Doi ţărani se muncesc să urce în autobuz o femeie tânără, după toate aparenţele, dezechilibrată mental. Urlă, se zbate. Spectacolul e trist, deprimant. În clipa însă când maşina se urneşte din loc, femeia se linişteşte ca prin minune. Pare acum perfect normală. E chiar drăguţă. Îi întreabă mereu pe cei doi însoţitori: „Încotro?” I se răspunde ca unui copil. „La Bucureşti!” Mai aud cum unul dintre însoţitori îi şopteşte şoferului să aibă grijă să oprească la spital. N-am reţinut numele comunei cu spitalul. Şoferul a frânat chiar la poartă. „Hai că am ajuns la Bucureşti!” este amăgită bolnava. Coboară ca o fiinţă normală, face câţiva paşi, recunoaşte probabil clădirea casei de sănătate şi intră iarăşi în criză. Urlă, se zbate în strânsoarea bărbaţilor. Autobuzul se îndepărtează lăsând în urmă o cortină de praf.
10.45. Zimnicea. Gerul a slăbit, datorită unui soare orbitor. Numele oraşului, casele scunde ţărăneşti, prezenţa în apropiere a marelui fluviu îmi amintesc, nu ştiu de ce, de „Cota apelor Dunării”. Privesc în juru-mi şi aud aievea: „Zimnicea, scade zece centimetri... Zimnicea... urcă...”
La raionul de partid suntem primiţi imediat. Membrii biroului raional au întrerupt o şedinţă pentru a sta de vorbă cu B... şi cu mine. Aşteptau sosirea noastră. Prim-secretarul comitetului raional ne explică încă o dată în ce constau sarcinile noastre. Drept care, B. rămâne la Zimnicea, iar eu plec mai departe, la Conteşti.
Cele câteva ceasuri ce mă despart până la plecare le petrec

plimbându-mă prin târg. În centru – un parc amenajat nu demult în jurul unui monument închinat eroilor de la 1877. Îşi are desigur istoricul său: a fost comandat de un prosper negustor de cereale. A dat bani, dar i-a obligat pe edili şi pe sculptor să înalţe monumentul cu faţa spre marea sa firmă. Mai exact, să arate spatele veşnicilor lui concurenţi. Dorinţa i-a fost satisfăcută.

Niciun fel de spaţiu verde nu împrejmuia în trecut monumentul, ci doar oborul de vite, de cereale... Ţăranii îşi trăgeau aici carele încărcate cu grâu şi aşteptau ivirea

samsarilor. Pe vremea aceea, târgul era plin de misiţi şi negustori. Cumpărau grâul pe un preţ derizoriu, îl încărcau în şlepuri şi-l expediau pe Dunăre în sus sau în jos, spre străinătăţuri. Jaful avea loc aici, la poalele monumentului.

Vremurile noi n-au schimbat poziţia statuii, ci numai pe aceea a neguţătorilor. Au dispărut „şacalii cerealelor", a dispărut şi oborul-bursă. Noul parc a devenit locul preferat de plimbare şi recreaţie al zimnicenilor. În apropiere, un nou aşezământ – Casa de cultură, inaugurată nu demult: oraşul se mai bucură şi de o sală nouă şi modernă de cinema.

„Cota apelor Dunării!" Zimnicea! În creştere...

Sosesc pe întuneric în comuna Conteşti. Primul popas „organizatoric" îl fac la sediul gospodăriei colective „30 Decembrie". Preşedintele G.A.C. – ului mă cercetează bănuitor la lumina tremurătoare a unei lămpi de petrol. Îmi urează un „Bine ai venit, tovarăşe scriitor!" şi-mi strânge mâna. Mă întreabă apoi: „Ce crezi, o să te descurci p-acilea, pe la noi?" Îi răspund descumpănit printr-un zâmbet. Mă simt neliniştit, crispat. Dar nu într-atât de crispat încât să nu pot înregistra ceea ce se petrece în jurul meu (...)

Un GAZ mă duce până la sediul organizaţiei de partid. Şoferul coboară şi porneşte în recunoaştere. Se întoarce imediat şi-mi raportează: „E în regulă. O să trecem însă printr-o şedinţă". Îmi iau valiza şi mă avânt cu îndrăzneală înainte. Întrerup pentru o clipă şedinţa şi trec dincolo, în aşa numita cameră de oaspeţi.

Şoferul m-a abandonat. Rămân singur. Alături, şedinţa continuă. Prind tot ce se discută. Dincolo e frig; oamenii stau în cojoace lungi,

miţoase, ciobăneşti, şi discută.
Într-un târziu, îi aud cum se ridică. Părăsesc sediul. Se lasă o linişte grea, neobişnuită pentru un bucureştean. Îmi arunc o privire pe fereastră; beznă, niciun licăr de lumină. Ce o fi în noapte, dincolo de hotarul camerei? Somn, somn adânc.
La lumina lămpii, cercetez încăperea... Două paturi de fier, aşternute curat, cu pături groase. Între ele o noptieră. Un pat este ocupat de mai multă vreme de instructorul raional de partid. O dovedeşte şi cămaşa proaspăt spălată şi călcată. Instructorul de la Zimnicea! Ce fel de om o fi? Judecând după cărţile de pe noptieră, nimic de zis: Lenin – „Caiete filozofice", „Cursul scurt de istorie al P.C.U.S.", „Manual de noţiuni de teorie literară", „Mic dicţionar filozofic", nuvela de aventuri „Misiunea H" de I. D. Muşat, o cutie de şah... Printre cărţi, un carnet C.E.C. Îl deschid: şase mii de lei economisiţi. E ceva... Bravo lui! Într-un colţ, lângă sobă – o lampă de gătit, o cratiţă.
Încerc să-mi imaginez personalitatea instructorului, însă nu reuşesc. Îmi propun să-l aştept, să stau de vorbă cu dânsul, eventual să jucăm o partidă de şah, să-l descos.
Cotrobăiesc printre cărţi, poate astfel îmi voi risipi singurătatea. Deodată, aud în spatele meu o voce spărgând liniştea înconjurătoare. Tresar speriat: „Teatru la microfon".
Mă răsucesc brusc pe călcâie şi descopăr, pe o casă de fier, un difuzor acoperit cu o coală albă de hârtie pe care stă scris „Fumatul oprit!" Izbucnesc în râs. Cutioara îmi vorbeşte: „Transmitem din studio piesa *Angelo – tiranul Padovei,* de Victor Hugo."
Ascult şi nu-mi vine să cred. Camera-i luminată de o lampă de petrol, dar difuzorul îşi trăieşte propria sa viaţă. În felul acesta, Victor Hugo e la Conteşti.
Mă întind pe pat şi ascult. Îmi pare rău că instructorul de partid nu-i cu mine, aici. Aş fi vrut să-i aflu părerea.
Timpul trece. Cutioara a amuţit. E iar linişte. Instructorul n-a venit încă. Pe unde o fi umblând la ore atât de târzii? Mă bag în pat, sub pătură. Fac lampa mai mică. Încerc să adorm, nu izbutesc. Târziu, târziu de tot, când pleoapele îmi devin grele, uşa se deschide şovăind şi zăresc, la pâlpâirea fitilului, intrând un tânăr, dacă are 30 de ani, cu

o faţă rotundă, bucălată, ca de copil bine hrănit. Calcă în vârful picioarelor. Mă prefac că tuşesc. Îmi surprinde ochii deschişi. „Bună seara!” îi zic. Se-ntoarce brusc spre mine şi-mi şopteşte:
— N-aş fi vrut să vă trezesc...
— Nu dormeam...
— E miezul nopţii... Am avut până acum o şedinţă la gospodărie.
Mă minte. Îmi dau imediat seama. Miroase a băutură. Se dezbracă încet, ostenit. Aş vrea să-l provoc la o discuţie, însă nu ştiu cum să încep. Omul mi se pare a fi tare obosit. Se vâră sub plapomă, se răsuceşte spre mine şi mă întreabă tot în şoaptă:
— Cum e vremea la Bucureşti?
— Ger... îi răspund eu.
— Mi-e dor de Bucureşti...
— Eşti bucureştean?
— Da... Nevasta mi-e la Bucureşti.
— Eşti de multă vreme căsătorit?
— De un an de zile.
Şi ca şi când mi-ar fi ghicit gândul, el continuă:
— Am vrut s-o aduc aici, da’ nu vrea să lase Capitala... Cred şi eu... Ultima oară, mi-a cerut să rămân acasă. „Nu, draga mea, i-am zis, mă duc acolo unde mă trimite partidul”... Pe măsură ce vorbeşte, vocea-i devine tot mai stinsă, îl mai aud, după o pauză: „La patru dimineaţa trebuie să mă scol... să plec la raion, la un instructaj...”
A tăcut. Îi aud respiraţia, apoi sforăitul, iar ceva mai târziu, gemetele. După un timp, adorm şi eu cu gândul la omul de lângă mine. Îl cheamă Ena... Vom lucra împreună aproape o lună. Gândul acesta mă bucură.
9.XII.958
(...) Ajung la Sfat. Câţiva ţărani se uită curioşi la mine. Îi salut respectuos. Îmi răspund cu acelaşi respect; apariţia mea îi miră, nu mă înşel. Secretarul Sfatului mă informează că mi se caută o gazdă. E chiar atât de greu de găsit? Îi spun că, până una-alta, aş vrea s-o cunosc cât mai repede pe directoarea Căminului cultural.
— Pe tovarăşa C.? îmi răspunde el. Da, se poate, da’ nu acu... E puţin în fierbere...

— Adică?
— Păi fata s-a măritat zilele trecute... şi numai de Cămin cultural nu-i arde. Da' trimit eu după ea.
Nu plec din biroul secretarului. Aştept. Sătenii intră şi ies, într-un du-te vino continuu. Secretarul îi ascultă cu răbdare şi le răspunde pe loc, calm, fără să se enerveze.
Îmi devine simpatic omu ăsta gras, voinic, cu ochii puţin bulbucaţi, purtând căciula împinsă pe frunte. Îl ascult dintr-un colţ al încăperii. O soră de la policlinică îi cere să mobilizeze croitoresele satului, ca să termine perdelele de la Casa de naşteri. Un ţăran îi cere semnătura şi ştampila. Altul intră cu un aer smerit şi întreabă:
— M-aţi chemat, tovarăşe secretar?
— Ai luat un împrumut de la bancă?
— Da – răspunde omul după o clipă de ezitare, crezând probabil că prezenţa mea e legată de întrebarea secretarului.
— Ce-ai făcut cu banii?
— Am cumpărat o pereche de boi.
— Şi cu boii ce-ai făcut?
— I-am... vândut – se bâlbâie cel întrebat.
— Ai dat banii înapoi la bancă?
— Nu.
— Ştii c-ai pierdut gajul?
— ...
— Ştii c-o să ajungi la judecată?
— ...
— Nu ţi-e ruşine! Om în toată firea şi te ţii de prostii. Statul te ajută şi dumneata ce faci?... Taci? Poţi să pleci...
Câteva minute rămânem singuri. Îl întreb de cât timp deţine funcţia de secretar. Răspunsul mă surprinde.
— De câteva zile. Înainte am fost dulgherul colectivei de aici.
Mi s-a găsit o cameră într-o casă situată la celălalt capăt al comunei, ce duce spre Bragadiru. Gazda, o femeie încă tânără, îmi arată camera. E frumoasă, curată. Are şi o plită, destul de călduţă. Deasupra patului de fier, un nud de femeie, pictat fără har, în culori grosolane. Secretarul se retrage. Gazda îmi aduce ceva de-ale gurii: o

bucată de ficat prăjit. Se retrage şi ea.
Mănânc cu poftă. Mi-e foame. Pe urmă mă bag în pat. Ochii mi se lovesc mereu de nudul acela tolănit „şerpeşte". Încerc să citesc. Nu izbutesc. E din ce în ce mai frig. Sting lampa, sperând că voi adormi. E însă prea devreme, şi somnul rămâne încă departe de mine. Când, în fine, adorm, îl visez pe tata, mort anul trecut. Gem în somn şi propriile-mi gemete mă trezesc. Noaptea îmi pare fără de sfârşit.
10.XII.958
Mă trezesc îngheţat bocnă, de parcă aş fi dormit într-un frigider. Dârdâind, alerg la privata din curte, un alt frigider.
Puţin mai târziu, flămând şi îngheţat, alerg la camera de oaspeţi ca să mă încălzesc, să mă bărbieresc. Acolo, dau de Manea. În timp ce mestecă un colţuc de pâine, îmi povesteşte câte ceva din viaţa comunei. Unii învăţători nu vor să intre în G.A.C., iar şovăielnicii sunt cu ochii pe ei... Fiica unui popă a funcţionat ca profesoară de matematici, fără să aibă pregătirea necesară. Toţi elevii ei au căzut la examenul de matematică... Un alt popă din comună are trei copii, tustrei utemişti. Unul din ei e profesor de ştiinţe naturale şi trebuie să combată misticismul... Ieri, mă mai informează Manea, a mai apărut în comună un avocat. Trimis şi el cu „transformarea". Susţine că i s-a dat un plan – atâţia şi atâţia să intre în colectivă, în întovărăşiri. Ţăranii îl cunosc, că vine des în comună cu agitaţia. Numai gura-i de el şi nasul roşu, călărit de o pereche de ochelari. Cică avocatu ar fi făcut şi puşcărie, dar nu e sigur...
Manea-i o comoară. Să-l tot asculţi... Trebuie însă să ne despărţim şi-mi pare rău.
Seara, mă duc din nou la şcoală, la repetiţia echipei de teatru a căminului. Mă aşez cuminte într-o bancă. O lampă de petrol aruncă umbre fantastice pe harta Europei. Urmăresc ceva mai tolerant eforturile amatorilor. Un tânăr – dacă are 19 ani – se tot chinuieşte să joace rolul unui bătrân. O tânără învăţătoare, drăguţă foc, cu nişte ochi migdalaţi, o „face" pe „mătuşa Veronica". Se repetă sub îndrumarea răbdătoare a învăţătorului Dobrescu o piesă într-un act de Tiberiu Vornic. „Actorii" se mişcă stângaci, în ciuda efortului ce-l fac. Sau am uitat eu de perioada *cegemistă?*

După repetiţii, se strâng în jurul meu. Vor să-mi ştie părerea. Îi încurajez. Ce pot să fac altceva? Încerc să mi-i apropii. Aflu de la ei ceea ce nu am aflat nici de la Sfat, nici de la Raion, că duminică, 14 decembrie, Conţeştiul va găzdui un seminar la care vor participa toţi bibliotecarii şi directorii Căminelor culturale din raion. Referatul principal urmează să fie susţinut de Căminul comunei gazdă, iar gazdele vor să iasă cu faţa curată. Le făgăduiesc sprijinul meu. Doar pentru asta m-a trimis Uniunea scriitorilor la Conteşti!

22.XII.958

A plouat toată noaptea. Spre dimineaţă, a dat îngheţul, poleiul. Zăbovesc ceva mai mult în odaie, cu scrisul. Răsare şi soarele. E iarăşi o zi de primăvară. N-o să pot să-mi termin corespondenţa pentru *Luceafărul.* N-aş vrea să mă pripesc, să fac demagogie. Problemele satului merită o meditaţie ceva mai profundă.

Fac cunoştinţă cu un colectivist, un om în etate, îl cheamă Oală. E suferind, nu mai poate ieşi la muncă. Mă scoate la plimbare prin comună. Mă ia prieteneşte de braţ. Mă avertizează că-i om umblat prin lume, citit... Nu se laudă: într-adevăr, un vocabular stilat şi bogat. Deodată, se opreşte şi arată cu mâna către casele din jur:

— Le vezi? Sunt arătoase, nu-i aşa? Conţeşteanului i-a plăcut dintotdeauna să-şi dureze casă bună. Îi plac, domle, zorzoanele. Nu-i ies bine zorzoanele, dărâmă casa şi o ia *de-a capo...* Pe dinafară sunt frumoase, pe noi însă ne interesează şi ce-i înăuntru, nu-i aşa? Dumneata eşti om de cultură şi eu o să-ţi spun cu ce trebuie să înceapă munca de culturalizare la noi. Conţeştenii sunt înstăriţi, domle, da' nu ştiu cum să trăiască. Nevestele lor gătesc una şi aceeaşi ciorbă... una şi aceeaşi friptură... Domle, ar trebui să adunăm toate femeile din comună la un curs de artă culinară... Da, da, să le învăţăm cum şi ce să gătească... Le vezi, aruncă bucata de carne în oală şi ciorba-i gata...

Şi încă ceva, domle, construim case frumoase, sănătoase, dar ei, proprietarul, familia, unde crezi că dorm? În spatele casei, la bucătărie... Să nu care cumva să-şi strice mobilierul.

Moş Oală are dreptate. Şi gazda mea, în loc să locuiască în casă, îşi duce viaţa în bucătăria şi cămara din prelungirea clădirii. Bag la cap

ce-mi spune.
12.XII.958
În fine, a apărut şi tov. Ena... La lumina zilei l-am cântărit ceva mai atent. Nu-mi place. E în tinereţea lui ceva fals, dar ce anume nu-mi pot da seama. Zâmbeşte ipocrit, temător. Spre deosebire de celălalt instructor, al U.T.M., e durduliu şi bine hrănit. De la raion n-a venit singur, ci însoţit de tov. A., responsabil cu problemele de cultură. Se fac pregătiri în vederea seminarului de duminică.
După-amiaza, i-am adunat pe responsabilii cercurilor de citit şi am avut cu ei o scurtă şedinţă. 12 cercuri, conduse de 12 învăţători. De la raion – o sarcină. Să li se explice celor din cercuri situaţia Berlinului, aşa cum se conturează ea în momentul de faţă. I-am sfătuit pe învăţători să-şi facă rost de hărţi ale Berlinului şi să le arate ascultătorilor, pe hartă, poziţia geografică şi strategică a celor patru zone ale capitalei germane. Le comunic hotărârea mea de a organiza cel de-al 13-lea cerc de lectură, pe care să-l conduc chiar eu.
Spre seară, la repetiţii, tot la şcoală. Corul continuă să fie slab. Dirijorul n-are pic de pricepere, în ciuda viorii cu care dă tonul.
Aflu că în Conţeşti sunt peste 1200 de gospodării. 206 familii sunt membre ale G.A.C. „30 Decembrie”. Alte 250 au format trei întovărăşiri. Prin minte îmi trece titlul unei nuvele apărute acum cinci ani: *S-a spart satul.* Da, s-a spart şi comuna Conţeşti.
13.XII.958
Trece pe la mine compozitorul B... puţin abţiguit. Asistă la repetiţii. Nu-i place. Nici mie. Plus o nenorocire, tânărul interpret – M. P. – cel care se omoară să fie pe scenă bătrân, s-a îmbolnăvit. „Moş Isak” din piesa lui Tiberiu Vornic a venit la repetiţie cu temperatură. „Sinuzită şi amigdalită”, a diagnosticat medicul. Spectacolul de teatru, baza programului de mâine, este ameninţat. Îl întreb:
— Ei, ce zici, „bade Isak”, joci mâine ori ba?
Frisoanele i se „văd”. Clapele căciulii şi le-a tras peste urechi.
— Am să joc! îmi răspunde şi-mi arată în palmă două sticluţe de penicilină.
14.XII.1958. Duminică
Zi bogată în activităţi culturale şi politice. Sus, în deal, la colectivă, a

avut loc adunarea generală de împărţire a veniturilor, iar în comună s-a desfăşurat seminarul cu activiştii culturali ai căminelor. Tema seminarului: „Activitatea culturală în sprijinul transformării socialiste a agriculturii”.
După-amiază, înregistrez cel mai frumos tablou din câte am întâlnit vreodată la ţară: ţăranii comunei, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, aşteptând să se deschidă porţile Căminului cultural. Nu gândeam să văd un public atât de numeros. Sala devenise neîncăpătoare. Priveam în jurul meu şi mă gândeam cu emoţie la desfăşurarea programului artistic. Mai ales îmi era teamă de piesă, de tânărul Peţa. Dar flăcăul nu s-a lăsat. A jucat cu temperatură. Afară însă îl aştepta o căruţă. După spectacol, căruţa l-a transportat pe „badea Isak” la spitalul din Cerveni.
Bravo, Peţa Marin!
Corul, echipa de teatru, dansatorii au trecut cu bine marea încercare a seminarului raional. Aceasta spre marea satisfacţie a tuturor, cât şi a mea, care astăzi mă simt în Conţeşti ca la mine acasă.
Seara a avut loc un bal. Orchestra era alcătuită din câţiva lăutari. A fost mult tineret, multă înghesuială, multă veselie. Un ţigan cu scripca a venit lângă mine şi mi-a şoptit la ureche:
— Tovarăşe scriitor, zău aşa, bagă-mă şi pe mine-n revistă, aia, a matale... mânca-te-aş...
15.XII.1958
Îl întâlnesc pe Ena... Era beat, dar nu într-atât încât să meargă pe două cărări. A încercat să mă ocolească. Eu însă nu mă las ocolit. Urla la un ţăran, ba îl şi înjura. Situaţie penibilă. Îl trag deoparte şi-l iau la rost. Cum de îndrăzneşte să vorbească atât de urât cu un om mai în vârstă decât el? Cum de îndrăzneşte să ridice glasul la un membru de partid şi să-l înjure? Se sperie licheaua... Dă într-un plâns de beţiv: tremură, joacă teatru... S-a îmbătat sau a fost îmbătat, căci trebuia să se ducă la adunarea întovărăşiţilor şi nu s-a mai dus...
Scârbit, îl dau dracului.
La cinematograful comunei rulează filme mai mult sau mai puţin actuale.
16.XII.1958

Aflu că a fost arestat cantaragiul de la moară. În calitatea lui de „colectivist”, ar fi făcut un împrumut la bancă, ca să cumpere o vacă. A cumpărat-o. La scadenţă însă n-a avut cu ce să se achite de împrumut, căci nu făcuse nicio zi – muncă la colectivă. N-a avut nici măcar cu ce să-şi hrănească vaca. Aşa că a vândut-o. Banii însă nu i-a înapoiat băncii.

Precum mi-am propus, aşa am şi făcut; am pus bazele unui nou cerc de citit. Ţăranii s-au strâns în casa unuia dispus să găzduiască cercul. Erau 12 ţărani. Se uitau la mine cu ochi bănuitori, deşi ştiau despre ce e vorba.

A fost aprinsă o lampă cu petrol. Le-am explicat încă o dată rostul întâlnirii. Apoi am citit *Judeţ al sărmanilor.* Povestirea lui Sadoveanu i-a captivat. În tot timpul lecturii, unul n-a clintit. Când am terminat, am înţeles de îndată că mi i-am făcut prieteni. Fiecare ascultător a ţinut morţiş să-şi spună părerea. Aşa am aflat că Sadoveanu poposise cândva şi-n această comună. Sătenii nu l-au dat uitării.

În drum spre casă, un ţăran în vârstă, om cu părul cărunt, mă întrebă dacă nu cunosc cumva adresa cântăreţei Măria Lătăreţu:

— N-o ştiu, tovarăşe. Dar la ce ai nevoie de adresă?

— Vreau să-i trimit o scrisoare şi să protestez.

— Să protestezi?! exclam eu mirat.

— Păi dumneata ştii ce-a cântat ‘mneaei aseară, la radio?

— Nu, că n-am ascultat-o.

— A cântat:

Să moară babele,
Să rămână moşii!
Să se bată ca cocoşii!

Păi, zi-i şi dumneata, de ce să-mi moară baba şi să rămân singur? Numai aşa, să mă bat ca cocoşii? Îmi pare rău că nu-i ştii adresa.

Mă întâlnesc din nou cu Ena... E jovial. A uitat sau se preface că a uitat povestea de ieri. Mă informează, fără să i-o fi cerut, că se duce la adunarea unor întovărăşiţi. Bineînţeles că nu s-a dus. Am constatat chiar eu acest lucru, trecând ceva mai târziu pe acolo.

S-a înapoiat de unde a fost plecat. Dar oare unde a fost plecat şi cu ce

naiba se ocupă în comună?
17.XII.958
Constat cu amărăciune că revistele literare nu ajung la Conteşti. Niciuna din publicaţiile Uniunii nu ajunge în mâna învăţătorilor. Am rugat pe cineva să-mi aducă de la Zimnicea *Gazeta literară* şi *Luceafărul.* Dar nici acolo n-ajung publicaţiile noastre.
S-a făcut vin mult anul ăsta. Se bea cu găleata. Ici şi colo mai izbucneşte câte o ciorovăială. Deunăzi, un ţăran îmi spunea:
— Când bea mult, omul îşi pierde capul. Am un prieten, stă toată ziulica-n casă şi bea. Îi zic: „Mă, Ioane, dă-o dracului de băutură!" Ştiţi ce mi-a răspuns? „Nu zău, doar n-ai vrea să beau cota de apă a boilor".
Comunistul Dir..., de 9 ani preşedinte al gospodăriei colective, îmi povesteşte:
„Am avut în comună şase moşieri... moşieri, cum se zice, moderni... habar n-aveau de agricultură. La reforma agrară, ţăranii au intrat pe moşiile boierilor şi şi-au împărţit pământurile. Atunci, de fapt, s-a născut la noi ideea muncii în colectiv. Încă în 1945... Uite cum... Conform unei legi în vigoare, pământul rămas moşierului putea fi lucrat în dijmă. Atunci, 160 de oameni au luat în dijmă 150 hectare. Pământul ăsta a fost lucrat în colectiv. Încă nu se ştia de principiul retribuirii după zile – muncă, dar noi, în frământările noastre, îl descoperisem. Produsele de pe cele 150 ha se împărţeau după principiul zile – muncă. Perioada asta ne-a ajutat foarte mult... muncind în comun, ne-am cunoscut, cum se spune, ceva mai bine... s-a alcătuit, aş spune, nucleul de bază al gospodăriei de astăzi...
Totuşi, în ianuarie 1950, când s-au pus bazele gospodăriei, lucrurile n-au mers chiar atât de uşor. S-au depus 56 de cereri de intrare în colectivă, dar greutăţile abia începeau. Mai întâi, au fost zvonurile, care de care mai năstruşnice... „Toţi vor mânca la cazan"... „Colectivizarea femeilor" şi alte drăcovenii. Noi le-am combătut. Dar, într-o seară, ce să vezi? Un tovarăş lăsat de pază la sediul viitoarei gospodării s-a apucat, mai în glumă, mai în serios, să se lege de nevasta altuia. Femeia s-a speriat şi a fugit, zbierând ca din gură de şarpe. Şi ce crezi dumneata, din pricina asta, în ziua constituirii

gospodăriei, paisprezece familii şi-au retras cererile. Totuşi, gospodăria s-a făcut.
Ce a mai fost pe urmă la aducerea vitelor şi atelajelor!! N-aveam încă grajduri destul de încăpătoare. Unii aduseseră vitele, dar nu aduseseră frânghii ca să le priponim... Sfori au adus... Vitele priponite se împungeau, rupeau sforile, o luau razna înapoi spre vechile grajduri. Femeile nu mai aveau astâmpăr, se certau cu bărbaţii cerându-le să se retragă din colectivă... Multe au mai fost, tovarăşe scriitor...”
L-am întrebat care a fost momentul cel mai greu în anii care au trecut. După o clipă de gândire, mi-a răspuns:
„În 1952, brigadierul zootehnic s-a dovedit a fi un duşman al colectivei. A băgat 9 vaci în ştir... Le-a îndopat bine şi vitele erau gata-gata să moară. Iar noi abia cumpăraserăm vacile. O zi şi o noapte ne-am zbătut ca să le scăpăm din ghearele morţii. Şi-am izbutit. Apoi, tot banditul ăsta a băgat vierul între 10 scroafe şi scroafele l-au mâncat... Ura omului ăsta nu s-a oprit aici... S-a încumetat să unelteaască o ieşire în masă din gospodărie... A fost un moment greu, pe care noi l-am biruit”.
Preşedintele Sfatului popular din Conţeşti este fostul vizitiu al moşierului Bădescu. Azi, ţine în mâini hăţurile gospodăriei comunale şi se pare că le ţine bine.
Într-o întovărăşire, sunt unii ţărani care, fără să şovăie, au intrat cu tot pământul. Alţii însă n-au intrat decât cu un petec de pământ, aşa, în recunoaştere. Dacă o să le placă, o să intre atunci cu tot pământul. Între prima categorie şi ultima se desfăşoară o luptă continuă, complexă. Primii cer munca în comun, ceilalţi se cramponează, „mai vor recunoaştere”. În adunarea de care pomenesc, un întovărăşit îl repezea pe celălalt:
— Mă, tu să taci! Şi-n întovărăşire *este* grade. Eu sunt sergent c-am intrat cu tot pământul, pe câtă vreme tu nu eşti decât un soldat...
— Dacă-i aşa, s-a răstit celălalt jignit, află că eu pot să devin dintr-odată plotonier şi să sar peste gradul tău. Io-te, intru cu tot pământul!
— Bravo, ura! Asta vrui şi eu, tovarăşe plotonier, a răspuns „sergentul” râzând.
Tot în adunarea asta a fost luat în tărbacă şi tatăl directoarei

căminului cultural. Un întovărăşit îi zise:
— Ascultă, tovarăşe Cojocaru, ce-ai de gând, bre? Fata ţi-i învăţătoare, statu ţi-a crescut-o... Calul nu-ţi mai trage... baba nu-ţi mai poate... şi mata umbli după potcoave de cai morţi. Ce naiba mai aştepţi? Stai aşa, cu curu în două luntre şi aştepţi. Ce mai aştepţi, bre?
18.XII.58
Întâlnire cu intelectualii satului. Parte din ei n-au putut să vină din pricina unei alte şedinţe. Mai mult o şezătoare. Citesc un fragment din *Ultima toamnă.* Sunt ascultat cu atenţie. Ce-i drept, şi eu mă străduiesc să citesc cât mai bine. Apoi, întrebări. Unele dintre ele interesante: De ce Goga a fost reconsiderat atât de târziu? De ce Arghezi a trecut dintr-odată de partea partidului? Răspund fără a escamota dificultăţile, căci am înţeles că ascultătorii mei au nevoie de un răspuns clar.
Seara, particip la o reuniune organizată de părinţii elevilor.
Mâine, în zori, mă reped la Bucureşti.
19.XII.58
Am revenit la Conţeşti în jurul orei 19,30. Am adus cu mine aparatul, să fac fotografii. Gazdele mă aşteptau nerăbdătoare, pentru a mă pune la curent cu cele petrecute în cursul nopţii trecute. O întâmplare gravă. Doi bărbaţi, în stare de ebrietate, au spart geamurile la Casa de naşteri, apoi s-au îndreptat spre sediul Comitetului de partid şi au spart şi acolo geamurile, cu pietre.
Au fost prinşi. Unul dintre ei e chiar şoferul colectivei şi, aşa cum mi se povesteşte, prieten bun cu Ena... Ceea ce mă pune pe gânduri. Să fie o acţiune cu caracter politic? N-aş crede!
Ce s-ar fi întâmplat, dacă eu aş fi continuat să dorm la sediu, în camera de oaspeţi? Din fericire, nimeni, în noaptea cu pricina, n-a înnoptat acolo. Ena... e plecat la raion... Simt însă că gazdele nu mi-au povestit totul.
20.XII.58
Ţăranii comentează întâmplarea...
Aflu însă ceva mai exact cum s-au petrecut faptele.
Cei doi beţivi s-au oprit la Casa de naşteri, deoarece moaşa – o femeie tânără şi darnică – e încurcată şi cu... Ena...., dar şi cu şoferul

colectivei. Acesta îl credea pe E. în patul moaşei. La început, din poartă, a strigat către fereastra întunecată a odăii unde locuieşte tânăra femeie: „Ieşi, mă Ena..., la poartă! Ieşi, mă, dacă zici că eşti bărbat!” E. n-a ieşit, pentru că E. plecase din comună, iar ei nu ştiau. Nici moaşa, de teamă, n-a scos capul afară să dea vreo explicaţie. Noroc că aşezământul, la ora aceea, nu avea nicio pacientă.
De acolo, cei doi s-au îndreptat spre camera de oaspeţi, unde ştiau că locuieşte instructorul. Şoferul, evident, voia să se răfuiască cu el, căci îi suflase ibovnica. Ajunşi acolo, l-au strigat să iasă-n drum, dar E. nu mai ieşea. Şi pentru că credeau că-i acolo şi-i e frică să iasă, au dat cu pietre în geamuri.
Cei doi sunt reţinuţi la postul de miliţie. Trebuie ascultat şi E... Dacă-i o acţiune menită să-l compromită pe instructor?... Eu însă cred mai mult în cele ce povestesc ţăranii. Pe moaşă încă n-am văzut-o la faţă.
22.XII.958
În cursul nopţii trecute – un alt eveniment. De data asta, de altă natură. La casa unei fete de chiabur, un necunoscut a mânjit gardul cu păcură. Din comentarii rezultă că fata-i de vină: cum că-i frumoasă şi se ţine tare mândră. Pentru asta a fost pedepsită după obiceiul comunei.
Am trecut pe la casa fetei: era în drum şi se trudea să cureţe păcura de pe gard. Fără să se sfiască. Semn că într-adevăr se ţinea mândră.
Gazda mea a tăiat porcul. E un spectacol organizat de locuitori cu calm şi răbdare...
Lama cuţitului este împlântată în porc, puternic, adânc... Loveşte de câteva ori în acelaşi loc, de parcă ar găuri un sac plin de făină roşie. Peste comună pluteşte un guiţat înspăimântător şi parcă fără de sfârşit. Urmează pârlirea, căsăpirea. Totul cu o bucurie sărbătorească – a omului care are şi e bucuros că poate sacrifica un animal pe altarul unei sărbători.
La prânz, gazda îmi şi serveşte o farfurie plină ochi cu o ciorbă preparată din porcul care-mi „dădea bineţe” ori de câte ori mă vedea în curte. Mănânc cu poftă şi, fără voia mea, aud aievea urletul deznădăjduit al porcului care un an întreg se hrănise, cu lăcomie, animat şi el, pesemne, de o... speranţă.

23.XII.958
După tăierea porcului, gazda este luată cu asalt de tot felul de oaspeţi: se mănâncă cu poftă şoric muiat în sare şi se bea cu patimă zaibăr ca sângele.
A doua întâlnire, în casa unui ţăran, cu membrii cercului de lectură. Am numărat 16 ascultători. Între ei şi unul Marin Zimnicieru. În tinereţe, susţinea el, a scris şi versuri. Nici că se putea. Acum îl pasionează problemele distractive de aritmetică. Mă pune şi pe mine în faţa unei probleme. Nu pot s-o dezleg. Cei prezenţi râd şi se vede că sunt mândri pentru alde Marin Zimnicieru. „Care va să zică l-a încuiat pe scriitor! Al dracului şi Marin ăsta...” Ca să echilibrez situaţia, îi pun şi eu şugubăţului o problemă. Ca şi mine, se dă bătut. „1 la 1!” strigă bucuros un ţăran.
Am citit două nuvele: *Ţambalagiul Danilo* şi *Ingro şi Agriş,* din volumul *Urmele.* A plăcut mai ales povestea ţiganului Danilo. Ne-am despărţit ciocnind pahare cu zaibăr şi urându-ne: „La mulţi ani!”
Tot astăzi am avut o reuniune cu cadrele didactice din comună. Mi s-au pus întrebări cu privire la spiritul de partid în literatură, la Bocaccio, la Camil Petrescu. Îmi dau seama că lipsesc din bibliotecile şcolilor culegeri de studii de estetică, de teorie şi istorie literară, destinate strict cadrelor didactice şi, bineînţeles, raportate la programa analitică.
A sosit Ena... Păşeşte aferat, ca un stăpân. Lasă peste tot impresia că împotriva sa, a partidului, a avut loc o tentativă de agresiune. Nu-l scap din ochi. La Sfat, îl prinde pe administratorul morii şi-i zice: „Auzi, până mâine să-mi dai un tabel cu toţi salariaţii... Vreau să-i ajut în muncă, să-i pun la curent cu ultimele cuceriri în domeniul ştiinţelor. Să-mi dai tabelul, auzi, că vreau să-i abonez pe toţi la «Carnetul agitatorului»“. „Gata! S-a făcut!” îl asigură administratorul slugarnic.
Lichelele!
Îl vede pe Manea şi vrea să-l ducă cu el, la masă, în casa unui ţăran. Instructorul U.T.M. se fâstâceşte, se apără: „Cum o să mă duc, că doar omu nu m-a invitat!” Ena... nu se lasă, îşi expune cu trufie „autoritatea”. „Ăla m-a invitat pe mine, eu te invit pe tine!”

Logica escrocului.
Mâine în zori, copiii vor ieşi în sat la... *Bobârnace.* De fapt, colindul, după obiceiul pământului.
24.XII.958
Crăciunul. Cam de pe la 2 dimineaţa s-au pornit colindătorii. După „bobârnace". Stau în întuneric, sub plapumă, cu nudul femeii la cap, şi ascult venind de departe Cântecul copiilor. Când şi când, îl acoperă zarva câinilor speriaţi de o beznă încărcată de cântece.
Primii colindători la uşa gazdei au fost copiii ţiganului din vecinătate (făcător de chirpici), însoţiţi chiar de părinţi. Ceea ce-i nostim... Cică să nu-i muşte câinii. Poate! Dar părinţii, însoţind colindul, creează o atmosferă intimă.
Interesante mi se par textele; sunt laice de la cap la coadă. Şi, natural, mai autentice decât ale puştilor din tramvaiele şi autobuzele bucureştene.
Mi-am propus să plec la Zimnicea, să aflu ce-i cu tractoristul arestat pentru spargerea geamurilor. Trec, mai întâi, pe la şcoală. Învăţătorii sunt în fierbere. Se hotărăsc notele, mediile. Şi li s-a dat indicaţia să-i protejeze pe copiii colectiviştilor. Mai aflu că Ena... a trecut pe acolo. A procedat întocmai ca şi cu administratorul morii. A cerut un tabel ca să-i aboneze pe toţi, fără să le ceară consimţământul, la „Carnetul agitatorului". Revoltător. Mai revoltător e faptul că lichelei nu i se dă nicio replică. Lumea se uită la el ca la un mic dictator.
Până la halta Pauleşti, de unde urma să iau trenul de Zimnicea, am mers pe jos. Cinci kilometri. Printr-o ceaţă deasă. Abia vedeam. Şi mă usturau ochii. Am trecut şi printr-un cimitir. Mi-am amintit subit de o secvenţă din *Marile speranţe.* M-au trecut fiorii, căci cineva fluiera în preajma mea, iar eu nu izbuteam să-l zăresc. Melodia se ţinea după mine ca o umbră.
Halta m-a impresionat prin curăţenie. Ceferistul, un moldovean, se războieşte tot timpul cu ţăranii care nu vor să păstreze curăţenia nici în ruptul capului.
La raion, primul secretar lipseşte. Discut cu secretarul cu propaganda. Îmi spune că tractoristul a fost băgat la huliganism. Slavă Domnului! Îmi spun părerea despre Ena..., dar am sentimentul că nu sunt

ascultat.
Mă întorc indispus la Conţeşti. Drumul de la haltă până în comună l-am făcut, de astă dată, însoţit de o învăţătoare cu faţa plină de coşuri. Încerc să tot leg cu ea o discuţie, dar nu-mi merge. Fata-i tămâie. Sau se preface. Doar atunci se mai înviorează când îi mărturisesc că deţin o reţetă eficace pentru combaterea coşurilor. N-o minţeam.
25.XII
A plouat toată noaptea. Noapte de Crăciun. Apoi s-a făcut frumos. Mă aşteptam să aud iarăşi colindătorii. Dar nu i-am mai auzit, n-au mai pornit de dimineaţă.
Am stat în cameră. Am scris în celălalt caiet. Pe urmă am ieşit în curte şi, cu FED-ul meu, am fotografiat-o pe gazdă şi pe toate neamurile ei. Pe toţi cei care deschideau poarta gazdei şi intrau în curte. Nu-mi imaginam că un aparat foto la ţară poate să producă atâta zarvă şi bucurie.
La masă, mi s-a servit un prânz ca de Crăciun: şoric, caltaboşi, sarmale, muşchiuleţ. În timp ce mâncam, au venit Irozii. Au cântat ceva cu haiducul Jianu. De altfel, şi Irozii luaseră înfăţişarea unor haiduci. Numai colinde laice.
Mi-a plăcut că Irozii n-au ocolit ograda ţiganului-chirpicier de alături. Omul pusese pe el tot ce avea mai bun în şifonier. Pantalonii negri, cândva de gală, îi veneau bine. (De unde şi i-o fi procurat?), numai că erau cârpiţi. Fuseseră croiţi din stofă bună. Mă pricepeam doar. Ţiganul stătea cu mâinile înfundate în buzunarele largi. Cu siguranţă că pantalonul îi dădea siguranţa omului procopsit. Asculta cântecul Irozilor distant, cu un aer aristocratic. Ceva mai încolo, nevastă-sa, cu burta la gură, ţinând un puradel în braţe, urmărea fascinată dansul Irozilor la uşa casei lor.
Un ţăran îmi spune: „Mai bine n-aveam recolta asta de vin. Oamenii ar fi trăit mai liniştit. Vezi dumneata, nu se mai bea deloc apă. Oamenii umblă zăpăciţi la minte toată ziulica!”
Spre seară, o veste cutremurătoare. În drum spre casă, un colectivist – Nicolae Rogojină – a fost omorât. Criminalii – trei fraţi – îl aşteptau în beznă. Unul a lovit cu ciomagul, altul cu cuţitul. Victima a mai alergat câţiva paşi, a intrat în curtea unui gospodar, unde a şi murit.

La Cămin, mare bal, mare... Înghesuială ca la moşi...
Crima mă obsedează... cei trei fraţi sunt ţărani individuali; se vorbeşte de o crimă politică.
26.XII.958
Comuna vuieşte. Motivul – crima din ajun. Ena... a dispărut iarăşi din comună. N-am cu cine sta de vorbă. Trec pe la postul de miliţie. Cei trei sunt acolo, arestaţi. Deşi sărbătoare, ţăranii stau pâlcuri-pâlcuri în faţa postului.
Din drum, prin geamul uşii de la intrare, pot fi văzuţi cei trei fraţi, anchetatorii... Sunt tentat să intru, dar n-o fac.
De la miliţie, oamenii se duc la casa mortului. N. Rogojină, zis Dumnezeu, era un bărbat serios, în floarea vârstei.
Constat că omorul a înviorat tot satul, punându-l în mişcare. *Îl aud...*
27.XII.1958
Ieri, vremea a fost urâtă, închisă. În văzduh plutea miros de zăpadă. Astăzi, vremea este din nou frumoasă. Spre seară, prinde să sufle un vânt rece.
Ena... a dispărut. Crăciunul l-a înghiţit pe instructorul raional de partid. Voiam să mergem împreună la Miliţia comunei. Aşa, mă văd nevoit să iau iniţiativa de unul singur. Şeful de post se arată binevoitor cu mine. Aflu că:
– crima nu-i de natură politică;
– vechi răfuieli ţărăneşti stau la baza mobilului;
– victima a murit datorită unei hemoragii interne. Cuţitul, băgat pe la spate, i-a perforat un rinichi, a străpuns şi splina. O altă lovitură a atins ficatul;
– cei trei au folosit cuţitul cu care, în ajun, înjunghiaseră porcul.
Trec şi pe la sediul G.A.C. Va fi înmormântat şi aici se fac toate pregătirile. Vor să-l ducă pe colectivistul Rogojină pe ultimul drum cu onoruri. Mi se spune că a fost un colectivist bun, harnic, devotat.
Bizar. Culoarea albă simbolizează doliul?! Unii îşi petrec în jurul căciulei o bucată de pânză albă. Căciula, în cazul ăsta, aminteşte de un turban. Alţii îşi prind la butoniera scurtei, cojocului o batistă albă.
Victimei nu i se mai spune pe nume, ci pur şi simplu *mortu. Mortu* a vrut să fugă din drum într-o casă. Când *mortu a* văzut că ăla a scos

cuţitu, a ţipat.
Mortu avea o poreclă – Dumnezeu. Am aflat de unde i se trage. Folosea des cuvintele (expresia): „Mie nici de Dumnezeu nu mi-e frică!”
Ţăranii sunt foarte porniţi împotriva celor trei fraţi. S-au adunat în faţa postului de Miliţie şi clocotesc. Cel care a vârât cuţitul în *Dumnezeu* are şi el o poreclă, *Naţionale,* adică marca de ţigări.
Gazda vine la mine şi-mi spune că nevasta *mortului* mă roagă să fac fotografii. Iau aparatul şi mă duc. Sicriul e aşezat în curte, pe masă. Nicicând n-am crezut că îmi va fi dat să fotografiez un mort... E soare şi pot fotografia în voie... Ţăranii se uită mai mult la mine decât la omul de pe năsălie.
S-a înseninat de-a binelea.
Cortegiul funebru este impresionant. Trebuie să străbată toată comuna, căci cimitirul se află taman la celălalt capăt.
În fruntea cortegiului – pionierii cu un steag în bernă. Pe urmă, colectiviştii ducând coroane. Carul funebru. Aproape toată comuna a ieşit la înmormântare.
Tot timpul am stat retras şi am urmărit din diverse unghiuri cortegiul funebru. Teribil de impresionant.
La cimitir, tot aşa, am stat ceva mai încolo, ascuns printre morminte şi cruci. Eram şi eu trist şi îndurerat, de parcă *mortu* mi-ar fi fost vechi prieten.
Înainte însă de a fi pogorât sicriul în groapă, trebuia, aşa ca la carte, să se ţină un miting de doliu. Şi ce-mi văd deodată ochii? Ena...! De unde dracu a mai răsărit acolo, lângă groapa deschisă? Poftim, e unul dintre vorbitori... Ultimul! A venit sau a fost trimis să rostească un cuvânt de adio? Nu mă vede, dar eu îl văd. Deschide gura. Până atunci, pentru mine totul a fost copleşitor. Ena... izbuteşte însă să-mi schimbe dispoziţia... Nu ştie să lege câteva fraze... nu ştie ce să zică... „A fost un mare luptător pentru pace!” – ţipă Ena... Şi a ţinut-o aşa, până ce a ajuns la formula care trebuie să i se fi părut grozavă: „Nu vom înceta lupta, până ce nu vom vedea înfipte în întreaga omenire (sic!) steagul alb al păcii!” M-a pufnit râsul. Noroc că mă mascau crucile. Pe urmă Ena..., înduioşat până la lacrimi de personalitatea

mortului, mai zice: „Şi acum, tovarăşi, propun...” Face o pauză... Mătură cu privirile sale cretine adunarea. Mai spune o dată: „Propun, tovarăşi...” Pauză (Ce naiba o fi vrând să propună şi ezită? mă întreb). În fine, se hotărăşte: „Propun, tovarăşi, trei minute de reculegere!” Iar mutra-i rotofeie şi îmbujorată exprimă acel „Treacă de la mine cele două minute în plus!... *Mortu* o merita!”
Inima largă, generoasă. Licheaua!
28.XII.958
Zilele trec. Acuş se împlineşte şi luna mea de „agitator cultural” la sate.
La Conţeşti se fac nunţi de probă. Nu ştiu dacă şi prin alte zone ale ţării există datina asta. Probă-probă, dar nunta se face de-a adevăratelea, în toată regula. Petrecerea ţine toată noaptea. În zori, mirele îşi duce nevasta acasă. Alaiul după ei... Lăutarii după alai... Flăcăii îşi petrec în jurul gâtului frumoase ştergare de borangic. Chiuie!
Un car tras de o pereche de boi se ţine după miri şi nuntaşi. E încărcat cu daruri, cu zestrea fetei.
Începe proba care poate să ţină o lună, două, dar şi o noapte. După cât e mireasa de virgină sau de pricepută.
Dacă nu-i, mirele începe cu socrul său tocmeala cu pogoanele.
Cred că, într-un viitor apropiat, tocmeala cu pogoanele o să cadă şi o să rămână doar... proba.
Seara, la camera de oaspeţi, „despărţirea” de Ena... Îl găsesc beat. Îmi cade în braţe şi plânge beţivăneşte şi mă roagă să-l iert că-i aşa, că el are plan de colectivizare şi că nu-şi face planul.
Plec scârbit. Îmi amintesc de C.E.C. – ul găsit pe noptieră, de sumele înscrise în el, de „Caietele filozofice” ale lui Lenin... Când dracu a apucat să se strice în halul ăsta un om care abia a împlinit 30 de ani?
29.XII.958
Ajung la Zimnicea în jurul orei 20.
Luminile oraşului le găsesc stranii. La Conţeşti, am apucat să mă obişnuiesc cu întunericul. Îl caut pe compozitorul B. În cele din urmă, dau de el într-o cârciumă.
Înnoptez la o cameră de oaspeţi. Pe pat, cearşafuri murdare, folosite.

Alături – un tovarăş de la regiune. Îmi spune că cei de acolo văd în crima de la Conţeşti un *atentat politic.* Tot acest tovarăş mă întreabă ce părere am despre instructorul Ena... care, spre stupoarea mea, este socotit *cel mai bun instructor...* Mă îngrozesc. Cum o fi arătând cei mai slabi decât Ena...? Refuz discuţia. Mă prefac că sunt obosit.
Mâine, la 7, şedinţa cu prim-secretarul, unde îmi voi deşerta traista, după care, plecarea acasă, la Bucureşti.
Caietul nr. 2 Fişa nr. 1
BĂTRÂNA. E trecută de 80 de ani. Zace pe patul acela lat, sub o plapumă cenuşie, căci are picioarele paralizate. Lângă perete, i s-a amenajat un loc al ei. Trebuie să fi fost o romăncă înaltă şi frumoasă. Acum e prăbuşită. Boala, cică, ar fi survenit brusc: a simţit furnicături în picioare şi a căzut pe duşumea damblagită. E rudă cu gazda care-i îngrijeşte nenorocirea.
Uneori, gazda îmi pune masa în odăiţa lor, unde e cald. De la locul meu, o văd şi mă vede. De fiecare dată, am senzaţia că mănânc în faţa... morţii. „Bătrâna cu coasă" odihnindu-se.
Bătrâna are o faţă prelungă, cu umerii obrajilor bine conturaţi, palidă, brăzdată de cute adânci. Pe cap, poartă una şi aceeaşi broboadă neagră şi decolorată. Umerii scheletici îi sunt încălziţi de un şal de lână, vechi, verzui, decolorat şi el. O plăpumioară roşie şi uzată ţine de cald picioarelor – două beţe putrezind încet şi sigur. Cât timp mănânc, se uită la mine şi, cu gesturi elegante, îşi îndreaptă mereu, fără să fie nevoie, şalul de pe umeri. Suferă întruna de frig şi cere să i se pună cărămizi fierbinţi la picioare.
Vorbeşte stins, vlăguită. Odată – eram singuri – îmi zice:
— Nu găsesc şi eu pe cineva să mă ducă la râu şi să mă arunce într-o bulboană.
Altădată, rămânând iarăşi singuri, îmi povesteşte că odată gazda a plecat la o nuntă şi a lipsit trei zile în şir, lăsând-o încuiată. Era înnebunită. Zvârcolindu-se, a căzut din pat şi nu s-a mai putut ridica. Acolo pe jos au găsit-o, nemişcată, îngheţată, dar încă trăind.
Altădată, a fost lăsată cu uşa deschisă, iar un beţiv a dat peste ea. Pleca şi se întorcea, îngrozind-o pe bătrâna ţintuită la pat.
Poveşti incredibile, demenţiale.

Nu pare să fi fost o simplă ţărancă. Vorbeşte o oltenească frumoasă, cursivă. Încă mai poate mânui andrelele: tricotează şi dârdâie de frig. Noaptea geme şi cere să fie întoarsă când pe o parte, când pe alta.
M-a văzut cojind un ou fiert şi mi-a şoptit că n-a mai mâncat ou de la Paşti. I-am lăsat atunci vorbă gazdei să-i dea bătrânei un ou. Nu i-a dat. Când am întrebat-o de ce n-a servit-o, mi-a răspuns cu harţag: „Bătrâna n-are nevoie de ouă!"
Descopăr câte puţin că gazda nu-i dă de mâncare, că o lasă să flămânzească, să moară odată... Bătrâna însă îi face în necaz. Foamea a îndemnat-o într-o zi să-mi ceară o felie de pâine. Îi ceruse şi copilului, dar acesta, sfătuit de mă-sa, nu i-a dat.
În cele din urmă, aflu cine-i bătrâna: mama de-a doua a gazdei. Tatăl gazdei a fost administratorul unei moşii. Bătrâna a scos de sub pernă o fotografie veche şi mi-a întins-o: o femeie frumoasă, înaltă, elegantă, mă privea din fotografie ca o adevărată lady a Valahiei.
Fişa nr. 2
M. C. DEVENITĂ D-NA VÂJÂIALĂ. Are ochi mici. Frunte îngustă. Profil de papagal. E tânără, funcţionează ca învăţătoare. Conduce şi Căminul cultural. Utemistă, candidată de partid. Fiică de întovărăşit. Tatăl ei a intrat doar cu câteva pogoane.
Acum un an s-a încurcat cu un contabil căsătorit, cu familie într-altă comună. Ibovnicul, din pasiune, a falsificat un cec de 2.000 lei (banii anului 1958 – H.Z.) şi a petrecut o noapte cu Margareta, la o chermeză. Falsul a fost descoperit. Contabilul a fost chemat la Zimnicea, la Procuratură, şi anchetat. În timpul acesta, nevastă-sa n-a îndurat ruşinea că fusese înşelată şi s-a sinucis.
Întorcându-se de la procuratură, vesel şi vioi (nu ştia care va fi rezultatul anchetei), a intrat la M.A.T., a băut, a observat că toată lumea se uită la el, dar nu şi-a explicat „fenomenul". A fost chemat însă la Sfat, unde lucra şi i s-a cerut să predea cheile, ştampila. Tot nu i s-a spus că nevastă-sa îşi pusese capăt zilelor. A plecat spre casă, către comuna Bragadiru, în drum a vrut să intre din nou într-o cârciumă, să bea. Cineva l-a oprit şi i-a spus că nevasta îl aşteaptă acasă, întinsă pe năsălie. A crezut că-i vorba de o glumă, căci viaţa i se părea o glumă şi o trata ca atare.

A fost condamnat la 6 ani, dar frumoasa şi petrecăreaţă M. a scăpat basma curată.
Ca directoare de Cămin, M. nu munceşte. Intelect limitat, dar cu o viclenie ţărănească nativă. În zilele acestea s-a căsătorit cu un oarecare Vâj care, ca să confirme numele, a mai fost căsătorit de trei ori. L-am văzut şi pe dumnealui: om tânăr, cu dinţii din faţă îmbrăcaţi în viplă. Lucrează la raion, iar visul proaspetei sale mirese este să ajungă la raion...
Gazda îmi spune: „Tatăl fetei are mult vin... De asta a luat-o el de nevastă!”...
Fişa nr. 3
„AVENTURIERA” – Nic. O. Înaltă. Suplă. Ochi migdalaţi, frumoşi. Atrăgătoare. E învăţătoare, deşi a absolvit doar liceul. Te uiţi la ea, încerci să găseşti pe chipul ei cu ten de invidiat vreun gând, vreo expresie. Nimic! Parcă nici n-ar gândi. Nu locuieşte în Conţeşti, ci într-o comună limitrofă. Vine de dimineaţă, pleacă seara. Se trage dintr-o familie de tăbăcari.
La Alexandria, unde a urmat liceul, a cunoscut un aviator. Pe atunci, locuia la o gazdă, nu singură, ci cu C, fiica popei din C. Acolo l-a cunoscut pe aviator, s-a îndrăgostit de el. A fugit, în cele din urmă, cu aviatorul ei în garnizoana acestuia, la T.
Părinţii fetei fugite s-au năpustit asupra prietenei, reproşându-i: „Tu ne-ai măritat fata şi nu ne-ai spus nimic!” La care, fata popii a răspuns: „Dacă aş fi fost atât de capabilă, eu m-aş fi măritat mai întâi!”
Totuşi, tatăl lui Nic. a plecat după cei doi îndrăgostiţi, la T., smulgând-o din „ghearele” aviatorului. Din ziua aceea, fata evită bărbaţii, orice tentativă de a i se face curte. Gurile rele spun că s-ar pregăti să treacă la călugărie.
Învăţătoarea dansează însă la reuniuni, joacă şi-n echipa de teatru, cântă în formaţiile Căminului cultural. Tot ce face nu-i aduce pe chip niciun fior de trăire lăuntrică...
Poate că s-a veştejit ceva în fiinţa sa, căci, după propria ei dramă, a mai trăit-o şi pe cea a fratelui, contabilul cu... falsul, a cărui nevastă s-a sinucis. Nic. a purtat doliul după cumnată. Sau poate nu după

cumnată, ci după o amintire, după un aerodrom, după un avion pe care-l văzuse înălţându-se.
Să faci zilnic naveta Conţeşti – B... Într-un autobuz puţind a gaze de eşapament...
Fişa nr. 4
DESCURCĂREŢUL. Mişu Fifiţă. Mic de statură, lat în umeri. Trecut de 40 de ani. Faţă de beţiv, străbătută de vinişoare subţiri, roşietice. Glas răguşit, dar puternic.
L-am cunoscut într-o duminică dimineaţa, pe terenul de fotbal al comunei. Băieţii din Conţeşti, în echipament, aşteaptă să se ivească echipa adversă. Apoi, plictisindu-se să tot aştepte, au trecut la o „miuţă". De pe „tuşă", cel care se agita şi comenta antrenamentul urlând din toţi bojocii era Mişu Fifiţă.
„Bravo, băieţi, fainã lovitură!" îşi striga M. F. aprecierea.
„Nu te juca, mă băiete, cu balonul!... Trimite-l, mă, trimite-l!" se trezea în el antrenorul.
„Plecaţi, mă proştilor, de acolo, că dau cu voi de pământ!" ţipa omul de ordine, izgonind copiii care încercau să pătrundă pe teren.
Polisportivul M. F. din C. se bucură de mare autoritate. E preşedintele Clubului de fotbal. Are, cică, şi un pumn greu...
Echipa adversă n-a mai venit, drept care M. F. a împărţit, după criteriile sale, echipa în două. A şi B. A scos din buzunar un fluier („Arbitrul" venise pregătit de acasă, având în minte şi această perspectivă... sportivă).
Umblă cu nevastă-sa după el.
În seara aceleiaşi zile, l-am văzut la cinematograful Căminului. Stătea la intrare şi rupea biletele. Din când în când, se răstea la cei din bănci: „Linişte! Că astfel evacuez sala!"
M. F. nu-i din Conţeşti. Zidar de meserie, s-a pripăşit în comună lucrând la biserica începută în timpul războiului, care şi în prezent a rămas neterminată din lipsă de fonduri.
A intrat la G.A.C. cu cele câteva hectare căpătate la reformă. S-a căsătorit, s-a învăţat cu zaibărul, îl bea cu căldarea. De zidărie nu se mai ocupă demult, căci a pus mâna pe cinematograf. Este acum al familiei Fifiţă: el e responsabilul, nevastă-sa caseriţă, iar fiul,

operator în cabina de proiecţie. Firma „Cinema Mişu Fifiţă” mai lipseşte.

Fişa nr. 7

COLECŢIONARUL. Învăţător. Originar din Conţeşti. Dintr-o familie de foşti bogătaşi, cu mai mulţi copii. Fratele lui a avut o moară. El, viitorul învăţător, trecea, din pricina preocupărilor sale intelectuale, drept prostul familiei. Deci, nici situaţia lui materială, faţă de aceea a fraţilor săi, n-a fost prea fericită.

E în vârstă de 50 ani. Voinic. I se citeşte energia pe chip. Între sprâncenele stufoase, la rădăcina nasului, o cută adâncă, parcă trasă cu linia. Ochii mici, iscoditori. În vorbire îşi face loc, inexplicabil, un accent ardelenesc. E iarnă şi-l văd mereu într-un palton maron, vechi, bine ros pe la mâneci şi buzunare.

Preocupări intelectuale multiple: scrie o monografie a Conţeştiului. În acest scop, a adunat documente, fotografii. Îl pasionează numismatica, filatelia. Mi-a arătat colecţia de monede şi bancnote. Unele monede, de pe vremea romanilor, sunt de valoare. Colecţionează şi decoraţii militare. Cu teamă însă ca nu cumva cineva să-i interpreteze greşit pasiunea. „Să nu se creadă că sunt împotriva regimului!”

Colecţionează! Colecţionează! Dar ce nu colecţionează? Într-o cutie păstrează şi nişte pietre scoase atât din ficatul său, cât şi din al nevesti-sii. Căci amândoi au fost operaţi.

Mintea colecţionarului e stăpânită de idei mari: visează şi proiectează, conform viziunii şi pregătirii sale, microhidrocentrale, şcoli...

Până nu demult deţinuse funcţia de director al Căminului şi se zice că treaba mergea bine.

Doamna sa, scundă, grăsuţă, arată o distincţie firească în ţinută, în mişcări. Însă când vorbeşte de câte o carte citită, vorbeşte ca o profesoară de română, cu vizibile deformaţii profesionale. „Este o carte frumoasă, cu fraze scrise corect, respectă noua ortografie”. Lucrează şi ea la şcoală, ca secretară.

Gurile rele îmi şoptesc că, în trecut, au colectat bani pentru biserică şi că i-au păpat împreună cu preoţii din comună. O fi adevărat? N-o fi

adevărat? Biserica însă a rămas la „roşu”, neterminată, ca un adevăr incontestabil.

Fişa nr. 8

„PICTORIŢA” D. E., cadru didactic. Domnişoară la cei peste 40 de ani. Bântuită de un puternic complex de inferioritate, cauzat de o suferinţă ce nu poate fi ascunsă. Pe trupu-i mărunt şi firav duce povara unei mici cocoaşe. Tot din pricina suferinţei, trebuie să poarte un corset metalic.

O faţă mare, albă, cu ochi mari, speriaţi. Nimeni nu ştie prea multe despre ea. A sosit în comună de curând. Se ştie doar că-i originară din Basarabia.

Când a intrat pentru prima oară în clasă, elevii au izbucnit în râs. Nefericita a făcut imprudenţa să întrebe cu blândeţe: „De ce râdeţi, copii?” A răspuns un puştan, cu răutatea proprie copiilor: „Pentru că sunteţi cocoşată!”

A izbucnit în plâns, acolo, în clasă, în faţa copiilor.

Odată în zori, a plecat spre Z. Trebuia să treacă un podeţ peste Vedea – un podeţ îngust, şi i-a fost atât de teamă încât l-a trecut în patru labe.

În timpul liber, pictează nuduri de femei. Cu stângăcie, autocopiindu-se mereu. Încearcă astfel să înfăţişeze acel trup pe care, probabil, l-ar fi dorit al ei. Ţăranii îi cumpără tablourile. Ba unii îi şi comandă.

Iar ea, după ce termină un tablou, explică în scris, pe partea cealaltă a cartonului, ce-i acela un nud.

CARNETELE „FAPTULUI DIVERS”
DE LA LUME ADUNATE

O femeie înaltă, opulentă, fardată strident, până la ultima celulă a obrajilor. Sprâncenele – două beţe de chibrit muiate în tuş. Beţişoare negre, mobile. Când ridică glasul, se înalţă automat şi sprâncenele, formând o linie dreaptă, mişcătoare. Câteodată, când femeia mai are şi nedumeriri, această „linie” neagră, veghind doi ochi totuşi frumoşi, ca doi tăciuni mocnind a patimă inconştientă, se frânge. Atunci un „beţişor carbonizat” se înalţă automat a mirare...

Pe cap poartă o pălărie cu boruri mari şi multe pene. Probabil nu şi-o scoate niciodată. Mi-o imaginez în baie, goală, mătăhăloasă, dar pe

cap cu pălărie. Când vorbeşte, penele vibrează, de parcă un pui de vânt s-ar strecura printre ele. Cară cu ea o poşetă mare, grea, de zici că-i încărcată cu pietre. N-o lasă din mână. Totul e mare şi greoi în fiinţa asta. Doar vorba îi iese din gură uşor, fără poticniri, marcată în răstimpuri de unul şi acelaşi refren: „Vai, eu dacă aş fi fost în locul ăleia!" sau „Ăla (aia) a fost un prost. Eu aş fi făcut altfel... eu aş fi..."
La cei patruzeci şi ceva de ani ai ei lasă impresia că e capabilă de orice. În realitate, toate „bătăliile" le dă numai acasă, pe teritoriul bucătăriei, cu un „inamic" învins încă înainte de a fi rostit da-ul fatal de la ofiţerul stării civile.
— Serviciu? Eu una nu concep ca o femeie să muncească. Munca e o treabă exclusiv a bărbatului.
Rostind cuvintele astea categorice, penele de la pălărie prind a se mişca ameninţător, bineînţeles, întru apărarea stăpânei.
De, conversăm! În vremea asta, o cutie de radio antebelică răspândeşte inutil, în apartament, un concert de Ceaikovski.
Îmi spune compătimitor:
— Vai, dragă, păcat că n-ai fost la nuntă. Dragă, să fi văzut tu muzică! Ce muzică!... Cu un acordeonist cocoşat... Şi cânta! iar când înceta el să cânte, că obosea, cânta celălalt care nu era cocoşat... Păcat... Păcat că n-ai fost... Ai pierdut o muzică...
(1951)
A terminat medicina şi a fost trimis la ţară să-şi facă stagiul de doi ani. Povesteşte:
„Chiar din prima zi, se iveşte în cabinet un ţăran bine îmbrăcat care se uită la mine cu impertinenţă. Zice:
— Să-mi dai un certificat de sănătate, că vreau să mă însor!
— Numele şi pronumele...
Spune omul cum îl cheamă, îl caut în evidenţa dispensarului, îl găsesc: figura pe lista bolnavilor de sifilis. Zic:
— Nu-ţi dau niciun certificat. Mai întâi să-mi vii la tratament, să te vindeci şi pe urmă poţi să te însori...
Se răsteşte obraznic la mine:
— Ba ai să mi-l dai, că eu sunt mai marele satului.
L-am dat afară din cabinet, iar pe urmă l-am adus la tratament cu

şeful de post.”
(1951)
Tot doctorul îmi povesteşte.
„Femeile din comună nu vor să aibă copii, iar unele dintre ele când, în fine, îi nasc, pur şi simplu refuză să le poarte de grijă. Fac totul să scape de ei.
Într-una din zile, se prezintă la mine o ţărancă cu un sugar în braţe:
— Don’ doctor, nu ştiu ce are... E bolnav...
Mă uit: în scutece un copil de ceară, mai mult mort decât viu.
— Păi, dacă nu-i dai ţâţă! o dojenesc eu.
— De unde ţâţă? Că a fost secetă, că n-am nici eu ce mânca.
Îi cer să-mi arate mamelele: plesneau de lapte.
— Ia dă-i să sugă!
N-a vrut. Am ţipat la ea, poruncitor. S-a supus: pruncul s-a repezit sălbatic la sfârcul mamei.
— Să vii cu el la mine în fiecare zi! Auzi, femeie?... Că de nu te trimit în judecată.
M-a privit cu ură. Dar a trecut în fiecare zi pe la cabinet. Bineînţeles, sugarul câştiga în greutate, sub ochii trişti ai mamei.”
(1951)
„În sat, se produc multe avorturi empirice, îmi relatează doctorul. Te cuprinde groaza, nu alta. Într-o zi însă am avut un caz aparte. Mă pomenesc, în cabinet, cu un ţăran. Venise cu fiică-sa, în vârstă de 17 ani, s-o consult. Şi ăsta mi se adresează cu impertinenţă:
— Ia uită-te dumneata *acolo* şi vezi dacă mai e fată!... Că dacă nu e, o omor... O omor, don’ doctor, aşa cum îţi zic, cu mâinile mele...
M-am stăpânit; am înţeles situaţia tatălui, a fetei. Am constatat că fata era însărcinată, în luna a doua. Să-i zic, să nu-i zic tatălui? Ar fi nenorocit-o în bătăi, cu siguranţă. Mai înregistrasem cazuri de felul ăsta. Dincolo, omul aştepta nerăbdător rezultatul. Mă uit la fată; tremurând de frică, îmi spune, spre uimirea mea: „Vreau copilul!” Ei, dă-ţi şi tu cu părerea, cum să ies din dilemă? Trebuia s-o ajut. Dar cum? În cele din urmă iau o hotărâre... Îi zâmbesc încurajator „O să fie bine!” Trec dincolo şi, de faţă cu pacienta, îi spun părintelui:
— Uite ce e, omule... Fata-i fată... Baiul însă e altul, am constatat că-i

tare bolnavă de stomac... Trebuie să te duci cu ea urgent, chiar mâine, la spitalul raional. Am acolo un prieten, bun specialist. S-o consulte şi el. O să-ţi dau la mână şi o scrisoare. Ce o să spună el, aia trebuie să faci. Nu vreau să te sperii, dar dacă n-o să faci aşa cum îţi zic. fata se prăpădeşte...

Ce crezi? A doua zi omu a plecat la raion cu fiică-sa. L-a găsit pe prietenul meu, i-a predat scrisoarea, a înţeles bine despre ce-i vorba. A consultat şi el fata, a întrebat-o dacă s-a gândit bine şi dacă ţine morţiş să rămână cu copilul. „Vreau!" a răspuns ea.

Ascultându-mă şi jucându-şi bine rolul, colegul meu l-a luat deoparte pe tatăl pacientei şi i-a vorbit cu gravitate:

— Uită-te, bădie, ce e... Fata dumitale e grav bolnavă... Are o boală rară, de stomac... O să i se umfle stomacul de la o săptămână la alta. Trebuie operată, dar nu acum, ci numai după ce boala se împlineşte şi ajunge la un stadiu bun pentru operaţie. Până atunci, vii la mine cu ea în fiecare lună... Când o să vină timpul, o s-o internez şi o s-o operez chiar eu... Ai priceput? Numai aşa ţi-o mai pot salva.

Şi a salvat două vieţi."

(1951)

Tot de-ale doctorului V. Într-o noapte ploioasă, de toamnă, tare friguroasă, telefonul îl trezeşte din somn. Răspunde. Un glas de bărbat îl roagă: „Dom' doctor, îmi moare nevasta... Vino, dom' doctor!" Îi spune şi unde să vină: un cătun la mama dracului. N-are încotro, se îmbracă, îşi ia trusa şi iese. Plouă. Noroi. Frig. N-are niciun mijloc de transport până acolo. Cei şapte kilometri îi face pe jos, orbecăind prin beznă şi noroaie. În fine, ud până la piele, ajunge în cătun. La casa gospodarului – lumini la ferestre. Aude şi chiote. La început confuze, apoi din ce în ce mai clare... E vorba de o petrecere. Apoi îşi dă seama că a nimerit la o nuntă. Intră gata să urle, ostenit şi noroit.

Mirele îl întâmpină chiuind:

— Bine aţi venit, domle doctor! V-am chemat ca să beţi cu noi un pahar de vin... Că prea sunteţi singur... D-asta v-am chemat!

Nuntaşii hohotesc, bat din palme, lăutarii cântă. Doctorului i s-a urcat sângele la cap. Iese în ploaie trântind uşa... A înotat din nou, prin

noroi, până la dispensarul unde locuia. „N-o să mă crezi, dar de atunci am rămas cu o afecţiune pulmonară.”
(1951)
Un ţăran îşi bătea nevasta, dar altfel decât ceilalţi. Avea o căciulă mare, ţuguiată, pe care o îndesa cu pietre. O pocnea deci cu căciula, iar muierea urla de durere, de aduna vecinii. „N-o mai bate, nea Vasile!” intervenea câte unul. „Da’ oameni buni, eu n-o bat. Uitaţi-vă şi voi... O mângâi cu căciula... Iar dânsa, bat-o Dumnezeu, nu ştiu de ce, plânge şi urlă!”
(1950)
— *Povesteşte tata:* „La Roman, trăia un om foarte zgârcit. Nu cred că mai era altul ca dânsul în tot oraşul. Într-o noapte, trec pe la casa lui şi văd lumină. Mă apropii de fereastră şi ce văd? Omu stătea la ceai cu cei trei copii ai lui. Se foloseau de o singură cană... şi-o treceau unul altuia, bineînţeles, după ce fiecare lua înghiţitura lui de ceai!”
(1952)
Auzită în tren: Un ţăran, secretar de partid în comuna X, desfăşura o activitate foarte intensă în vederea organizării unei gospodării colective. Se afla tocmai în pragul constituirii...
Ţăranul avea un fecior de 19 ani şi, ca toţi feciorii, ăsta s-a îndrăgostit. Nu de oricine, ci de o fată de chiabur. Şi fata-l iubea. Îl primea în casa ei şi-l aşeza la masă cu părinţii...
Într-o noapte, secretarul de partid se pomeneşte că fiul său îl ia la rost şi-l ameninţă: „Taică, las-o dracului de colectivă, că de nu, să ştii că te omor!” Tatăl dă să se apere: „Glumeşti, mă băiete, cum o să faci tu una ca asta...” „Taică, nu glumesc... Cu mâinile astea te omor!” „Ai înnebunit, băiete!” „Te omor, taică, să nu zici că nu ţi-am spus!”
În ziua următoare, de dimineaţă, ia-l pe tată de unde nu-i. Urcă băiatul în podul casei să-l caute. Şi dă de dânsul: atârna de o grindă cu limba scoasă.
(1953)
E prost. Totuşi e deştept pentru că, în sinea sa, recunoaşte că nu-l duce mintea şi nu ţine să se spună altceva despre el. S-a descurcat şi se descurcă în viaţă, pentru că are o meserie bună: e electrician. Câştigă. Duce în spinare o casă: a crescut copii. Îi place să discute

politică, nu crede în ea, în schimb crede în Dumnezeu. E chiar habotnic, iar după două-trei fraze îl pomeneşte pe Dumnezeu... Nu-i beţiv, îi place însă să bea un pahar de vin. Se cherchelește uşor şi devine înduioşător de prost.

Nevastă-sa e geloasă şi-l urmăreşte, fără motiv, cu gelozia ei morbidă. El se jură pe toţi sfinţii şi dumnezeii că-i fidel, dar dânsa, nu şi nu... Vrea neapărat să ştie cu cine-o înşeală. Îi scoate peri albi, iar uneori îl şi caftește. Când ea se pregăteşte, amenințătoare, să-l ia la bătaie, el încearcă să scape prin fugă. Nu se ştie însă cum, dar de fiecare dată îşi găseşte ascunzătoarea într-un dulap.

Ca să-l bucure pe Dumnezeu, şi-a oferit serviciile unei biserici: va executa reparaţiile gratuit. Îl ia însă gura pe dinainte şi-mi mărturiseşte că totuşi nu-l rabdă inima şi-l trage pe sfoară pe popă. Îl încarcă la preţul materialelor. Mă prefac revoltat: „Nu ţi-e ruşine, popa te consideră un om drept, cu frică de Dumnezeu şi tu-l şmechereşti, îl furi!”

Ca să-mi răspundă cât mai convingător, apelează la Biblie: „Ştiai că în Biblie nu scrie să nu furi?! Nu ştiai, nu-i aşa? Să-ţi spun eu ce zice în Biblie? În Biblie zice

clar: Fură, dar lasă-i şi păgubaşului câte ceva, că altfel e mare păcat.”

(1953)

Nevasta lui D. a fost transportată la maternitate cu o ambulanţă. În vremea asta, D., cartofor notoriu, se găsea de mai bine de 12 ore la masa de joc. Un copil de-al său, de şase ani, a venit acasă şi a găsit uşa încuiată. Ploua, iar copilul, neştiind ce să facă, s-a zgribulit lângă uşă şi aşa, în ploaie, a stat toată noaptea. A contractat o aprindere la plămâni şi a murit în timp ce maică-sa năştea o fetiţă.

(1953)

S-a întâmplat prin 45, pe vremea când Organizaţia Tineretul Progresist luase locul U.T.C. – ului. Un tânăr activist este trimis cu munca la ţară, să pună bazele T.P. – ului. Prea multă experienţă nu avea. I s-au dat, printre altele, carnete, timbre de cotizaţii. Cine se înscria trebuia să achite taxa de înscriere, carnetul, timbrele.

Ajuns în satul X, i-a adunat pe tineri şi i-a întrebat: „Vreţi să vă înscrieţi la Tineretul Progresist?” „Vrem!” au răspuns tinerii în cor.

„Daţi banii şi vă dau carnetele!”
Flăcăii însă nu aveau bani. Unul dintre ei a spus-o direct: „N-avem bani, da’ avem brânză!”
A stat activistul cât a stat pe gânduri. Apoi, acceptând formula, a cerut să i se aducă brânza şi un cântar... Dădea carnetul, timbrele, primea în schimb brânză.
Cinstit fiind, a dus brânza la oraş, a vândut-o. A umplut un sac cu banii încasaţi şi s-a dus cu sacul în spinare la casieria judeţenei. Acolo, altă poveste: casierul n-a vrut să-i primească pe toţi.
— Eu ţi-am dat carnete şi timbre în valoare de 500.000 lei, iar tu-mi dai acum 2 milioane. Nu pot să primesc decât echivalentul. De unde ai scos atâţia bani?
— Din brânză, a răspuns activistul, sincer descumpănit de toată întâmplarea.
(1953)
E solist al corului C.G.M. Bariton. Bărbat frumos, bine clădit, obsedat însă de anumite reguli de conduită cotidiană pe care un cântăreţ trebuie să le respecte. Păşeşte încet, cu gura închisă. Bea întruna ouă crude. În răstimpuri, îşi încearcă vocea: nu cumva a pierdut-o? Scoate câteva vocalize. Nu, n-a pierdut-o... Zâmbeşte fericit. Mănâncă mult, cu poftă, şi tot i se pare că a mâncat puţin. Are un ideal în acest sens... Să ajungă la greutatea lui Goangă.
(1953)
Ginerele unui fost demnitar politic burghez a învăţat meseria de instalator, lucrează într-o cooperativă şi câştigă bine. Nevasta lui a avut domiciliu forţat: în perioada asta, ea a elaborat, pe baza cunoştinţelor de chimie ce le poseda, un preparat original de exterminare a şobolanilor. Acum, fiind în libertate, a fost angajată într-un sector de stat, la o secţie de combatere a rozătoarelor. N-a divulgat secretul preparatului. Ea personal se deplasează oriunde este solicitată, prepară pe loc combinaţia chimică şi rezultatul este uluitor. Câştigă şi ea, întocmai ca şi soţul ei, instalatorul, foarte bine.
Un alt fost demnitar burghez ştie să gătească ca nimeni altul. A organizat un soi de pensiune. Gătea şi ducea clienţilor mâncarea acasă. A făcut astfel faţă greutăţilor care s-au abătut asupra lui.

În prezent, dumnealui a renunţat să mai gătească şi să servească bucatele la domiciliul clienţilor, căci a devenit bucătarul angajat al instalatorului şi al doamnei cu „moartea şobolanilor”.
(1954)
Era un bărbat tăcut, închis, sfios. Se sfia până să şi vorbească. Şoptea... În liniştea locuinţei, scria versuri... Publica. Mulţi îi apreciau sensibilitatea poetică. Puţini însă ştiau că-i agent de poliţie. Mai târziu s-a aflat că, atunci când îşi bătea „clienţii”, plângea. Bătea şi plângea.
(1955)
Povesteşte I.S. din Iaşi: Am fost şi eu în trenul morţii. M-am pomenit azvârlit, cu alte 139 de persoane, într-un vagon de marfă unde încăpeau, de drept, 40. Ca să înţelegi de ce i s-a spus trenul morţii o să-ţi mai expun ceva. În mod obişnuit, un tren nu face de la Iaşi la Podul Iloaiei mai mult de 30 de minute. Ăsta al nostru, în care au fost îmbarcaţi 2 000 de evrei, a făcut 8 ore. Era o zi toridă de vară. Oamenii mureau asfixiaţi. Adormeau şi mureau. Doar într-un singur vagon au murit foarte puţini oameni. De ce? O să-ţi spun. Cinci tineri viguroşi, tot timpul cât a ţinut călătoria noastră prin infern, nu i-au lăsat pe cei din vagon să adoarmă. Îi scuturau, îi trezeau, îi pălmuiau, îi înghionteau să rămână treji.
Garnitura a oprit în faţa unei bălţi acoperită cu un strat de mătase verde, de apă sătută. Eram goi, sleiţi. Din vagon, am căzut în apa aia stătută. Unii au murit pe loc. Alţii după...
Când mi-am ridicat din baltă trupul gol, se acoperise cu „mătase verde”. Şi nu eram singurul. Am alcătuit un convoi de cadavre verzi. Aşa a trebuit să străbatem străzile din Podul Iloaiei. Un ofiţer neamţ – comandantul garniturii – când a văzut spectacolul morţii, a scos revolverul şi s-a împuşcat în faţa noastră şi a cadavrelor scoase din vagoane.
În timp ce străbăteam străzile, în drum spre sinagoga unde am fost adăpostiţi, o româncă a ieşit cu o găleată de apă, să ne dea de băut. Un jandarm a oprit-o şi a şfichiuit-o cu cravaşa. De după perdele, oamenii priveau îngroziţi convoiul verde. De la o fereastră a unui etaj, cineva a aruncat un cearşaf. A căzut pe umerii unuia care încheia

convoiul. Şi zău, când te uitai la el şi-l vedeai, ziceai că-i imaginea vie a morţii gonind din urmă convoiul.
Cadavrele scoase din vagoane au fost strânse, stivuite. Printre morţi, şi oameni vlăguiţi care nu-şi dăduseră încă sufletul. Stivele erau păzite de jandarmi. Noaptea, un „cadavru" a înviat, s-a ridicat în capul oaselor. Sentinela s-a speriat şi a dat s-o rupă la fugă. „Cadavrul" însă l-a liniştit şi i-a adresat o rugăminte:
— Poate îmi spui unde mă găsesc?
Viaţa a mers totuşi înainte. Aici, la Podul Iloaiei, am întâlnit-o în zilele acelea pe B., ne-am îndrăgostit, ne-am căsătorit, am făcut copii.
(1958)
Când a trecut frontul prin localitatea J., fetele s-au ascuns la balamuc, printre nebuni. S-au îmbrăcat în zdrenţe, şi-au mânjit obrajii cu făină. Umblau despletite... Au stat aşa, până ce frontul s-a depărtat.
(1958)
Deşi era tâmplar – artist în branşa sa – nu-i plăcea să lucreze. Năravul jocului de cărţi i s-a transformat în viciu. Nu mai lucra, ci şedea întruna la masa de joc. Îşi făcuse faimă de mare cartofor. Nevastă-sa, o femeie mai în vârstă decât el, avea o casă mare şi închiria camere (era înainte de război): ţinea în gazdă un profesor de limbă germană, un cantor cu voce răguşită, un clovn de circ cu o soţie tânără şi frumoasă.
El juca întruna cărţi. Moartea l-a găsit la masa de joc: făcuse un infarct. Cartoforii din R. i-au organizat, o înmormântare pe cinste, cu şase cai mascaţi.
(1958)
Doamna X, o *fostă,* trebuia să se mute: avea încă multe obiecte de valoare, pe care dorea să le pună la adăpost. Toate la un loc încăpeau în două valize. Unde să le pună? Ce să facă cu ele? Firește, s-a adresat, în primul rând, unor prieteni. Rugămintea sa găseşte ecou în sufletul unei doamne din „înalta societate", soţia unui colonel în rezervă. Încântată, doamna X încarcă valizele într-un taxi şi le transportă la doamna colonelească.
Două săptămâni mai târziu, doamna X se prezintă să-şi ridice valizele.

— Vai, dragă, exclamă colonelească uluită, dar n-ai trimis tu un domn după ele?
— Care domn? răspunde stăpâna valizelor, neînţelegând încă ce se petrecuse.
— Cu scrisoarea!
— Care scrisoare, dragă?!
— În care-mi scriai să-i dau aducătorului valizele...
Doamna X să leşine, nu alta. Cheamă miliţia. Soseşte la faţa locului un locotenent, ascultă cele petrecute. Colonelească se explică. Scoate dintr-un scrin scrisoarea, o prezintă. E falsă. O confirmă doamna X, care se jură pe toţi dumnezeii că n-a trimis pe nimeni să ridice valizele. Locotenentul îşi notează semnalmentele bărbatului care a adus scrisoarea buclucaşă, marca maşinii din care a coborât.
Tânărul ofiţer îşi începe cercetările prezentând ambelor doamne un album cu fotografiile unor hoţi şi escroci. Colonelească indică, cu anume rezerve, trei inşi. Aceştia, invitaţi la miliţie, nu sunt identificaţi de binevoitoarea şi naiva gazdă a valizelor.
Atunci, locotenentul îşi lărgeşte aria cercetărilor şi află despre colonelească că:
– joacă cărţi pe sume mari de bani;
– frecventează cu regularitate talciocul unde vinde lucruri;
– într-una din zile un nepot al ei, având de ridicat de la mătuşă-sa un obiect de valoare, a trimis după acel obiect un şofer. Văduva nu numai că l-a legitimat pe şofer, dar a luat şi numărul maşinii. Deci se putea deduce că era, de felul ei, o fiinţă prevăzătoare. Atunci de ce încredinţase cu atâta uşurinţă unui necunoscut valizele?
Locotenentul o invită la miliţie şi îi demonstrează că numai ea este autoarea furtului celor două valize. Ea neagă, se apără... Locotenentul o anunţă că o s-o reţină 48 de ore, pentru cercetări.
Venind acasă, colonelul află că nevastă-sa a fost reţinută la miliţie. Se prezintă în grabă la circumscripţie şi cere să-şi vadă soţia. Locotenentul, bucuros, favorizează întâlnirea între „patru ochi”. Aşa aude şi el cum doamna din înalta societate, ajutată de o vecină, a organizat furtul celor două valize, lăsate în păstrare, de prietena ei, doamna X.

Ex-colonelul ascultă tâmp fapta de necrezut a nevesti-sii.
(1959)
Nicolae Tăutu mi-a povestit următoarea întâmplare dramatică de pe frontul antihitlerist din Cehoslovacia.
„Pe front, în iarna şi primăvara anului acela, foarte multe subunităţi aveau la comandă tineri ofiţeri, abia ieşiţi din şcolile militare. Printre aceştia, se număra şi locotenentul P... La un moment dat, se creează în zona frontului său o situaţie critică, din pricina unui puternic contraatac al hitleriştilor. În consecinţă, comandantul regimentului, un maior, dă ordin de retragere. Ordin verbal. Comandanţii în subordine cer ordin scris. Maiorul ţine seama de reacţia comandanţilor şi trimite, prin curier, ordine scrise. Un asemenea ordin primeşte şi locotenentul P.
Valorificând retragerea trupelor române, inamicul îşi dezvoltă contraatacul şi sileşte unităţile regimentului să se replieze dincolo de cotele indicate de maior în ordinul său, prejudiciind grav poziţiile întregii divizii.
După depăşirea momentului critic, din înalt ordin s-a deschis o anchetă la nivel de divizie. Toţi ofiţerii implicaţi în retragere au putut prezenta ordinul scris al comandantului de regiment, cu excepţia locotenentului P. Acesta a recunoscut că primise ordinul scris, dar că, din păcate, l-a pierdut.
Profitând de această împrejurare, maiorul a început să susţină că, în realitate, nu-i ordonase locotenentului să se retragă, ci să rămână pe loc şi să apere, până la ultimul soldat, poziţia subunităţii.
P... s-a apărat, dar ori de câte ori comisia îi cerea să prezinte ordinul scris al maiorului, răspundea invariabil: „Nu-l mai am... Nu ştiu unde l-am pus!” Drept urmare, locotenentul a fost arestat, trimis în faţa unui Tribunal Militar de front, judecat, găsit vinovat, condamnat la moarte pentru neexecutare de ordin şi executat.
Mai târziu, camarazii săi, adunând lucrurile locotenentului P, pentru a le expedia în ţară părinţilor săi, au găsit într-un roman, la pagina 155, ordinul care l-ar fi putut salva...
(Mişcat de această poveste, l-am sfătuit pe Nicolae Tăutu să scrie o carte pe care s-o intituleze „Pagina 155”. N-a scris o carte, ci un

scenariu radiofonic transmis în primăvara premergătoare morţii sale premature – H.Z.)

2. NAVETIST CĂLIMĂNEŞTI – CĂCIULATA

August, 1958

Cobor, nu în gară, ci în haltă.

Mă ia de îndată în primire un hamal. Acelaşi din anii trecuţi. Se vede treaba că i s-a concesionat peronul. Se poartă cu mine mai mult decât serviabil. Să-l fi impresionat faptul că am coborât din automotorul rapid de Sibiu? Sau poate ochelarii mei fumurii de detectiv particular sau de intelectual care are „ceva de ascuns”? Oricum, îmi dau seama că nu mă recunoaşte din anii precedenţi. Muntele ăsta de bărbat, cu simbolicul nume „nea Ion”, este factotumul staţiunii: vrei o cameră, la un particular, o femeie sau un loc la vreun tren aglomerat, lui trebuie să i te adresezi. Dintr-un anume punct de vedere, e mai şef decât ceilalţi şefi din Călimăneşti, natural, fiecare luat în parte.

Îmi ia bagajele şi, în timp ce mă conduce la dispeceratul staţiunii, mă pune la curent cu viaţa localităţii: vremea-i frumoasă, lume multă, directorul sanatoriului e plecat în delegaţie la Berlin. Ultima ştire mi-o comunică grav, trădând o mândrie insinuantă: nu numai voi, cei din Capitală, călătoriţi peste hotare, ci şi noi!

Oltul e mare, tulbure... Nu e greu de ghicit că undeva, poate dincolo de Cozia spre Lotru, a înghiţit nori negri, groşi, burduşiţi cu apă...

Mi se arată o cameră cu un pat, la mansarda sanatoriului. Aş accepta-o, dar pereţii sunt cam întunecaţi, neîngrijiţi. Fereastra dă în curtea sanatoriului, de unde se înalţă fără contenire aburi de sulf. Mi se mai arată o cameră, tot la mansardă şi la fel de neplăcută.

În cele din urmă, sunt repartizat la „Vila Florilor”. Ei, da, altă viaţă!

Mă consultă o doctoriţă încă tânără. Îmi pune tot felul de întrebări şi roşeşte întruna, ruşinată parcă de indiscreţia întrebărilor totuşi profesionale.

Apă! Voi bea apă de la izvorul-minune din Căciulata. De trei ori pe zi voi face drumul Călimăneşti – Căciulata – retur, până ce va ieşi piatra din mine.

E tânăr, dacă are 30 de ani. Frumuşel, cu o mustăcioară neagră, şmecherească. Aminteşte de un actor italian, cuceritor de inimi la Veneţia sau Neapole. Zâmbeşte seducător. E unul dintre cei trei fotografi din Călimăneşti şi îşi exercită profesiunea pe o rază întinsă, până-n Căciulata, şi chiar ceva mai departe, spre Mânăstirea Cozia.
În 1956, făcea naveta pe jos, cu nevasta şi copilul după el. Tustrei frumuşei foc.
În 1957, drumul Călimăneşti – Căciulata – retur îl străbate pedalând pe o bicicletă. Îl urmăream cu privirile: fluiera chiar o melodie italiană, zâmbea galant femeilor... *şi fotografia.*
Astăzi, l-am revăzut. Locul bicicletei îl luase o motocicletă nouă, sofisticată. Omul continuă să-şi practice meseria: zâmbea galant femeilor... şi *fotografia.*
La anul, cum îl voi găsi oare?
Ceva mai târziu, aflu că şi-a schimbat nu numai bicicleta, ci şi nevasta!
Seara, pe terasa „Olt" din spatele sălii de cinema şi de teatru, are loc o conferinţă. Directorul Observatorului astronomic de la Bucureşti vorbeşte celor suferinzi de reumatism şi de rinichi despre viaţa pe celelalte planete. Sala-i arhiplină şi cel care „umblă" printre stele este ascultat cu mare atenţie, căci astronomul le vorbeşte simplu, cuceritor, pe înţelesul tuturor, chiar şi pe al meu, căci nu sunt poet... Unii, vădind boli „profesionale", iau notiţe. Se uită în gura conferenţiarului, iar apoi îşi coboară privirile pe filele caietului.
Un singur ascultător nu-şi găseşte locul. E un tânăr. Nu-i greu de stabilit că viaţa pe Terra îl interesează ceva mai mult decât cea de pe alte planete. Înghesuit lângă o fată, tot dă să o pipăie şi nu izbuteşte, căci prietena sa vrea să-l asculte în tihnă pe astronom. În cele din urmă, enervat sau dezarmat, flăcăul îşi aprinde o ţigară chiar sub avizul „Fumatul strict oprit!"
Of, viaţa pe pământ!
După conferinţă urmează dans. Bătrânii, suferinzi la băşica udului, fac roată şi urmăresc cu nostalgie perechile de dansatori. E plăcut... Cerul venise în ajutorul astronomului şi era puzderie de stele. Tot să alegi de pe boltă argumentele supreme. De pe terasă vezi curgerea

întunecată a Oltului, rotirea dansatorilor care, datorită tangourilor fără de sfârşit, transpiră sulf... Şi sunt fericiţi!
Stau la masă cu un minier din B. Îmi povesteşte despre procesul de extragere al minereului, despre cât câştigă, despre apariţia unor boli profesionale necunoscute până atunci minieritului.
Frizeria are o firmă – „Igiena” – dar n-are apă. Cu Oltul alături, apa este totuşi raţionalizată. Lucrătorii au sticle la îndemână: le folosesc cu zgârcenie. O totală lipsă de igienă.
Îl întreb pe lucrător ce-i cu apa. Îmi răspunde sec, parcă fericit de realitatea ce mi-o dezvăluie:
— Domnii de la uzină fac economie!
„Margareta” este porecla dată mai demult unei „rable-autobuz”, proprietate particulară, care circula pe distanţa Călimăneşti – Căciulata. Tariful: 2 lei. Urcai, plăteai. Hodoroaga se punea în mişcare. Puţea a benzină, a gaze de eşapament. Proprietarul „Margaretei” scotea bani frumoşi. Până nu demult... Anul acesta a apărut în staţiune un autobuz nou, confortabil, proprietate de stat, pe care cei veniţi la tratament l-au şi înnobilat cu porecla „Gigi”.
„Margareta” e şi ea pe drumuri. Am văzut-o: staţiona obosită lângă bordura trotuarului, părăsită şi dată uitării de foştii ei admiratori.
S-a ivit în staţiune un caricaturist. Nu-mi amintesc să-l fi zărit în anii precedenţi. Pe trunchiul unui copac din centru a prins în pioneze reclamele, adică nişte caricaturi făcute în cărbune şi însoţite de textele următoare: „Amintire de la Călimăneşti”, „Grăbiţi-vă, spectacol de adio!” O reclamă în „versuri” am notat-o cuvânt cu cuvânt:
„Priveşte aceste figuri,
Nasuri mari şi strâmbe guri,
Unul chel şi altul buclat.
Bădie, nu fi supărat,
Că este cert şi de ştiut
Că oameni frumoşi nu sunt
Numai unii buni, iar alţii răi,
Crede-mă (?) dacă vrei!”
Caricaturistul filozof are o ţinută mai mult nostimă decât caraghioasă.

Pe cap – o pălărie neagră, cu borul mare, răsucit în sus, deasupra frunţii, gen Malagamba. De sub pălărie, îi curg plete negre, lucioase. Poartă o haină de catifea oliv, strâmtă pe el, căci, se vede treaba, omu în ultima vreme s-a îngrăşat. Cămaşa-i jegoasă îi întăreşte identitatea de artist – boem.

Curioşii s-au adunat de îndată sub coroana copacului – atelierul artistului. „Trei lei caricatura! Două bucăţi – cinci lei!" Rabatu-i rabat. Minutul şi caricatura. Nu m-am clintit de acolo. În timp ce execută portretul, artistul fluieră întruna acelaşi vals vienez. Şi, zău, fluiera mai frumos decât desenează. Gesturile-i sunt mari, teatrale, de cabotin... Oamenii îl privesc admirativ, cu gura căscată.

În câteva ore, a realizat un câştig de câteva sute de lei neimpozabile. Începuse să plouă, dar, ocrotit de umbrela de frunze mari a castanului, artistul „crea" în voie. Fotografii ar trebui să-l izgonească căci le lua pâinea de la gură; în fond şi ei, în felul lor, sunt nişte caricaturişti.

Seara, conferinţă. De astă dată, la clubul parcului de la Căciulata. Acelaşi director – astronom, probabil suferind şi el de rinichi, vorbeşte despre anul geofizic internaţional. Nu ştiu cum e ca astronom, dar ca orator – jos pălăria! Simplu, captivant. Oamenii îl ascultă cu plăcere.

După conferinţă urmează, firește, dans. Pe podium se instalează o orchestră improvizată – doi soldaţi, un civil înalt şi uscat, şi încă un civil care a răspuns la apelul celor trei muzicanţi. „E în sală cineva care ştie să cânte?" a întrebat cel înalt şi uscat. S-a găsit unul cu o mutră ştearsă...

Nu s-a înserat de-a binelea. Perechile dansează, se înghesuie, ca pe întuneric...

La orele 20 fix – m-am uitat la ceas – se aude de pe podium glasul unui muzicant:

— Tovarăşi, dacă vreţi ca orchestra să cânte până la 11, daţi, vă rog, o chetă mică pentru orchestranţi.

Cine nu vrea să-şi ţină până la 11, în braţe, partenera de dans? Soldatul, cel cu clarinetul, umblă acum cu boneta printre dansatori şi adună cheta, escortat de paznicul parcului Căciulata. Pesemne, îl

păzeşte, ca nu care cumva să tragă clapa celorlalţi.
O femeie de vârsta mea, nici prea urâtă, nici prea frumoasă, mă opreşte în timp ce, plimbându-mă, îmi făceam cura de apă... Susţine că mă cunoaşte. Eu însă nu-mi aduc aminte s-o fi întâlnit vreodată. Se înţelege, nu fac din treaba asta o problemă capitală. Ea miroase a sulf, eu miros a sulf. Deci amândoi avem şi reumatism. Ea bea dintr-o sticlă apă de Căciulata... Şi eu beau dintr-o sticlă identică. Deci suferim şi de rinichi. Ne plimbăm ca două fiinţe unite în suferinţă. Vorbeşte... vorbeşte întruna: este doar egală în drepturi cu mine. Mă omoară cu situaţia internaţională – „Şi cum, tovarăşe scriitor, chiar nu credeţi că în Madagascar o să izbucnească revoluţia?" după care trece brusc la o altă temă. Încearcă să mă convingă, deşi eu niciodată n-am susţinut contrariul, că în trecut, la Călimăneşti, se făcea o dulceaţă foarte bună. Se opreşte, mă cercetează cu atenţie, mai ia o înghiţitură de apă, clipeşte des, pe chip îi apare o undă de ironie sau de superioritate:
— Te rog să-mi explici, tovarăşe scriitor, de ce bărbaţii veniţi aici la tratament, după primele cuvinte ce le schimbă cu o femeie, o întreabă direct, fără jenă: „Nu vrei să fii prietena mea pe toată durata concediului?"
— Cum, chiar aşa? mă prefac eu ofensat de tupeul reumaticilor din staţiune şi al celor cu pietre la rinichi.
— Pe cuvânt de onoare!
— Nu vă pot răspunde pe loc. Sunt de-a dreptul stupefiat, mă arăt eu tulburat de noutatea celor auzite. Daţi-mi un timp să meditez...
Mi-l acordă şi mă retrag fericit în liniştea vilei, în ziua următoare, mă zăreşte şi vine într-un suflet la mine.
— Ei, aţi meditat? mă întreabă răsuflând anevoie.
— Am!
— Şi? Şi?
Moare de curiozitate. O las să aştepte.
— Doamnă, toată noaptea m-am tot gândit la problema etico – socială ce mi-aţi propus-o, îi mărturisesc eu cu o seriozitate care, ştiu foarte bine, poate să îngheţe pe orice interlocutor. Aşa am ajuns şi la o concluzie... Da, da...

Tac. Umblu ca şi când cunoştinţa mea ar fi intrat în pământ. Deodată aud:
— Aţi vrea să mi-o comunicaţi şi mie?
— Ce? fac eu pe prostu.
— Concluzia...
— Ah, concluzia! E rândul meu să mă opresc: după ce-mi reglez privirile, dându-le o strălucire insinuantă, îi declar direct, fără sfială:
— Doamnă, nu vreţi să fiţi prietena mea pe toată durata tratamentului medical?
Are nevoie de un timp ca să-şi revină, suficient ca eu să înghit un nod de spaimă: „Dacă zice *da, ce* mă fac?" Un pic de noroc tot mai am. Dezamăgită, exclamă:
— Ah, bărbaţii!
Din ziua aceea n-am mai avut cu cine să discut probleme de politică internaţională, problemele dulceţii de Călimăneşti, precum şi celelalte chestiuni la ordinea zilei.
Da, trebuie să recunosc că m-am înşelat. Treburile cu „Margareta" stau altfel decât mi-am închipuit. Hodoroaga, proprietate particulară, convieţuieşte deocamdată destul de armonios cu frumuşelul „Gigi", proprietate de stat. Ieri, de pildă, a plouat. Deci, în mod firesc, se simţea nevoia ambelor autobuze. „Gigi" însă s-a îmbolnăvit subit, iar „Margareta" nu mai prididea făcând naveta Călimăneşti – Căciulata – retur.
Uneori, în acest inedit tandem între vechi şi nou, nu pot să nu observ cum „Gigi", cavaler pe buzunarul statului, o lasă pe „Margareta" să i-o ia înainte şi, astfel, să-i „fure" clienţii.
De, cu „Margareta" nu te joci! „Margareta" e curvă bătrână!
E toamnă. Cer de plumb. Străbăteam agale parcul. Deodată, m-a pocnit în cap o castană. Mi-am înălţat enervat privirile. Am văzut atunci sute şi mii de frunze pălite de rugină. Tremurau înfiorate de presimţirea morţii. Căci, chinuite de dragostea rece şi pătimaşă a toamnei, şi frunzele mor...
Un evreu, om în vârstă, ilegalist, îmi povesteşte îndurerat următoarele:
— Am doi copii, o fată şi un băiat. Cât am stat la închisoare – opt ani

– se înţelege, nu i-am văzut. După 23 August, când m-am întors acasă, în libertate, copiii erau de-acum mari, tocmai buni să desfăşoare activităţi politice. Băiatul a intrat în U.T.C. şi a devenit activist. N-avea însă nicio meserie de bază. Când putea să mai înveţe? De dimineaţă şi până seara era în vâltoarea luptei.
Cu fiică-mea însă lucrurile s-au petrecut altfel. A intrat şi ea în U.T.C, dar s-a înscris şi la şcoală şi s-a ţinut de învăţătură cu ghearele şi cu dinţii. Şi uite, astăzi e pe post de magistrat.
Băiatul a corespuns cât a corespuns... Pe urmă a început să fie trecut dintr-o muncă în alta, dar nu în sus, ci în jos. Cu timpul, a ajuns să fie responsabil al postului de radioficare. Nu era rău nici în postul ăsta. Aici, cunoaşte o activistă la U.T.M. Se îndrăgosteşte de ea, şi fata de el, şi din una în alta s-au căsătorit. Curând însă e scos din nou din muncă şi trimis la cooperativa „Igiena", în calitate de controlor tehnic. N-avea nici în clin, nici în mânecă cu frizerii şi coaforii. Dar ce era să facă omu?
Atunci, sora lui, magistrat în raionul B,, şi-a chemat fratele şi cumnata la ea şi i-a ajutat să-şi facă o situaţie acolo. Datorită ei, băiatul a redevenit activist la Sfatul popular. A muncit cu suflet, a fost promovat. După un timp, i-au descoperit talentul de ziarist şi l-au trimis la nişte cursuri speciale. După absolvire l-au numit nici mai mult, nici mai puţin, redactor-şef al ziarului raional din F. Mai trece un timp, proaspătul redactor-şef cere, cum era şi firesc, să fie primit în partid. Cererea i-a fost luată în discuţie, iar adunarea generală hotărăşte primirea lui în partid.
Dar, după trei zile, explodează o „bombă". Se convoacă urgent organizaţia de bază care, de data asta, pune în discuţie excluderea celui primit cu puţin timp în urmă. Motivul? O să ţi-l spun. S-a aflat, nu ştiu cum, că părinţii nevestei au fost legionari.
— Şi l-au exclus? am întrebat, căci omul tăcuse subit.
— L-au exclus! N-au ţinut seama de tinereţea şi munca lui, nici de activitatea neveste-sii, nici că eu sunt membru de partid încă din anii ilegalităţii. Au ţinut, în schimb, seama de părinţii fetei. Şi ce crezi? L-au criticat nu numai pentru faptul că el, evreu, s-a însurat cu fiica unor legionari, ci şi pentru că, după 23 august, în loc să înveţe o

meserie, s-a ţinut de tot felul de activităţi superficiale... Ce zici? Nu-i aşa că-i un subiect?
În anii precedenţi, ori de câte ori o luam pe jos spre izvorul de la Căciulata întâlneam un drăcuşor de fetiţă – se juca în praful drumului. Îi curgeau mucii, dar ei puţin îi păsa de trecătorii care se opreau să-i admire ochişorii rotunzi şi negri, părul cârlionţat, muiat în păcură şi, bineînţeles... mucii.
Anul ăsta am tot căutat-o cu privirile. Făcea parte din peisajul staţiunii. Mă cuprinsese chiar şi un soi de îngrijorare. Iată însă că, într-una din zile, mi-a ieşit în drum. Nu era singură, ţinea în mână un băieţel de vârsta ei. M-a uimit năsucul ei curat, apoi funda albă de pe creştetul negru. Şi celălalt prichindel era pus la punct. Mirat de seriozitatea cu care păşeau, m-am luat după ei, i-am văzut, în cele din urmă, intrând în grădina unei... grădiniţe de copii, încă un lucru nou în străvechea staţiune de pe malul Oltului.
Caricaturistul, dispărut câteva zile, a reapărut sub coroana castanului din centru. Nu remarc nicio schimbare în ţinuta sa vestimentară. Doar la gulerul cămăşii a înflorit, ca o lavalieră, un soi de panglică îngustă şi neagră. A prins în pioneze, pe trunchiul copacului bătrân, reclame vechi şi noi. Pe cele noi le consemnez cu conştiinciozitate:
1) Ca mâine voi pleca din viaţă
Odată şi tu mă vei urma
Deci – fă-ţi a ta caricatură
Că poate ea va rămânea...
2) Dacă păru-ţi este pieptănat
Ţi-l zburlesc.
Dacă nasu-ţi este lung
Ţi-l lungesc.
Dacă-ţi este scurt, ţi-l scurtez.
Şi în felul acesta
Am să te desenez.
Nu te supăra dacă
Realitatea ai s-o vezi.
Autorul
O adevărată profesiune de credinţă. Oamenii se înghesuie în

„atelierul” lui, el fluieră şi mânuieşte cu dezinvoltură cărbunele. E un adevărat spectacol, susţinut în aer liber de un cabotin simpatic. „Spectatorii” se amuză, plătesc... Iar „artistul” nostru, doldora de bani, trăieşte un nesfârşit turneu.

Noapte neagră. A început să plouă... cu găleata ploua. Stau cu lumina stinsă la fereastra deschisă. Pe unii i-a prins ploaia la Căciulata, la dans... Deodată, aud cântecul unor fete, iar apoi, puţin mai târziu, le şi văd. Vin, pesemne, de la dans. Singure... Merg pe mijlocul drumului îmbrăţişate şi cântă... un cântec oltenesc de dragoste.

Plouă fără milă. Cele două fete nu se grăbesc să ajungă la vreo vilă. Sfidează ploaia, întunericul.

Pot să jur că una din ele, dacă nu chiar amândouă, sunt îndrăgostite sau tânjesc după dragoste.

Conducerea staţiunii m-a invitat să mă întâlnesc la Căminul cultural cu cei veniţi la odihnă şi tratament. Iar dacă printre cei prezenţi la întâlnire vor fi şi cititori ai cărţilor mele, cu atât mai bine. Nu refuz... Îmi propun să citesc file din însemnările mele călimăneştiene, dar imediat mă întreb: Nu cumva risc? Cum o să reacţioneze hamalul ăla înalt cât un munte? Dar fotograful? Oare tratamentul meu nu va avea de suferit?

Mă decid să citesc...

La cuvintele... „Cu «Margareta» nu te joci... «Margareta» e curvă bătrână...” sala a izbucnit în aplauze. Pentru mine însă ele au răsunat ca un avertisment. „Bagă de seamă, fereşte-te de «Gigi» şi «Margareta»... Cu fotografu te mai descurci tu...”

Pedeapsa a venit însă din cu totul altă parte... Dintr-o zonă nebănuită. Au început să mă caute tot felul de inşi – bărbaţi şi femei – care... „Tovarăşe scriitor, viaţa mea e un adevărat roman!... Dacă m-aţi asculta...!”

De, cine m-a pus?!

Dacă aş fi stat liniştit, anonim, pe banca de lângă izvorul tămăduitor de la Căciulata, aş fi fost acum scutit să ascult, la nesfârşit: „Ştiţi, tovarăşe scriitor, viaţa mea e un adevărat roman... Ei, dacă aş avea şi eu, ca dumneavoastră, timp să scriu...!”

Resemnat, mă apuc să-mi fac valiza...

CARNETELE „SUPERSONICULUI O1”

– extrase –

11 iunie 1972, duminică.

Mâine în zori plecarea. Încă nu ştiu cu ce mă voi deplasa... Cu maşina? Cu trenul? Presimt că mi se rezervă o surpriză.

Am mai fost pe un aerodrom militar, cu vreo 11 ani în urmă... pe vremea „reactoarelor”. Împreună cu Mihu Dragomir, Eusebiu Camilar, Nicolae Tăutu, Ion Grecea, cel de la editură... Autorul moral al actualei mele deplasări de documentare. Mi s-a comandat – nu refuz termenul – un roman consacrat piloţilor militari de pe supersonice. Am acceptat ca un semn de recunoştinţă şi stimă faţă de tovarăşii de la Editura militară care, ca nişte adevăraţi tovarăşi de arme, m-au sprijinit în realizarea *Orei H.* Lumea aviaţiei, şi mai cu seamă a celei supersonice, mi-e total necunoscută. Mi-e chiar teamă de ea. Din pricina elementelor tehnice. Multă, multă tehnică... Iar eu sunt atât de nepriceput în ale tehnicii terestre, darmite aeriene! Aş fi vrut, mai curând, să scriu o carte consacrată grănicerilor. Dar intram în „pichetul” tematic al lui Grecea I., iar el a stăruit să devin „supersonic”.

Îi telefonez acasă lui Tăutu: ştiu că la ora asta s-a dat jos din pat, că pot să-l deranjez. Cred că, potrivit obiceiului, chiar aşteaptă să-l sun. Mâine sau poimâine pleacă şi el, împreună cu Grecea, pe litoral, în garnizoana de la Mangalia, pentru un şir de şezători. Sufăr că nu plec cu ei... Cu *Tilică,* noaptea, pe litoral, la un şpriţ, să-i ascult voia bună!...

Îmi răspunde binedispus, iar eu îl tachinez:

— Bine, mă Nae, pe mine mă trimiteţi la dracu în praznic, într-o garnizoană închisă, iar tu şi cu *Gerea* (Grecea – H.Z.) plecaţi pe litoral, să vă bucuraţi de soare, de nopţi cu lună...

Deşi glumesc, Tăutu simte că, în realitate, sunt trist şi ţine să mă îmbărbăteze:

— Lasă, Hari, să vezi că o să-ţi placă... Şi o să scrii o carte frumoasă...

N-a mai contenit să mă îmbărbăteze. Întotdeauna a crezut în talentul

şi puterea mea de muncă, dar după apariţia *Orei H,* aprecierile sale au sporit. Apoi glumim. Mai mult el... Mă „sfătuieşte" ca atunci când voi zbura eu un „supersonic" de vânătoare, să nu-mi scot prea mult capul pe „fereastră", aşa cum obişnuiesc când călătoresc cu trenul. Nu de alta, dar în „supersonice" nu scrie „Pericoloso sporgersi". Râdem amândoi. Ne urăm succes. Eu oftez din nou şi aud iarăşi în receptor vorba lui caldă: „Lasă, Hari, să vezi tu ce carte o să scrii!"
Seara, cu B. şi cu V., cu M. şi cu D., mă plimb pe sub teii înfloriţi de la şosea. E o noapte de vară „ca la carte", să te tot plimbi şi să-ţi săruţi iubita... Gândul meu e însă în altă parte, a „decolat" demult.
Luni, 12 iunie 1972
În garnizoană, mi s-a rezervat o cameră numită a generalilor. Are însă un confort sobru, cazon, nu se deosebeşte cu nimic de celelalte încăperi. Doar un telefon, şi asta mi se pare normal.
Înserează. Dincolo de fereastră aud joaca şi zbenguiala copiilor. Cei mai mulţi dintre ei au fost concepuţi aici, născuţi şi crescuţi aici. Prin *aici,* înţeleg teritoriul garnizoanei, care este numai al garnizoanei aviatorilor, aşa cum se obişnuieşte oriunde în lume.
Ascult joaca şi îmi scriu primele impresii...
Am plecat în zori. Generalul A.N., comandantul aviaţiei, a venit cu maşina şi m-a luat de acasă. Apoi, de la Otopeni, am decolat cu un elicopter militar. Iată deci surpriza... La toate întrebările celor din aparat, dacă am mai zburat cu elicopterul, răspund ambiguu. De fapt, am mai zburat cu elicoptere, şi tot militare. Ce-i drept, într-o împrejurare, eram împreună cu Tăutu, în alta cu Aurel Mihale şi Nicolae Mărgeanu.
M-am instalat lângă pilot, urmărindu-i curios manevrele. Sunt uluit. Cum nu se încurcă şi nu se zăpăceşte printre atâtea butoane, beculeţe, cadrane?
Generalul A.N. era aşteptat. Conform regulamentului, s-a dat onorul la general... Eu, civil, cu o valiză în mână, m-am tras mai la o parte, urmărind cu interes solemnitatea. E o dimineaţă senină, cu o vizibilitate cerească ce-mi aminteşte de Sinaia. Mă cuprinde deodată sentimentul că nu voi izbuti să comunic cu lumea aviatorilor, că documentarea va înregistra un eşec.

Senzaţia a devenit mai chinuitoare, mai ales după ce generalul A.N. m-a părăsit, lăsându-mă în grija comandantului unităţii, un colonel înalt cât un munte, cu o severitate în priviri care mă îngheaţă... E stângaci cu mine – n-a mai avut scriitori în documentare. A, ziarişti, da... Şi în niciun caz nu pe un termen atât de lung... Culmea, şi eu mă simt stingher ca niciodată. Eu, care totuşi am petrecut zile şi nopţi prin unităţi militare. Poate din cauză că la popotă, un colonel, cu osul nasului pocnit, îşi manifestă deschis scepticismul cu privire la documentare, la realizarea viitoarei cărţi. Mi-a spus-o direct: „Nu cred că o să izbutiţi să înţelegeţi şi, mai ales, să descrieţi adevărul existenţei şi activităţii noastre!”

E prea franc. N-am cum să-l contrazic. Pentru că şi eu – culmea – gândesc la fel. L-am întrebat: „Dar în ce constă acest adevăr?”

N-a mai vrut să continue discuţia. M-a privit cu un zâmbet uşor ironic în colţul gurii. Tăcerea lui o iau ca pe un început al unui adevăr pe care, după părerea sa, trebuie să-l descopăr singur.

Marţi, 13 iunie 1972

Comandantul execută un ordin. Deci mă ia în primire, încă de dimineaţă, deşi e gripat, îl doare gâtul. În prezenţa mea îi cere medicului medicamente, ca să poată conduce zborul de noapte al supersonicelor. Mă uit la acest bărbat înalt şi voinic, care se trage dintr-o familie de ciobani din Bistriţa-Năsăud, şi mă întreb cum de poate să-l doară în gât, ca pe orice pământean.

Deci voi asista la un zbor de noapte. Voi sta cuminte în turn, alături de colonel, şi vom urmări exerciţiile de antrenament... Dar mai înainte, voi asista la o şedinţă de pregătire a zborului de noapte.

Mă ţin după colonel, ca un căţeluş cu reflexele formate. El mi-a cerut-o. Totul e prea nou pentru mine, bătrân infanterist. De aceea, mă simt năuc, deconcertat.

Privesc, dar nu văd. Ascult, dar nu înţeleg. Mă aflu într-o clasă. În bănci, ofiţerii care urmează să ia parte la zborul de noapte. La catedră – colonelul şi cu... mine. A insistat să mă aşez lângă el. Pe pereţi atârnă tot felul de planşe. Există şi o tablă. Tot ce pricep e că bărbaţii din faţa mea vor zbura în oceanul de întuneric, pentru a fi conduşi către avioane ţintă – „inamice”, care se cer nu numai interceptate, ci

şi „lovite”. Mai pricep că ofiţerilor din bănci, cu grade şi răspunderi militare diferite, li s-a făcut, cu puţin timp înainte, controlul medical, că medicul i-a întrebat, după ce le-a luat pulsul, dacă au ceva deosebit de raportat. Adică vreo indispoziţie sau vreo oboseală insesizabilă la prima vedere. Nu, totul e în ordine... toţi cei de faţă sunt apţi pentru zbor. Îi cercetez pe rând, unul câte unul, apoi pe toţi în bloc. Privirea mi se întoarce mereu către un maior care stă în banca a treia, din stânga, şi ascultă cuminte, cu capul lăsat pe umărul drept. Pare îngândurat, dacă nu chiar visător. Sau poate a şi început să zboare.

Şedinţa de pregătire a zborului de noapte s-a încheiat. Piloţii trec la echipare. Nu ştiu la cine să mă uit mai întâi. Sub ochii mei ei iau înfăţişarea unor cosmonauţi.

Coboară umbrele înserării. Toţi cei care urmează să ia parte la zbor se încolonează, gata echipaţi în faţa „Mig”-urilor supersonice. Conducătorul zborului mai spune ceva, apoi se echipează şi el, urcă într-un avion, decolează cu un scop: să cerceteze personal cerul şi semnele sale atmosferice. Revine la bază cu un raport meteo. Înţeleg că e o noapte de vară, să tot zbori, şi să zbori...

La câţiva kilometri de betonul aerodromului se găsesc situate blocurile de locuinţe care întregesc garnizoana. Acolo sunt familiile celor ce urmează să decoleze în noapte.

(...) Nu ştiu de cât timp durează exerciţiile. M-am retras într-un colţ al turnului, ca să nu stingheresc. La masa de comandă, încărcată cu tot felul de butoane, de clape şi de beculeţe, colonelul, cu gâtul înfăşurat într-o compresă, probabil cu spirt, menţine legătura cu aparatele din aer, cu cele de la sol, cu statul-major, cu cei de la radarul de dirijare a fiecărui avion în parte. Aud poposind aici, de la înălţimi variind între 10 şi 18 mii de metri altitudine, tot felul de voci. Nu desluşesc ce comunică, dar colonelul comunică în clar cu fiecare pilot... Comunică, cere ceaiuri, penicilină, iar eu mă întreb de ce n-o fi rămas acasă să se trateze.

Pe neaşteptate, aud răsunând în turn cuvinte distincte: „Am incendiu la bord!” Continuă să mi se pară că visez. Nu realizez situaţia nici când colonelul întreabă: „Ţi s-a aprins becul roşu?” Cel întrebat nu mai răspunde însă.

Ceva mai târziu, când înţeleg, sângele îmi năvăleşte besmetic în cap, asaltează inima... Un avion care venea la aterizare – mai avea câteva minute de zbor – a semnalat incendiu, apoi a intrat într-o muţenie totală.

(...) Văzând frământarea bărbătească a celor din jur – eu nu mai existam pentru ei – încep să-mi blestem meseria, clipa când am acceptat ideea cărţii, a documentării. O întrebare stăruie apăsător: „S-a catapultat sau a pierit?" E vorba de un maior, cu numele de L. Are nevastă, copil. Pe dinaintea ochilor îmi trec de-a valma feţele ofiţerilor prezenţi la pregătirea zborului... Simt la tâmplă cum o vână mi se zbate gata-gata să plesnească. „Mâine, în zori, plec! hotărăsc. Iau trenul şi plec!"

(...) Zborul de noapte s-a întrerupt. Continuă cercetările. Stau, nu ştiu de cât timp, într-o încremenire totală. Aud încordat totul... Deodată, atmosfera aceea grea, de tensiune maximă, se destinde. „Maiorul L. trăieşte! Maiorul L. s-a catapultat!" Şi nervii mei se destind. „Maiorul L. trăieşte!" „Maiorul L. s-a catapultat!" Văd în ochii unor ofiţeri lacrimi... Omul trăieşte... Deci omul se va înapoia în sânul familiei sale.

(...) L-am văzut când a coborât din maşină, în costumul de suprasolicitare, cu casca-n mână şi fără pantofi în picioare. L-am recunoscut imediat: era maiorul acela care, la pregătirea zborului, asculta visător, cu capul lăsat pe umăr... A luat poziţie de drepţi şi a raportat colonelului cele petrecute.

(...) Tot în turn, de faţă cu cei din comanda unităţii, cu maiorul L. şi cu mine, colonelul Z. raportează generalului A.N. situaţia la ceasul acela de miez de noapte. Îl cere pe pilot la telefon. În liniştea care s-a lăsat se aude din receptor glasul metalic al generalului: „Du-te şi odihneşte-te, vorbim mâine dimineaţă!" „Să trăiţi!" Receptorul trece din nou în mâna colonelului. Aud: „Da' tovarăşul scriitor unde e?" „E aici, tovarăşe general". „Dă-mi-l la telefon!"

Ochii celor de faţă se îndreaptă spre mine, şi cei ai maiorului catapultat. Aud, fără nicio introducere: „Tovarăşe Zincă, trebuie să vă aduc la cunoştinţă, bărbăteşte, un fapt foarte grav. Mi-a telefonat soţia dumneavoastră rugându-mă să vă comunic că cel mai bun

prieten al dumneavoastră, colonelul Nicolae Tăutu, a murit în cursul după-amiezii de astăzi...”

Mai mult nu mai ţin minte, deşi nu mi-am pierdut cunoştinţa. Cuvintele rostite de general, apoi ciocănelele din tâmplă, acţionate de năvala sângelui şi pocnind dureros în toată fiinţa mea. Întocmai ca în turn, în secunda evenimentului de zbor, dar ceva mai intens.

Aşa a început documentarea mea la romanul *Supersonicul 01 decolează în zori.*

Carnet 2 – „Supersonic 01”

Supersonicul are la bord peste 500 de aparate care-i cer pilotului o atenţie distributivă firească. A le învăţa pe toate, a le vedea dintr-o privire pe toate, a sesiza orice „sclipire” e ca şi când te-ai apuca să memorezi opera poetică a lui Eminescu.

• E inginer de aviaţie. Locuieşte cu soţia la etajul unuia dintre blocuri. I-am văzut pe arnândoi. Ea – oxigenată, cu ochii albaştri. Drăguţă. El – subţirel, bronzat... În pantaloni scurţi. Au sădit straturi de flori în dreptul ferestrei locuinţei lor şi acum construiau din coceni, ca la ţară, un ţarc. Să ocrotească florile împotriva găinilor. Ba se pregăteau să înfigă într-un băţ un carton cu avertismentul „Teren otrăvit!”

• Să stau de vorbă cu maiorul S., care a venit la aterizare pe două roţi şi nu pe trei, căci nu i-a ieşit decât o jambă...

• „Am fugit de şcoala industrială ca să devin aviator (lt. col. Ş.). Frică? Uneori ţi se face o asemenea frică, că simţi cum ţi se lungeşte faţa... Bineînţeles, totul se lungeşte în tine. Vezi mâinile astea, cu ele am adunat bucăţi de carne... carnea colegilor mei care s-au prăbuşit”.

• Turnul de zbor. Conducătorul vede hăt departe. Dacă este senin, vezi silozurile din X. E o zi toridă; conducătorul zborului e un ofiţer chel, bronzat, cu un nas mare, uşor coroiat. Zboară bobocii. Comandă:

— Permit rulajul! Aşa, băieţică!...

— Uşor cu motorul că i-ai umplut pe ăia de praf! *(Ăia* sunt tehnicienii de lângă aparate.) Te-aş pune şi pe tine acolo să vezi cum e să stai în praf!

— Permit intrarea!... Mai sus „botul”!... Permit cu forţaj...

Magnetofoane speciale înregistrează convorbirile sol – aer – sol.
— Aterizează mai întâi vânătorii, pe urmă „inamicii”!
— Unde te găseşti? („Deasupra oraşului X”, răspunde de la 12.000 metri înălţime pilotul.)
— Coboară 5.000! Vino acasă!
• Echiparea pilotului de pe supersonice este o problemă complexă, de ordin tehnic. Totul trebuie verificat. O cât de mică neglijenţă, o cât de neînsemnată nerespectare a instrucţiunilor de zbor pot provoca grave nenorociri... Problema e cu atât mai spinoasă cu cât echiparea devine o operaţie de rutină.
• Îmi povesteşte: „Eram la comanda zborului... Unul din piloţi, un tânăr locotenent, se găsea la 17.000... I s-a desfăcut „clopotul” (cască etanşă) că nu l-a controlat bine la echipare. Eveniment de zbor grav... Moartea pilotului poate interveni fulgerător... În cazul respectiv, pilotul a avut un dram de noroc, iar conducătorul zborului, când a auzit raportul „Sunt... am avarie”, a putut acţiona cu calm, dând indicaţii clare. În felul ăsta, pilotul şi avionul au ajuns cu bine la aterizare.
• Comandă la aterizare, dinspre turn spre pilot:
— Pune-l uşor în pantă! Redu motorul! Paraşuta! S-a umflat!
Din coada supersonicului care a aterizat ţâşneşte, ca o bucurie albă, paraşuta care frânează mult viteza aparatului.
Viteza de aterizare se stabileşte în raport cu viteza vântului.
• Fenomenul de rătăcire. Se pomeneşte (pilotul) brusc într-un loc şi nu se mai poate orienta. „Ca într-o cameră întunecoasă, mi se explică, unde ai dormit şi te trezeşti dintr-odată şi nu mai ştii unde e fereastra, uşa...”
• Un pilot, prin radio, către celălalt în timpul zborului:
— Vezi, mă, că treci prin nori, să nu-ţi spargi capul!
• Se vorbeşte despre viaţă şi moarte în acelaşi fel, egal... Un echilibru perfect.
• Un pilot, vorbindu-mi de viteza supersonicului, îmi zice:
— În stabilirea vitezei avionului, mai există şi un „simţ al curului”.
Am crezut că glumeşte, dar el vorbea serios, sintetizându-şi experienţa aviatică.

• Are un râs năvalnic, de om sănătos. Aparţine generaţiei de piloţi de după 23 august. Deşi n-a făcut războiul, s-a pomenit de foarte multe ori faţă-n faţă cu bătrâna... doamnă. Veşnica lui bună dispoziţie, calmul, îmi amintesc de bătrânii infanterişti din tranşee.
Cu un „Mig 15" a aterizat forţat la Pipera, pe nişte butoaie de combustibil, sub ochii îngroziţi ai unei santinele. Când i-a cerut ajutor soldatului, acesta s-a speriat şi a rupt-o la fugă... A mai trecut printr-un eveniment: aparatul a explodat, dar el s-a catapultat.
Cu trei săptămâni în urmă i s-a dat spre verificare un avion. Nu mai fusese demult folosit. A zburat bine cât a zburat, dar deodată aparatul n-a mai răspuns unor comenzi de redresare. În turn, la comandă, se afla cel mai bun prieten al lui, i-a comunicat situaţia. A ieşit şi din încurcătura asta.
Râde. Îşi ridică mereu chipiul, de parcă ar vrea să arate lumii ce chelie bronzată are.
— Hai să bem un şpriţ la „Trei pungaşi"! îmi propune. „Trei pungaşi" e porecla dată de aviatori singurului
local din zona garnizoanei.
• Mulţi tineri ofiţeri necăsătoriţi. Unul din ei îmi mărturiseşte fără sfială: „O dată pe săptămână!... Atât!... Plec sâmbăta la ea şi mă întorc taman luni în zori... Merge... Slavă Domnului!"
• La turnul de comandă al zborului, exclamaţia conducătorului:
— Măi tataie, vezi că vii pe bretea! Ia să faci virajul mai scurt... Uite, aşa e bine, Vasilică!
• Maiorul L... are totuşi vertebre vătămate. De la şocul catapultării. Viteza cu care este azvârlit scaunul depăşeşte de 37 de ori greutatea corpului. Tot şocul ăsta te scoate din pantofi, cu condiţia ca pantofii să nu fie prea strânşi pe picior... Pantofii maiorului L. au rămas în avion, de aceea era numai în ciorapi.
• Colonelul N..., inspector de zbor de la marea unitate. Statură potrivită. Voinic. Faţa bărbătească, plăcută, exprimând energie. Un zâmbet blajin îi îndulceşte expresia. Nasul puţin lovit la mijlocul osului. Dacă nu-l cunoşti, zici că-i un boxer care s-a retras din pugilat la timp. Părul scurt, sârmos, ondulat, pieptănat peste cap, presat de chipiu. Faţa sa, ca şi a celorlalţi aviatori, e bronzată. Îndrăgostit de

literatură. A memorat multă poezie bună. Declamă uimitor de frumos. Apreciază că numai un aviator poate să înţeleagă *Toamna* lui Topârceanu, pentru că o vede din avion, precum poetul de la masa sa de lucru. Spre deosebire de colonelul O., şi el tot inspector de zbor, pilot excelent, care înjură tot timpul, colonelul N. vorbeşte frumos, literar, apelează la proverbe, citează strofe din poezii celebre.
A fost copil de trupă, iar la aviaţie a nimerit încă din adolescenţă.
• În această câmpie, totul ţine trei zile: ploaia, viscolul, furtuna.
• Supersonicul are caietul său de sarcini încă din fabrică. Constructorul, oficial, a prevăzut 120 de situaţii de avarii. Deci un pilot decolează şi aterizează cu cele 120 de posibilităţi la bord. Dar sunt şi altele pe care nu le-a prevăzut.
Avariile din timpul zborului sunt înlăturate fie prin cunoştinţele tehnice ale pilotului, fie cu sprijinul celor de la turnul de comandă. Banda de magnetofon reprezintă documentul documentelor...
• Inginerul (cel cu ţarcul în jurul straturilor de flori) îşi face apariţia la popotă. E furios. Îl caută pe comandant. „Ce mai faci, tovarăşe inginer?" îl întreb. Îmi răspunde: „Nu fac bine, sunt furios..."
Venise omu să reclame calitatea mesei de la popota tehnicienilor.
• Tehnicienii sunt, de fapt, absolvenţii unei şcoli profesionale de maiştri. Unii dintre ei, după ce se văd cu o meserie bună, bunăoară, dobândită cu sprijinul statului, vor să părăsească armata. Mai ales, după ce se văd şi cu liceul făcut, în condiţiile învăţământului militar.
• N-a fost căsătorit. În fine, a cunoscut o fată din Constanţa. S-au căsătorit. Femeia însă, obişnuită cu ritmul vieţii mondene de pe litoral, n-a putut îndura atmosfera de „garnizoană izolată". În cele din urmă a „ridicat ancora" şi s-a întors în „portul" ei.
• Unii piloţi, după ce zboară până la o înălţime de 20.000 metri cu viteze supersonice şi se întorc pe pământ, pornesc eu bicicletele, de la hangare spre popotă, iar de acolo, spre oasele lor.
• În sala de antrenamente, la simulatoare, piloţii se instruiesc individual. Există chiar şi cabina unui supersonic aidoma cu cele folosite. Se „zboară" şi între pereţii clădirii.
În zgomotul motorului, îl aud pe pilotul din cabina – simulator adresându-se unui coleg:

— Vino în avion să mă ajuţi!
— Ce ţi s-a întâmplat? se interesează celălalt.
— Mi s-a blocat...
— Bine, mă, dacă ţi se întâmplă aşa ceva în timpul zborului, mă chemi să vin în ajutorul tău, să te ajut?!
Glumesc oamenii, dar se iau foarte în serios.
• Alarmă!... Vreme ploioasă. Plafon de nori până la 700 m. Piloţii se prezintă urgent la unitate, cu maşinile, pe biciclete.
Alarma s-a dat şi în sala de spectacole, unde rula un film. Un microbuz aştepta acolo... de la film direct în... alarmă.
• O frază după exerciţiu, la bilanţ. „De la Peneş Curcanul ştim că atunci când sună goarna, alergi la datorie. Pui mâna pe cuţit şi strigi «Moarte duşmanilor!»“
• Avionul nu se uită la grade, se întoarce doar să vadă cine-l pilotează!
• După zbor, în corpul pilotului se instalează o firească oboseală. Somnul îi dă târcoale, dar nu poate să adoarmă imediat. Somnolează, iar pe fondul ăsta visează că intră cu avionul în vrie. (Mărturisirea căpitanului M.P.)
Colonelul N. îmi povesteşte: Zborul cel mai dificil este cel de noapte deasupra mării, când spaţiul aerian devine tridimensional. Orizonturile dispar. Pilotul îşi aruncă ochii în sus, în jos, caută repere. De este lună pe cer, vede trei exemplare: una pe cer, două în valurile negre ale mării. Se poate întreba care-i luna cea adevărată? Eu, ca pământean, am trăit fenomenul... De la înălţimi nu vezi marea, ci un ocean de întuneric. Vezi cerul, şi el e un ocean de întuneric. Dacă n-ai trecut din vreme la zbor instrumental, e vai de tine. De altfel, nu toţi piloţii sunt admişi la zborurile deasupra mării. Trebuie o mare experienţă aeriană... Cum părăseşti zborul instrumental, apar senzaţii noi, derutante... Vezi sub tine marea şi, propulsat de instinctul de conservare, vrei să iei înălţime, deşi, în realitate, ai înălţimea normală. Pe urmă, apare tendinţa de a băga motorul în plin, fără să fie nevoie, căci deasupra mării turaţiile motorului capătă un alt zgomot. Faci un viraj, foarte puţin înclinat, de 30°, dar ai senzaţia că ai făcut unul de 90° şi vrei să te „corectezi”. Te încearcă şi

senzaţia falsă că zbori cu capul în jos...
Când intri deasupra mării, zici că pătrunzi într-un univers himeric, într-un ocean de smoală. Să ştii că întunericul de deasupra mării e mult mai dens decât cel de deasupra pământului...Acesta din urmă are o anumită luminozitate care-l face mai subţire, parcă mai cenuşiu. După un timp scurt de zbor deasupra mării, te încearcă dorinţa de a te întoarce mai repede decât îţi este permis spre zonele luminoase.
Mă întrebi ce înseamnă lupta aeriană deasupra mării? Are anumite caracteristici. Deasupra mării se vor înfrunta întotdeauna aşii aşilor de pe supersonice. Va izbândi, probabil, cel mai bun tehnician, dar şi cel mai îndrăzneţ pilot. Inamicul te poate înşela uşor, din pricina spaţiului tridimensional. Dar şi tu îl poţi ademeni. Trebuie să fii bine pregătit, căci de la 2.000 m în sus, îţi pui masca de oxigen.
— Şi ce sunet are motorul deasupra mării?
— Ca de oale sparte...
M-am uitat mai de aproape la faţa colonelului N. Are riduri subţiri, dar şi unele adânci. Are însă două cute care pornesc dinspre tâmple şi coboară până sub bărbie. Sunt săpate de sudoarea care, probabil, în timpul zborului, sub „clopot", începe să şiroiască încet şi sigur, desenând viitoarele cute.
• Pilotul + supersonicul + tehnicianul reprezintă un tot: de fapt, echilibrul fiecărui zbor... Între pilot şi tehnician se leagă o camaraderie care se prelungeşte şi dincolo de pista de beton a aerodromului.
Există o neliniştе a tehnicienilor faţă de piloţii tineri, până îşi descoperă reciproc calităţile şi defectele.
• În timpul zborurilor de noapte, ferestrele locuinţelor din garnizoană sunt luminate. Soţiile îşi aşteaptă soţii, pândind zgomotul motoarelor. Dacă, brusc, zborul de noapte se întrerupe, atunci femeile ştiu că a avut loc un eveniment de zbor şi încep, neliniştite, să se întrebe: „Cine-i? Cine oare nu se mai întoarce acasă?"
• R. suspină după aviaţie şi uniforma de altădată: „Zburai, vedeai de sus haltă după haltă... Dacă, ferească Dumnezeu, te rătăceai, aterizai unde voiai şi te interesai unde ai nimerit. Şi-apoi, petrecerile aviatorilor în oraş!... Ne întorceam cu trăsura la unitate şi auzeai

tropătul cailor... Eh, ce vremuri! Nu exista în avioane pilotul automat.”

• El, aviator cu stagiu, as, nu are copii. Din pricina neveste-sii. Şi-au dorit mult în prima tinereţe. Ea se aştepta ca el să divorţeze. Avea motive... N-a făcut-o. Sunt împreună şi continuă să privească cu nostalgie la copiii garnizoanei.

• Când era elev mai scria proză, acum, căsătorit fiind, stă tot timpul cu ochii pe televizor. Îi plac, mai cu seamă, emisiunile sportive.

• Maiorul de la Staţia de supraveghere (radar) a fost, până nu demult, pilot. Practica sporturi – box, fotbal, haltere. La una din vizitele medicale i s-a găsit o suferinţă cardiacă. A fost oprit de la zborul supersonic, de la orice fel de zbor. S-a pomenit, tocmai el, bărbatul obişnuit cu o activitate dinamică, aeriană, „tras pe linie moartă”. Treptat, s-a reprofilat. Acum zboară din nou, dar prin mijlocirea radiolocatoarelor: el e unul din cei care urmăreşte, pe ecranele radarurilor, misiunile supersonicelor, „luptele” aeriene, el îi „aduce” pe piloţi le observă
disciplina raidurilor.

A avut, printre altele, un incident cu cel mai bun prieten al său, locotenent colonelul Ş... Acesta zbura, îi vedea supersonicul pe ecran, îi admira evoluţia. Deodată, punctul acela negru pe radar, marcând aparatul lui Ş., a dispărut. L-a chemat prin radio. Apelurile sale însă au rămas fără răspuns. Desigur, s-a alarmat. Întâmplător, comandantul unităţii s-a cuplat cu radiolocatoarele şi a auzit apelurile maiorului adresate prietenului său dispărut de pe ecran. Neliniştea a devenit acum şi a comandantului.

Ceva mai târziu, Ş. a reapărut şi a fost obligat, de astă dată de comandant, să-şi explice dispariţia. Aşa cum glăsuieşte legea aviaţiei, pilotul a fost sincer în răspunsul său: „Mi s-a făcut dor de un *razmot.* Am făcut unul, aşa, de plăcerea mea...” Desigur, plăcerea asta individuală, uşor de înţeles de către alţi aviatori, reprezenta totuşi o abatere de la regulament, de la disciplina zborului. Abaterea n-a rămas nesancţionată. Ş... însă a rămas cu credinţa că comandantul n-ar fi putut să afle dacă prietenul său cel mai bun nu ar fi „raportat” dispariţia sa. O umbră de suspiciune s-a instalat astfel între cei doi

militari ai „betonului”.
• Pe aviatorul A. l-am întâlnit, pentru prima oară, la Club. Urmărea indispus o partidă de biliard. Am intrat în vorbă cu el. Aşa am ajuns să aflu că-i căsătorit, că familia sa se află în oraşul P., că are doi copii – o fată şi un băiat. „Mi-am cărat familia prin toate garnizoanele. Copiii au fost şi ei siliţi să schimbe şcolile...”
Oboseala şi blazarea remarcate de mine îşi au explicaţia în faptul că îl frământa examenul fetei de admitere la facultate. „Ştiu că nu-i prea bine pregătită... Absenţa mea de acasă i-a dăunat şi băiatului, care a luat-o cam razna.”
Probleme în aer, probleme la sol.
• EXERCIŢIU. Soţia sa a adormit. În cealaltă cameră, copilul a adormit mai demult. Ar vrea şi el, maiorul Costică Semion, să închidă ochii. Somnul însă întârzie.
Gândul i se întoarce mereu către una şi aceeaşi „secvenţă”. Prin fereastra deschisă aude liniştea nopţii – e alta decât acolo sus, în stratosfera – aude murmurul frunzelor de salcâm. Garnizoana pare înfundată într-un somn adânc. Doar în aparenţă. Şi-ar aprinde o ţigară, dar îi este teamă să nu-şi trezească femeia. Visează poate.
Cândva, un scriitor l-a întrebat: „în supersonicul dumitale te gândeşti la familie, la cei de pe pământ?” Întrebarea i s-a părut naivă şi a zâmbit. „În timpul zborului n-ai cum te gândi la ai tăi, din clipa decolării devii una cu supersonicul pe care-l pilotezi.”
— Alo, 31! Vezi ţinta? îl întreabă navigatorul de la o depărtare de mii şi mii de metri. O depărtare aparentă. Navigatorul e, de fapt, în cabină, călăuzindu-l în luptă.
— Alo, 31! Cum stai cu gazul? – îi cere conducătorul zborului să raporteze. Glasul venind de pe pământ e acolo în cabină, ca o fiinţă vie, risipind singurătatea şi creând certitudini.
„Ne desprindem de pământ, dar pământul e prezent în cabină, de parcă am zbura în dublă comandă, gândeşte pilotul. Dar ce poate să înţeleagă un scriitor eminamente terestru despre zborurile supersonice!”
În întunericul încăperii vede ca pe un ecran negru cele trăite în cursul zilei. Abia pe pământ, şi abia după un timp, poţi să „developezi

filmul" evenimentului de zbor. Îşi îndeplinise misiunea, interceptase ţinta. Venea „acasă" satisfăcut că în cel de-al treilea zbor îşi realizase programul zilei. Venea normal... 8.000 de metri... 7.000... 6.000. Inima sa continua să fie conectată la „inima" avionului. Glasul navigatorului, al conducătorului de zbor, plutea în cabină. A redus viteza.

— Permiteţi să trec la verticală? a întrebat.

— Permit 31 să treci la verticală, i-a răspuns conducătorul zborului, locotenent – colonelul Constantin Mustaţă, tovarăşul, vecinul său de apartament.

1.000 de metri... 800... 500... A urmat acel viraj strâns care-i îngăduia să reducă şi mai mult viteza. Peste patru sau cinci minute va fi „acasă". (Dar minutele aveau să se scurgă mult mai multe la număr. Ba unul din ele ar fi putut să-i fie fatal...). Venea la aterizare. A dat să scoată trenul de aterizare. Şi atunci... atunci... Defecţiunea a constatat-o într-o fracţiune de secundă. Ieşise roata din stânga, roata din faţă, dar nu şi cea din dreapta. A executat din nou un viraj scurt, sperând ca forţa centrifugă să smulgă roata dreaptă din carapacea sa. N-a izbutit.

— Alo, „Faleza", nu mi-a ieşit roata din dreapta.

Conducătorul zborului i-a confirmat calm defecţiunea.

Maiorul Costică Semion cunoştea valoarea acestui calm. Datorită lui, mintea îi lucra cu febrilitate, dar lucidă. Stupidă situaţie! Îl despărţeau doar 500 de metri de ai lui, vedea aerodromul... clădirile garnizoanei... blocul în care locuia. Dar nu avea cum să aterizeze. A controlat presiunea hidraulică: normală. Combustibilul însă era pe sfârşite. Deznodământul tragic se putea produce dintr-o clipă în alta. Toate manevrele de scoatere eşuaseră. A încheiat şi cel de-al doilea tur de pistă. Al treilea ar fi însemnat sfârşitul. Atunci a luat hotărârea pe care a comunicat-o conducătorului de zbor.

— Permiteţi-mi să aterizez pe două roţi.

— Pregăteşte-te de aterizare! i-a aprobat locotenent – colonelul Mustaţă hotărârea.

În niciuna din instrucţiunile constructorului nu era prevăzută aterizarea supersonicului pe două roţi. Faptul ca atare era socotit

imposibil, echivalând cu o catastrofă.
— Vin la aterizare! – a anunţat el, ca şi cum ar fi venit la o aterizare normală.
Au urmat comenzi scurte între „turn” şi avion. „Vino normal pe pantă!” „Opreşte motorul!”, „Scoate paraşuta!” Paraşuta trebuia scoasă în aer pentru a frâna şi mai mult viteza, dar şi paraşuta îl trădase.
Venea la aterizare cu 300 km pe oră...
— Ţine cât mai mult manşa pe stânga! 1-a auzit pe conducătorul zborului dându-i un ultim sfat...
Nu şi-a pierdut cumpătul, nici controlul avionului. A simţit atingerea pistei. A executat manevrele întocmai. A apucat strâns manşa, înclinând cu putere avionul pe stânga. Ştia însă că va urma un al doilea moment la fel de decisiv, când avionul, pierzând din viteză, va căuta un sprijin pe roata din dreapta. Nu-l va găsi. A fost însă stăpân pe manşă până în ultima clipă.
Când maiorul Costică Semion şi-a scos capul din cabină, a văzut sanitara, pompierii gonind spre el. Pentru orice eventualitate...
... Suspină. Soţia doarme. Se uită spre fereastra deschisă şi gândeşte: „E plăcut să auzi noaptea foşnind frunzele de salcâm.”
LA O APLICAŢIE
TOAMNA şi-a îngrămădit norii umezi peste întinderi. Soarele în dimineaţa asta n-a mai răsărit, a rămas să lenevească sub plapuma-i călduţă sau poate că, încercând să răsară, s-a înecat în valurile mari plumburii, ale cerului. Cade o ploaie măruntă şi rece peste câmpul de „luptă brăzdat de tranşee şi şanţuri de comunicaţie”. E o zi neguroasă – cum au fost multe pe front – şi parcă anume comandată să pună şi ea la încercare rezistenţa fizică a ostaşilor. Mă strâng înfrigurat în pardesiul meu subţire şi aştept un fulger de rachetă, clipa când văzduhul va fi sfredelit de primul „obuz” şi când prima explozie va marca începutul aplicaţiilor – marele examen al bărbăţiei ostăşeşti.
NAPALM... Fosfor... Temperaturi înalte, parcă smulse din exploziile solare. Pământul arde. Tancul arde... Apa arde... Flăcările, în înaintarea lor, par a îngenunchea şi pârjoli totul... Nimic nu le poate rezista. Dar iată că, în calea lor, răsar oamenii în uniforme ostăşeşti

şi, brusc, raportul de forţe dintre foc şi viaţă se schimbă în favoarea omului hotărât să învingă. Lupta ostaşului cu flăcările, cutezanţa cu care trece prin ele, îndemânarea şi viteza cu care se mişcă mă trimit cu gândul la marea înfruntare cu apele a ostaşului român din primăvara anului acesta. Focul şi apa! Omul modern le poate supune. Ne-au demonstrat-o şi ne-o demonstrează militarii prezenţi la examen.

VÂNĂTORUL de tancuri. Nu te cunosc, nu-ţi ştiu numele, dar te-am văzut sub un cer plumburiu de toamnă. Tancul „inamicului" venea spre tine, spre ai tăi. Tu trebuia să-l opreşti. Se apropia clipa aceea unică – oare de câte ori ai trăit-o la instrucţie? – când, lipit de pământ, credinţa şi pregătirea ta ostăşească aveau să fie puse la o grea şi supremă încercare. Aşteptam, o aşteptare istovitoare. Dar tu erai calm şi-ţi lipiseşi urechea de pământ. Şi undeva, în apropiere... huruitul înfricoşător al şenilelor. Văzându-te atât de stăpân pe tine, mi-a plăcut să cred că în clipele acelea de aşteptare pământul trebuia să-ţi fi şoptit ceva, poate o legendă, poate un nume drag, poate un vers din Eminescu. Deodată nu te-am mai zărit. Te acoperise colosul. În clipa următoare te-am văzut ridicându-te fulgerător şi aruncându-ţi încărcătura. Tancul „inamic" a fost „vânat".
Nu te cunosc, nu-ţi ştiu numele, dar te-am văzut sub cer plumburiu de toamnă, îndeplinindu-ţi cu cinste misiunea.
HARTA. Trebuie să. ştii s-o citeşti, s-o descifrezi. Mă opresc în faţa ei ca în dreptul unui tablou uriaş. Tot felul de săgeţi colorate indică direcţia de atac, linia „inamicului". Nu sunt simple săgeţi. Adunate toate laolaltă şi rânduite într-o anumită ordine, îţi dezvăluie elemente esenţiale – gândirea militară, concordanţa între ordin şi executare, între teorie şi practică, între om şi tehnică de luptă.
Harta! Privind-o, întrezăresc conturându-se chipul comandantului, multilaterala sa pregătire. Astăzi, activitatea sa este una de sinteză atât a armelor, cât şi a concepţiilor militare. Va trebui să ştie să conducă o luptă cu măiestria lui Ştefan cel Mare, dar, în acelaşi timp, va trebui să ştie când şi cum să ceară intervenţia aviaţiei supersonice. Va trebui să cunoască în continuare atributele puştii cu baionetă, dar

şi pe cele ale calculatoarelor electronice.
Privesc harta. Apoi câmpul de aplicaţii unde săgeţile devin fapte de arme şi vitejie.
TRADIŢIE. În foişor, lângă mine, un veteran al războiului antihitlerist – general de aviaţie Traian Burduloiu. Scrutează depărtările. Îl simt tulburat: aşteaptă ivirea „păsărilor argintii". Îi înţeleg nerăbdarea şi nostalgia din priviri. E doar unul din pionierii aviaţiei româneşti. Au trecut mai bine de 50 de ani de la primul zbor, la marginea Bucureştiului, cu un biplan greoi şi primejdios. Prezenţa sa pe câmpul de aplicaţii mi se pare semnificativă alături de alţi generali – veterani ai războiului antihitlerist. Trecutul şi prezentul faţă-n faţă. „Păsările argintii" s-au ivit în înaltul cerului. Zborul lor e măiestru. Urmărindu-le evoluţia, mă surprind gândindu-mă din nou la trecut şi prezent.
Ce-i tradiţia? „O coloană a infinitului", ar răspunde Brâncuşi.
COOPERARE. Există o cooperare nu numai între arme, ci şi între ostaş şi natură; între infanterist şi pământ, între paraşutist, cer şi pământ, între pontonier şi apă... Vânătorii de munte s-au desprins din stâncă, au atacat, au izgonit „duşmanul", au devenit iar una cu stânca. Cooperarea mi s-a părut sublimă. „Te voi apăra!", făgăduiesc ostaşii. „Te voi apăra!", făgăduiesc codrii şi munţii.

III. LABORATORUL SCRIITORULUI... POLIŢIST

CUM SE SCRIE O CARTE POLIŢISTĂ

Un tânăr reporter al Radiodifuziunii, mare amator de literatură poliţistă, m-a rugat, cu prilejul Anului nou, să-i acord un interviu-fulger. Nu l-am refuzat. Convorbirea noastră, înainte de a fi dată în vileag, a fost imprimată pe bandă magnetică şi cum „moartea vine pe bandă de magnetofon", reporterul a dispărut, nu se ştie în ce chip, fără urmă. A rămas însă rola cu banda în cauză pe care, în sfârşit, m-am decis să o aduc la cunoştinţa opiniei publice.
Întrebare: Tovarăşe H.Z., vă rog să-mi îngăduiţi a vă pune o primă întrebare. Sunteţi un scriitor de literatură poliţistă. Există oare vreo deosebire între scriitorii aparţinând altor genuri literare şi scriitorii

de cărţi poliţiste?
Răspuns: Cum să nu! Primii îşi ucid cititorii, ceilalţi, de teapa mea, se mulţumesc să-şi ucidă parte din personaje.
I: E greu să scrii literatură poliţistă?
R: Da de unde! Mai întâi cauţi un cadavru. E bine să-l găseşti într-un parc sau pe cheiul Dâmboviţei. Dacă eşti un om norocos, mai găseşti vreo două-trei. Chemi apoi, la căpătâiul primului cadavru, un ofiţer de miliţie. Acesta nu se deplasează niciodată singur la faţa locului, ci însoţit de ajutorul său, un tânăr naiv, care se va încurca în tot felul de deducţii false, încât te şi miri de ce a fost selectat pentru o asemenea profesiune. Mă rog, dar asta e o problemă care nu ne aparţine. Tu, autor, ţi-ai făcut datoria... ai găsit cadavrul, ai anunţat miliţia. De-acum încolo, e de datoria lor să-i descopere pe făptaşi.
I: Care sunt orele dumneavoastră de lucru?
R: După miezul nopţii.
I: Cum aşa?
R: În tăcerea care se lasă după miezul nopţii aud distinct atât paşii infractorului, cât şi pe cei ai criminalistului.
I: Maestre, sincer... dar sincer, aţi săvârşit vreodată o crimă? Chiar dumneavoastră personal.
R: Numai una?! Dar, să vedeţi, le-am săvârşit perfect. De altfel, aşa se şi explică faptul că încă n-am fost descoperit.
I: Aşadar, există crime perfecte! Ce cerneală folosiţi?
R: La făptuirea crimelor?
I: Luaţi-o cum vreţi.
R: Simpatică! Numai cerneală simpatică.
I: De ce?
R: Mă agasează să văd mereu pe masa de lucru ceea ce scriu. Şi-apoi, să nu uităm spionajul economic. Nu o dată agenţi ai unor mari case editoriale de peste hotare au încercat să-mi sustragă manuscrisele.
I: Ce rol acordaţi pipei cu tutun în actul de creaţie?
R: Un rol mare... chiar foarte mare, dacă nu chiar definitoriu. Tutunul este combustibilul care pune în mişcare gândirea artistică, te ajută să găseşti cheia la cele mai enigmatice enigme. Iar pipa, tovarăşe, pipa este, dacă vrei, un fel de horn... un horn pe unde ies, ca nişte nori

pufoşi, fumurile acestui combustibil.
I: Excelentă imagine! Dar Dumneavoastră ce tutun preferaţi?
R: Eu?! Păi bine, tovarăşe, cine ţi-a spus că eu fumez? Fugi, domnule, de aici, nu ştii că tutunul e cancerigen?
I: Care este pentru un tânăr prima condiţie pentru a se realiza ca autor de literatură poliţistă?
R: Să nu leşine când s-a hotărât să implânte cuţitul în inima unui personaj.
I: Iar cea de-a doua condiţie?
R: Să aibă un prieten critic literar.
I: Mai puteţi defini şi alte condiţii?
R: Desigur. Să ştie să bată la porţile Fondului literar înainte de a fi bătut la porţile literaturii; să ştie să-şi bârfească confraţii, să dispreţuiască, în public, ţuica de prune şi să ştie să bea, tot în public, whisky.
I: *Bine, maestre, dar whisky-ul e o băutură scumpă!*
R: Ei şi! Ce, parcă bea pe banii lui? Bea pe cei ai Fondului!
I: Maestre, şi acum, în încheiere, o ultimă întrebare: la ce lucraţi?
R: Deocamdată nu lucrez, căci simt că sunt lucrat. Am ceva indicii... am alcătuit un cerc al bănuiţilor, am intrat şi în posesia câtorva amprente... şi urmăresc să dau cât mai repede de ascunzătoarea binefăcătorului meu...
Se zice că reporterul Radiodifuziunii n-a mai apucat să-i mulţumească maestrului... se mai zice că, pe neaşteptate, s-ar fi deschis, chiar sub şezutul reporterului, o trapă şi că acesta ar fi dispărut fără urmă. De-a dreptul senzaţional e că Radiodifuziunea n-a reclamat nici până astăzi organelor în drept dispariţia misterioasă a angajatului ei...
„EPRUBETE... POLIŢISTE”
CAZUL „R-16”
La o întâlnire cu cititorii (1953), o gospodină cu priviri de mamă mă întreabă cu o candoare dezarmantă:
— De ce eroina dumneavoastră are la pagina 18 ochii verzi, iar la pagina 31 albaştri?
Roşesc. Mă fâstâcesc. Însă, după câteva secunde, îmi recapăt

prezenţa de spirit şi răspund:
— Cum de ce?! Păi eroina e doar o spioană... E firesc ca ea, în anumite situaţii, să-şi schimbe culoarea ochilor.
Cititorii sunt satisfăcuţi. În carte însă neglijenţa rămâne ca o urmă la locul crimei.

ÎMPUŞCĂTURA

Pe neaşteptate, răsună o împuşcătură. Genunchii bărbatului se înmuiară. Femeia scoase un ţipăt prelung de spaimă: îşi văzu soţul prăbuşindu-se la pământ. Apoi, instinctiv, se uită în direcţia de unde răsunase împuşcătura – zări, la o distanţă de 10 – 15 metri, dispărând în fugă „o haină" de culoare închisă şi numai în clipa aceea înţelese că se petrecuse ceva îngrozitor. Ţipă din nou, pădurea se cutremură de groază. Paznicii unei vii din apropiere, postaţi în puncte diferite, auziră ţipetele femeii. O găsiră bocindu-şi soţul ucis. Unul din paznici – I. L. – se repezi în sat să dea alarma. După un timp, sosiră la locul faptei autorităţile care, după încheierea cercetărilor, constatară următoarele:
— Cetăţeanul V.S., plimbându-se cu soţia prin pădure, a fost pândit de un necunoscut şi împuşcat.
Studiindu-se traiectoria posibilă a împuşcăturii, s-a găsit un tub la o distanţă de 15 metri de victimă. Asasinul s-a folosit de o armă de vânătoare de calibrul 12.
— Alicele care au provocat moartea lui S. V. erau de fabricaţie casnică şi nu industrială.
În consecinţă, anchetatorii au formulat două ipoteze: a) omor premeditat; b) omor din imprudenţă. Ambele ipoteze aveau între copertele dosarului deschis o pondere egală. În cele din urmă, bănuielile anchetatorilor se îndreptară spre cetăţeanul I. L. – unul dintre paznicii viei din vecinătate. Pe ce considerente? *1) Venise primul la locul crimei. 2) Îl cunoştea pe V. S. şi, nu demult, având cu el o discuţie aprinsă, îi aruncase în faţă vorbele: „o să-ţi arăt eu ţie". 3) Ducându-se în sat să anunţe autorităţile, a trecut mai întâi pe acasă întârziind, astfel, sosirea anchetatorilor. 4) Paznicul purtase în ziua respectivă o haină de culoare închisă. Soţia victimei o recunoscuse. 5) În momentul când autorităţile au început cercetările*

la locul crimei, paznicul avea asupra sa o armă de vânătoare calibru... 16,5). Efectuându-se o percheziţie la locuinţa bănuitului, s-au găsit ascunse câteva pachete de alice de fabricaţie casnică (produs interzis de lege) şi o a doua puşcă de vânătoare de calibru 12.

Pus în faţa probelor (se presupune că în drum spre postul de miliţie a trecut pe acasă ca să-şi schimbe arma) pe care nu era în stare să le conteste, prezumtivul asasin declara cu încăpăţânare unul şi acelaşi lucru: „Sunt nevinovat... e drept, l-am ameninţat pe V. S. cu moartea, dar nu eu l-am împuşcat."

În acest moment al anchetei, a intervenit ceea ce în mod frecvent numim tehnica criminalistică. Fiecare armă are o percuţie proprie. Lovind tubul şi declanşând împuşcătura, percutorul, de fapt, se „iscăleşte". A găsi două arme cu percuţii identice este aproape o imposibilitate. În concluzie, tubul găsit la locul faptei a fost supus unei analize „grafologice". La fel şi percutorul armei de 12 mm a lui I. L. *S-a constatat că „alicele ucigaşe" n-au pornit din arma acestuia. Aşadar, cine l-a ucis pe V. S.? Cine este posesorul armei ucigaşe?* Trebuia oare I. L. scos definitiv din cauză? Pentru a nu săvârşi vreo eroare, organul de miliţie a trecut la identificarea tuturor persoanelor din raza pădurii respective, deţinătoare de arme de vânătoare. După asta, au fost culese peste 80 de tuburi folosite de armele persoanelor respective. Cu ajutorul microscopului electronic, tuburile au fost descifrate. S-a găsit astfel un tub cu percuţia identică cu aceea de pe tubul cules de la locul faptei. Identificarea tuburilor i-a condus pe anchetatori mai departe: către identificarea armei. *Aparţinea unui oarecare T. N. Povestea însă nu se opreşte aici. De arma cu pricina s-a folosit nu stăpânul ei, ci un frate al acestuia, care luase arma fără să-l întrebe şi care, neavând nici permis de armă, o folosise în chip nefericit. Crima o săvârşise din imprudenţă; înfricoşat însă de cele săvârşite, respectivul a fugit de la locul infracţiunii.*

Dar dacă n-ar fi existat microscopul electronic + răbdarea de savant a criminalistului?

Întâlnire cu cititorii (1957). Un bărbat între două vârste, cu o plasă plină cu cartofi în mână, se ridică şi mă întreabă textual:
— Aţi lucrat cumva în ramură?
Prostia are întotdeauna darul de a mă dezarma, iar dacă nu ştiu să mă feresc la timp, îi cad lesne în capcană. Mă pomenesc răspunzând:
— Aţi vrut să spuneţi în vreo reţea... În vreo reţea de spionaj, nu în ramură.
— Da, da... În care reţea? îmi serveşte replica „cetăţeanul" cu plasa.
În sală, stupefacţie. Asistenţa nu se aşteptase la o abordare atât de deschisă a problemei.
Nu ştiu prin ce asociaţie de idei, mi-am amintit de Fundătura bucureşteană a copilăriei mele şi „recunosc" cu aceeaşi sinceritate:
— Am făcut parte din reţeaua „Făurari – 17".
— Mulţumesc! mai zise omul cu sacoşa şi se aşează grav la locul său, pe scaun. Am auzit de ea în timpul războiului...
M-a cuprins groaza: „Doamne, te pomeneşti că într-adevăr a existat o reţea «Făurari – 17»?!"
CU GEORGES SIMENON
(Convorbire telefonică imaginară)

1969. L-am căutat, mai întâi, la castelul său din Franţa. O voce *magnetofonică* mi-a răspuns: „A fost şi a plecat. Fiţi amabil şi căutaţi-l în Elveţia." N-am avut încotro. Şi uite aşa, în Elveţia, mi-a fost dat să-l caut din castel în castel. Când, în sfârşit, mi s-a răspuns: „Da, e pe aici... Sunaţi-l la piscina decapotabilă!... maestrul înoată la ora asta." Acolo, o altă voce magnetofonică m-a informat: „Domnul Simenon s-a retras în biroul de semnat contracte." Mă îmbărbătez spunându-mi că trebuie să am răbdare. Ştiu că maestrul romanului poliţist francez, pe lângă cele 40 de camere ale locuinţei sale, mai are şi două birouri: unul destinat semnării contractelor, celălalt unde-şi scrie cărţile. Sun imediat la „biroul contractelor". De acolo aud următorul răspuns: „Domnul Simenon, aflând că-l căutaţi, s-a bucurat nespus de mult – vă dau legătura cu *super-bucătăria.* Aşteptaţi o clipă!" Aştept. Cunosc slăbiciunea maestrului pentru această bucătărie cu cuptoare electronice, robotizate. Deh, fiecare scriitor cu

slăbiciunea lui! Deodată, aud în receptor glasul plăcut al lui Simenon:
— Alo, m-ai găsit cam greu, colega. Te rog să mă scuzi, dar am început de dimineaţă un roman şi aş fi vrut ca încă astăzi să-l închei.
— Şi? E O.K.?
— Altfel n-am fi avut acum prilejul să conversăm.
— E adevărat că aţi ajuns cu Maigret la cel de-al 200-lea volum?
— Nimic de zis, sunteţi bine informat. Al 200-lea o să apară în luna martie şi se va intitula *Mai există nuci.*
— Şi până atunci?
— Luna şi... cartea. Ritmul editurii e altul decât al meu. În noiembrie trecut a apărut romanul *Mână,* iar în decembrie *Maigret a fost pus la punct.*
— Când aţi început să scrieţi romane?
— Am scris primul roman la 16 ani, adică în 1928.
— E adevărat că în afară de cele 200 de cărţi, aţi mai scris alte 40 apărute sub diverse pseudonime?
— Aşa e. Până a mă fi consacrat, am folosit vreo 20 de pseudonime.
— Se mai spune că la fiecare 2 zile apare în lume un roman de Simenon.
— Calculatoarele electronice îmi spun şi mie acelaşi lucru. Până în prezent au apărut în librăriile de pe cele cinci continente 300 milioane exemplare, în 29 de limbi.
— Aveţi la Paris un prozator – Hervé Bazin – cum ar fi la noi, de pildă, marele scriitor x.y. [1] El nu a protestat la Centrala editurilor pentru tirajele mari pe care le obţineţi?
— Nu vă înţeleg, colega... La ce „Centrală a editurilor" vă referiţi? De ce să mă reclame Hervé Bazin?!
— Că din pricina tirajelor cărţilor dumneavoastră poliţiste nu i se acordă lui tirajele dorite...
— Lui sau cititorilor? Să fim serioşi, colega!... Ce are sula cu prefectura...
— Văd că ştiţi *de-ale noastre!* Ce informaţii aveţi despre cărţile

[1] Din considerente lesne de înţeles, nu pot dezvălui publicului numele adevărat al prozatorului x.y.

poliţiste ale scriitorilor din România?
— Niciuna...
— Cine credeţi că-i de vină?
— Maigret al meu a şi găsit vinovatul.
— Chiar Maigret în persoană?!?
— Da, da. Există, cică, în România, o instituţie „Cartimex", nu-i aşa? Părerea lui Maigret e că instituţia asta ar fi de vină, căci recomandă Occidentului numai cărţi „serioase".
— Maigret al dumneavoastră e formidabil... Şi de data asta a pus degetul pe rană... Vă rog să-i mulţumiţi din partea mea. Vă mulţumesc pentru conversaţie. La revedere, domnule Simenon.
— La revedere, colega... Gluma cu Centrala editurilor – e prima oară când am auzit de o asemenea centrală – n-am prea înţeles-o, dar e... bună... La revedere!

DIN REVISTE EXTERNE DE SPECIALITATE

Câinele poliţist continuă să fie folosit, şi chiar cu succes. Adulmecă urma şi porneşte în căutarea infractorului. În anumite medii, aportul său este foarte eficient. Iată însă că ştiinţa a pus la îndemâna tehnicii criminalistice un aparat denumit „Surdo–mutul", capabil nu numai să depisteze mirosul ci să şi identifice infractorul pornind de la mirosul adulmecat. Bietul *Rin-Tin-Tin!* În curând va fi scos la pensie, căci în momentul de faţă mirosul depistat de aparatele criminalistice poate fi şi conservat... Şi nu o lună, ci ani de zile...
X 2 Rg. Ompex... ce nume lung atribuit unui aparat minuscul de fotografiat, creat de o firmă din R.F.G.... Cu ajutorul acestei minunăţii „invizibile" se pot lua discret zece imagini, posesorul său netrezind nicio bănuială. Ascuns în căuşul palmei celui ce-l stăpâneşte, *X2 Rg. Ompex* efectuează operaţiunea de fotografiere în *1/8* dintr-o secundă, iar deschiderea blendei, în funcţie de situaţie, se realizează automat.... Mic, mic, dar hrăpăreţ...
Cercetarea grafoscopică s-a îmbogăţit şi ea cu un aparat... „Grafograf"-ul descoperă infinit mai multe particularităţi ale grafiei decât tehnica clasică, asigurând concluziilor o siguranţă deplină.

„Pistolul care şopteşte” sau „Maescom” reprezintă o nouă armă în domeniul spionajului, mai exact, în domeniul comunicării informaţiilor. „Pistolul” este îndreptat în direcţia persoanei care are misiunea să recepţioneze mesajul.
Cel ce transmite, de fapt, îşi citeşte textul. ,.Maescom”-ul transformă vorbirea în raze infraroşii care sunt captate apoi de cel care ascultă. Aparatul acestuia retransformă automat razele infraroşii în sunete, adică în vorbire. Detectarea unor asemenea „convorbiri” este deocamdată imposibilă. A detecta în imensitatea spaţiului raze infraroşii emise de un „pistol care şopteşte” e ca şi când ai încerca să-ţi prinzi umbra şi s-o încarcerezi.
LA ÎNTÂLNIRILE cu cititorii sunt deseori întrebat: „Ce credeţi, tovarăşe Zincă, există crimă perfectă?” De obicei, dau unul şi acelaşi răspuns: „Nu, nu există.” După părerea mea, nu există infracţiune, oricât de abil ar fi ea concepută, care, mai devreme sau mai târzru, să nu fie descoperită. Nu există infractor, oricât de ingenios ar fi, care, mai devreme sau mai târziu, să nu se trădeze. O demonstrează practica criminalistică de pretutindeni. Aş îndrăzni să afirm că o „crimă perfectă” reprezintă o născocire frumoasă a scriitorilor de literatură poliţistă. Deşi şi ei, când o „săvârşesc”, lasă urme pe care cititorul, captivat de acţiunea cărţii, nu le observă. Să luăm, de pildă, *Zece negri mititei* de Agatha Christie. Cele zece crime s-au consumat. Insula Negrului a rămas pustie. E rândul lui Sir Thomas Legge de la Scotland Yard să intre în acţiune dar, impresionat de perfecţiunea celor zece crime, se întreabă dezorientat: „Cine i-a ucis?” (pag. 252). Şi dacă proprietarul goeletei pescăreşti n-ar fi găsit în largul mării o sticlă cu un mesaj, crimele ar fi rămas perfecte, iar autorul neidentificat. Mesajul, însă, dezvăluie totul şi, în încheiere, se află că organizatorul măcelului a fost, de fapt, judecătorul Lawrence Wargrawe, cea de a zecea victimă (pag. 268). Iar cititorul exclamă: „Iată nu una, ci zece crime perfecte!”. Eroare. Cititorii au fost înşelaţi în mod deliberat de către celebra şi inepuizabila scriitoare engleză. La pag. 18, judecătorul Wargrawe, în tren fiind, scoate o scrisoare „cu un scris foarte greu de descifrat, în care doar unele cuvinte apăreau” şi pe care o citeşte: e o invitaţie pe Insula Negrului.

Prezentarea voit echivocă a personajului, a textului scrisorii, dă de înţeles cititorului cum că şi el, criminalul, în realitate gazda celor „nouă negri mititei”, a primit o invitaţie, la rând cu ceilalţi. Aşadar, autoarea îl trece anume sub tăcere, refuză, pe parcursul cărţii, să-i descrie stările sufleteşti, aşa cum o face în cazul celorlalte personaje, şi toate acestea din dorinţa de a realiza „crima perfectă”. Dar propun să nu ne supărăm pe Agatha Christie, căci şi atunci când „trişează” o face cu artă şi spre satisfacţia etică şi estetică a cititorului.

MI SE PUNE la dispoziţie fişa infractorului. Privirile mi se opresc asupra fotografiilor-tip: din faţă, din profil; pe piept – un număr. Oricum l-ai privi, pare simpatic. S-a născut cu un zâmbet în colţul gurii care te cheamă să ai încredere în el, în purtătorul unui asemenea zâmbet. La 26 de ani, era căutat de Interpol. Deci, e un infractor de talie internaţională. Despre el, ziarul *Die Presse* scrie cu majuscule: „SPECTACULOASA URMĂRIRE A UNUI ESCROC DE AUTOMOBILE”. Evadase atunci de sub escortă şi dispăruse în lume. Este meritul miliţiei româneşti de a-l fi descoperit într-o garsonieră O.N.T. din Bucureşti, sub masca unui bogat turist străin, beneficiind de un paşaport fals, ce-i conferea şi un titlu nobiliar. Din garsoniera aceea îşi conducea băieţii din bandă – toţi „turişti” şi traficanţi de automobile furate de pe vestitele magistrale europene. Şi tot între zidurile acelei garsoniere promitea unor „fetiţe dulci” că le va lua în căsătorie. Şi proastele îl credeau.

STAU DE VORBĂ cu tânărul M. R. Acum câteva zile a terminat de ispăşit o pedeapsă. A escrocat. Într-o zi, aşa, într-o doară, ca să impresioneze o femeie, s-a dat drept ofiţer de securitate. Şi s-a prins. N-a mai avut apoi tăria să dea îndărăt şi să recunoască adevărul. Şi o escrocherie l-a dus către alta... mai gravă. Îl întreb: „Care a fost, în perioada de detenţie, momentul cel mai greu?” „Au fost mai multe”, îmi răspunde. „Povesteşte-mi unul din ele!” „Tare greu a fost şi tare ruşinat m-am simţit când m-au tuns cu maşina şi m-au poftit să-mi scot costumul meu elegant, pentru a îmbrăca zeghea de deţinut.”

SUBIECT DE ROMAN? Poate. El – şef al unei formaţii de muzică populară. Ea – solistă de muzică populară. Au făcut nenumărate turnee în ţară, peste hotare. Ştiu ce-i acela un paşaport. Ştiu ce-i acela

un turneu peste hotare şi cum se realizează asemenea angajamente. Şi totuşi, din dorinţa de a forţa „nota” legalităţii, au căzut în capcana unui escroc. Le-a ieşit în cale un şmecher, un combinator de tipul lui Ostap Bender, pe deasupra şi afon. Escrocul, contra unor sume de bani, le-a făgăduit şi angajamente şi turnee peste hotare, şi paşapoarte. Nu s-a sfiit să le ceară o audiţie, să le dea îndrumări regizorale, să le ceară îmbogăţirea repertoriului. Le-a dat tot felul de „sfaturi de specialitate”, numai mult făgăduitele paşapoarte întârzia să le dea... Subiect de roman? Poate. De unul satiric.

LITERATURA POLIŢISTĂ ŞI DOCŢII SĂI... ADMIRATORI

E un intelectual foarte ocupat. Şi-l înţeleg. Bibliotecile sunt de necuprins, iar viaţa e scurtă. De aceea, de dimineaţă, după un scurt exerciţiu „yoga”, se adânceşte în studierea operei lui Kierkegaard. Pe chip i se înstăpâneşte de îndată o expresie de profundă meditaţie. Citeşte, conspectează, îşi încruntă fruntea, năduşeşte, iar în răstimpuri exclamă: „E mare, domle!”

După un prânz bogat în fosfor, îl poţi zări retrăgându-se din nou în camera sa, unde, nestingherit de nimeni, continuă să lucreze intens la studiul consacrat marelui neînţeles – Kafka. E hotărât să facă lumină şi în hăţişurile acestui fenomen atât de controversat. Spre seară, înnobilat de propria sa activitate, iese în oraş şi ia la rând redacţiile revistelor de specialitate: ici aruncă o vorbă de duh, dincolo rosteşte un dicton latin sau francez, după împrejurări; în alt loc pronunţă un verdict: „Y. este un scriitor sfârşit.” Târziu, se reîntoarce acasă, se bagă în pat. E timpul să se culce. Te pui însă cu setea de lectură? Apucă, la întâmplare, o carte de pe un raft ferit de ochii vizitatorilor. Doamne, de necrezut, o carte poliţistă în mâna unui intelectual atât de ocupat! Iată-l, o citeşte la lumina veiozei, cu înfrigurare. A uitat de sine. Faţa i se destinde. În sfârşit, îl descoperim pământean între pământeni. Până ce nu va afla cum a fost prins infractorul, nu va abandona lectura. În cele din urmă, adoarme încântat, precum un copil care a mâncat pe furiş dulceaţă dintr-un borcan interzis. Şi totuşi, în ziua următoare, eroul nostru, descinzând în mijlocul

colegilor săi de bibliotecă sau de catedră, va declara pe un ton profesoral: „Sunt îngrijorat... cartea poliţistă subminează autoritatea celorlalte genuri. Voi scrie un studiu despre nocivitatea unei asemenea literaturi...”

Iar cei care-l vor asculta, vor da aprobator din cap, fiecare gândindu-se cu plăcere la cartea poliţistă citită în ajun.

M-am convins că până şi redactorii revistei „Secolul XX” citesc literatură poliţistă. Ba mai mult, foarte de curând, au consacrat un număr întreg acestei specii literare. Articole, studii, recenzii, comentarii, o informaţie bogată. Te minunezi aflând ce dezvoltare cunoaşte în lume cartea de aventuri. Numai că, răsfoind revista, constaţi cu tristeţe că despre literatura poliţistă a scriitorilor români nu se suflă o vorbă. De ce oare?

O librărie oarecare din Capitală. În faţa ei s-a format o coadă destul de mare. Faptul a atras atenţia cunoscutului critic X. „Coadă la cărţi!” Se opri şi, minat de curiozitate, întrebă pe un tânăr care aştepta liniştit să-i vină rândul. „Ce noutăţi s-au mai adus?” „Colecţia Aventura – *Doamna în mov* de Theodor Constantin”, auzi răspunsul. „Iarăşi literatură poliţistă!” fu prima sa reacţie şi dădu indignat să plece. După câţiva paşi însă, amintindu-şi parcă de ceva, se întoarse şi se strecură în librărie. O vânzătoare îl recunoscu şi, amabilă, îl întrebă cu ce-l poate servi. Criticul se aplecă spre urechea femeii şi-i şopti: „V-aş ruga să-mi puneţi deoparte Theodor Constantin... Ştiţi, rândul trecut, când a fost cu cartea lui Zincă...” De, ce să-i faci, oameni suntem!

CARNET OMAGIAL

TREC ANII... Dacă stau să-i număr – iar uneori simt îndemnul ăsta – constat că primăverile, urmând o lege implacabilă a naturii, s-au metamorfozat, au prins culorile toamnei. „Partida de şah” se apropie de finiş. Oare câte „mutări” mai pot să calculez de-acum încolo? Căci „ceasul” care cronometrează „partida” indică fără echivoc „criza de timp”. Iar pe masa de lucru văd îngrămădmdu-se proiecte peste proiecte... Unde ar fi fost ele în urmă cu un deceniu sau două? De ce

oare lumea, văzută prin „fereastra” existenţei mele, a dobândit dintr-odată o nouă dimensiune?
Sunt clipe când te cuprinde o desperare rece, stăpânită, când ai vrea, prin nu ştiu ce minune, să te întorci la „şi a fost ziua întâia” a adolescenţei, a iubirii, a intrării în focul luptelor revoluţionare. În asemenea clipe, mă pomenesc căutând cu frenezie prin sertare tot felul de caiete, carneţele, notiţe. De fapt, caut zilele smulse din calendar de trecerea implacabilă a timpului.... Le găsesc, desigur, printre paginile caietelor, ca pe nişte flori puse la presat. Le „adulmec”, mă îmbăt cu aroma amintirilor, chiar dacă unele file de calendar, la timpul respectiv, m-au făcut să sângerez. Închid ochii... de pretutindeni văd atunci răsărind oameni, întâmplări; în esenţă pagini de istorie, căci născându-te pe pământul străbun, trăind şi muncind în spaţiul tău natal, scrii, cu voia sau fără voia ta, un cuvânt, o propoziţie, o frază care, adunate la un loc cu cele ale semenilor, dau marea şi neîntrerupta istorie a poporului tău...
Aşa se nasc, în universul intim al scriitorului, însemnări uneori omagiale, precum cele de faţă, alteori mai puţin omagiale. Vă asigur că e straşnic să fi străbătut o jumătate de veac şi să fii bogat în amintiri – mărturie concretă faţă de propria-ţi conştiinţă – şi să constaţi că n-ai trecut prin viaţă fără a te dărui vieţii.
CAIETELE COLONELULUI Călin Musceleanu! Ideea cărţii s-a născut în vara anului 1966. Revista „Pentru Patrie” îmi organizase, la Timişoara şi Arad, câteva întâlniri cu eroii şi cititorii cărţilor mele. Îmi amintesc că pe unul din coridoarele Miliţiei din Timişoara, am cunoscut un bărbat puţin mai înalt decât mine, mai lat în umeri şi mai vânjos. Nu purta uniformă, dar recomandându-ne, am aflat că era colonel. Bărbatul acesta vânjos făcuse o bună impresie asupra mea, de aceea am apelat la câteva şiretlicuri profesionale pentru a-l determina să mai zăbovească între etaje alături de mine. Printre altele, l-am întrebat: „De câţi ani sunteţi în miliţie, tovarăşe T.?” A zâmbit condescendent. „Păi, de aproape douăzeci de ani!” „Veteran, deci...” „Veteran?!... Ce-i aia veteran? Sunt încă tânăr...” Tot strângându-mi mâna, iar eu încercând să fac acelaşi lucru, am aflat, la modul telegrafic, că fusese muncitor, că participase la marile bătălii

ale luptei pentru eliberarea patriei, că nu mult după 23 august 1944 partidul îi încredinţase sarcina să intre în poliţie, adică să devină poliţist. Aşadar, „meseria" a învăţat-o în marş, la cea mai înaltă tensiune postbelică. Era o perioadă extrem de grea. Sabotaj. Secetă. Inflaţie. Valuri de refugiaţi. Bande de răufăcători. Fostul combatant de pe frontul antihitlerist, scăpat nevătămat din bătaia gloanţelor vrăjmaşe, se pomeni trimis de partid pe un alt front, de un tip aparte, şi unde îi era dat să audă în continuare şuierul aducător de moarte al gloanţelor. Laolaltă cu alţi tovarăşi, a simţit pe umeri răspunderea ce-i revenea în amplul proces de democratizare a vechiului aparat de stat. De pe aceste poziţii, P. T. a luptat pentru apărarea ordinii publice întru interesul revoluţiei noastre populare. În zilele când ne-am cunoscut, răspundea de problemele judiciare.

„Ar trebui să vă scrieţi memoriile, l-am sfătuit eu, memoriile unui veteran." Sfatul meu l-a amuzat. Când să-şi mai scrie şi memoriile?! Ne-am despărţit, pe mine însă ideea cu veteranul şi memoriile sale m-a obsedat, metamorfozându-se cu timpul în proiectul cărţii O *crimă aproape perfectă.* Aveam însă nevoie de un impuls din afară ca să trec la realizarea *Caietelor colonelului Călin Musceleanu* alias O *crimă aproape perfectă.* Acest impuls n-a întârziat prea mult. El a venit din partea revistei *Pentru Patrie,* în paginile căreia am publicat, număr de număr, „memoriile" sugerate doar de o scurtă întâlnire cu un om participant activ la făurirea României socialiste.

PE OMUL ACESTA, colegii săi l-au chemat anume de acasă, pentru ca eu să-l cunosc şi să stau de vorbă cu dânsul. Ieşise nu demult la pensie, iar foştii săi tovarăşi de la *Evenimente* ţineau morţiş ca în reportajul ce urma să-l scriu să fie prezent şi el, *pensionarul.* Ei bine, n-a fost prezent. Din vina mea. Scriind reportajul, din motive strict profesionale, l-am nedreptăţit. Ascultându-l, mi-am zis: „Omul ăsta merită o nuvelă, o carte... nu trebuie să risipesc substanţa celor auzite într-un reportaj curent"... Da, l-am nedreptăţit pe locotenent-colonelul Ion L., astăzi pensionar... Nici în reportajul publicat n-am pomenit de el, nici nuvela sau cartea n-am realizat-o. Răsfoindu-mi însemnările, locotenent-colonelul L. mi-l amintesc: de statură potrivită, brunet, cu o căutătură pătrunzătoare a ochilor; pare încântat

că nu l-am dat uitării... o încântare amestecată cu nostalgie.
Omul acesta a salvat de la prăbuşire totală o familie. Omul acesta, o dată sau de mai multe ori pe an, primeşte câte o telegramă: acea familie nu l-a uitat şi ţine să-i mulţumească şi să-i ureze multă sănătate... Nu e vorba de un caz senzaţional, cu implicaţii criminalistice. Nu, nu...
Într-una din zilele lui decembrie 1970, locotenent-colonelul I.L. se găsea de serviciu la vestitul telefon 22 22 22 (în prezent 055). Sesizări peste sesizări. Echipaje de miliţieni se deplasau urgent când într-o parte, când în alta a Bucureştiului. Un accident... un furt... o încăierare. Şi dintr-odată, în acel amalgam de sesizări aproape de acelaşi tip, a răsunat un apel neobişnuit, dacă nu chiar straniu. Un glas neliniştit de femeie, după ce s-a convins că nimerise la 22 22 22, începu să-i relateze locotenent-eolonelului I. L. cum că prietena ei M. R., căsătorită, mamă a unei fete în vârstă de 17 ani, era pe cale să-şi pună capăt zilelor, dacă nu cumva în momentul acela o făcuse. Ofiţerul îi ceru să fie mai explicită... „Mi-a mărturisit că-i desperată, răspunse femeia de la celălalt capăt al firului, că o să se sinucidă... dar că mai întâi o să distrugă totul din casă... Acum câteva minute, o vecină, cunoştinţă de-a ei şi de-a mea, mi-a telefonat că a auzit din apartamentul lui M. R. zgomote de obiecte sparte. Am sunat-o imediat pe M. R., dar nu mi-a răspuns. Vă rog, tovarăşi, întreprindeţi ceva!” „Daţi-mi adresa, telefonul prietenei dumneavoastră, îi ceru locotenent-colonelul I. L. ... Fiţi liniştită, vom face totul.”
Ofiţerul şi-a respectat cuvântul. După ce a expediat urgent un echipaj la adresa unde locuia M. R., s-a apucat să formeze întruna numărul de telefon al desperatei, dar fără niciun succes. M. R. nu voia sau nu mai era în stare să răspundă.
După un timp relativ scurt, primi raportul din partea echipajului. „Am sunat... am bătut la uşă... Nu ne-a răspuns imediat. Când, în sfârşit, a răspuns, ne-am dat seama că ceva nu-i în regulă... Avea o voce ca de om beat. Ne-a cerut s-o lăsăm în pace... Că de ce o deranjăm?” „Pentru că dumneavoastră tulburaţi liniştea vecinilor cu tot felul de zgomote. Ia deschideţi!” îi cerurăm. „V-a deschis?” se interesă locotenent-colonelul I. L. „Da! Dar ceva nu-i în ordine cu femeia

asta. Ce facem?" întrebă conducătorul echipajului. Ofiţerul de la 22 22 22 nu ezită să dea următoarea indicaţie: „Invitaţi-o la noi... Aduceţi-o aici... În niciun caz nu trebuie să rămână singură."
Când, puţin mai târziu, echipajul îi raportă că M. R. acceptase invitaţia şi că doarme în picioare, locotenent-colonelul I.L. rugă pe cineva să-i ţină locul, trecu în improvizata bucătărioară de serviciu să-i pregătească musafirei o cafea tare... Intuiţia nu-l înşelase...
După ce bău cafeaua, M. R. începu, puţin câte puţin, să se trezească, să-şi limpezească gândurile. Nu înţelegea prea bine unde se găsea, cum nimerise printre miliţieni. Desigur, rolul lui I. L. s-ar fi putut încheia aici, dar el a socotit că mai avea faţă de M. R. o răspundere... una civică. A rămas cu ea între patru ochi, a găsit o cale către sufletul ei traumatizat, a determinat-o să i se destăinuie. Aşa a aflat cauza nenorocirii.... Fata, elevă de liceu, fugise de acasă – undeva în ţară. Soţul ei, absorbit de preocupările sale intelectuale, nu arătase niciun interes faţă de destinul fetei, faţă de frământarea mamei... N-a mai putut să îndure... nu mai putea să îndure... Cuprinsă de deznădejde, a spart totul din casă şi a înghiţit somnifere...
Cu tact, cu înţelepciunea omului care a văzut multe în viaţă, locotenent-colonelul I. L. a liniştit-o, a asigurat-o de tot sprijinul său. Repet, tot ceea ce a făcut I. L. de-acum încolo nu mai intra în atribuţiile sale de serviciu... A căutat-o pe fiica nefericitei mame, a găsit-o, a adus-o la Bucureşti. A invitat, apoi, întreaga familie la sediul Miliţiei Capitalei, a vorbit cu fiecare membru al familiei în parte, după asta, cu toţi trei laolaltă... Rezultatul? A salvat o familie, redându-i echilibrul.
Cum să-l uit pe acest păzitor al ordinii publice care a ştiut de-a lungul anilor de activitate să fie atât de omenos în îndeplinirea funcţiei sale? Locotenent-colonelul I. L. a ieşit la pensie. Convorbirea cu el s-a materializat într-o idee, apoi într-un proiect... Dar câte proiecte nu s-au înghesuit pe masa mea de lucru?!
ARMA CU CARE FUSESE săvârşită crima, corpul delict, era pe birou. O tânără – M. M. – a înjunghiat o altă tânără femeie... Anchetatorul priveşte îndelung cuţitul – e un cuţit de bucătărie cu o lamă lungă de 23 cm şi lată de 2,6 mm cu un vârf ascuţit de mână pe

ambele părţi – apoi îşi înalţă privirile spre inculpată: e tânără, firavă, gata s-o ia vântul... Şi-a recunoscut vinovăţia, iar acum stă liniştită cu capul în piept... „Deci singură ai săvârşit crima?" repetă anchetatorul întrebarea. „Singură", confirmă M. M. „De unde ţi-ai procurat cuţitul?" „L-am cumpărat." „Tot singură?" „Tot." „Cine i-a ascuţit vârful?" „Eu l-am ascuţit.". „Cu ce?" vrea ofiţerul de miliţie să ştie. „Cu şmirghel."

Amintindu-mi de acest extras dintr-un proces-verbal,. Îmi amintesc de fapt de un om şi de o dilemă. În fond, anchetatorul acela de la Brăila, un om ca toţi oamenii, cu grijile sale profesionale şi familiale, s-ar fi putut mulţumi cu mărturisirea arestatei M. M. Nu avea absolut nicio îndoială că ea săvârşise crima. Probe existau berechet. Totuşi ceva îi nemulţumea pe anchetator... ceva greu de definit, ceva care-l chinuise şi la masă, şi în somn... Cât de puţin ştim noi, civilii, despre acea frământare profund omenească a omului investit de lege cu stabilirea vinovăţiei ori nevinovăţiei unui inculpat! Da, anchetatorul de la Brăila ar fi putut să-şi încheie dosarul de trimitere în judecată a lui M. M. cu acea ultimă şi completă declaraţie. Dar era, într-adevăr, completă?

Frământarea anchetatorului a născut în cele din urmă ideea ce va lumina cazul. Şi iată-l din nou, faţă-n faţă... În dreapta lor, e prezent şi procurorul. „Uite, M. M., deschide anchetatorul discuţia, ţi-am adus un cuţit identic cu cel cumpărat de tine... Uite, ţi-am adus şi şmirghel... Îţi cerem să ne arăţi cum ai ascuţit vârful lamei pe ambele părţi şi pe o lungime de 5 cm... Poftim!" Făptaşa ia cuţitul, şmirghelul... Mâinile îi sunt nesigure... Încearcă să demonstreze ceva, apoi înţelege singură ridicolul situaţiei şi, cu buzele tremurând, mărturiseşte: „Nu l-am ascuţit eu, ci el... soţul, victimei, concubinul meu."

PENTRU CA UN AVION să se înalţe şi să-şi realizeze zborul, este necesară contribuţia de la sol a numeroşi specialişti. Tot aşa, pentru ca un criminalist – oricât de experimentat ar fi el – să-şi îndeplinească misiunea, e nevoie de contribuţia multor colegi de-ai săi... Răsfoindu-mi însemnările, îmi dau seama că, ocupându-mă de un caz intitulat ad-hoc „Drama de la etajul 4", am lăsat în anonimat

un ofiţer de miliţie căruia i se cuvenea, gândesc eu acum, o binemeritată apreciere... Explicaţia în prezent e destul de simplă. Absorbit, atunci, de „rotiţele" mecanismului judiciar, am omis o „mini-rotiţă" – ultima, de fapt, care a permis principalilor ofiţeri să încheie cazul...

Nici astăzi nu ştiu cum îl cheamă pe acel ofiţer din Ploieşti, consemnat în însemnările mele prin *Anonimul.*

Infractorii, o vreme rămaşi necunoscuţi, după o trudă anevoioasă, au fost identificaţi – un băiat şi o fată, amândoi minori. Săvârşiseră o faptă gravă, după care dispăruseră. Odată identificaţi, au fost daţi în urmărire pe ţară. S-au transmis pretutindeni şi fotografiile celor doi tineri. Au trecut zile, ba şi săptămâni... Infractorii continuau să fie căutaţi cu asiduitate. Le căutau urma câţiva ofiţeri specialişti. De prins, însă, i-a prins *Anonimul,* un ofiţer care nu lucra nici la „judiciar", nici la „economic", ci la „evidenţa populaţiei". Acest om, după o zi de trudă aşa-zisă de birou, se îndrepta ostenit spre casă. Deodată, trecând prin dreptul unei staţii de autobuz, a zărit, printre cetăţenii care aşteptau, doi tineri... Parcă-i mai văzuse... Unde? Când? N-a avut nevoie de prea mult timp ca să şi-i amintească... căci asistase la instruirea organelor de urmărire, văzuse fotografiile, iar tinereţea celor doi îl şocase... A uitat de oboseală, de casă. A rămas în staţie, a urcat în autobuz după cei doi. Cu acelaşi autobuz, i-a condus, apoi, la sediul miliţiei... Ochiul ofiţerului se dovedise ager... În felul acesta, un dosar, deschis la Bucureşti de un grup de specialişti ai judiciarului, a fost încheiat, după aproape o lună de zile, de eroul meu. *Anonimul.* Desigur, aş putea lesne să-i aflu numele şi să-l consemnez aici, dar omagiul meu adus nenumăraţilor anonimi, care-şi îndeplinesc cu onoare misiunea, nu şi-ar mai atinge obiectivul.

AM URCAT ÎN ACCELERATUL Braşov – Bucureşti şi am pornit în căutarea unui compartiment cât mai agreabil. Atenţia însă mi-a fost deodată atrasă de doi călători instalaţi unul în faţa celuilalt, lângă fereastră. Erau singuri în compartiment, iar în răstimpuri se priveau în tăcere, cu o compasiune reciprocă parcă. Am luat hotărârea să intru, deşi nu s-ar putea spune că aş fi nimerit în multcăutatul compartiment. Te poţi însă împotrivi instinctului profesional? M-am

aşezat cuminte în colţul opus al banchetei, aşa ca tot timpul să-i am sub ochi. Unul din cei doi călători – un subofiţer de miliţie, foarte tânăr – se prefăcea că nu mă bagă în seamă, arătându-se, în schimb, interesat de tovarăşul său de drum – un puşti de vreo doisprezece ani, într-o uniformă de şcolar cam ponosită şi murdară. Am înţeles imediat că între cei doi nu putea să existe decât o singură legătură – elementul care, de fapt, m-a atras în compartiment... „Frăţiorul dumitale?" m-am adresat eu subofiţerului. Ştiam că nu era, dar simţeam nevoia să-mi confirm presupunerile. „Nu, nu-i frăţiorul meu", mi-a răspuns tânărul miliţian cu o tristeţe uşor sesizabilă. S-a arătat, apoi, mai interesat de ceea ce vedea pe fereastră, n-avea chef de vorbă. M-am adresat atunci puştiului, cu un ton bine ales, adică de om pe care n-ai cum să-l duci. „Mă, când ai fugit de la...?" N-am spus de unde, dar ochii copilului s-au umplut brusc de lacrimi. Subofiţerul şi-a întors capul spre mine, dojenitor, îndemnând totuşi pe tovarăşul de drum să-mi răspundă. „Ieri am fugit, mi-a răspuns puştiul. De la Casa de copii din Sinaia." „De ce?" „Aşa, s-ajung acasă."

Puştiul a tăcut, s-a înghesuit în durerea lui, lipindu-şi fruntea obosită prea de timpuriu de geamul rece al ferestrei. Atunci l-am auzit din nou pe miliţian vorbindu-mi: „A fugit de la Casa de copii... l-a dovedit dorul după maică-sa. A fost găsit dormind sub o bancă în gara Făgăraş." M-am adresat iar puştiului. „Mă, ţi-o fi foame? Tu ai mâncat ceva de când ai fugit?" Am simţit iarăşi privirile dojenitoare ale tânărului miliţian aţintite asupra mea. „Am mâncat... Mi-a dat la miliţie de mmcare."

„Părinţii aceştia care..." a început o frază însoţitorul fugitului, dar n-a mai dus-o până la capăt. Şi-a dat seama că n-ar fi prea pedagogic să discute, de faţă cu un puşti, despre părinţi... Am înţeles, însă, tot ceea ce ar fi vrut să-mi spună... Şi-am mai înţeles ceva... că era departe de a îndeplini o misiune care să-i dăruiască o satisfacţie profesională... Să reţii un puşti, să afli că a avut parte de nişte părinţi care l-au îndepărtat de lângă ei, de lângă căldura firească a unui cămin...

Aproape pe nesimţite ne-am apropiat de Sinaia. Cei doi s-au ridicat. Subofiţerul l-a luat de mână pe puşti şi au coborât amândoi pe peron.

I-am mai văzut de la fereastră ieşind din gară, tot ţinându-se de mână. Nu cred că cineva să-l mai fi ţinut pe puşti atât de părinteşte de mână...

REVELION LA 22 22 22[2]

De ce n-aş recunoaşte? Ei bine, am şi pasiunea culegerii unor întâmplări ceva mai ieşite din comun. Şi nu mă supăr dacă cineva îmi reproşează: „Prea le vânezi, domle!" Aşa e, le caut, le vânez, ca apoi să le pun în lumină cu scopul de a le detaşa, chiar şi pentru o fracţiune de timp, din noianul faptelor diverse.
De pildă, nu o dată, îmboldit de curiozitate, m-am întrebat: „Oare cum o fi început ofiţerul de miliţie X sau Y, anul care se încheie?" Sau: „Cum întâmpină Anul nou ofiţerii de serviciu de la faimosul 22 22 22?" Sau: „La ce oră o fi fost oare semnalat primul eveniment al anului şi ce anume consemnează procesul-verbal nr. 1?"
Aşadar, să ne închipuim în noaptea de Revelion. Ne-am adunat în jurul unei mese îmbelşugate, laolaltă cu familiile şi prietenii noştri. Aşteptăm emoţionaţi bătăile pendulei. Doi... trei... Le numărăm în gând. Cineva se repede să stingă lumina. Ultima secundă a anului ce se duce, prima secundă a anului ce vine ne îndeamnă, după o datină străbună, să ridicăm paharele cu vin şi, cuprinşi de o nestăvilită bucurie, să ne urăm tradiţionalul: „LA MULŢI ANI!"
După care, veselia Revelionului va izbucni într-un ritm îndrăcit. Va ţine până în zori, apoi până în noapte. E doar sărbătoare.
Dar ce se întâmplă în această noapte la 22 22 22, la Serviciul dispecerat şi intervenţii al Miliţiei Capitalei?
Desigur, curiozitatea profesională nu mi-a dat astâmpăr până ce n-am potolit-o. Aşa am ajuns să trec pragul unuia dintre cele mai moderne dispecerate din Europa.
— ... Alo, Miliţia! izbucneşte un glas neliniştit, aş spune înspăimântat chiar.
— Da, tovarăşe, Miliţia Capitalei, răspunde calm unul dintre cei trei

[2] În prezent 055.

ofiţeri de la masa dispeceratului.
— Tovarăşe, să vedeţi... acum câteva minute, am ieşit de la policlinica din Negustori, comunică de la celălalt capăt al firului un glas sugrumat de emoţie.
— Liniştiţi-vă, tovarăşe, liniştiţi-vă... încearcă ofiţerul să-şi calmeze interlocutorul nevăzut.
— Mi-au spart geamul de la maşină, vorbeşte în continuare precipitat reclamantul, şi mi-au furat o haină de piele...
— Numele şi prenumele dumneavoastră?
... Sună un circuit... apoi altul... sună şi cel de-al treilea... Simt cum încrucişarea asta de convorbiri mă ameţeşte, îmi amintesc însă de scopul vizitei mele şi nu mă las deconcertat de acel 22 22 22 care ţârâie la nesfârşit, pe mai multe circuite, aducând în interiorul Dispeceratului sesizări, S.O.S.-uri lansate de oameni...

PRELUDIUL OREI... 24

31 decembrie 1972... Seara. Mai sunt doar câteva ceasuri până la Revelion. Străzile sunt animate, magazinele pline de clienţi, înghesuială...
Pentru ofiţerii Dispeceratului, intraţi încă de la primele ceasuri ale dimineţii în tura de 24 de ore, ziua a fost grea, încărcată cu sesizări, reclamaţii, accidente. Iar fiecare sesizare deschide o fişă, cere o rezolvare, o intervenţie, declanşează un mecanism. Apoi, mai sunt şi acei anonimi care vor să afle neapărat de la 22 22 22 „ora exactă” sau să ceară un sfat într-o problemă strict intimă: „Ce părere aveţi, tovarăşi, să mă însor sau nu cu Măria?” Ce faci cu asemenea exemplare? Le răspunzi, le trânteşti telefonul în nas? L-ai trânti, dar tu eşti în exerciţiul funcţiunii. Şi până ce omul va ajunge să priceapă care este cu adevărat rostul Serviciului dispecerat şi intervenţii, tu eşti obligat să răspunzi că ora exactă se poate afla de la telefoane şi că actul căsătoriei continuă să rămână o problemă personală a celor în cauză.
Intensitatea zilei, efortul ofiţerilor de la 22 22 22 se înregistrează, aproape secundă cu secundă, în fişele ce mi-au fost puse la îndemână.

Le cercetez cu interes. Spre seară, sesizările s-au rărit... La 18.55, de la o autoservire se telefonează că un ins a pitit sub palton o sticlă de coniac, încercând apoi s-o şteargă hoţeşte din magazin... Este ultimul furt din Capitală, reclamat pe anul 1972.

La 20.24 cetăţeanul M. O. (în fişă sunt înscrise toate datele) comunică cu indignare: „Mătuşa mea... ştiţi... venea la mine... În drum, a fost acostată de câţiva derbedei. Unul din ei i-a smuls geanta din mână... Avea în geantă...” Desigur, 22 22 22 a deplasat urgent într-acolo un echipaj... Este ultimul act de tâlhărie sesizat Dispeceratului cu câteva ore înainte de Revelion.

La 21.12, un punct de control al circulaţiei bucureştene aduce la cunoştinţă că „autoturismul 1– Ct – 841 – un Citroen galben – trecând pe la intersecţia străzilor Galaţi – Rosetti, n-a oprit la STOP”. Infracţiunea nu trebuie să rămână nesancţionată. Se cere constatată starea celui de la volan. Lăsat să zburde, ar putea să provoace grave accidente rutiere. Dispeceratul transmite, prin mijloacele sale ultramoderne, tuturor posturilor de control, măsurile de rigoare.

Cu această fişă datată 31.XII.1972, ora 21.12, ajung la o constatare pe cât de uluitoare, pe atât de semnificativă, în concordanţă cu viaţa bucureştenilor (şi nu numai a bucureştenilor) în ajun de An nou... Intervine acel preludiu al Revelionului, momentele pregătitoare, când nu mai pridídim uitându-ne în oglindă, la ceas, la rochii, la cravate, şi iarăşi în oglindă. Suntem stăpâniţi de o tulburare pe care o aşteptăm un an de zile...

Ei bine, ceasurile acestea premergătoare Revelionului se răsfrâng perfect şi în studioul Dispeceratului... De la ora 21.12 şi până la – nu dau încă ora – telefonul 22 22 22 nu va mai înregistra nicio voce alarmantă, nicio sesizare, niciun accident.

Din casetofonul autorului:

— *Haralamb Zincă* (neîncrezător): Chiar n-aţi înregistrat nimic... nimic?

Colonelul M. C. de la Dispecerat şi intervenţii: Telefoanele, bineînţeles, tot au sunat...

H. Z.: Şi atunci? Unde-s fişele?

Col. M. C. (râzând): Au fost altfel de telefoane... Foarte mulţi

cetăţeni ai Bucureştiului ne-au chemat la telefon pentru a ne ura *La mulţi ani,* noi succese în activitatea Serviciului.
Da, intervin clipe de acalmie, de relaxare, de satisfacţie civică şi profesională, ascultând mulţumirile şi urările cetăţenilor.
Timpul însă se scurge. Se apropie acea secundă solemnă, de fiecare dată unică în felul ei. Răsună bătăile metronomului. Ridicăm paharele...
Ofiţerii lui 22 22 22 aud şi ei aceleaşi bătăi, dar stau de veghe cu ochii la aparatura de bord. Ce le va aduce noul an? Oare odată cu sosirea noului an vor avea răgazul să telefoneze familiilor lor?

REVELIONUL UNUI HOŢ

„La mulţi ani, tovarăşi!" se adresează tuturor ascultătorilor crainicul postului de radio. Mulţumindu-i în gând maiorul Petru S. dă să ridice receptorul să-şi cheme familia la telefon, să le transmită urarea sa. Aparatul însă i-a luat-o înainte.
— Alo? Miliţia?
— Miliţia...
— Sunt paznicul de noapte al magazinului Victoria... Patrulând prin faţa vitrinelor, am zărit în magazin o umbră furişându-se printre tejghele...
Doar în patru minute anul nou intrase în viaţa noastră. Ne îmbrăţişam, înălţam cupele de şampanie, ne dezlănţuiam...
Magazinul Victoria se învecinează cu clădirea Miliţiei Capitalei. Maiorului Petru S. i s-a încredinţat misiunea să intre în acţiune. Câteva minute mai târziu avea să petreacă un Revelion inedit. Îl înconjura o tăcere adâncă, înspăimântătoare... Pustietate... Tejghele, rafturi, manechine, ecoul propriilor paşi... Cum şi de unde să-şi înceapă „Revelionul"? De la parter, către ultimul etaj? Sau invers? Şi iarăşi manechine, tejghele, rafturi, stive de mărfuri... Era clar, flerul nu-l înşela, hoţul se găsea încă acolo... Manevra şi el, cu stăpânire de sine. „Jocul de-a hoţii şi vardiştii" a ţinut mai bine de trei ceasuri. A intrat în „joc" şi o pisică... nu împăiată, ci una vie, care, deranjată din propriul ei „Revelion" de către infractor, a executat un salt atrăgând

atenţia lucrătorilor de miliţie.
— Sus mâinile!
Hoţul era convins că nu va fi prins, căci pe tot parcursul urmăririi sale, nici prin gând nu-i trecuse să renunţe la pradă. Îşi potrivise o haină de piele, şi-o îmbrăcase, îşi alesese şi o valiză pe care o îndesase apoi cu obiecte în valoare de 12.000 lei... Arăta ca un călător surprins pe un peron de gară pustie şi cufundată în întuneric.

„REVELIONUL" MAIORULUI POPAZU

22 22 22 a prins din nou viaţă. Circuitele sunt într-o continuă alertă. Sesizările poposesc în Dispecerat. Unele pun în mişcare echipaje. Altele – nu... Unul din aceste telefoane i-a creat maiorului Nicolae Popazu (în prezent ieşit la pensie) un „Revelion" aparte. Mi-l povesteşte nu fără o undă de nostalgie profesională.
— Alo! Miliţia?... Trimiteţi urgent pe cineva în Bulevardul Muncii...
22 22 22 înregistrează la ora 0.30 sesizarea. Un echipaj al sectorului 3 este pus în mişcare. Maiorului Popazu, pe atunci căpitan, îi revine misiunea să se deplaseze. Nici el n-a apucat să ureze celor dragi „La mulţi ani!" Şi pentru el Anul nou a început în acţiune. Coboară în stradă, maşina de intervenţii îl aşteaptă. Geruieşte. Noaptea e încărcată de zvonul neîntrerupt al Revelionului. Oamenii petrec. Şoferul aşteaptă un ordin.
— Bulevardul Muncii 62, rosteşte căpitanul, aşezându-se lângă şofer. La mulţi ani!
— La mulţi ani, tovarăşe căpitan, răspunde şoferul cu gândul la „Revelionul" hărăzit să-l petreacă gonind prin noaptea îngheţată.
Au ajuns. Maşina opreşte în dreptul unui bloc cu zece etaje. Ofiţerul coboară, scrutează ferestrele scăldate în lumină. Undeva, la etajul 9, s-a petrecut ceva... Câteva minute mai târziu, sună la uşa apartamentului 87. Îi deschide reclamantul în persoană. Îl aştepta. Dintr-o căutătură, ofiţerul îşi dă seama că omul încearcă să-şi stăpânească tulburarea.
— Să vedeţi, începe cetăţeanul C. P. să povestească. Stăteam în faţa televizorului, eu, nevasta şi soacra mea... Urmăream programul, când

deodată...
Ofiţerul ascultă cu luare-aminte: o întâmplare surprinzătoare a stricat Revelionul intim al acestei familii.
— Iată proiectilul!
C. P. îi întinde, de fapt, un cui.
— Vedeţi dumneavoastră, explică reclamantul, proiectilul a pătruns prin cele două geamuri, rănind-o pe soacra mea în braţ... Din fericire, nu prea grav.
Ofiţerul ascultă şi priveşte discret în jur. Cei trei nu sunt speriaţi, ci doar uluiţi. Locuiesc la etajul 9. Urmăreau liniştiţi la televizor programul de Anul nou, când deodată... Ciudată istorioară. Într-adevăr, cuiul acela de circa 3 cm lungime şi gros de aproximativ 0,3 mm, ascuţit la un capăt şi filetat la celălalt capăt, ar putea fi numit şi proiectil. De ce nu? A fost doar tras dintr-o armă. Dar ce armă o mai fi şi aceea care trage... cu cuie?! E clar... a fost proiectat cu forţă: a pătruns prin două geamuri, a rănit braţul femeii, şi-a continuat traiectoria, pătrunzând în spătarul unui fotoliu. Ofiţerul simte în palmă greutatea „proiectilului”. Totuşi, soacra reclamantului a avut noroc. Cuiul ar fi putut să şi ucidă...
Ofiţerul iese pe balcon. Scrutează de la înălţimea etajului 9 panorama nocturnă a oraşului în sărbătoare. Cercetează geamurile; cele două orificii îi confirmă că proiectilul-cui a fost tras totuşi cu o armă... Priveşte prin ele, închipuindu-şi traiectoria. S-a tras, cu siguranţă, de la nivelul etajului 9 al blocului de peste drum, situat la o distanţă de o sută de metri.
Au trecut de atunci zile şi nopţi. Cazul, desigur, este demult rezolvat. S-a stabilit că „proiectilul” a fost tras cu un pistol folosit în construcţii. S-a mai stabilit că actul tragerii nu a avut un caracter infracţional, ci unul de *joacă*.... Da, au trecut de atunci zile şi nopţi... Anul 1969 i-a adus ofiţerului Nicolae Popazu şi avansarea în gradul următor. Şi desigur că, dacă eu n-aş fi avut pasiunea culegerii unor întâmplări ceva mai ieşite din comun, maiorul Nicolae Popazu ar fi uitat că el a întocmit un proces-verbal pe care a scris nr.1.
Din casetofonul autorului:
— Şi dumneavoastră, când sunteţi de serviciu, cum treceţi pragul

Anului nou, mai exact, cum sărbătoriţi Revelionul?
Maiorul I. Popa (amuzat de întrebare): Pentru noi, e o noapte care nu se deosebeşte de celelalte...
— Nu închinaţi şi dumneavoastră un păhărel ca tot omul?
Mr. I. P.: Glumiţi, desigur... Intrăm în tură în dimineaţa lui 31 decembrie şi ieşim a doua zi, tot de dimineaţă... Revelionul îl sărbătorim acasă, în sânul familiei, cu o întârziere de 24 de ore.
Căpitanul Octavian P.: Ca în fiecare zi, venim cu pachete de mâncare pregătite de soţiile noastre... Le punem la frigider. La ora prânzului sau a cinei, câte unul dintre noi se duce să-şi scoată pachetul. Mănâncă în linişte, în timp ce ceilalţi rămân în continuare de veghe.

ANUL NOU ŞI PRIMELE... SCANDALURI

După fiecare apel, un robot electronic dă ora exactă. Cetăţeanul sesizează Dispeceratului întâmplarea, pune receptorul în furcă, în secunda următoare robotul electronic îşi face datoria indicând ora. Aşadar, cetăţeanul M.G. a discutat cu 22 22 22 la ora „0,40", reclamând: „în strada P..„ nr. 22, a izbucnit un scandal. Vă rog să interveniţi."
Suntem în faţa unei adevărate performanţe. Ora 0.40. Cred că autorii scandalului nici n-au apucat să-şi spună „La mulţi ani!" Când au apucat să-şi care la pumni? Un echipaj de intervenţii al sectorului 5 s-a deplasat imediat în strada P... Într-adevăr, în locul Revelionului, echipa de intervenţii a găsit o... gală de box. Spiritele, desigur, au fost potolite.
Mai întristător însă mi se pare cazul soţilor P... Tineri amândoi. Se înţelege, fişa nu cuprinde cauza scandalului. Nu ştim, deci, ce şi-au urat cei doi soţi în momentele când au ridicat paharele de vin. Ştim însă că, la ora 1.15, „Salvarea" a informat 22 22 22 că „numita P.I. de 25 de ani a fost transportată la «Urgenţă», având un traumatism abdominal şi lovituri grele la ochi, pentru primele intervenţii".
Au mai fost şi alte scandaluri... „La 8.45, B.E. şi-a bătut mama." În toate cazurile, echipajele Serviciului au intervenit cu fermitate, în

numele legii.
S-a găsit însă şi un „glumeţ” care, la ora 4.30 a alertat o echipă de intervenţii: „Scandal la «Restaurantul Universităţii»“. În josul fişei, o mână a scris mai târziu cuvintele: „Nu se confirmă”.
Poate că aceste rânduri vor cădea şi sub ochii „glumeţilor” în cauză sau ai unor viitori „glumeţi”. De aceea, îmi şi văd justificată întrebarea: „Unde-i hazul unor asemenea farse, domnilor?” Să alertezi inutil oameni care la ora aceea se găseau de aproape 20 de ore în slujba obştei, a ordinii publice, mi se pare mai mult decât o simplă faptă reprobabilă.
S-o fi gândit oare „glumeţul” de la 4.30 că, la ora când dumnealui punea inutil pe drumuri un echipaj de intervenţii, îl sustrăgea de fapt dintr-o altă misiune, unde intervenţia era absolut necesară? Nu, nu cred...

AH, NEGLIJENŢELE!

Oprindu-ne la fişele ce îmi indică orele 3.25... 3.40... 8.45... Încerc să-mi imaginez jalea unor oameni, provocată de propria lor neglijenţă. Oare cum s-or fi simţit locatarii unui apartament din blocul „Turn” de pe Splaiul Unirii, când, după Revelion, au revenit acasă? Să-ţi găseşti locuinţa devastată de incendiu! Totul de la un pom de iarnă uitat cu luminările aprinse. Un bloc întreg a intrat în panică, în cele din urmă, pompierii, ajutaţi de locatari, au localizat incendiul.
„Un pom de iarnă, de obicei, ne dăruieşte bucurii, îmi mărturiseşte tovarăşul maior B. Sunt însă cazuri de-a dreptul stupide şi revoltătoare, când aceste simboluri ale bucuriei se transformă, datorită unei neglijenţe condamnabile, în contrariul lor. La 1 ianuarie, ora 3.25, Spitalul de chirurgie plastică ne informează că au fost aduse, de la adrese diferite, 13 persoane cu arsuri de gradul II, III, IV... O sesizare foarte gravă... Împreună cu procurorul de serviciu, m-am deplasat acolo... Ce mai, 13 oameni în toată firea, care au pornit de acasă să sărbătorească Revelionul, şi-au început Anul nou pe un pat de spital. Şi totul de la nişte brazi cu cetina uscată, de la

nişte lumânărele sau artificii...”
Fişe! Fişe! Dar dincolo de ele, oameni cu destinele lor... Semenii noştri. „A ars acoperişul... 10 persoane au rămas fără adăpost”, conchide laconic fişa. „În plină iarnă, de Anul nou”, conchidem noi, nu fără un sentiment de tristeţe.
Iată-ne, aşadar, în noaptea de Revelion. Numărăm în gând bătăile metronomului. Cineva s-a repezit să stingă lumina. Prima secundă a noului an a sosit. După o datină străbună, ridicăm paharele cu vin şi ne urăm tradiţionalul „LA MULŢI ANI!”

„MUŞCHETARII” DIN SCOARŢA
– RADIOGRAFIA UNUI CAZ –

Soţia infractorului este foarte tânără. Aşa cum stă încotoşmănată în palton, pare gata de plecare. Nu se uită nici la mine, nici la căpitanul Ion S. Doar când răspunde la întrebări pe un ton cam răstit, de zici că-i pusă pe ceartă, ne fulgeră cu câte o privire piezişă, încărcată de ciudă.
— Unde aţi urmat cursurile de educatoare? o întreb.
— Aici, la Târgu Jiu, la Liceul pedagogic...
Deslușesc în fiinţa ei o anumită neliniște; de când s-au deschis cercetările, nimeni nu i-a pus o asemenea întrebare.
— Aveţi o grădiniţă în Scoarţa?
Ştiam foarte bine că în comună, pe lângă o şcoală generală de zece ani, funcţiona şi o grădiniţă. Urmăream însă să leg un dialog, fie el şi scurt, cu educatoarea copiilor din Scoarţa.
— Avem...
— Dumneavoastră ce credeţi, după cele petrecute, mai puteţi să vă ocupaţi de educarea copiilor?
Întrebarea o irită; instinctiv, simte că discuţia îi va fi nefavorabilă.
— De ce să nu pot? sare ea. Ce-am făcut? Eu n-am ştiut nimic.
S-ar părea că am lovit-o în demnitatea ei civică şi că s-ar cuveni să-mi cer scuze... Intervine însă căpitanul S.
Educatoarea se zăpăceşte. Doar preţ de câteva clipe, ca apoi să ne dea un răspuns echivoc.

— Cum, chiar n-aţi ştiut deloc cu ce se îndeletnicea bărbatul dumneavoastră în unele nopţi?
— Nu! Înalţă din umeri şi mi se uită cu inocenţă în ochi.
— Cum, în ultimele trei luni, n-aţi intrat nici măcar o dată în apartamentul din Târgu-Jiu şi n-aţi văzut sacii îndesaţi cu lucruri furate? stăruie căpitanul, mai mult pentru obiectivul urmărit de mine decât pentru necesitatea cercetărilor, căci dosarele de trimitere în judecată sunt ca şi încheiate.
— Nu, n-am intrat, se apără ea fără prea multă convingere.
— Dar ciorapi furaţi aţi purtat?
— Am purtat, recunoaşte, în cele din urmă, femeia, cu o voce stinsă.
Intervin din nou:
— Şi credeţi, totuşi, că mai puteţi să vă mai ocupaţi de educarea copiilor din comună?
Tace. S-a închis în ea ca într-o carapace. N-o încearcă nici măcar un sentiment de jenă, darmite unul de ruşine.
Când intrai în casa soţilor S. din Scoarţa, ţi-era dat să calci mai întâi nu pe un ştergător, ci pe un dreptunghi de pluş, tăiat de pe bancheta unui compartiment de tren, şi pe care iniţialele C.F.R. stabileau fără drept de apel adevăratul proprietar al „covoraşului”. Şi ea, educatoarea, călca pe cele trei iniţiale ce-i aminteau zilnic de provenienţa pluşului, dar faptul acesta o lăsa indiferentă şi n-o împiedica să se ocupe de educarea copiilor...
— Vi s-a oferit, îi zic, o şansă – ca să fiţi sinceră barem în ceasul al doisprezecelea, dar n-aţi vrut sau nu vreţi să vă folosiţi de ea.
Tace. E mai practic, gândeşte ea, să-l iei pe „nu ştiu”... sau pe „nu ştiam” în braţe... Nu de alta, dar atunci lumea ar fi înclinată s-o considere nevinovată, s-o compătimească sau chiar s-o şi apere.
Femeia părăseşte biroul. Undeva, în arestul miliţiei, se află reţinuţi soţul şi cumnatul ei, precum şi un prieten al acestora.
Da, educatoarea se va înapoia în comuna Scoarţa cu ipocrita convingere că-i poate învăţa pe cei mici să fie cinstiţi, căci ea n-a ştiut nimic... e chiar o victimă a propriei credulităţi... De ce, aşadar, n-ar putea să se ocupe în continuare de educarea copiilor?
Desigur, după această introducere, n-ar fi exclus ca unii dintre cititori

să fie tentaţi să creadă că, de data asta, mi-am propus să „radiografiez” un caz minor, banal, lipsit de importanţă. Vă asigur că nu există cazuri mărunte sau minore, există doar infracţiuni pe care legile le judecă şi le condamnă conform unor principii justiţiare în vigoare. Dar să trecem mai bine la „radiografierea” cazului...

FILMUL NR. 1

... În 1972, locuitorii comunei Scoarţa şi ai satelor aflate în subordinea sa administrativă au sărbătorit inaugurarea noii şcoli generale de zece ani... Totul era nou, modern, civilizat.
În vara anului 1974, conducerea şcolii, cadrele didactice se pregăteau intens în vederea deschiderii cursurilor... Iată însă că în noaptea de 29 spre 30 august 1974 s-a produs un eveniment care a indignat profund, atât pe locuitorii comunei, cât şi corpul profesoral. Şcoala a fost spartă şi jefuită.
La faţa locului s-a deplasat urgent o echipă operativă. Cu acest prilej s-au făcut mai multe constatări. N-aş vrea să le enumăr pe toate. De la ferestrele claselor, infractorii smulseseră şi furaseră perdelele... Tot de prin clase, furaseră un magnetofon, un picup cu două difuzoare... Pe infractori îi mai interesaseră apoi şi... covoarele, şi feţele de masă... Căraseră cu ei 3 covoare de iută, 9 feţe de masă... chiar şi o tavă pentru un serviciu de apă (unuia dintre spărgători îi plăcuseră florile ce ornamentau tava). A mai fost înregistrată şi dispariţia altor obiecte.
— Cum s-a pătruns în clădirea şcolii? întreb.
GH. OP.: Aşa cum ştiţi, clădirea şcolii este nouă, cu un etaj. Are două intrări: una principală şi alta secundară. Spărgătorii au forţat uşa secundară.
— Ce ipoteze s-au formulat?
ION S.: Voi aminti doar una dintre ele, poate în momentul acela cea mai plauzibilă, dar şi cea mai derutantă. Şcoala este amplasată pe şoseaua naţională. Ţinând seama de volumul obiectelor furate, am dedus că infractorii se cereau, poate, căutaţi şi identificaţi printre şoferii unor camioane. Cum altfel poţi căra atâtea lucruri?

— Aţi depistat ceva urme?
EMANOIL G.: Da, de pe galeriile metalice ale perdelelor smulse, am depistat şi ridicat urme papilare...
Şi acum, din procesul-verbal încheiat de organele de miliţie la faţa locului: „Într-una din clase, pe tablă, era scris mare, cu cretă: 1974 – VACANŢA”. Era chiotul de bucurie cu care elevii din comuna Scoarţa şi din satele din jur se despărţiseră de şcoală la sfârşitul anului de învăţământ.
Cine să fi fost indivizii care, prin actul lor infracţional, întinaseră acest aşezământ de lumină al comunei?

FILMUL NR. 2

Su. V. Valeriu, născut în 1948, în comuna Scoarţa. A absolvit şcoala generală de şapte ani în comună. (În vechea clădire.) Apoi, timp de trei ani, a urmat o şcoală profesională. Desigur, pe cheltuiala statului. S-a ales cu o meserie de aur. A fost de îndată repartizat într-o întreprindere, în ultima vreme, lucra pe Şantierul nr. 4 Vădeni. Realiza lunar, în medie, 2.000 de lei... Soţia – educatoare. Aducea şi ea în casă, lunar, peste o mie de iei. Soţii V. aveau în Scoarţa o casă – proprietate personală, iar datorită grijii pe care societatea noastră socialistă o poartă muncitorilor, lui Su.V.V. – meseriaşul – i s-a repartizat, într-un bloc nou, din Tg. Jiu, un apartament cu trei camere. Când organele de miliţie au efectuat cuvenita descindere în acest frumos şi confortabil apartament au găsit într-una din camere un adevărat depozit de mărfuri furate.
Îmi amintesc de convorbirea purtată cu soţia lui Su. Am întrebat-o:
— Chiar n-aţi văzut sacii adunaţi în camera aia?
— Nu, nu i-am văzut... De unde să-i văd...?! Eu stăteam în Scoarţa.
— Bine, dar soţul apărea, uneori, în comună după miezul nopţii, şi asta în zile de lucru... De unde venea?
— Ce ştiam eu de unde venea?!?
Ce oare i-o fi lipsit familiei acesteia că a pornit-o deodată pe calea necinstei?

FILMUL NR. 3

Tot în comuna Scoarţa. O casă nouă, cu şase camere. Proprietar: V. Ioan, fratele lui Su. V.V. Căsătorit, cu un copil.
O femeie firavă urmăreşte cu ochii speriaţi descinderea întreprinsă de miliţie prin cele şase încăperi ale locuinţei. Când unul dintre ofiţeri se apropie de televizor, pentru a vedea marca şi seria, ea exclamă uluită:
— Cum, şi televizorul a fost furat?
— Da, răspunde ofiţerul.
— Bine, dar bărbatu mi l-a adus în dar! ţipă ea, de astă dată zdrobită de durere.
— Nu l-a cumpărat, ci l-a furat din casa lui Limbău Gheorghe, din comuna Vladimir.
Femeia n-a rezistat valului de ruşine şi a încercat să-şi pună capăt vieţii. Medicii, însă, au salvat-o.
Îl am în faţă pe V. Ioan. Anul naşterii – 1946. A absolvit şcoala de şapte ani în comuna natală. Nu s-a oprit aici. A dorit să urmeze şcoala profesională agricolă din Băileşti. După terminarea şcolii, mai urmează, trei luni, un curs de mecanizatori. Se angajează la IPSP – Livezeni. I se repartizează, la Vulcan, o garsonieră.
... A încremenit pe scaun; doar nările prelungi i s-au dilatat, de parcă m-ar adulmeca. Într-adevăr, mă adulmecă. E derutat, nu ştie cine sunt, ce urmăresc... Doar din prima clipă a mărturisit totul, sau aproape tot...
— Cât câştigai pe lună? Întrebarea mea îl descumpăneşte.
— În jur de 3.000, răspunde.
— Ce-ţi lipsea? Casă cu şase camere în Scoarţa, aveai. Garsonieră la Vulcan ţi s-a repartizat... De câştigat, slavă Domnului, câştigai destul de bine...
— Nu ştiu, nu ştiu ce m-a apucat... începe el să se zbată. Cuvintele ce şi le vrea sincere au însă o rezonanţă falsă.
— Hai, lămureşte-mă, îl îndemn, ce rău ţi-au făcut oamenii că ţi-ai îngăduit să le terfeleşti încrederea, respectul?
Începe să dea din colţ în colţ: nu ştie ce să spună. Ce-i drept, nici n-ar avea ce să spună.

— Ştii că soţia, aflând că eşti hoţ, a încercat să se sinucidă?
Lasă capul în piept, apoi şi-l bălăbăneşte nervos:
— Ştiu, am nenorocit-o!... Am nenorocit-o!
— Dar cu televizorul, cum a fost?
— L-am furat într-o noapte, împreună cu D. Ştefan.
— Şi unde l-ai dus?
— Mai întâi, l-am ascuns, pe urmă l-am dus la Vulcan, la nişte meşteri, să-l controleze. După o vreme, i-am spus nevestii că l-am cumpărat de ocazie, pe nimica toată. O făcusem tare fericită, deşi nu m-a prea crezut... Îi spusesem un preţ foarte mic.
— Cine a fost cu ideea să „lucraţi" împreună?
— D., răspunde infractorul, dar n-are curajul să mi se uite în ochi.
Se învinovăţesc reciproc. Au început de la un... ou şi au terminat spărgând magazine săteşti sau comunale. Duceau o viaţă dublă. Ziua semnau condica de prezenţă, se achitau de formă de îndatoririle slujbei, iar noaptea spărgeau şi jefuiau.
— Tovarăşe căpitan S., vă rog să enumeraţi ce alte unităţi au mai fost sparte şi jefuite după şcoala din Scoarţa.
Cpt. ION S.: Magazinul universal din satul Mogoşani.
— Tot o clădire nouă?...
Cpt. I.S.: În mai toate satele şi comunele noastre s-au construit magazine noi, frumoase. La Mogoşani au furat sticle de coniac, îmbrăcăminte... Au mai spart, apoi, magazinul din satul Budieni... Spargerile au culminat însă cu „lovitura" de la Magazinul Universal din Cărbuneşti... Aici au îndesat marfa în valize, în saci... Au intrat printr-o vitrină, tot pe acolo au ieşit.
Cpt. CONSTANTIN P.: Mai exact, au părăsit locul faptei încărcaţi cu patru valize şi trei saci...
— Prin ce se caracteriza modul lor de a opera?
Cpt. P.C.: Acţionau deschis, fără teamă, chiar la lumină, cum a fost cazul spargerii de la Cărbuneşti... Astăzi spărgeau un magazin, iar după câteva zile prădau casele unor gospodari, furând butelii, saci de ciment şi multe altele...
— Urme s-au găsit?
EMANOIL G.: Lucrau parcă fără teamă, erau şi obraznici... De peste

tot am ridicat impresiuni digitale şi, în curând, ne-am dat seama că avem de-a face cu aceiaşi infractori...
Cpt. I.S.: Era clar că, într-o zi, îi vom prinde: şi nu prea târziu.
„M-am nenorocit!", se vaită S. V. loan. Vaietul e preluat de fratele său, apoi de D. Ştefan, a cărui biografie nu diferă de a celorlalţi doi... O tripletă de „aur". Trei inşi cărora, dintr-odată, li s-a aprins în suflet dorinţa de căpătuială şi de înavuţire cu orice preţ şi cu orice mijloace. Pofta vine mâncând... Valerică visa o maşină... Ionică visa să-şi îndese cu lucruri furate cele şase camere ale casei din Scoarţa... Ştefănel D. visa şi el...

FILMUL NR. 4

Desigur, cazul celor trei spărgători mai are şi alte implicaţii. Să punem în lumină doar una dintre ele. De pildă, V.S., unul din şefii lui V. Ioan, i s-a adresat, într-o zi, subalternului cu rugămintea de a-i face rost de o butelie de aragaz. N-a fost refuzat, iar V. I. a ţinut să-şi respecte cuvântul dat. Într-o noapte, a pătruns în gospodăria lui Caragea Grigore, de unde a furat o butelie, pe care apoi i-a vândut-o lui V. S. Spărgătorii însă au fost prinşi, iar miliţia a lămurit, printre altele, şi taina furturilor de prin casele oamenilor din Scoarţa. S-a stabilit astfel că butelia furată de la Caragea Grigore ajunsese în bucătăria lui V. S. Şi iată-l acum pe V. S. cum explică „tratativele" cu V. I. Citez din declaraţia sa: „Într-o luni dimineaţa, l-am găsit (pe V. I., n.a.) în curtea întreprinderii şi l-am întrebat de ce nu este cu utilajul în şantier, la locul de muncă şi mi-a răspuns că a avut un necaz în familie, respectiv butelia de aragaz a produs o explozie, provocând arsuri fetiţei şi soţiei, fapt pentru care s-a pronunţat că este hotărât să o vândă. Eu i-am spus că vreau s-o cumpăr." Şi acum varianta „negustorului". Îl întreb:
— Cum a fost cu explozia?
— Care explozie? sare infractorul.
— Cu butelia vândută lui V.S., îi amintesc eu. Când soţia, fetiţa au fost rănite?
— N-a fost nicio explozie. Pur şi simplu mi-a cerut să-i fac rost de o

butelie şi i-am făcut...
Nu ne interesează, în cazul de faţă, cine spune adevărul, însă nu pot să nu mă gândesc la ceea ce o fi simţit V.S. Când miliţia a venit să-i ridice butelia... Într-o situaţie asemănătoare s-a aflat şi G.G. din Scoarţa, finul lui S.V. Valeriu. Acesta, deşi ştia foarte bine că naşu-său e meseriaş şi nu negustor, a cumpărat totuşi de la el o butelie, cu 2.500 lei. Acum a rămas şi fără butelie, şi fără bani, căci, vorba ceea, „orice naş îşi are naşu".

FILMUL N.R. 5

În noaptea de 17 spre 18 septembrie, „cei trei... muşchetari" au spart magazinul din satul Mogoşani. Cu câtva timp înainte, dulăii unor gospodari din vecinătatea magazinului au fost otrăviţi. Nu s-a stabilit încă dacă între autorii spargerii şi otrăvirea câinilor există vreo legătură. S-a stabilit însă cu exactitate că fraţii V. au trecut, cu o parte din lucrurile furate, pe la sora lor, Sabina, măritată cu L. Constantin. Familia L. are două fetiţe: una din ele de vârstă şcolară.
Negăsindu-se o parte din lucrurile furate de la magazinul din Mogoşani, S. V. Valeriu declară că un ceas de damă „Ceaika" şi două perechi de pantaloni supraelastici le-a dăruit nepoatei. Întrebată, Sabina L. declară în scris, la 23 octombrie 1974, următoarele: „Toată luna august fetiţa mea Magdalena a îngrijit copiii fratelui meu şi, drept mulţumire, într-o zi, pe la sfârşitul lunii august, am fost cu Valeriu la magazinul «Bijuteria» de pe Str. Victoria şi fratele meu a cumpărat un ceas «Ceaika» pe care mi l-a dat mie pentru fată. Mi-a dat şi actele pentru cumpărare."
O declaraţie identică mai dă şi cumnatul spărgătorului. Aşa cum cere procedura, se organizează o confruntare. Sabina L. înţelege că fratele său a mărturisit adevărul. Şi iată cum arată, două zile mai târziu, declaraţia femeii: „Fratele meu V.V. i-a dat fetiţei mele următoarele obiecte: 2 perechi pantaloni supraelastici; 3 perechi ciorapi supraelastici şi un ceas mic de mână. Când i le-a dat, i-a spus să le ascundă, să nu-mi spună mie nimic. (Observaţi! A dispărut varianta cu magazinul «Bijuteria» de pe str. Victoriei – n.a.). Eu, ieri, 24. X.

a.c. am fost confruntată cu fratele meu S. V.V. şi acesta a spus că le-a dat fetiţei şi că eu s-o întreb unde le-a pus şi să le aduc la miliţie. Eu am întrebat fata şi mi-a spus unde le are ascunse, în spatele unei pivniţe, unde le-am găsit şi, astăzi 25. X. a.c, le-am adus aici la miliţie."
Aşa ajung unii oameni, în setea lor de căpătuială, să cadă în necinste. Ba au mai băgat-o, în toată murdăria asta, pe fiica lor – elevă – şi care mergea la şcoală cu ceasul „Ceaika" la mână. Poate i s-o fi spus că e un dar de la unchiu-său, însă, în cele din urmă, când i s-a luat de pe mână ceasul, tot a aflat că i se dăruise un lucru furat... Fără îndoială că iresponsabilitatea părinţilor trebuie să fi provocat o rană adâncă în sufletul copilului.

FILMUL NR. 6

Cum au fost prinşi? Simplu şi nu prea... Spărgeau, furau, îşi împărţeau lucrurile furate. Ele trebuiau şi valorificate, adică vândute... Fraţii S. V. s-au deplasat, în acest scop, la talciocul din Arad. Cât p-aci să li se înfunde, au scăpat prin fugă, abandonând o sacoşă. Miliţia din Arad a stabilit lesne că sacoşa conţinea lucruri furate în raza judeţului Gorj.
Plut. Constantin D., sectorist la Miliţia Municipiului Tg. Jiu: Era într-o duminică, în jurul orei 12. Numai ce ieşisem din schimb. Urma să mă întâlnesc cu nişte prieteni, între gară şi autogară, văd deodată o îmbulzeală de oameni. Deşi îmbrăcat civil, m-am abătut din drum... M-am vârât şi eu în îmbulzeală. Am dat de doi bărbaţi care aveau o sacoşă şi un geamantan plin cu lucruri. Vindeau ciorapi de damă, baticuri. Deşi ştiam de spargerile de pe raza comunei Scoarţa şi Cărbuneşti, am crezut că am de-a face cu nişte speculanţi... M-am legitimat şi le-am cerut să mă urmeze... la autogară. De acolo, voiam să cer sprijinul celor de serviciu... Au încercat să fugă... Unul, cel cu valiza, a izbutit. Pe al doilea însă, cel cu sacoşa, am reuşit să-l prind şi să-l conduc în biroul impegatului.
Cpt. ION S.: Cu toţii am avut o duminică „plină". Încă în aceeaşi noapte, datorită spiritului de iniţiativă al plutonierului D. am intrat în

acţiune. Ne-am deplasat la Scoarţa. În jurul orei 12, noaptea, fraţii V. se aflau de-acum în mâinile noastre. Cel de-al treilea, Ştefan D., a fost reţinut luni, la Vulcan, cu sprijinul organelor de miliţie vecine. Nu şi-au ascuns faptele. Au mărturisit imediat totul în faţa probelor, a „depozitului" de mărfuri găsit, nici nu mai aveau cum să reacţioneze altfel... Adaug că toate impresiunile digitale ridicate de la locul spargerilor s-au constituit în probe.
Şi iată-ne ajunşi la capătul „radiografiei". Răsfoiesc iarăşi piesele dosarului. Există printre ele un amănunt care nu are nicio pondere penală. Îl semnalez: la o adunare a locuitorilor din Scoarţa, unii gospodari ridicaseră şi problema îmbunătăţirii pazei obşteşti. Cel mai vehement între aceştia fusese – imaginaţi-vă! chiar V. I. Ştia el de ce...

O DRAMĂ ŞI CAUZELE SALE – RADIOGRAFIA UNUI CAZ –

1

Drama aceasta, care a izbucnit brusc, prinzând în vârtejul său tragic şi ireversibil trei oameni – doi bărbaţi şi o femeie – aş intitula-o „kilometrul 16 – 700". Se cuvine să fie „radiografiată", să-i aflăm cauzele, să le analizăm şi, bineînţeles, să încercăm să tragem, pe cât va fi posibil, toate concluziile folositoare nouă. Căci, aşa cum se va vedea, suferinţa a trei familii ar fi fost mult atenuată dacă, în desfăşurarea dramei de la km. 16 – 700, nedorită absolut de nimeni, n-ar fi intervenit un element subiectiv care a sporit în mod surprinzător intensitatea ei.
Din capul locului, ţin să-mi avertizez cititorii că mă voi strădui să redau faptele dosarului cu toată obiectivitatea. Aşadar, ce s-a petrecut în seara zilei de 27 octombrie 1977, în jurul orei 18,25, pe drumul naţional Giurgiu-Bucureşti?
2
O zi tulburătoare de toamnă, cu soare dulce. O zi care te îmbie la drumeţie, mai cu seamă când eşti şi posesorul unui autoturism. În asemenea împrejurări, pretextele de evadare din Capitală se găsesc

mai uşor. Deci, în ziua cu pricina, nu cu mult înainte de ora 18,25, un autoturism Dacia – 1300 din Bucureşti pornea din comuna Copăceni, înapoi spre casă, cu proprietarul maşinii la volan. Împreună cu el se mai aflau alţi doi bărbaţi. Aveau toate motivele să fie binedispuşi. N-aş vrea să fiu greşit înţeles. Fusese o plimbare reconfortantă în limitele decenţei.

Puţin mai târziu, autoturismul intra în comuna 30 Decembrie, cu o viteză legală – 50 kilometri pe oră. Ar mai fi avut puţin şi localitatea ar fi rămas undeva în urmă.

Pe neaşteptate, însă, fasciculul de lumină al farului smulse întunericului silueta unei femei. Mergea pe marginea şoselei, lângă o bicicletă pe care o ducea ţinând-o de ghidon. Surprins, omul de la volan nu a mai putut să evite accidentul. În secunda următoare, impactul se produse – se auzi o bubuitură surdă, frâna, scrâşnituri pe asfalt, după care se lăsă o tăcere adâncă.

3

În acelaşi timp, un tânăr – Guşă Ion –, elev în clasa a VIII-a la şcoala generală din comună, venea din sensul opus autoturismului Dacia, pedalând agale pe bicicletă. Fără să vrea, văzu fulgerul accidentului – văzu mai întâi femeia, lipită de capota maşinii, ca apoi să zboare câţiva metri şi să cadă pe asfaltul şoselei, cu faţa în jos şi să rămână neclintită. Mai zări bicicleta acesteia descriind în aer o scurtă traiectorie.

Localnicul Martac Marin se găsea, la ceasul acela de seară, în curtea gospodăriei sale, unde, ajutat de fiica sa Mariana, îşi adăpa vaca, când, deodată, auzi o bufnitură puternică. „Accident!” exclamă el şi, în momentul următor, ieşi la şosea, însoţit de fiica sa. Primul lucru pe care-l zări fu trupul femeii căzut pe asfalt, apoi bicicleta şi maşina.

„Când am ajuns în dreptul maşinii, mi-a relatat elevul Guşă Ion, şoferul încă nu coborâse. Apoi a coborât.”

„Ce-ai făcut? i-a strigat Martac Marin şoferului, bărbatului cu ochelari. Ai omorât femeia!” Şi martorul îşi mai aminteşte: „Şoferul m-a apucat de braţ şi mi-a zis: «Nu ţipa să n-audă lumea, că mă omoară!»“

Femeia însă mai trăia. Se impunea deci transportarea urgentă la

spital. Un prieten al şoferului coborî şi el din maşină şi ajută ca victima să fie ridicată de pe asfalt şi aşezată pe bancheta din spate.
După nici cinci minute de la producerea accidentului, autoturismul Dacia – 1300 demară în viteză, continuându-şi drumul spre Bucureşti. În vâltoarea nenorocirii, victimei i se oferea şi o şansă: spitalul „Dr. Marinescu", situat chiar pe traseul urmat de autoturismul în cauză.
Încheind însă această secvenţă, se cuvine a mai arăta că unul din cei trei bărbaţi, nemaiavând loc în maşină, şi-a continuat drumul spre Bucureşti cu un alt mijloc de circulaţie.

4

Deşi normele circulaţiei rutiere sunt clare şi exacte cu privire la obligaţiile pe care le are un conducător auto care comite un accident, eu mi-am permis, totuşi, din considerente strict didactice, să mă adresez tovarăşului locotenent colonel Mihai V. şeful Serviciului de circulaţie al Miliţiei judeţului Ilfov, pe a cărui rază s-a produs accidentul, cu rugămintea de a ni le mai aminti o dată.
— Prima obligaţie, ne-a răspuns el, decurge firește din starea victimei. În cazul de faţă, starea femeii necesita transportarea urgentă la spital, în vederea unei intervenţii medicale imediate. A doua obligaţie a conducătorului auto şi a vehiculului respectiv este aceea de a se întoarce la locul accidentului, în vederea efectuării cercetărilor de rigoare, stabilite de lege.

5

Agentul de circulaţie, plutonierul major Eugen T., se afla cu maşina lui de serviciu în comuna Copăceni, când un conducător auto, ce venea dinspre Bucureşti, l-a informat că la km. 16 – 700 a avut loc un grav accident rutier. Fără a mai pierde o secundă, a pornit urgent într-acolo.
În acest răstimp, elevul Guşă Ion, care încă din anii când fusese pionier devenise prieten al agentului de circulaţie, a alergat la postul de miliţie, pentru a anunţa nenorocirea de la km. 16 – 700.
— Trecuseră circa cinci-zece minute de la accident, îmi povesteşte plutonierul-major Eugen T., când împreună cu plutonierul Ion T. am întreprins, la locul accidentului, primele investigaţii. Mai întâi, am

stabilit identitatea victimei. În privinţa aceasta n-am avut de întâmpinat prea multe greutăţi, căci femeia – Aranyasz Clara – era cunoscută de mai bine de un an, muncea la I.A.S. „30 Decembrie” şi domicilia în comună. Apoi, aşteptând ca autoturismul să revină la locul accidentului, am stat de vorbă cu martorii.

Într-o cercetare, orice amănunt, fie el cât de neînsemnat, poate, la un moment dat, să joace un rol decisiv în angrenajul mecanismului declanşat de organul de miliţie. Veţi socoti, probabil, că spun lucruri arhiştiute. N-o să vă contrazic, aşa e. Căci o fac în mod deliberat din dorinţa de a contribui la îndeplinirea unui obiectiv important. Amintim că circulaţia rutieră este în continuă creştere, de asemenea şi numărul conducătorilor auto. În consecinţă, trebuie să sporim şi formele specifice de educare, atât a şoferilor, cât şi a pietonilor.

Să revenim însă la problema unui amănunt elementar şi a ponderei sale în dinamica unei anchete.

Accidentul s-a produs pe întuneric. Trei martori au fost de faţă. Fiecare a reţinut câte ceva. Semnalmentele şoferului, îmbrăcămintea lui. Culoarea şi marca maşinii. Elementul principal care avea să joace un rol determinant – şi veţi vedea ceva mai încolo de ce – l-a furnizat elevul Guşă Ion, care a învăţat încă de mic, la şcoală, regulile şi normele de circulaţie, a ştiut, în tensiunea momentului creat, ce trebuie să întreprindă: şi-a notat imediat numărul de înmatriculare al autoturismului şi a anunţat urgent postul de miliţie.

După ce au determinat şi fixat, la lumina farurilor şi a lanternelor, elementele accidentului, cei doi reprezentanţi ai organului de miliţie au aşteptat ca autoturismul să se înapoieze la locul nenorocirii, căci numai în prezenţa conducătorului auto procesul-verbal ce urma să fie încheiat ar fi respectat litera legii. Aşteptarea aceasta însă s-a prelungit. Şi uite aşa, s-a făcut ora 19,30... apoi 20... Cei doi miliţieni nu-şi pierduseră încă speranţa că autoturismul îşi va face totuşi apariţia. Nu avea niciun motiv să nu se întoarcă. Era doar în interesul conducătorului auto. Accidentul avusese martori. De ce s-ar da la fund? Şi astfel a mai trecut un ceas de aşteptare zadarnică.

— Nu-mi închipuiam că proprietarul autoturismului o să încerce să dispară, ne povesteşte plutonierul Ion T. Ar fi fost împotriva oricărei

logici. Aveam numărul maşinii şi martori. Ne gândeam să nu fi dat cumva dintr-un accident în altul, în afara razei judeţului.
— Şi ce aţi iniţiat?
— După vreo două ceasuri, am raportat că autoturismul Dacia – 1300 nu s-a înapoiat la locul accidentului, după care s-a ordonat ca Dispeceratul judeţului, prin telefon, să ia ia rând spitalele, pentru a afla dacă se înregistrase internarea aocidentei de la km. 16 – 700.
Investigaţiile s-au desfăşurat metodic, operativ. În timp ce subofiţerii continuau să aştepte şi să supravegheze locul accidentului, în vederea păstrării tuturor urmelor şi desfăşurării ulterioare a unor cercetări legale, în prezenţa celui care a accidentat. Ofiţerul de serviciu al Dispeceratului Miliţiei judeţene, chemând spitalele la telefon, înregistra unul şi acelaşi răspuns: „Nu, la spitalul nostru n-a fost internată nicio accidentată!”. În mod firesc, lucrătorii de miliţie şi-au pus atunci întrebarea: „Unde au dispărut cei doi din maşină, dar accidentata? A cui a fost maşina şi de ce a dispărut? Nu cumva avem de-a face cu un autoturism furat?”
6
De la postul său de comandă, locotenent – colonelul Mihai V. urmărea evoluţia cazului. Din ordinul său, s-a constituit urgent o echipă operativă formată din lucrători cu îndelungată experienţă.
Un prim pas fusese făcut: pornindu-se de la numărul reţinut de elevul Guşă Ion – 1 – B – 8394 – a fost identificat proprietarul autoturismului în persoana cetăţenei T. Afendra, domiciliată în Bucureşti. În mod firesc, echipajul miliţiei a pornit într-acolo. Puţin mai târziu, se stabilea că T. A., femeie în vârstă, cedase autoturismul fiului ei, Terzian Mihai T., domiciliat pe str. Şoimuş nr. 32.
Se făcuse ora 22,30, când echipajul miliţiei a oprit în faţa locuinţei lui Terzian Mihai, o casă situată pe una din străduţele Bucureştiului de altădată, înconjurată de o curte de oameni gospodari. Aici, ofiţerii înregistraseră alte două constatări, una mai surprinzătoare decât cealaltă:
1) Autoturismul nr. 1 – B – 8394 era parcat în curte, când, de fapt, s-ar fi cuvenit să se afle la locul accidentului. Totodată, prezenţa autoturismului putea duce la concluzia liniştitoare că accidentata

fusese internată. Unde? Atunci de ce, la întrebarea dispeceratului, spitalele au dat unul şi acelaşi răspuns negativ?
2) Trecând pragul locuinţei, Terzian Mihai, un bărbat subţirel, brunet, în vârstă de 38 de ani, purtând pe nas o pereche de ochelari care-i confereau un aer de învăţător sârguincios şi serios, aştepta pregătit să-i urmeze pe reprezentanţii legii. Îi telefonase mama sa şi-l întrebase: „De ce te caută miliţia?”. El însă îi ascunsese adevărul... groaznicul adevăr şi, împovărat de propria sa faptă, începuse să se pregătească pentru tot ce avea să urmeze.
— Unde ai dus victima? La ce spital ai internat-o?
Terzian Mihai, căsătorit, tată a doi copii, a lăsat capul în piept şi, frângându-şi nervos mâinile, a răspuns cu o voce tremurată:
— N-am mai internat-o... Am...

7

Extrag următoarele din prima declaraţie a lui Terzian Mihai, semnată în zorii zilei de 28 octombrie, la ora 2,45, imediat după încheierea cercetării la locul accidentului:
„După ce am lovit femeia, am oprit maşina şi, fiind ajutat de câţiva cetăţeni care se aflau în jurul accidentului, am aşezat femeia în maşină şi împreună cu colegul meu de serviciu H. Nicolae, am plecat cu femeia s-o duc la Spitalul nr. 9. Colegul meu H.N. a coborât din maşină, la capătul tramvaiului 12 din Progresul, pentru a se duce acasă, iar eu i-am spus că mă duc singur cu femeia la Spitalul nr. 9. Pe str. Luică am oprit maşina şi văzând că nu-i mai bate inima (femeii – H.Z.) m-am hotărât să mă duc cu ea şi s-o las într-o pădure... (...) Ajungând în dreptul pădurii ce se afla pe partea dreaptă, cam la 2 km de şoseaua Bucureşti – Berceni, am oprit maşina şi, fiind întuneric, m-am dat jos, am luat femeia în braţe de pe canapeaua din spate şi am intrat cu ea în pădure, la circa 5–6 m de şosea şi am lăsat-o într-o groapă. După aceea, am urcat la volan şi nu m-am întors la locul accidentului şi, de teamă, m-am hotărât...”
Se înţelege, stimaţi cititori, că echipajul miliţiei, însoţit de astă dată de Terzian Mihai şi de autoturismul în cauză, s-a deplasat urgent la locul unde victima fusese abandonată. După îndelungi căutări ce s-au efectuat la lumina farurilor şi a lanternelor, Aranyasz Clara a fost

găsită.
Relatează locotenent-colonelul Alois G.:
— Femeia mai trăia încă. Horcăia, intrase în comă... Am transportat-o urgent la Spitalul nr. 9. N-a mai putut fi salvată, a decedat...
Aranyasz Clara, muncitoare la I.A.S. 30 Decembrie, a fost o femeie voinică... Judecând după greutatea aproximativă a corpului ei, anchetatorii au ajuns la concluzia că lui Terzian Mihai, bărbat scund şi subţirel, i-ar fi fost imposibil să-şi care singur victima în pădure. De aceea, i s-a cerut învinuitului o nouă declaraţie. Ea a fost dată tot în ziua de 28. X, dar la ora 11,45.
„Când am ajuns (...) la capătul liniei 12, am vrut să opresc, dar mi-am continuat drumul şi am intrat pe strada Luică (...) Pe drum, n-am mai auzit femeia gemând şi am oprit, am pus mâna pe ea şi nu am simţit bătăile inimii şi m-am exprimat către colegul meu că a murit. El a spus totuşi să mergem la spital. Am pornit din nou maşina şi, în loc să merg la spital, am ieşit în şoseaua Bucureşti-Berceni. Atunci H.N. a strigat la mine ce fac? Unde mergem? Iar eu i-am spus că o duc în pădurea Berceni, că mi-e frică să nu păţesc ceva. El a ripostat destul de vehement, dar eu nu l-am luat în seamă, fiind în starea aceea de teamă, şi ne-am oprit pe linia de centură, la marginea pădurii Berceni, Acolo, l-am rugat pe prietenul meu, foarte mult, că dacă nu vrea să mă nenorocesc, să mă ajute şi s-o duc în pădure. Deşi foarte supărat, în cele din urmă m-a ajutat şi împreună am luat femeia şi am dus-o (...) După aceea, am urcat amândoi în maşină (...) şi ne-am întors în Bucureşti.”
Întâmplarea pare de domeniul absurdului, cu atât mai mult cu cât cei doi protagonişti sunt bărbaţi în toată firea, capi de familie, şi, aşa cum se va vedea, şi bine apreciaţi la locul de muncă. La rândul său. H. N. declară în scris:
„Pe şoseaua Giurgiului, în apropiere de str. Luică, am auzit că femeia de pe banchetă (...) începuse să geamă mai tare şi să spună încet s-o ducem acasă (...). La un moment dat, Terzian Minai o ia la dreapta şi l-am întrebat atunci, păi nu mergem la spital? (...) După circa 8–10 minute, T.M. a oprit maşina (...) fiind întuneric nu mi-am dat seama unde sunt. De aceea, l-am întrebat (...) aici e spitalul (...) T.M. a tras o

înjurătură (...) El mi-a răspuns că el răspunde de ceea ce face (...) că el a condus maşina (...) T.M. a coborât de la volan, a deschis uşa din partea dreaptă-spate, a luat femeia de picioare până când aceasta a ajuns cu capul jos, după care T.M. a luat-o de sub braţe şi a târât-o în întuneric lângă pădure."

Aşadar, o inadvertenţă, şi încă una destul de gravă. Ca s-o clarific, am stat de vorbă cu Terzian Minai (reţinut de către autorităţi încă din noaptea de 27. X.). L-am întrebat:

— Ai auzit gemetele femeii şi cuvintele ei „duceţi-mă acasă"?!

— Nu! N-am auzit nimic... Am fost convins că a murit şi mi s-a făcut şi mai tare frică.

— H. N. te-a ajutat?

— Da!

— Cum?

— De fapt, el n-a vrut să mă ajute... Dar eu am izbucnit în plâns, l-am rugat, l-am implorat. În cele din urmă, m-a ajutat şi am dus-o împreună în pădure.

— De ce în prima declaraţie n-ai spus adevărul până la capăt?

— Nicolae a cedat rugăminţilor mele. Eu port întreaga răspundere. El e tatăl a patru copii... am crezut că în felul ăsta îl apăr...

Până la data şi ora fatală a accidentului, T.M. a fost aşa cum l-a caracterizat şi adunarea oamenilor muncii de la Fabrica de chibrituri, un om cu o condiţie civică şi profesională bună. Cu atât mai mult, fapta sa, precum şi atitudinea celuilalt coleg, care l-ar fi putut opri de la săvârşirea acestei fapte odioase, au stupefiat, au stârnit indignarea.

Se pune întrebarea: de ce T.M. nu s-a situat din capul locului de partea legii? Ce motive ar fi avut? Doar nu s-a premeditat accidentul! Putea să fie din vina lui, dar şi din vina victimei. Fugind însă şi călcând astfel flagrant legea, a dat dintr-un acident în altul, amplificând nu numai drama sa, ci şi a altora. Victima, deşi rănită grav, poate mai avea o şansă dacă ar fi ajuns imediat la spital. Iată deci o primă circumstanţă atenuantă care s-ar fi înscris în favoarea lui T.M. Dacă s-ar fi înapoiat la km 16 – 700 şi ar fi luat parte, alături de reprezentanţii miliţiei, la cercetările de rigoare, ar fi constatat şi el că victima, în momentul accidentului, se abătuse de la regulile

circulaţiei rutiere. Comuna 30 Decembrie are trotuare pe ambele părţi ale şoselei naţionale. A.C. nu pedala, ci mergea pe marginea şoselei, pe lângă bicicletă, or ea trebuia să meargă pe trotuar. Deci încă o circumstanţă atenuantă pierdută de T.M. Eventual, anchetatorii ar mai fi putut lua în consideraţie şi o condiţie obiectivă, care favorizase accidentul şi menţionată de T.M. în declaraţiile sale. „La un moment dat, scria el, circulau mai multe vehicule cu lumini puternice, din sens invers, am făcut schimb de lumini şi am trecut pe faza scurtă. Cei de pe sens invers n-au trecut pe fază scurtă, iar când am aprins iar luminile, am văzut în faţa mea femeia...” Iată cum T.M., a ratat, prin fuga sa de răspundere, un şir de circumstanţe atenuante.

L-am întrebat pe T.M.:

— Cum de ai fugit de lege? Nu o cunoşteai, nu erai la curent cu propaganda intensă ce se desfăşoară în presă, la T.V., în legătură cu respectarea regulilor de circulaţie rutieră?

— Eram la curent...

— Atunci de ce ai fugit?

— M-a cuprins frica... am intrat în panică... Nu mai eram eu... Frica îmi luase minţile. Acum sunt îngrozit de mine însumi... Nu pot să înţeleg cum am săvârşit o asemenea faptă.

Frica! Panica! E ceva adevărat în explicaţia lui T.M.: căci dacă judecata sa, în clipele acelea, ar fi fost limpede, ar fi înţeles cât de precară îi era logica. Accidentul s-a produs în prezenţa a trei martori din comună şi a altora doi aflaţi chiar în maşină. Dacă ar fi gândit puţin, ar fi ajuns repede la concluzia că n-ar fi exclus ca unul dintre martori să fi luat numărul maşinii (ceea ce de altfel s-a şi întâmplat). Ar mai fi înţeles că, odată dispărut de la locul accidentului, miliţia se va interesa de soarta victimei şi dacă a fost internată la vreun spital... Mai exista apoi autoturismul lovit... Într-un cuvânt, reconstituind purtarea lui T.M. după provocarea accidentului, am ajuns la concluzia că a acţionat împotriva oricărei logici elementare, sub imperiul unei panici nejustificate. În cazul său, numai legea îl mai putea ajuta cu ceva şi tocmai de lege a fugit, sporind astfel consecinţele dramei.

Situaţia colegului său H.N. este alta... În momentul accidentului, se

afla pe bancheta din spate. N-a văzut cu exactitate ce s-a întâmplat, a simţit doar duritatea frânei, într-un cuvânt, nu a suferit şocul omului de la volan, deci, în situaţia ce s-a creat în drum spre spital, judecata lui H. s-ar fi cuvenit să fie ceva mai lucidă, mai hotărâtă, să încerce să împiedice cu orice preţ prăbuşirea morală a colegului său. El însă, în ciuda împotrivirilor sale fără vlagă, a cedat. Nu numai că nu l-a oprit pe T.M., dar l-a şi ajutat. Au dus sau nu împreună victima în pădure, faptul ca atare tot grav şi condamnabil rămâne. Cum îşi explică H.N. purtarea sa ieşită din comun? În declaraţia pe care a dat-o, el arată că, înainte de a porni spre Bucureşti, s-au oprit în comuna Copăceni, la sora celui de-al treilea coleg din maşină – N.Gh.: „... stăpâna casei ne-a pregătit câte o friptură, servindu-ne apoi cu nişte vin. Eu şi N. Gh. am servit în jur de un litru vin fiecare. Ţin să arăt că T.M. avea un pahar mai mic din care a băut şi dânsul 2,3...” (În schimb, N. Gh. susţine în scris că sora lui a pus pe masă cam un litru de vin. Iar Terzian Mihai declară că n-a gustat din vin decât simbolic, fapt confirmat, de altfel, şi de rezultatul analizei.)

„Întrucât eu eram băut bine, explică H.N. în finalul declaraţiei, adică după abandonarea victimei, am adormit imediat (în maşină, lângă T.M., în drum spre casă – H.Z.) şi m-am trezit în apropierea cimitirului Belu, după care am coborât din maşină (...) Eu (...) m-am dus acasă, iar azi de dimineaţă am plecat la serviciu.”

Terzian Mihai s-a întors acasă în sânul familiei... H.N. s-a întors şi el la ai lui. În schimb, acolo, în groapa aceea ascunsă de pădure şi de întunericul nopţii, a rămas abandonată o femeie grav rănită, care şi ea, în momentul accidentului, se întorcea la casa ei... Aranyasz Clara împlinise abia 40 de ani. Un destin nefericit o purtase către această comună. Avusese un cămin, pierduse doi copii, se dezrădăcinase din localitatea unde trăise. Îşi găsise la I.A.S. „30 Decembrie” un loc de muncă. Lucra la sere, era harnică, câştiga bine. În căutarea căldurii unui cămin, a ajuns, în cele din urmă, sub acelaşi acoperiş cu un bărbat care îşi creştea singur cei trei copii. De aproape opt luni redobândise o nouă familie ce urma a fi oficializată. Îi îngrijea pe cei trei copii ai lui U.G. ca pe propriii ei copii. În seara accidentului, primindu-şi avansul, s-a întâlnit cu U.G. şi împreună au mers la

magazinul din comună să cumpere o canapea. „N-am cumpărat recamierul, îmi povestea U.G., pentru că nevesti-mii nu-i plăcuse culoarea postavului.”
Da, Aranyasz Clara se întorcea şi ea spre casă, ducând bicicleta bărbatului şi probabil gândurile îi erau la canapeaua pe care şi-o dorea pentru casa ei.
8
Îmi inchei aici „radiografia” accidentului de la km 16 – 700 şi a dramei declanşate. O dramă nedorită de nimeni, dar care, din nefericire, a fost amplificată în dramatismul ei tocmai de faptul că atât protagonistul principal, Terzian Mihai, cât şi cel secund, H. N., au dat dovadă de o condamnabilă laşitate, de nesocotirea legilor ţării, încercând să fugă, totodată, şi de îndeplinirea unor elementare obligaţii civice şi umane.
CRIMA DE PE STRADA VERII – RADIOGRAFIA UNUI CAZ —
Un amurg rece, duşmănos parcă, pogoară dintr-un cer negru, apăsător. Maşina înaintează încet, pe un drumeag de ţară numit strada Verii. Mă interesează o casă – cea de la nr. 260 – e chiar la marginea Topliţei, de acolo de unde păşunile, ca un nesfârşit covor verde, urcă spre pădurile munţilor. Oprim. Coborâm. Casele, curţile îmi par pustii. Mi se face frig. Miroase a toamnă pe strada Verii.
— În casa aceea s-a săvârşit omorul, mă informează maiorul Gheorghe Gambra, şeful Miliţiei judeţului Harghita.
Privesc într-acolo. O casă ţărănească, din bârne înnegrite de vreme, cu ferestre întunecate. Intrăm într-o curte pustie. Deodată, dintr-un coteţ, iese un căţelandru. Nu ne latră, se mulţumeşte doar să ne adulmece cu o tristeţe evidentă, trăgându-şi coada între picioare.
— O să se prăpădească şi el, e de părere maiorul. În ziua aceea, schelălăia de ţi se rupea inima. Îşi plângea stăpâna.
Câteva trepte duc către tindă. Le urc. Uşile casei, două la număr, sunt bătute în scânduri, sigilate. Mă apropii de una dintre ferestre.
— Totul a rămas pe loc, neatins, ca în noaptea crimei, aud în urma mea glasul maiorului.
Încerc să pătrund cu privirea în apa neagră a încăperii de dincolo de geam. Desluşesc dezordinea. Mă copleşeşte un val de tristeţe. De ce?

De ce am vrut să văd neapărat casa de pe strada Verii? De ce, în general, m-am oprit asupra acestui caz?
Până nu demult, dincolo, la ceasul înserării, puteai urmări o femeie, încă viguroasă la cei 59 de ani ai ei, umblând prin încăperi. Da, pe această stradă a Verii, o văduvă, cunoscută ca o bună gospodină, îşi trăia în felul ei singurătatea, cu hărnicie, dar şi cu avariţie... Într-o noapte însă...
Simt urcând pe şira spinării fiori de gheaţă. Mă desprind de fereastră, cercetez curtea pe cale de a se topi în întunericul înserării.
— Creştea vaci... câţiva porci... Ţinea în grajd şi o pereche de cai...
Îmi imaginez – era o curte ţărănească vie mirosind a lapte şi a bălegar... şi unde, la orice oră de zi sau de noapte, un căţelandru se zbenguia în jurul stăpânei.
Ies din curte înfrigurat şi, reluându-mi locul în maşină, îmi zic îmbărbătându-mă: „Trebuie... chiar dacă nu-ţi plac cazurile de omucidere, trebuie să le povesteşti oamenilor întâmplarea, dar, mai ales, truda plină de abnegaţie a celor care au pornit în căutarea răufăcătorului.”

2

13 august. Duminică. Ziua se anunţa frumoasă, chiar toridă. Bună oricum de odihnă, la umbră sau la soare. La Miercurea-Ciuc, maiorul Gheorghe Gambra se pregătea să iasă cu familia la plajă... Era convins că niciun eveniment nu-i va tulbura pacea duminicală – prea era senin cerul.
La Topliţa, atât primarul oraşului, tovarăşul Teodor Bendriş, cât şi căpitanul de miliţie Emilian Lupşa, se pregăteau de un drum lung: îi aştepta pe amândoi un binemeritat concediu pe litoral, eu familiile. Totul fusese pregătit din vreme. Trebuia doar apăsat pe acceleratorul autoturismului.
Pe strada Verii însă se petrecuse un fapt grav, ieşit din comun, care nu putea să nu tulbure sufletele topliţenilor. O femeie se alarmase că Sofia Braic, vecina sa, nu dăduse, de dimineaţă, vitele la ciurdă, iar dinspre staul şi grajd se auzeau mugetul neobişnuit al vitelor, nechezatul cailor. Mai chelălăia, în curte, fără contenire, şi dinele. S-a dus să vadă care-i baiul: a intrat în curte, şi-a strigat vecina şi,

neprimind niciun răspuns, a urcat în tindă: acolo a zărit întredeschisă uşa bucătăriei, a împins-o, ca în clipa următoare, să scoată un ţipăt de spaimă.
„N-am mai plecat la drum, îmi povesteşte tovarăşul Teodor Bendriş, primarul oraşului Topliţa. O crimă în viaţa unui orăşel ca al nostru, cu 14.000 de suflete, oameni liniştiţi şi harnici, tulburã... Am decis să rămân locului, să urmăresc cercetările, să ajut cât va fi nevoie."
„Sunt de doi ani şeful miliţiei din Topliţa, îmi mărturiseşte căpitanul Emilian Lupşa. N-am avut, până la 13 august, vreun caz de omucidere. Chiar dacă aş fi plecat, iar ştirea evenimentului m-ar fi prins de-acum pe litoral, în plin concediu, n-aş fi aşteptat să fiu chemat..."
„Fireşte, orice eveniment mi se raportează imediat, oriunde m-aş găsi, acasă, la masă, pe plajă sau la vreun spectacol, îmi precizează şi tovarăşul maior Gheorghe Gambra. În duminica aceea, nu apucasem să ies la plajă, cu familia. Omuciderea reprezintă un eveniment grav, în societatea noastră. Iar când ţi se mai raportează că autorul crimei e necunoscut, abia ţi se cere să acţionezi mai operativ. Am alcătuit imediat o echipă din criminalişti experimentaţi, pe unul dintre ei l-am convocat la inspectorat, întrerupându-i chiar concediul şi, cu două maşini, am plecat în viteză la Topliţa."
3
În conformitate cu prevederile legii, primul om care a trecut pragul casei a fost procurorul Iosif Darvaş. A revenit însă îndată, impresionat de tabloul care i se înfăţişase. Stăpâna casei, Sofia Braic, zăcea literalmente într-o baltă de sânge. (Ceva mai târziu, medicul legist, dr. Ludovic Kelemen, se pronunţa: „A fost lovită cu cuţitul în arterele de la gât.")
Au intervenit, apoi, în aşa-numitul „câmp infracţional", ofiţeri de miliţie specializaţi în cercetarea locului faptei, adică criminaliştii, cei care caută urme, le ridică, le interpretează, oferind direcţii şi teme de meditaţie colegilor lor împuterniciţi cu investigaţiile.
Ar trebui însă să arăt că, paralel cu cercetarea locului faptei, s-au mai iniţiat şi alte măsuri deosebit de importante, în vederea enunţării unor ipoteze:

– investigarea celor care au cunoscut-o pe victimă;
– introducerea în operaţie a celui mai bun câine de urmărire – Gitan;
– investigarea gării Topliţa.
S-au descoperit şi ridicat din „câmpul infracţional" următoarele:
– Un briceag cu lamă scoasă, având plasele metalice în formă de peşte. Urmele de sânge de pe lamă indicau că briceagul ar fi arma cu care s-a săvârşit actul de violenţă. Dar, de fapt, cui i-a aparţinut briceagul? Victimei? Răufăcătorului?
– De pe corpul victimei s-a ridicat un muc de ţigară „Mărăşeşti". Alte câteva mucuri au fost găsite pe duşumelele camerelor răvăşite. Studierea lor, atentă, pe loc, a oferit ofiţerilor de miliţie o primă concluzie: fumătorul, adică prezumtivul infractor, este un ins nervos, căci obişnuieşte să-şi ţină ţigara între dinţi şi nu între buze.
– O lanternă nouă, tip vânătoresc, din plastic galben şi desfăcută, prin lovire, în câteva bucăţi... A aparţinut lanterna victimei sau infractorului? Răspunsul nu era deloc neglijabil. „Am văzut-o pe mătuşa mea vineri (în ajunul nenorocirii – H.Z.). Ştiu că nu avea nicio lanternă în casă", declară un nepot al victimei. Deci, lanterna aparţinea infractorului şi a uitat-o la locul faptei.
— O chitanţă din care rezultă că victima ar fi vândut unei familii de ţigani un porc şi cumpărătorii au rămas datori cu o sumă de bani. Au oare datornicii vreun amestec în săvârşirea infracţiunii?
S-au mai ridicat urme de sânge care, la analizele de laborator, au dat trei grupe sanguine: O (al victimei), A-III şi B-II. Determinarea a încă două grupe de sânge a avut darul nefericit de a crea o oarecare derută. A fost oare Sofia Braic atacată de doi infractori, să fi incercat să se apere şi să-i fi rănit pe amândoi? Detaliile de la locul faptei infirmau însă prezenţa a doi agresori.
Să vedem acum ce date au cules din teren ofiţerii împuterniciţi cu investigarea vecinilor şi a altor persoane din preajma victimei.
a) Între victimă şi neamurile sale ce locuiau chiar în vecinătate dăinuiau relaţii de duşmănie. Cu zece zile în urmă, un conflict cu o soră a sa s-a încheiat grav pentru S.B.: a fost lovită cu o sapă. Un proces de moştenire, în curs de desfăşurare, întreţinea în familie o atmosferă de tensiune. Trebuie oare căutat făptaşul printre membrii

familiei victimei?
b) Victima vindea, uneori, porci unor ţigani. „Am văzut-o pe victimă, zilele trecute, stând de vorbă cu nişte ţigani şi am auzit-o spunând: «Când îmi dai banii pentru porci?»“, se spune în declaraţia unei femei.
Trebuie, oare, căutat infractorul şi printre aceşti datornici?
c) În urmă cu vreo zece zile, victima a angajat pe un anume Ion din Bistriţa să-i cosească fânul. Cine era cosaşul şi unde se găsea în noaptea crimei?
În primele 24 de ore de la săvârşirea omuciderii, echipa de ofiţeri de miliţie a acţionat în cele trei direcţii pentru ca, în cele din urmă, să se oprească numai asupra uneia dintre ele.
Câinelui poliţist „Gitan” i s-a dat urma, a adulmecat-o, după care a pornit-o în căutarea infractorului. A ajuns, după un timp, la şoseaua principală, unde s-a oprit. Semn că infractorul a luat, pentru ca să dispară în noapte, fie o maşină, fie o căruţă. Însă încotro a luat-o? Spre oraş sau în afara Topliţei?
La gară, investigaţiile căpitanului Victor Sabău au stabilit că în noaptea de 12 spre 13 august au fost vândute călătorilor peste 130 de bilete în direcţii diferite. S-a notat cu migală tot ce putea interesa. Orice amănunt, poate să fie, la un moment dat, de folos.
4
Primarul oraşului, .aflat în „concediu”, a rămas lângă echipa operativă a miliţiei. A înţeles că oamenii aceştia trebuie ajutaţi. Cunoscându-i pe locuitori, a început şi el să se intereseze de atmosfera din jurul victimei. Printre altele, un tânăr, Mircea Moldovan, i-a povestit câte ceva despre acel Ion – cosaşul din Bistriţa. Datele nu erau lipsite de interes şi tânărul a fost sfătuit să le relateze şi miliţiei. A ieşit, astfel, la iveală nu numai memoria bună a lui M.M., ci şi capacitatea sa de a reţine amănunte...
„Ion a cosit şi la noi, declara M.M. A mai lucrat şi la cutare, şi la cutare. Într-o seară, când lucra la noi şi i s-a servit cina, am văzut în mâna lui Ion un briceag vechi, cu prăsele în formă de peşte.”
Tot M.M. a reţinut semnalmentele cosaşului: circa 1,68 m înălţime, puţin îndesat. Frunte înaltă. Păr şaten, cu tendinţa de încărunţire.

Îmbrăcat într-o salopetă veche, de un albastru-închis. Pe sub salopetă, un pulovăr portocaliu, cu dungi lungi subţiri... Pe cap purta o pălărie de paie din Ţara Oaşului, cu ciucuri la panglică. În picioare, cizme de gumă, cu carâmbii tăiaţi.
„Fuma ţigări «Mărăşeşti», preciza M.M. şi tot zicea că a lucrat şi în Deltă, la stuf."
— După 24 de ore de investigaţii intense, bănuielile noastre s-au îndreptat asupra acestui cosaş, îmi povesteşte maiorul Gheorghe Gambra. Mai ales că, în coliba de pe parcela cu fân, unde dormise cât a cosit fânul victimei, am găsit mucuri de ţigări „Mărăşeşti" cu aceleaşi caracteristici. Mai târziu laboratorul de la Târgu-Mureş ne-a confirmat că saliva fumătorului făcea parte din grupa de sânge B-III. Se părea deci că treaba e ca şi terminată, că prinderea infractorului era o chestiune de ore sau, hai, de o zi... Nu trebuia decât să aflăm identitatea completă a cosaşului.
Iluzii,... iluzii deşarte. Şi iată de ce!
Nu, nu stimaţi cititori, n-a fost deloc o operaţie uşoară. Ea ar fi putut să fie, dacă... Eh, acest DACĂ! Vedeţi dumneavoastră, acest ins, aşa cum ulterior au dovedit cercetările, a lucrat mai bine de o lună pe la diverşi gospodari din Topliţa. Nici unul dintre ei nu s-a gândit să-i ceară cosaşului identitatea completă. Cu atât mai mult cu cât Ion din Bistriţa li se lăuda că-i abia ieşit din închisoare, că ispăşise o pedeapsă, că în urmă cu doi ani, într-un ajun de Crăciun, luându-se la ceartă, la Năsăud, cu un individ, l-a omorât cu lovituri de briceag...
— Ei, ne-am zis noi atunci, continuă maiorul, dacă Ion are asemenea antecedente penale, îl vom identifica rapid. Am trimis urgent la Bistriţa-Năsăud doi lucrători, fiind convins că de-acolo se vor întoarce cu Ion. Iarăşi iluzii deşarte! Infracţiunea descrisă de Ion cu atâtea amănunte avusese într-adevăr loc, numai că nu o săvârşise el, ci altcineva, cu care s-a stat de vorbă. Deci, cosaşului îi plăcea să trăiască pe antecedentele penale ale altcuiva... Acum misiunea noastră era ca, într-o ţară plină de Ioni, să căutăm un anume Ion...
Căutările acestea migăloase, răbdătoare, au ţinut exact o lună de zile, în care vreme cei care aşteptau cu sufletul la gură prinderea infractorului erau chiar topliţenii, dar, mai ales, gospodarii care-l

tocmiseră pe bizarul necunoscut la treabă. Volumul mare de muncă efectuat de lucrătorii miliţiei din Harghita s-ar fi redus la minimum dacă măcar unul dintre aceştia ar fi insistat să afle identitatea „oaspetelui” de o noapte sau chiar de mai multe.
Aşadar, ce ştia despre Ion-cosaşul grupul de ofiţeri de miliţie, însărcinat cu rezolvarea cazului, la 48 de ore de la săvârşirea crimei?
Semnalmentele... Îmbrăcămintea... Că ar fi originar din comunele Rebrişoara, Parva, Rebra, Feldru, Romulii... Că ar purta pe cap Când o pălărie din Oaş, când una kaki, de pădurar. Mai fusese văzut şi cu o pălărie de paie ţuguiată, specifică zonelor de şes ale Transilvaniei. Degetele de la mâna dreaptă erau îndoite ca şi cum ar fi vrut să apuce mereu ceva. Pe braţul stâng sau drept avea un tatuaj înfăţişând fie o inimă, fie o sirenă. Fuma „Mărăşeşti”. Păşea uşor aplecat înainte. Se mai ştia că vineri, 11 august, în ajunul dramei de pe strada Verii, mai era angajatul cetăţeanului S.D., căruia tocmai îi spusese că va lipsi de la coasă trei zile, căci avea în familie un botez, şi că se va înapoia marţi 15 august. Însă sâmbătă, la prânz, fusese văzut în parc stând de vorbă cu Sofia Braic. Deci nu plecase, sau îşi amânase plecarea din motive rămase încă necunoscute. Oricum, marţi urma să revină la cosit. Iată încă o speranţă! Câţiva lucrători de miliţie îl aşteptau. Dar cosaşul uitase să se mai întoarcă, vrând parcă să confirme că el şi nu altul săvârşise omuciderea. Dar el era oare asasinul?
5
Deodată, o altă rază de speranţă. Cetăţeanul D.S. îşi aminteşte că, laolaltă cu Ion, mai cosise fânul un ins pe nume Mihăilă. Cei doi munciseră câteva zile împreună. De asemenea, mâncaseră şi dormiseră împreună. Era deci important să se stea de vorbă cu acest Mihăilă. Dar ia-l de unde nu-i. Nimeni nu-i ştia nici identitatea completă, nici domiciliul. Mihăilă-pocăitu. Cinci ofiţeri au pornit în căutarea necunoscutului Mihăilă căruia i se mai spunea şi „pocăitul”, o căutare deloc simplă. În cele din urmă, efortul a fost încununat de succes, „pocăitul” a fost identificat în persoana lui B. Mihăilă din comuna Şăulia, judeţul Mureş. Alţi doi ofiţeri, locotenent-colonelul Vasile Nistor şi căpitanul Emil Vieru, s-au deplasat urgent la domiciliul lui.

Da, îl cunoştea pe Ion. Ştia şi cum îl cheamă şi unde locuia: Ion Martin, comuna Feldra, Bistriţa.
Da, a dormit cu el într-o colibă după un cosit de zi-lumină. Şi ce poate el să spună: că Ion Martin cosea după obiceiul celor din Valea Bârgăului, de jos în sus şi de sus în jos şi că bătea coasa tot după obiceiul ălora, stând în fund şi nu în picioare, cu coasa sprijinită pe braţul drept. Iar noaptea, în somn, scrâşnea din dinţi, a mânie rea.
Vă imaginaţi, stimaţi cititori, satisfacţia ofiţerilor de miliţie. Verificarea lui Ion Martin şi eventual reţinerea sa nu mai era acum decât o chestiune de rutină. Un echipaj compus din ofiţerii Vasile Nistor şi Emil Vieru a plecat, fulger, în judeţul vecin, în comuna Feldra. Acolo însă stupoare. Nu exista niciun locuitor Ion Martin, încă o speranţă neîmplinită.

6

— De câteva ori, în decurs de două săptămâni, ne-am pomenit pornind de la zero, pentru a relua cercetările, îmi spune tânărul căpitan Emilian Lupşa.
N-a mai avut de rezolvat cazuri de omucideri şi ştia că topliţenii, de la mic la mare, erau cu ochii pe el, pe instituţia pe care o reprezenta.
— Veniseră zilele de sărbătoare, 23 – 24 August, continuă căpitanul să-mi povestească. Nu-mi găseam locul. Mi-am propus să folosesc timpul liber vizitându-i acasă pe cei care avuseseră de-a face, cât de ecât, cu Ion-cosaşul. Urmăream nu numai aflarea unor elemente noi, ci şi delimitarea, cu aproximaţie, a apariţiei cosaşului în Topliţa. Şi bine am făcut că mi-am petrecut astfel timpul...
Iată ce s-a mai aflat cu acest prilej:
a) Ion a apărut la Topliţa la începutul lunii iulie, cu un grup de cosaşi (cinci bărbaţi şi o femeie), au lucrat o zi sau două laolaltă. Femeia din grup a mărturisit unui gospodar că au poposit acolo din Şieul Mare, din Bistriţa. Nefiind angajaţi la C.A.P., cei şase s-au întors la casele lor. Ion însă a rămas în localitate.
b) Încă o familie a mai confirmat că Ion a lucrat laolaltă cu cei şase din Şieul Mare.
c) Lucrând la familia R., Ion, la cină, ar fi povestit că prin părţile de unde venea el s-ar fi produs, în munţi, la un releu, un accident mortal

şi că un frate de-al său s-a angajat în locul accidentatului. La o altă cină, Ion ar mai fi povestit: „Prin părţile mele, un pădurar s-a însurat cu o fată care nu-l voia. Şi n-au făcut casă bună. Într-o zi, pădurarul a împuşcat-o şi pe urmă a încercat să se sinucidă."
d) Unui tânăr, Ion i-ar fi mărturisit că ar fi originar din Romulii.
— După acest complex proces de reinvestigare – au fost reinvestigaţi cei peste 300 de cosaşi ai C.A.P.-ului, îmi povesteşte şeful miliţiei din Topliţa, am cerut să mi se aprobe să plec pe Valea Someşului şi a Bârgăului şi să cercetez toate aşezările legate într-un fel sau altul de necunoscutul Ion. Planul a fost aprobat, aşa că duminică 26 august, în zorii zilei, împreună cu căpitanul Vieru şi plutonierul Andrei Deneş am plecat la drum. Deşi se părea că am pornit să căutăm un ac într-un car cu fân... cosit de Ion. Totuşi...
Drumul n-a fost uşor. Investigaţiile, de asemenea. Ele singure ar merita să devină subiectul unei cărţi. Deocamdată, însă, mă voi mulţumi să rezum odiseea echipajului condus de căpitanul Emilian Lupşa.
Primul popas: Şieul Mic... În căutarea celor cinci cosaşi şi a femeii, cu ajutorul şefului de post din comună, sunt identificaţi 37 de cosaşi. Se stă de vorbă cu ei. Ofiţerii de miliţie le povestesc pe îndelete tot ce ştiu despre Ion. Deodată, unul îşi aminteşte de el: „Zicea că-i defel din Feldra". Tot aici se confirmă întru totul că bătutul coasei şezând se obişnuieşte numai prin Bârgău...
Al doilea popas: comuna Romulii. Niciun rezultat.
Al treilea popas: comunele Rebrişoara şi Rebra. Niciun rezultat.
Al patrulea popas: Comuna Feldra. Niciun rezultat concret. În schimb, ajutorul şefului de post, plutonierul-major Ion Reluca îşi aminteşte că în anul 1972 a avut loc, la un releu TV, din zona Ilvei, un accident mortal. Nici povestea cu pădurarul şi a sa nevastă nu-i era străină. Pădurarul, susţine şeful de post, e din Ilva Mică.
— Precum vedeţi, ne apropiem de Ilva Mică, îmi povesteşte căpitanul L.E. De Ilva ne lega acum modul cum dădea Ion la coasă, accidentul de la releu şi apoi istoria cu pădurarul... Din nou mijea o rază de speranţă. Să nu uităţm că Ion povestise că la releu, în locul accidentatului, lucra acum un frate al său. Dacă ajungeam la acesta,

Ion era al nostru.
Al cincilea popas: Comuna Ilva Mică. Întrebat dacă ştie de accidentul de la releu, şeful de post confirmă că, într-adevăr, accidentatul era din Ilva şi că, după câte ţine minte, în locul său s-ar fi angajat un oarecare Ion Cioancă, din satul Josenii Bârgăului.
Al şaselea popas: Josenii Bârgăului, unde Ion Cioancă declară că a lucrat la releu înainte de accident şi că nu are niciun frate cosaş. Dar, zice nevasta celui investigat, mai există un Ion Cioancă în satul Strâmba.
— Teribilă coincidenţă! Începe femeia să mi-l descrie pe cel din Strâmba. Imaginaţi-vă! Îmi făcuse portretul lui Ion cel căutat. Până şi pălărie din Oaş purta cel din Strâmba. Ne-am bucurat. Şi din nou prea devreme, căci Ion Cioancă, cosaş şi el, se deosebea de celălalt doar printr-un singur amănunt: la mâna dreaptă avea trei degete retezate...
Se făcuse noapte, aşa că ne-am înapoiat la Năsăud, hotărâţi
ca a doua zi să reluăm cercetările. Dar pe culoarele miliţiei de la judeţ l-am întâlnit, întâmplător, pe ajutorul şefului de post din Ilva Mică, un poliţist înnăscut – se afla de câteva zile chemat la Inspectorat – şi i-am povestit şi lui tot ce ştiam despre necunoscutul cosaş din Bistriţa. „Păi, ăsta-i chiar că-i Ion Moraru din Ilva, a exclamat plutonierul, are şi un frate la releu”. Ne-am repezit ca nişte apucaţi la Evidenţa populaţiei: în sfârşit, identificarea se produsese.
A doua zi, Ion Moraru urma să fie reţinut, se ştia că era acasă. Dar echipa de ofiţeri de miliţie însoţită, de astă dată, şi de maiorul Alexandru Drămuş, de la I.J.M.I. Bistriţa-Năsăud, care venise să-l investigheze, nu l-a găsit. „Păi a plecat la unchiu-său, care-i cioban la stâna din Dorolea. L-a chemat acolo să-l ajute, că-i bolnav.”
A urmat un alt drum, cu căruţa, până sus pe numte, la stână. Acolo, un alt popas. Al şaptelea. Şi ăsta fără folos. Căci ofiţerii l-au găsit pe unchiul lui I.M. bine sănătos, nici gând să-l cheme pe nepot să-l ajute.
— Simţise, pesemne, că suntem pe urmele lui şi s-a dat la fund. Aveam însă fotografia lui, datele de la Evidenţa populaţiei. Nu mai avea cum să ne scape. L-am dat în urmărire pe ţară... Şi încă un lucru: de la locuinţa lui, am ridicat un pulover, descris de un om care-l

cunoscuse pe Ion. Puloverul şi fotografia le-am arătat celor din Topliţa. „Ăsta-i, bată-l Dumnezeu să-l bată!” exclamau oamenii bucuroşi.
La 13 septembrie, exact la o lună de la începerea cercetărilor, Miliţia judeţeană Harghita este încunoştinţată că urmăritul Ion Moraru a fost identificat într-un spital din Lugoj.
În ziua următoare, doi ofiţeri de miliţie, plecaţi de la Miercurea-Ciuc, îi făceau bolnavului o „vizită”. Da, în faţa lor se afla una şi aceeaşi fiinţă care tulburase liniştea topliţenilor. Şi-a recunoscut, de îndată, fapta. Mobilul? Conflictul a început de la cele câteva sute de lei datorate de victimă cosaşului.

IV. PRINTRE DELINCVENŢII MINORI
SINGURI ÎN FAŢA LEGII... – ANCHETA SOCIALĂ –

Faptul s-a petrecut mai demult. Într-un decembrie al anului 1964, trei băieţi, după ce bătuseră mingea toată dimineaţa, se înapoiau la casele lor. Printre ei se găsea şi S.A., de 15 ani, absolvent al şcolii de 7 ani şi care, din neglijenţa părinţilor, nu şi-a văzut mai departe de învăţătură. Deci, tustrei se aflau după un „meci epuizant”. Îmi place să cred că în momentul acela îşi închipuiau că sunt cea mai formidabilă „tripletă” din oraş, dacă nu chiar din ţară. Au trecut prin dreptul unui magazin cu autoservire. Şi simţindu-se, pesemne, „magnifici”, au şterpelit trei sticle de vermut, în valoare totală de 29,20 lei. Au fost prinşi; apucaseră, din nefericire, să destupe sticlele. Reprezentantul Miliţiei a constatat furtul, a dresat cuvenitul act pe care l-a expediat apoi Procuraturii. Conform Codului de procedură penală, procurorul desemnat anume cu problemele minorilor a deschis o anchetă: a mai stabilit o dată furtul, valoarea lui. După determinarea prejudiciului, a emis ordonanţa de trimitere în judecată a celor trei minori. Dosarul şi-a urmat cursul. Şi, într-o zi, procesul a avut loc: furt în dauna avutului obştesc. În centrul procesului a fost situat minorul S.A. De ce? Poate unde era cu un an sau doi mai mare decât ceilalţi, căci copil rău în niciun caz nu era. Pe ce ne bizuim aprecierea? Pe concluziile anchetei sociale întreprinse cu competenţă

de către forul tutelar şi care, la proces, prezentându-l pe S.A. ca pe un copil, în general, cuminte, a recomandat instanţei ca minorul să fie lăsat în supravegherea părinţilor săi. Părinţii lui S.A., oameni de felul lor aşezaţi, au cerut şi ei să li se lase copilul. Instanţa a fost de cu totul altă părere: a hotărât internarea lui S.A. într-un Institut de reeducare. Aşa a devenit S.A. un minor infractor. A stat între zidurile Institutului de reeducare din aprilie 1965 şi până în aprilie 1967. Doi ani! E drept, în acest răstimp el a învăţat o meserie, iar în momentul de faţă lucrează la Borzeşti, unde câştigă între 900–1,100 de lei pe lună. Nu şi-a uitat profesorii. Din când în când, le trimite câte o epistolă în care îşi exprimă recunoştinţa. Dar tot el, într-o scrisoare, le mărturiseşte cu tristeţe: „Aici (e vorba de noul loc de muncă, n.a.) m-am întâlnit cu tot felul de oameni care mă sfidau. «Asta a făcut şcoala de corecţie» – aud mereu spunându-se în spatele meu. Lucrurile relatate m-au făcut să devin un om închis...”

Trauma, cum o numesc psihologii, este evidentă. Cu un efort de înţelegere ceva mai susţinut din partea celor care au alcătuit instanţa, S.A. ar fi putut fi ferit de un asemenea şoc. La urma urmelor, dacă stăm şi ne gândim bine, un asemenea proces nici n-ar fi trebuit să aibă loc. Sigur, minorul a săvârşit o faptă condamnabilă. Cine poate tolera ca un copil din părinţi „aşezaţi” sau „neaşezaţi” să fure? Problema însă este aceea de a determina imediat o reacţie foarte serioasă din partea părinţilor, de a i se judeca fapta în modul cel mai drastic în aşa fel, încât în viaţa lui copilul să nu mai pună mâna pe un lucru străin. Obştea, şcoala din sat să fi luat iniţiativa organizării unei dezbateri publice în legătură cu cele petrecute. Dar aşa? E mai comod (şi birocratic!) să întocmeşti un dosar şi să-i dai drumul la procuratură. N-am înţeles, cel puţin în cazul de faţă, de ce instanţa judecătorească, s-a grăbit să mute sarcina dificilă a educării copilului de pe umerii părinţilor pe umerii statului? Să fie oare vorba doar de un simplu accident nefericit? Ce bine ar fi fost! Iată, deschid un alt dosar. Doi băieţi – E.F. şi C.I. – din comuna C.A. Rosetti, regiunea Dobrogea, au intrat (citez): ...„în seara zilei de 17 mai a.c. în grajdul C.A.P. şi au furat trei hamuri în valoare de 434 de lei”. Bineînţeles, în ziua următoare au fost prinşi, iar hamurile înapoiate C.A.P. – ului.

Întâmplarea însă, în loc să prilejuiască o dezbatere cu membrii C.A.P.-ului pe tema: „Cum să ne educăm copiii", a născut un proces juridic. Au concurat la realizarea sa organul de miliţie, procuratura, tribunalul. Procesul a avut loc, căci procedura, nimic de obiectat, este legală. Furtul a fost constatat. Iată acum şi ce a cerut, în instanţă, procurorul: „condamnarea inculpaţilor, conform concluziilor de învinuire pentru furt calificat în dauna avutului obştesc cu aplicarea dispoziţiilor privitoare la art. 144 şi 150 Cod Penal". Un apărător din oficiu a precizat însă că: „... faptele nu prezintă un grad ridicat de pericol social şi că minorii pot fi încredinţaţi părinţilor pentru a fi supravegheaţi".

Să presupunem că unui procuror îi vine cam greu să-şi plece urechea la pledoaria unui apărător din oficiu. Dar de ce o fi refuzând să-şi plece urechea la recomandarea anchetei sociale efectuate cu competenţă de către forul tutelar al sfatului popular? După ce arată starea materială şi morală a părinţilor celor doi minori, ancheta propune, în ambele cazuri, aceeaşi soluţie: „Colectivul nostru a stat de vorbă cu părinţii şi cu minorul şi a constatat că există posibilităţile unei supravegheri curente a minorului şi că faptul săvârşit este un accident care, cu asigurarea părinţilor, nu se va mai repeta". Aşadar, e limpede ca un strop de rouă. Totuşi, instanţa hotărăşte internarea „inculpaţilor" într-un Institut de reeducare. Va să zică părinţii sunt sau daţi la o parte sau se retrag ei înşişi, colectivitatea se retrage şi ea, iar minorul, care în cele mai multe dintre cazuri nici nu-şi dă bine seama ce-a săvârşit, rămâne singur în faţa legii. Cercetând dosarele celor doi minori, deveniţi acum şi infractori, m-am întrebat ce căi logice a urmat instanţa pentru a ajunge la un asemenea verdict. Am cercetat, în consecinţă, şi Codul Penal. Nedumerirea mea a crescut şi mai mult. Articolul 144 prevede un şir de măsuri de siguranţă şi de pedepse, pe cât de generoase, pe atât de variate: libertatea supravegheată, reeducare morală, mustrare, închisoare corecţională sau detenţiune simplă. Cât de clar, de pildă, glăsuieşte art, 145: „Mustrarea prevăzută în articolul precedent consistă în dojenirea pe care instanţa o face minorului în şedinţă publică, punându-i în vedere că dacă va mai săvârşi vreo infracţiune va fi pedepsit mai aspru". De

unde şi cum se explică uşurinţa cu care minorii sunt consacraţi ca infractori şi, în consecinţă, luaţi de sub oblăduirea părinţilor şi trecuţi sub supravegherea Institutului de reeducare? Nu cumva unii reprezentanţi ai legii, aflaţi în acest circuit judecătoresc, îşi imaginează Institutul de reeducare ca pe o „curăţătorie chimică" sui generis, la al cărei ghişeu depui minorul „cu pete", ca peste un an sau doi să-l scoţi „pur" şi „imaculat"? N-ar fi exclus. Cercetând însă zeci de dosare, desfăşurindu-mi ancheta pe mai multe planuri, am ajuns, deocamdată, să disting câteva cauze generatoare de asemenea „concluzii" judecătoreşti.

Am constatat că, uneori, minorul intrat în atenţia organelor de anchetă penală începe să fie tratat ca un infractor, cu mult înainte ca instanţa judecătorească să-l califice ca atare. Iar minorul care, în clipa în care a luat o bicicletă, cum a şi fost un caz – un puşti de 13 ani dând de o bicicletă rezemată de un zid a fugit cu ea să se plimbe – s-a închipuit a fi, să zicem, întocmai ca eroul filmului *Am fost cândva hoţ,* va fi încântat să constate că maturii îl iau în serios şi că-i tratat întocmai ca Alain Delon în pelicula amintită mai sus. Din păcate, lucrătorul de miliţie şi procurorul intră în jocul lui, excitându-i, cu sau fără voia lor, intens imaginaţia, li vor reţine la Camera minorului, îl vor trimite, însoţit de miliţian, la procuror.., Va fi interogat, va semna declaraţii, va fi supus unor teste psihiatrice. Şi „eroul" nostru va evolua întocmai ca şi eroul cărţii sau filmului care l-a captivat sau stimulat.. Iar dacă instanţa, trecând în grabă peste natura actului judecat, peste posibilităţile variate de a-l pedepsi, hotărăşte dintr-un foc internarea acestuia într-un Institut de reeducare, atunci „jocul" minorului se va împlini în toată regula, căci acolo îi va fi dat să se întâlnească cu minori care au săvârşit fapte şi mai grave. „Tu ce ai făcut, mă, că eşti aici?" va fi întrebat de colegul de clasă sau de dormitor, „Am şterpelit trei sticle de vermut." „Boboc, băiete, îi va râde celălalt în nas. Eu am spart un magazin!" Şi iată-l pe băiatul nostru făcând şi complexe de inferioritate. Fără îndoială că profesorii, educatorii, maiştrii de ateliere ai Institutului se străduiesc şi, de cele mai multe ori cu succes, să risipească atmosfera nocivă proprie acestui mediu. Impurităţi însă vor rămâne şi există şansa ca ele să fie

absorbite de organismul sensibil al celui încriminat. Aşadar, există şi posibilitatea ca, după doi ani de reeducare, să ne pomenim cu un infractor nu numai plin de tatuaje, ci şi foarte calificat. N-aş vrea să fiu înţeles greşit. Nu e vorba de a nu ţine seama de ceea ce Codul Penal preconizează şi numeşte măsurile de siguranţă şi pedepse, ci de aplicarea lor diferenţiată, în raport cu structura psihică a minorului căzut în derivă. În vederea atingerii unui asemenea scop sunt necesare formarea şi perfecţionarea unor cadre cu o temeinică pregătire juridică, psihologică, sociologică şi pedagogică, competente în a analiza, judeca şi condamna delicventele minorilor.

Un rol deosebit în stabilirea comportamentului minorului trimis în faţa judecăţii îl joacă ancheta socială. Această piesă de dosar, bine concepută, reprezintă pentru instanţă o imagine fidelă a mediului moral, social, familial şi material în care s-a format caracterul adolescentului judecat. Este, dacă vreţi, printre celelalte piese ale dosarului penal, piesa-cheie. Cine întocmeşte de obicei aceste documente de prim ordin? Fie reprezentantul forului tutelar, adică un salariat de la secţia de asistenţă socială, fie un procuror. Din păcate, nu întotdeauna reprezentantul forului tutelar posedă şi cunoştinţe de specialitate pentru a întreprinde investigaţii cu caracter psihologic, sociologic sau pedagogic. Am întâlnit însă în dosarele cercetate şi anchete sociale întocmite judicios, competent, adevărate documente umane, însoţite de propuneri realiste pentru rezolvarea dreaptă a cazului respectiv. (Am amintit mai sus câteva exemple pozitive şi, fără îndoială, mai pot fi enumerate foarte multe.) Dar este tot atât de adevărat că m-am lovit şi de anchete sociale elaborate în pripă, birocratice, fără suflet. Iar instanţa, spre surprinderea noastră, în loc să le respingă drept neconcludente, le admitea, acordându-le cuvenitul gir. Când asemenea documente formale care se joacă într-un mod condamnabil cu destinul minorului şi al familiei sale le găseşti întocmite şi iscălite de reprezentanţi ai Procuraturii, atunci cu greu îţi mai poţi stăpâni un sentiment de amărăciune. Mă aflu la Institutul de reeducare din Găieşti.

Deschid dosarul minorului N. S. şi caut ancheta socială. Este întocmită de către un reprezentant al Procuraturii raionului Tudor

Vladimirescu din Bucureşti. Deschid şi dosarul minorului S. F., implicat în acelaşi proces, şi constat cu nedumerire că între cele două documente – de fapt, copii după originalele incluse la dosarul nr. 9800/1966 al procesului – există o asemănare izbitoare, de parcă ar fi vorba de una şi aceeaşi persoană.

De pildă, în Fişa de anchetă socială a lui N. S. (nr. 2873/ 6081/1966), la întrebarea „Comportarea minorului", se răspundea: „Fire independentă, cu tendinţe spre furt şi vagabondaj". Acelaşi răspuns stereotip şi expeditiv îl găsim şi în Fişa de anchetă a altui minor – S. F. (nr. 2873/6081/ 1966). Însă ceea ce ne miră şi mai mult este faptul că în dosarul procesului (nr. 9 800/1966) găsim o anchetă socială întocmită de acelaşi procuror, care este ceva mai cuprinzătoare. M-am întrebat: de ce o fişă purtând acelaşi număr de înregistrare şi care se vrea copia fidelă a celei incluse la dosarul procesului conţine două aprecieri total diferite? Iată-le:

În fişa trimisă Institutului de reeducare, la întrebarea: „Antecedentele minorului, în familie şi în cartier", se consemnează: „în anii 1964 – 65 a fost la Şcoala de reeducare din Tg. Ocna. La şcoală a avut o comportare foarte urâtă."

În fişa inclusă în dosarul procesului (pag. 74), răspunsul la aceeaşi întrebare sună astfel: „Minorul N.S., în special în ultimii ani, după moartea tatălui, a avut o comportare foarte urâtă, generată de faptul că mama nu a putut să-l supravegheze, fiind majoritatea timpului la serviciu. În 1964 a mai fost internat la Institutul de reeducare şi în 1965 i s-a dat drumul acasă."

Deci, se poate răspunde şi altfel. Mi s-ar putea reproşa că mă împiedic de un amănunt. Insist însă asupra acestor „amănunte", căci ar trebui să se înţeleagă limpede că o anchetă socială reprezintă nu numai pentru instanţă un document de prim ordin, ci şi pentru corpul didactic al Institutului de reeducare. Pe baza datelor furnizate de Fişa anchetei sociale urmează ca şi profesorii şi pedagogii minorului infractor să-şi elaboreze o parte din planul lor de activitate educativă. O eroare strecurată în acest document preţios, care însoţeşte în permanenţă dosarul celui condamnat, va fi ulterior perpetuată într-un lung şi complex plan de activitate. De pildă, dacă educatorul lui S.F.

ar dori să afle din Fişa de anchetă socială a acestuia dacă elevul său mai are fraţi sau surori va constata că nu are. Şi va fi indus în eroare. Căci în familia minorului S. F. mai sunt încă trei copii. Acelaşi educator, dacă va voi să afle date cu privire la moralitatea părinţilor lui S.F., va da peste acelaşi „Nu", adică părinţii minorului condamnat nu au viciul beţiei, al vagabondajului etc., etc. Se pare însă că realitatea este alta. Există la dosarul procesului o „caracterizare" a elevului S.F., prezentată de către şcoala generală nr. 75, şi care, printre altele, ne mărturiseşte: „... a crescut într-o familie în care beţia, cearta, înjurăturile se ţin lanţ, copilul manifestând aceleaşi deprinderi urâte..." (pag. 33).

Unde-i adevărul? Care din aceste două aprecieri ar fi trebuit să se găsească anexată la dosarul minorului S.F., internat spre reeducare: fişa cu nr. 2873/6081/1966, întocmită de procuror, sau „caracterizarea" şcolii? Sau poate că amândouă? Se gândesc oare cei ce întocmesc aceste anchete sociale, care în justiţie au o pondere atât de mare, la consecinţele morale ale unor fraze aşternute pe hârtie fără o matură chibzuinţă?

Întâlneşti adeseori, în asemenea documente, aprecieri de tipul acesta: „Minorul vagabondează, fură, bate". Cuvinte goale, nicio referire concretă. Şi petele rămân printre datele biografice ale minorului de astăzi, dar şi ale cetăţeanului de mâine.

Ni se argumentează: „Cum să lăsăm minorul în supravegherea părinţilor, dacă tatăl său e un beţiv?" sau: „Minorul a mai fost judecat... i s-a dat libertate supravegheată şi iată că părinţii n-au avut grijă de el". Nu intenţionez că combat argumentele ce mi s-au oferit pe parcursul documentării în această problemă, căci ele conţin, în general, un sâmbure de adevăr şi se cer analizate de la caz la caz. Totuşi se naşte, în mod firesc, o întrebare: pentru a-l reeduca pe minor aplici un şir de măsuri de siguranţă şi de pedepse legiferate de Codul Penal. Dar cum aplici litera legii atunci când este vorba de un părinte vinovat că nu şi-a supravegheat copilul sau vinovat că nu şi-a îndeplinit obligaţiile concretizate de către instanţă? Minorul S.L. a fost condamnat la un an libertate supravegheată. Părinţii şi-au asumat în faţa judecăţii întreaga răspundere. Iată însă că, după un timp, au

dat uitării propriul lor angajament. Scăpat de sub supraveghere, S.L. săvârşeşte o nouă abatere. Analizându-i infracţiunea, instanţa hotărăşte aşezarea minorului într-un Institut de reeducare. Aşadar, copilul şi-a luat partea lui, dar părinţii? Doar şi ei s-au abătut de la litera legii. Iar în această privinţă, nimic de zis, legea e destul de clară: „Art. 5875 – Neîndeplinirea îndatoririlor ce revin părinţilor sau oricărei persoane căreia i s-a încredinţat spre creştere şi educare un minor, dacă are drept urmare săvârşirea repetată de către minor de acte de huliganism, se pedepseşte cu închisoarea corecţională de la 3 luni la un 1 an sau amendă corecţională de la 50 la 300 lei.”

Inima copilului rămâne plăpândă, chiar atunci când săvârşeşte o abatere de la normele convieţuirii sociale. Să nu ne lăsăm furaţi de aparenţe – să ne apropiem cu grijă de copil, să-i ascultăm bătăile inimii, scoţându-ne vata din urechi. Şi să nu uităm – un gest pripit, un cuvânt aruncat într-o doară, o acuzaţie neîntemeiată pot cauza răni adânci, greu vindecabile.

DOCUMENTE UMANE ALE UNUI EXPERIMENT MEMORABIL

– ANCHETA SOCIALĂ –

Mi s-a oferit prilejul să vizitez câteva institute speciale de reeducare a minorilor delicvenţi. Mi-a fost dat să stau în câteva rânduri de vorbă cu profesori, educatori şi, fireşte, cu „elevi” ai acestor institute. Mi s-a înlesnit totodată cunoaşterea unor dosare aparţinând minorilor. Cu sprijinul profesorilor, am iniţiat un şir de lucrări de control pe temele „O întâmplare de neuitat din viaţa mea” şi „Ce aş vrea să devin în viaţă”. Iniţiasem, fără să-mi dau prea bine seama de ceea ce fac, un adevărat test din care au rezultat documente unice, revelatoare. Am depistat astfel răni lăuntrice, traume sufleteşti, unele din ele greu vindecabile. Aproape fiecare compunere ne dezvăluie, într-o formă sau alta, cauza – socială şi individuală – care, cândva, pe o anumită treaptă de evoluţie a copilului, i-a provocat acestuia dezechilibrul

psihic, acea deviere, numită de psihologi de comportament. Am ales spre publicare doar câteva din vraful de teste iniţiate cu 15 ani în urmă. Vă rog, stimaţi cititori, să le citiţi, fără însă a vă împiedica de ortografia precară a subiecţilor.

Din ciclul „O întâmplare de neuitat”:
Fişa C.V.
II – F
Pentru primadată când am început sămi fac de cap numi ascultam părinţii:
Într-o zi am furat o baterie de la magazinul „Metalo-chimice” din oraşul Agnita.
În acest oraş eu am învăţat din clasa I-a până în clasa III-a urmând să o urmez şi clasa IV-a. Dar într-o zi s-au produs anumite certuri în familie.
În ziua de cincisprezece septembrie 1961 fiind prima zi de şcoală mam bucurat mult. Sculându-mă de dimineaţă am plecat la şcoală pentru a-mi lua cărţi pentru clasa IV-a. Venind de la şcoală maicămea nu a fost acasă ci plecată în oraş şi de aceea lam găsit acasă numai pe tata şi fratele meu mai mic. Intrând în discuţie cu tatăl am ajuns până acolo că el să-mi spună că merge la ora 5 după-masă cu mine să-mi cumpere haine.
Neştiind ce gând are am fost de acord cu el şi lam luat pe fratele meu deoparte şi iam spus şi lui ceia ce mi-a spus tatăl meu. Luând masa de prânz tatăl meu mi-a spus că am voie să merg să mă joc. Ducându-mă cu fratele meu după mult timp apare şi taicămiu. Nea luat frumos de mână şi ne-am dus în oraş. Acolo neam dus prin piaţă pe urmă la autobuz şi am plecat în Făgăraş. Ajungând în Făgăraş nea dus imediat la magazinu şi nea cumpărat haine.
A doua zi ma scris la şcoală în clasa IV-a.
Nu după mult timp maicămea a fost pe la noi prin Făgăraş spunându-i lui taicămiu să se împace cu ea. El nu voia sub nici un fel să se împace, spunându-i că vrea să se despartă de ea. Într-o altă zi am luat 25 de lei şi am fugit în Agnita la maicămea deoarece mi-a fost dor de ea. A doua zi a venit după mine şi mau dus în Făgăraş unde mi-a

făcut dosar pentru a mă duce la o şcoală de reeducare. Aflând ce vrea să-mi facă eu am început să fur bani şi biciclete.
Într-o zi ma prins cu bicicleta persoana respectivă a cui a fost şi am fost dus la miliţie. Acolo mi s-a făcut încă o foaie care a fost pusă la dosar.
De atunci nu mai aveam voie să ies din casă deoarece eram supravegheat.
Sectoristul străzii care mia făcut dosarul ma anunţat să mă pregătesc că a doua zi de dimineaţă la ora 5 trebuie să plecăm la comandament în Braşov. Taicămiu şi fratele meu erau tare supăraţi din această cauză. A doua zi am plecat la Braşov unde nu era aşa de bine deoarece pentru prima dată nu am fost învăţat să stau printre străini. Acolo am stat circa o săptămână, iar pe urmă am plecat la Institutul Alexandria, dar nici acolo nu am stat mult deoarece am plecat la Tg. Ocna.
Acolo am urmat clasa IV şi V-a şi o parte din clasa VI, iar pe urmă am fugit din şcoală şi am fost prins la Focşani.
Venind înapoi am stat câteva zile iar pe data de 25 decembrie 1964 am fost dus la Institutul S. Gheorghe. Acolo am stat 1 an de zile apoi dus înapoi la Tg. Ocna, unde am urmat clasa VIII-a, iar după aceea am fost dus la Păltiniş unde am repartizat la clasa VIII-a iar după aceea la meseria de strungar. La strungărie nu am stat mult deoarece nu mia permis ochiul stâng. La acest ochi am fost lovit de la vârsta de 2 ani. Am fost dus la spital la Tg. Mureş dar tot nu mia revenit vederea. Din această cauză am fost repartizat la meseria de lăcătuş unde sunt şi în momentul de faţă.
Fişa P. S.
II – H – Strungărie.

CÂND NU AI CE FACE!

M-am născut la 22 noiembrie 1951 în oraşul Brad reg. Hunedoara.
În anii copilăriei mele, am avut multe clipe fericite şi frumoase, dar totodată şi multe întâmplări. Dar una dintre acestea a fost chiar năstruşnică. Câte-odată îmi vine şi mie să mă râd de mine.

Întâmplarea pe care o voi povesti s-a întâmplat în anul 1960 în oraşul natal. Era pe la sfârşitul verii. Părinţii mei erau la servici. Mama era în schimbul doi, iar tata în schimbul întâi. Neavând ce face, m-am gândit că nu mi-ar strica un voiaj prin oraş. M-am îmbrăcat şi dus am fost.

În dreptul cinematografului „Steaua Roşie" m-am întâlnit cu verişorul meu Dorin. Neavând niciun ban eu şi nici Dorin ne-am propus un plan de acţiune, adică de ane face rost de ceva bani. Am intrat la prima cofetărie întâlnită în cale. Aici profitând de faptul că era cam aglomeraţie, eu mi-am introdus mâna în buzunarul unui cetăţean şi i-am scos portofelul. Dar în momentul când am vrut să ies afară m-am trezit cu o mână în ceafă. Era chiar mâna omului care se ocupa de un timp încoace cu cazurile din privinţa mea, locotenent major A... C...

M-a întrebat prima dată că ce mai fac şi dacă mai mă ocup cu jmecherii.

Eu am încercat să-l induc în eroare spunându-i că m-a trimis o anumită persoană după anumite cumpărături. Dar când mi-a scos portofelul din sân, am rămas ca şi mut.

Am încercat să mă împotrivesc şi să-i spun multe şi nevrute, dar una alta am dat portofelul cetăţeanului înapoi şi am fost poftit la miliţie. Dorin, văzând una ca asta şi-a luat tălpăşiţa şi dus a fost.

La miliţie am dat în scris tot ce s-a întâmplat. Ca pedeapsă am petrecut o noapte la răcoare.

A doua zi când am mers acasă am mâncat pe furiş ce-am putut şi am plecat din nou în oraş. Seara când a venit tăticu de la serviri, eu eram ascuns în magazia de lemne. Fiindu-mi foame şi neavând nimic în afară de ţigări m-am apucat să fumez. Magazia fiind în faţa unuia dintre geamuri se putea observa uşor ce se petrecea înăuntru. Printre crăpături s-a putut vedea focul de la ţigară.

Tăticul a ieşit afară şi punând mâna pe o jordie a intrat în magazie. Acolo am primit câteva ca un fel de gustare şi-am intrat în casă. Aici mi-a dat să mănânc şi după aceasta m-a legat de pat şi m-a lăsat aşa până a doua zi. Tata i-a zis mamei ca să mă lase aşa până ce vine de la servici. Dar mămica fiind miloasă m-a dezlegat. După ce i-am

povestit tot aşa cum s-a întâmplat dânsa a plecat la servici. Eu atunci am rugat-o pe sora mea mai mică Daniela să mă lege la loc ca să mă găsească tăticu aşa cum m-a lăsat.
Când tăticul a venit m-a dezlegat şi mi-a spus ca să-i povestesc totul aşa cum s-a întâmplat. După o teorie a chibritului pe care mi-a ţinut-o tăticu dar în care nu a curs nicio lacrimă în sfârşit am terminat-o cu bine.
M-a povăţuit să nu mai fac şi mi-a dat 10 lei şi voie ca să merg în oraş, la film etc.
După toate acestea eu un timp oarecare m-am abţinut să nu mai fac nicio abatere dar „vagabondul este tot vagabond" şi m-am ocupat mai departe de prostii, până
când odată mi s-a înfundat şi am ajuns într-o şcoală de reeducare. Aici eu mi-am făurit un viitor nou gândindumă la clipele fericite când eu voi reintra din nou în viaţă cot la cot cu ceilalţi muncitori pentru construcţia socialismului.

Fişa F.A.

Cl. II – H – Strunguri

Când eram eu acasă m-a trimis mama într-o zi în oraş ca să cumpăr de-ale mâncării. Am luat eu banii de la mama şi am pornit înspre oraş. Când am ajuns în oraş am început şi eu să mă plimb ca orice copil pe străzi şi să admir frumuseţile vitrinelor. Plimbându-mă pe străzi şi uitându-mă în vitrine fără să-mi dau seama am ajuns în parc.
Când am ajuns în parc m-am întâlnit cu un băiat pe care nu-l cunoşteam şi pe care nu l-am văzut niciodată. Întâlnindu-mă cu acel băiat am început să vorbesc cu el. Din vorbă în vorbă el mi-a cerut o ţigară, atunci am scos o ţigară din pachetul pe care îl aveam la mine şi l-am servit. După ce a terminat ţigara de fumat m-a întrebat de unde sunt şi ce fac eu prin oraş.
Când sa terminat această convorbire dintre noi el începe să-mi spună cine este şi cu ce se ocupă. Din cele spuse de el am aflat că este un vagabond şi că fură. După toate cele discutate între altele, el îmi

propune un lucru murdar şi anume să fur şi să vagabondez cu el. Fără să-mi dau seama ce fac am primit propunerea lui. În seara aceleaşi zile tot cu acel prieten că deja ne făcusem prieteni am cheltuit banii pe care mi ia dat mama. Tot în seara aceea ma învăţat noul meu prieten pe care m-il făcusem să fur. După ce m-ia arătat cum se fură ne-am despărţit. Eu am plecat prin oraş şi am intrat într-o alimentară. Cem trece mie prin gând să fur nişte bani. M-am dat eu pe lângă o femeie şi i-am furat portofelul cu 278 lei. A doua zi când am plecat acasă în loc de 25 de lei pe care mi ia dat mama aveam de 5 ori pe atâta.
Întrebându-mă mama unde am fost în acea noapte şi de unde am atâţia bani eu am minţit că iam câştigat muncind, deşi în realitate adevărul era că i-am furat.
Şi aşa din ziua aceea m-am învăţat să fur.
Această întâmplare am scriso cu scopul ca să aflaţi şi dumneavoastră cum am învăţat eu să fur.

Fişa Z.E.A.

II – H strunguri

Stau câteodată şi-mi aduc aminte de prima mea fugă de acasă. Îmi vine să râd de năzbâtiile care le-am făcut în libertate.
Eram în primăvara anului 1964. Era vacanţă. Ascultam muzică la aparatul de radio şi citeam cartea „HV îşi caută umbra" când deodată aud în bucătărie. Închid cartea şi aparatul şi dau fuga să văd ce sa întâmplat. Când intru în bucătărie tatăl meu vitreg, un om cam de 30–31 de ani era beat. Vreau să-l întreb da că-i e foame însă el mă trimite după ţigări. Când viu înapoi el începe să înjure şi să strige iar când intru în casă el mă ia la bătaie. Când scap din mâinile lui el apucă scrumiera depe masă şi mă loveşte cu ea după ureche. Văzând aceasta ies repede din bucătărie intru în cameră îmi iau pantofii şi ies repede afară fugind spre malul Mureşului.
Ajungând pe malul Mureşului mă hotărăsc să fug de acasă şi merg şi merg până la linia ferată. Aici crezând că tatăl meu îl va trimite pe

fratele meu să mă întorc încep să fug. Pe drum mă opresc la Călăraşi – Turda unde la restaurant mănânc apoi pornesc mai departe. Ajungând la vechea locuinţă eu întreb: unde s-a mutat familia Z...
— În Piaţa Mihai Viteazul în faţa cinematografului mi s-a răspuns.
Ajungând în faţa cinematografului întreb de familia Z. Îmi arată o fetiţă de 6 ani. Sunând mi-a deschis uşa o femeie de vreo 40 de ani şi mă pofteşte înăuntru întrebându-mă pe cine caut.
— Caut pe Z. Ion! Aici locuieşte?
— Da.
— Este acasă?
— Nu! E la serviciu!
În acel moment apare fratele meu Mircea care mă recunoaşte. Pe la ora 15,30 vine tata şi văzându-mă rămase uimit.
— De ce ai venit? mă întreabă el.
— Am fugit de acasă!
— Când?
— La ora 7.
— Ţi-e foame?
— Da şi nu prea.
— De ce eşti aşa murdar?
— Păi am venit pe jos.
— Dute în baie şi spălate!
Plecând la baie mama mea vitregă îmi pregătii mâncarea.
După o săptămână şi 2 zile de când venii mama mea bună plecai acasă. Înainte de plecare îmi dădu 60 de lei şi-mi spuse că dacă mai fug de acasă să viu la el. Eu însă crezând că vrea să mă păcălească a doua oară fiind vară am dormit la ştrand unde era cald. Ajungând în gară mi-am cumpărat un pachet de biscuiţi şi o pungă de bomboane. În tren am vrut să fug iară însă fiind înghesuială nu am putut ieşi din compartiment.
Ajungând acasă am mâncat şi fiind ora 15 am plecat la film fiindcă era un film bun „Codin”. Am plecat pe la ora 19, însă acasă mă aştepta un alt eveniment. Mă aştepta preşedintele sfatului popular care mă luă şi plecarăm amândoi pe malul Mureşului unde îi povestii toată întâmplarea cu dânsul.

A doua zi am fost chemat la miliţie unde am fost întrebat de ce am fugit de acasă. Am spus motivul şi apoi mi-au spus că pot să plec acasă. (sunt liber).
După masă tata a fost chemat la miliţie apoi a venit acasă şi mi-a spus să-mi schimb hainele şi să plec la mătuşa mea cu bicicleta după zarzavat. Pe drum m-am întâlnit cu un coleg care mergea şi el tot în partea unde plecam şi eu. Îi cerui o ţigară şi apoi porniräm spre destinaţie.
Când am ajuns la mătuşa, poarta era ânchisă. Văzând că poarta este închisă am început să mă plimb prin sat cu bicicleta, când am văzut că doi oameni se băteau (erau beţi). Atunci eu m-am suit pe bicicletă şi am anunţat postul de miliţie care a ridicat pe cei doi oameni.
Când m-am întors am găsit poarta de la mătuşa deschisă şi am intrat înăuntru cerându-i mătuşii zarzavaturi. Am luat zarzavaturile le-am pus într-un sac pe care l-an legat pe bicicletă am plecat acasă.
Când am ajuns în oraş am plecat la „Alimentara” de unde am luat 2 kg halva şi 1 kg bomboane.
După ce am luat halvaua şi bonboanele am plecat acasă unde le-am împărţit cu fraţii mei. După ce m-am săturat m-am dezbrăcat şi m-am culcat.
Personajele.
Eu – mic, slab.
Tatăl vitreg – un om de 30-31 ani statură potrivită, lat în umeri.
Mama – înaltă, slabă, brunetă.

Fişa A. J.
cl.II – H.

PRIMA MEA PRIETENIE CU O FATĂ

La o serată dată de colegii mei la care am fost prezent şi eu un prieten îmi face cunoştinţă cu o fată pe care o chema Silvia.
Din convorbirea purtată cu Silvia mi-am dat seama că este o fată de caracter. În tot timpul serei am dansat numai cu ea deoarece de la prima vedere mi-a părut simpatică. La terminare cerându

permisiunea s-o conduc, în cele din urmă acceptă propunerea. Luându-ne rămas bun ca la prieteni, ne îndreptăm spre casă. Pe drum am discutat mai multe lucruri.

Din cele spuse de ea am aflat că învăţăm amândoi la aceiaş şcoală; dar datorită faptului că eu eram nou venit în acea şcoală şi de la începutul şcolii nu era doar decât vreo 10 zile nu îmi cunoşteam chiar aşa de bine colegii de şcoală. Şi în sfârşit din vorbă în vorbă ne vedem ajunşi acasă. Urându-i noapte bună mă îndreptam şi eu spre casă cu inima plină de bucurie. După aceasta trece câteva zile tot aşa. Întâlnindu-ne la şcoală iar după terminarea cursurilor o conduceam acasă. Urma apoi un film împreună, şi din nou serată. Văzând că fata ţinea puţin la mine, într-o zi îmi i-au inima în dinţi şi spunându-i cu o voce timidă:

— Auzi; şti ceva, Silvia vreau să-ţi spun ceva! Iară ea cu o voce asemănătoare îmi răspunde:

— Spune Nelu fără nici o ruşine. Eu cu o voce parcă mai groasă ca la o soră îi spun:

— Silvia, n-ai vrea să fim prieteni iar ea îmi răspunde:

— Această întrebare o aşteptam mai de mult. Cum să nu?

Urmează apoi o dragoste şi un sentiment acordat de amândoi. Această fată era de înălţime mijlocie, brunetă, frunte înaltă, bretonul îi astupau sprâncenele. Printre firele de păr se observau ochii albaştrii.

Avea părul castaniu. După firea şi comportarea ei, cu mine, cu părinţii, colegii şi tov. profesori am constatat că este o fată înţelegătoare, cuminte, bună la suflet şi totodată iubită de colegi şi de toţi profesorii.

Comparându-mă direct cu aceasta între mine şi ea am dedus că ar fi mai bine să î-mi remediez unele greşeli ce le comiteam, asta numai datorită faptului că nu vroiam să pierd o asemenea prietenie.

Dar datorită anturajului prost pe care l-am avut şi nedându-mi seama de cea ce fac am comis unele abateri, care trebuiau răsplătite, ajungând într-un Institut special de reeducare. În acest institut am primit câteva scrisori care ma atacat puţin. După aceia urmează un timp de repaus, (nu mai îmi scria). Am dedus că şi-a găsit un alt

prieten. Acesta a şi fost adevărul. Am constatat că şi noul prieten tot la fel de frumos şi cuviincios se poartă.
Această întâmplare îmi va rămâne întipărită în minte pentru că a fost prima prietenie adevărată.
Fişa M.Z.
Cl. II – G
Până în anul 1960 eram un elev bun atât la învăţătură cât şi la disciplină. În anul următor a decedat tatăl meu într-un accident din fabrică.
După moartea lui eu nu mai aveam cine să mă ducă pe drumul cel bun şi atras de ceilalţi prieteni vagabonzi încep să duc o viaţă dezordonată.
Era o dimineaţă cu soare şi eu încă dormeam când aud deodată un fluierat cunoscut. Atunci eu am sărit din pat şi am ieşit la geam. Prietenul meu îmi spune; hai la pescuit! Eu însă îi răspund că trebuie să plec la şcoală.
Atâta mă roagă până când refuz de a pleca la şcoală şi plec la pescuit.
După doi ani de când a decedat tatăl meu mama se căsătorește cu un om cu toată împotrivirea mea.
După cum am mai arătat duceam o viaţă destrămată. Timp de o lună tatăl meu vitreg s-a purtat destul de frumos cu mine. Într-o seară mergând de la şcoală direct la cinema de la orele 20–22 şi întorcându-mă seara am găsit poarta închisă. Bat la uşă din toate puterile dar nu se aude nici o mişcare.
Atunci mă gândesc ca să înoptez la fratele meu acasă. Fiind trecut de miezul nopţii trecând prin centru sunt prins de miliţie şi dus la camera de arest.
Cu toate insistenţele mele nu mă lasă acasă şi trebuie să înoptez la miliţie având o noapte nu prea plăcută. Dimineaţa îmi dă drumul spunându-mi ca să nu mă mai prindă la acea oră pe stradă.
Ajungând acasă flămând mă întreabă mama că pe unde am golănit.
Eu îi răspund că la miliţie. Trece această întâmplare şi după vreo săptămână într-o seară căutând motiv de ceartă tatăl meu vitreg îmi spune că consum prea multă pâine. Atunci eu simţindu-mă foarte tare jignit părăsesc casa şi încep vagabondajul pe străzi. Într-o zi

nemaiavând bani cu ce-mi cumpăra alimente fur de la o necunoscută nişte bani din geantă. După câteva zile hoinărind prin piaţă o zăresc pe mama vorbind cu o cunoscută de a dânşii.
Îi spunea că sunt fugit de acasă de câteva săptămâni şi nu ştie pe unde sunt. Eu văzând-o cu lacrimi în ochi mi se face milă de dânsa mă arăt şi plecăm împreună spre casă. După aceasta fugeam deseori de acasă învăţându-mă din ce în ce să fur mai mult. Mi-am găsit un prieten de nedespărţit pe nume Shetler Carol. Era un băiat brunet, lat în umeri, dezvoltat cu ochii albaştri şi descurcăreţ.
Am început un drum greşit şi de acest lucru mi-am dat bine seama deabia în colonie.

Fişa N.G.
Cl. II – F

Se lăsase seara. Un vânt uşor începuse să se joace cu frunzele copacilor din parc. Stăteam pe bancă şi mă gândeam. Să merg acasă să nu merg. Hotărârea mia fost să nu merg deoarece acasă, mă aştepta o bătaie zdravănă din partea lui tata, care fusese la şcoală în timpul zilei şi văzând în ce situaţie mă aflam la învăţătură şi la disciplină, am îngălbenit.
Mam sculat de pe bancă hotărât de ceia cemi propusesem şi mam îndreptat spre strada Alexandru cel Bun la locuinţa unui prieten de al meu. Iam strigat din stradă, şi nu după mult timp a ieşit afară. Povestindui situaţia în care mă aflam, l-am convins să fugă de-acasă cu mine. El a acceptat şi am hotărât ca în seara aceia să dormim în supterana blocului turn între ţevile de apă caldă.
Am plecat în oraş impreună cu el. În drum spre blocul turn el ma convins că nu putem dormi aşa fără măcar o pătură. Aşa că neam întors înapoi acasă la el urmând să furăm o pătură. Prinzând (momentul când mama lui a plecat în oraş am luat o pătură am învelito întrun ziar apoi am plecat împreună cu el, spre bloc.
Am intrat în supterană şi neam culcat amândoi între două ţevi de apă caldă sfătuindune amândoi ce o să facem a doua zi.
Dar dimineaţa sosi ca şi alte dimineţi. Neam sculat am pus pătura sub

ţeavă şi am eşit afară pe furiş ca nu cumva să ne vadă cineva, apoi neam îndreptat spre piaţă cu gândul că o să ne cadă ceva.
În piaţă am văzut o doamnă bine făcută cu plasa plină de legume şi fructe iar peste ele se afla şi portofelul. Aşadar am început să urmărim până vom prinde momentul săi furăm portofelul. Am umblat după dânsa ca doi căţei aproape tot oraşul. Lângă măcelărie am văzut că se opreşte ia portofelul din plasă scoate nişte bani, îl pune la loc apoi intră în rând la carne. Am intrat şi eu după ea împingându-mă în dânsa.
Mam uitat să văd dacă nu mă opservă cineva apoi am întins mâna spre plasă tremurând am luat portofelul şi lam băgat în buzunar. În clipa aceia am simţit un şir de sudoare cum se prelungea pe spate. Am ieşit din rând şi mam îndreptat spre colţul străzii unde mă aştepta Mihai prietenul meu apoi am rupto la fugă la el în parc, pipăind cu mâna portofelul şi zicându-mi în gând că trebuia să fie ceva gras căci era prea umflat.
Ajuns în parc mam aşezat pe bancă şi am scos portofelul din buzunar, foarte bucuros, îl deschid şi rămân uimit văzând ce se afla în el. Voi ce credeţi că era în el, o batistă, un ruj şi 45 de bani. Ia te uită pentru ce am (indescifrabil, H.Z.) o zi întreagă, fac eu către prietenul meu care făcea o mocă de viţel, uitându-se la mine.
Aflând că ceasul e 12 mam îndreptat spre şcoală căci trebuia să iasă fratele meu de la ore. În drum spre şcoală mam întâlnit cu el. Lam rugat ca sămi aducă ceva de mâncare, iar el mia promis cămi aduce şi săl aştept în locul acela.
După zece minute sa întors zicându-imi să merg acasă că nu e nimeni că tata şi mama sunt la servici. Aşadar ian spus lui Minai să mă aştepte că eu vin imediat, apoi am rupto la fugă spre blocul unde locuiam.
Am chemat liftul şi mam urcat la etajul 6 unde locuiam. Ajuns în faţa uşi am intrat în casă şi spre nefericirea mea îl zări pe tata care-mi dă bună ziua. Am rămas stană de piatră în faţa lui.
Aşadar de ceia ce fugisem nu am scăpat.

Fişa G.I.L.

2 H strungărie

Eram în luna mai în anul 1965 ziua de 9 mai. Eu eram fugit de acasă de 2 săptămâni. În ziua acea posomorâtă ma prins tata. Certândumă cu tata venise vorba despre mama. În seara aceia tata mi-a destăinuit o taină care o purta de 13 ani de zile. Mi-a spus că eu am mamă vitregă şi mama mea cea bună trăieşte.
Eu dorind s-o văd am cerut permisiunea să mă conducă până la ea acasă chiar a doua zi. A doua zi de dimineaţă plecăm dea casă cu tata la mama.
Tata pe drum îmi explica viaţa prin care trecusem. Ajungând în faţa blocului l-am întrebat pe tata:
— Tati cum o cheamă pe mama?
În timpul acesta tata mi-a ars o palmă şi mi-a spus.
— Boandi tu să nu mai pronunţii vorba asta de „mama" că ea nu merită. Locuia la etajul 2 apartamentul 18. Când am bătut la uşă nea deschis uşa o femeie.
În timpul acesta tata mi-a spus.
— Boandi uite astai femeia care tea adus pe lume şi care trebuia să fie azi mama ta.
Auzind femeia vorbele noastre care mi-le spusese tata înainte de a intra în vorbă cu dânsa şi nea izgonit din casă.
Eu dorind să vorbesc cu ea de aceea am mers chiar a doua zi m-am dus s-o văd. Bătând în uşă îmi deschise uşa o bătrână. Ea ma întrebat că cine sunt şi ce caut. Eu iam răspuns că o caut pe doamna „P... Elisabeta" ia mi-a spus că ea ie la serviciu şi că vine numai la ora 3 acasă. Între timp ce eu vorbeam cu ea sunase telefonul care era într-e mine şi ea. Dânsa ridică reciptorul şi eu auzi un glas cunoscut. Femeia cu care vorbea bătrâna era chiar femeia pe care o căutam. Ea îi spuse bătrânei că dacă vine un bărbat şi un copil să nu-l laşi în casă. Ea în schimb a răspuns că a venit numai un băiat. Atunci doamna a răspuns ca să mă dea afară. Bătrâna ne având încotro m-a dat afară.
Eu cum am plecat de la ea am plecat la primul telefon şi am telefonat la un unchi ca să ne întâlnim în faţa cafeneli de pe str. Republici.
A doua zi pe la orele 18 mam întâlnit cu unchiul la locul de întâlnire.

Unchiul mi-a propus o cafea şi tot odată săi povestesc întâmplarea pe care o avea de spus de te-am chemat.
În timp ce ne beam cafeaua eu îi povestesc toată întâmplarea cu doamna. Eu iam propus unchiului ca să plecăm la ea acasă. Pe la orele 19 eram la doamna acasă. Unchiul bătând în uşă ea deschis uşa doamna.
Când a văzut doamna că nui tata la întrebat.
— Pe cine căutaţi?
— O caut pe doamna P... Elisabeta.
În timp ce eu eram ascuns în spatele unchiului mă gândeam că nu cumva să mă trezesc cu tata aici. Deoarece tata nu ştia că eu unde sunt. Atunci doamna la poftit pe unchiu în casă. În timp ce intram în casă eu am ieşit din ascunzătoare şi am pornito ţanţoş în urma unchiului.
Dânduşi seama că cine e omul acela şi ia întrebat pe unchiu că ce vrea dânsa unchiul a început să-i explice că eu sunt băiatul ei.
Atunci doamna ma luat la vrăjeală cu o singură bonboană pe care mi-a dato până în prezent. După ce pleacă unchiul ea a început să mă înjure şi spunând că aşteaptă musafiri străinii.
După ce mă izgoni de la ea de acasă. După câteva luni de zile sosi şi ultimul proces. La proces au fost invitaţi mama, eu şi o doamnă cu o fetiţă. După multe întrebări era şi întrebarea următoare
— tov. minor G. Ioan L... cunoşti această doamnă.
Eu stând în faţa doamnei iam răspuns că nul cunosc. O altă întrebare era.
— tov. minor G. Ioan L... cunoşti această fată. Eu am răspuns că nu.
Atunci procurorul se ridică în picioare şi spuse.
— Minorul G... Ioan L... tu să ştii „doamnă" este mama ta, iar fata este sora ta să mai ştii că mai 8 fraţi, 5 fete şi 3 băieţi mai mici ca tine. Ultima întrebare era următoarea:
— Doamnă vrei ca băiatul dumitale să plece la şcoală de reeducare.
Ea a răspuns cu toată inima că DA!
Aceasta a fost cea mai deosebită întâmplare la care nu m-am aşteptat.

DIN CICLUL „CE AŞ VREA SĂ DEVIN ÎN VIAŢĂ?"

Fişa J.I.

Cl. a VIII-a A

Ce-i mai plăcut pe lume decât să asculţi murmurul monoton al valurilor mării, sub plutitoarea casă de oţel a vaporului, la care în trecut oamenii se închinau ca la un zeu atotputernic.

Ce plăcut este să fi marinar, să priveşti jocul zglobiu al peştilor aurii, pe care mii de oameni se chinuiesc să-i prindă, pentru a fi de folos oamenilor atât din ţara noastră, cât şi de peste hotare.

Eu mi-am ales această meserie, pentru că îmi place foarte mult.

În desele curse pe care le fac vapoarele din ţara noastră în alte ţări, voi avea ocazia să văd aceste ţări şi să cunosc unele din obiceiurile oamenilor.

Fişa S.T.

Eu vreau să devin în viaţă un bun cioban, pentru că mie îmi place să mă duc la oi să fac brânză, să stau la aer curat pe dealuri şi pe munţi şi pe văi. Mie îmi place apa rece de la munte din izvor. Eu am cinci câini ciobăneşti şi nişte căţeluşi mititei, tot ciobăneşti, cu mine, cu oile şi să mă joc cu ei pe dealuri şi pe văi, la poale de munte cu oi cărunte, cu vreo mie şi cinci sute.

Mi-e drag să mă uit la ele cum se trântesc cap în cap, de veneam să râd de ele cum vedeam că să trântea cu capu de cealaltă.

Eu atunci când mă duceam în casă la un om şi el mă servea la masă cu brânză de care am făcut eu la stână şi i-am dat omului şi dacă brânza este făcută bine, şi omu atuncea are să zică că e bine lucrată şi are să-i laude pe ciobani că brânza îi făcută bună. Dacă brânza nu este lucrată bine, că şi omu atunci s-a supărat, şi el zice că la altul i-am dat brânza bună şi lui i-am dat brânza rea şi el zice că nu i-am (indescifrabil, H.Z.) brânza şi de ce nu l-am stors bine de zer, să nu rămână nici un pic de zer şi brânza să nu aibă nici un pic de zer în ea, dacă are zer în ea şi brânza atunci se strică şi noi dacă vrem să punem brânza în putină trebuie nişte brânză bună, nu stricată. Brânza nu trebuie bătută îndesat ca să nu se strice şi trebuie să punem şi sare, că

dacă nu punem sare în brânză se strică, dar nu trebuie să punem aşa multă; dacă punem sare multă se îngălbeneşte şi se strică, sau dacă punem sare mai puţină, brânza se iuţeşte şi nici atunci nu-i bună, că-i amară; şi sarea trebuie măsurată cu ceva, că aşa putem nimeri câtă sare să punem, nici mai multă sau mai puţină şi putina trebuie să astupăm capac şi să se strângă cercul bine, ca să nu se răsufle şi dacă se răsuflă se strică şi se iuţeşte. Mie mi-a plăcut foarte mult ciobănia, este şi frumoasă şi bănoasă.

Fişa P.G.

Eram mic. Din clasa I până-n a IV-a am învăţat bine şi eram cuminte. În clasa a V-a m-am mutat la altă şcoală. Acolo am găsit alţi elevi, alte elemente. M-am împrietenit cu câţiva elevi mai dezgheţaţi, pe care eu îi consideram buni, dar m-am înşelat. Toţi erau răi, fugeau de la şcoală şi pe lângă ei fugeam şi eu. În clasa a VI-a după terminarea anului, datorită purtării pe care am avut-o am fost adus într-un institut de reeducare. Am fost repartizat la meseria de lăcătuş mecanic, dar gândul meu era altul.
De mic, vedeam mereu avioane trecând pe deasupra oraşului şi mă gândeam: ce frumos este să fii aviator. Am avut multe posibilităţi de a cunoaşte un avion şi m-am apropiat atât de mult de viaţa aceasta în care eu visam atât de mult să devin aviator.
Fiind repartizat la meseria de lăcătuş mecanic mi-am dat seama că 3 ani nu mai aveam nicio legătură cu această dorinţă pe care mi-am pus în gând s-o îndeplinesc după absolvirea şcolii. M-am plimbat de atâtea ori cu avionul sanitar şi doream atât de mult să fiu şi eu la fel ca pilotul, să pot şi eu conduce un avion la fel ca el. Mă vedeam uneori în vis pilot pe un avion mare de pasageri, şi astfel această dorinţă mi-a rămas în gând şi cred că, după absolvirea şcolii profesionale, o să pot duce la capăt acest gând care mă frământă mereu, atunci când vedeam avioane sau când citeam cărţi de război şi vedeam faptele eroice făcute de piloţi.

Fişa B.I.

Anul I – D Tapiţeri

Am văzut lumina zilei la Drăgăşani, în ziua de 4 aprilie 1952. Tatăl meu fiind zidar, călătorea aproape tot timpul prin alte oraşe ca Hunedoara, Reşiţa şi altele. Eu călătorind mereu cu trenul, ca să-l urmez pe tata, îndrăgisem foarte mult meseria de mecanic de locomotivă.
Aş fi vrut să conduc şi eu locomotiva, dar fiind prea mic n-am avut altceva de făcut, decât să-mi urmez părinţii mai departe. Eu îndrăgisem această meserie, pentru că mă uluise câte maşinării avea.
După vreo cinci-şase ani, ne-am stabilit definitiv în oraşul Piatra-Neamţ. Aici, tatăl meu s-a angajat pe şantierul IV construcţii. Aici, în acest oraş, am învăţat să fac primele litere. Am urmat cursurile până când într-o zi, am primit o veste de la Dorohoi, unde lucra tatăl meu, că el se stinsese din viaţă.
După moartea tatălui meu, am început să duc o viaţă de mizerie. Eram patru copii – doi mai mari şi doi mai mici, printre care eram şi eu. Pe mama nu voiau s-o primească în serviciu, pentru că nu avea mutaţia definitivă. Am început să umblăm pe drumuri ca să putem câştiga o bucată de pâine, să nu murim de foame.
Sora mea, în vârstă doar de cincisprezece ani, neputând să mai sufere o aşa viaţă, a plecat cu un băiat la Sinaia. Pe mine m-a internat mama la un cămin de orfani. Aici am început să continui cursurile. În clasa a III-a am fost făcut pionier. De atunci, am început să învăţ mai bine, ca să-mi îndeplinesc conştiincios angajamentul luat faţă de colectiv şi instructor. Am învăţat foarte bine, dar după doi ani m-a dat afară, pentru că adusese copii orfani şi de mamă şi de tată. De aici, am început iar să vagabondez, pentru că nu prea aveam ce să mănânc, poate că zile întregi mă duceam la şcoală nemâncat.
Citeam cărţi mereu, şi aşa îmi mai trecea foamea. Citind cărţile „Căpitan la 15 ani”, „20.000 leghe sub mări”, am îndrăgit o nouă meserie şi anume marinăria, văzând curajul cu care se luptau cu furtunile pe mări şi pe oceane. Stăteam câte o dată la malul lacului de la Bicaz şi ascultam cum, de departe, se auzea un murmur lin şi plăcut. Erau cântecele marinarilor.

Aş fi dorit să urmez mai departe liceul militar, dacă nu mă ciocneam de alte greutăţi.
Şi iar am început să fur, numai ca să pot vedea filme. Dar pe data de 20 martie m-a luat de acasă şi m-a adus în colonie.
Acum eu sunt în anul I – D Tapiţeri, şi mă mulţumesc cu această meserie, pentru că atunci când am să mă reîntorc acasă, n-am să mai umblu pe drumuri, ci am să am şi eu un serviciu.

Fişa P.I.
Anul I – D Tapiţeri

Încă de mic copil eu visam să ajung un mare lucrător la Uzinele „23 August". Am avut destule posibilităţi, dar nu le-am ştiut folosi, deoarece am avut un anturaj foarte prost. Încă din primele zile de când am fost cu mama la şcoală, să mă înscrie în clasa I, eu visam toate lucrurile foarte simple, deoarece era prima zi de şcoală. Mai târziu, prin clasa a IV-a, tov. profesoară m-a făcut pionier, că m-am purtat foarte bine în timpul anului. Puţin mai târziu, nu mi-am dat seama şi am început să nu mai merg la şcoală şi să vagabondez pe acasă.
Eu am dorit în viaţă să ajung un sudor, dar şcoala aceasta m-a repartizat la tapiţeri. Eu am vrut să ajung sudor, pentru că de mic copil, în toate vacanţele de vară, stăteam acasă şi lucram cu unchiul meu la atelier, şi mie mi-a plăcut foarte mult meseria de sudor.
Eu acum sunt puţin mai mare, chiar destul de mare şi-mi dau seama ce este aceea o meserie: pâinea omului de azi. Eu în clasele primare a VII-a, tov. director îmi spunea „Pandele, fii cuminte şi nu mai lipsi de la şcoală; vino regulat la şcoală", dar eu pe acest om mai mare nu l-am ascultat, spunându-mi că o să ajung la şcoala de corecţie, şi aşa a şi fost.
Tov. director de la şcoala unde am învăţat eu, era un bărbat bine şi lui nu-i plăcea să audă despre lucruri neplăcute. Lui îi plăcea să audă numai de lucruri frumoase şi răspunsuri frumoase ale elevilor lui din clasă.
Eu vă spun drept, în clasele I până în a VI-a, eu am mers foarte bine,

aveam note de la 7 în sus. Materia care îmi plăcea mie cel mai mult era limba română şi istoria, în special îmi plăcea când tov. profesor povestea despre daci-romani şi despre războaiele pe care le-au purtat între ei; îmi plăcea că era un om foarte bun, înţelegea copiii, ştia după faţa noastră ce vrem. De exemplu, dacă am învăţat sau nu; era un om foarte deştept, lui întotdeauna îi plăcea liniştea şi curăţenia.
Faptele care m-au determinat să ajung în acest institut, au fost următoarele: pentru că nu m-am mai dus la şcoală şi am început să vagabondez pe acasă, ducându-mă zilnic la ştrand etc, tov. sectorist îmi spunea să mă duc la şcoală, amenințându-mă cu bătaia şi alte chestii. Eu am fost adus aici în institut, pentru un lucru de nimic, pentru că am furat de la un depou de tramvaie nişte rebuturi de piese şi le vindeam cu 2 – 3 lei pentru a mă duce la film în timpul liber; pentru aceste piese mici am ajuns aici în institut.
În încheiere, închid mica mea compunere în felul următor: când voi scăpa de aici cu o meserie, ca de ex. tapiţer, unde m-a repartizat şcoala, să mă fac un băiat de treabă, să mă duc la serviciu regulat şi să-mi ascult părinţii.

Fişa I.C.
Anul I – Tapiţerie

Eu, de mic copil, mi-am propus să devin arheolog. Să „cutremur" munţi, să cutreer ţări de-a lungul şi de-a latul pentru a descoperi bogăţii. Şi datorită acestui fapt, eu începusem a fugi de la şcoală, sau a chiuli, cum se spune în limbajul celor care nu mergeau la şcoală şi, în general, de acasă cu zilele şi cu lunile.
Şi cutreeram dealurile din jurul oraşului, doar, doar, descopeream ceva, dar mai existau şi zile când nu mâncam nimic şi faptul acesta m-a făcut să fur păsări de la oameni, apoi m-am coborât în oraş şi am început să-i fur pe oameni de bani din buzunare.
Dar, să lăsăm toate acestea, că prea ne-am lungit de la titlul compunerii.
Faptul acesta m-a făcut un om care stătea lângă mine, care era arheolog. Pentru că eu mă duceam o dată pe lună, când venea el de la

Constanţa, sau de unde făcea el săpături şi-mi tot spunea că e foarte bine a fi arheolog, şi atunci eu, noapte de noapte, visam să fiu arheolog şi fugeam de la şcoală. Datorită acestui fapt eu am rămas repetent de două ori: odată în clasa I şi o dată în clasa a II-a. Din această cauză am fost luat la şcoala de reeducare.
Cu ocazia acesta mi s-a dus şi gândul de a mă mai face arheolog; am început a mă înprieteni cu băieţii şi trecând ani de-a rândul, am uitat de ceea ce visam să devin.
După 5 ani de şcoală am fost repartizat la altă şcoală de reeducare în cl. a VII-a A unde am început să visez că am să devin învăţător.

„EXTEMPORALUL" UNUI PROFESOR...

Vă asigur că, publicând scrisoarea de mai jos, nu comitem un act de indiscreţie. Povestea este mult prea inumană pentru a nu fi adusă în atenţia opiniei publice. Aşadar, mai întâi, textul scrisorii:
Măi derbedeule, cei ce-ţi scriu sunt părinţii lui C. Oare nu-ţi ajunge că, de vagabond ce eşti ai ajuns unde ai ajuns şi după cum se vede nu te astâmperi şi te ţii de copila noastră de 13 ani, prin scrisori şi vederile ce i le trimiţi.
Dacă nu te astâmperi, măi vagabondule, să ştii că vom cere organelor în drept să te mai ţină acolo un an, doi, până ţi-or intra minţile în cap. Cum îţi trăzneşte în cap să te ţii de o fetiţă de 13 ani, fiica unor profesori şi să-i scrii prostii cu „iubit" şi cu „sărutat". Dacă n-ai să-ţi vezi de treabă o să te dăm în judecată. Afară de asta când vii acasă o să-ţi rup coastele ca să nu mai îndrăzneşti a o întreba pe C. dacă mama ei o lasă să vorbească cu tine.
Îţi atrag atenţia să nu te joci cu libertatea ta şi să-ţi vezi de treaba ta, vagabond mucos ce eşti. Repetăm, când vii acasă să te fereşti de noi că te zdrobim şi te dăm şi pe mâna miliţiei, dacă te mai agăţi de fata noastră. Alăturat citeşte şi ce-ţi scrie C...
Deci, autorul scrisorii se şi recomandă – profesor. Dacă ar fi însă să-i analizăm „extemporalul" conform criteriilor pedagogice în vigoare, l-am bănui de orice altă profesiune, numai de aceea de dascăl nu. Aşadar, un profesor, tată al unei copile, a compus scrisoarea de mai

sus. Pare incredibil. Şi, totuşi, ăsta e adevărul. Nu numai că a compus-o, dar a şi expediat-o. Şi poate că nu s-ar fi aflat niciodată de existenţa ei, dacă acest intelectual, dornic să rupă coastele, n-ar fi trimis o scrisoare – protest şi directorului Institutului în grija căruia se află internat „derbedeul", îşi exprima astfel nemulţumirea pentru modul cum acesta îşi educă elevii. A urmat, bineînţeles, o anchetă. Cu acest prilej a ieşit la iveală şi tainicul schimb de epistole şi vederi dintre fiica profesorului şi cel ameninţat să fie zdrobit...

Ştim, deci, cine-i autorul sus-amintitei scrisori. Să vedem acum cine-i destinatarul. Să vi-l prezint: îl cheamă Mircea M. şi l-am cunoscut personal, cu ocazia unei vizite făcute la Institutul de reeducare din Găieşti. (Anul trecut, într-o noapte de mai, întorcându-se acasă cu alţi doi băieţi de la filmul *Am fost cândva hoţ,* sub impresia întâmplărilor de pe ecran, au pătruns tustrei, prin escaladare, într-un „Lacto-bar" şi s-au aşezat la masă. Au consumat 300 gr. muşchi, câteva chifle, 3 sticle de bere, 4 pachete ţigări „Favorit". Total – 46,15 lei).

Închipuiţi-vă un tânăr de 15 ani, năltuţ, firav, în plină transformare. M-a privit cu un aer grav. Evident, vroia să mă facă să cred că e mult mai matur decât era în realitate. Am avut cu dânsul o discuţie ca de la egal la „egal".

— Părinţii mai locuiesc în B.? l-am întrebat.

— Da... Mama munceşte la întreprinderea 23 August, tata e paznic... Am şi o soră – asistentă medicală.

— Corespondezi cu ei?

— Da...

— Dar de la C... mai primeşti scrisori?

Băiatul a făcut ochii mari, m-a cercetat puţin descumpănit.

— Cum, ştiţi de cele petrecute? Ochii i s-au umplut de tristeţe; a redevenit copil. Nu, după scrisoarea aceea nu i-a mai scris.

Pe elevul M.M. nu l-a îndurerat prea mult ameninţătoarea scrisoare a profesorului, ci aceea a prietenei sale, scrisă, pesemne, sub ameninţarea harapnicului. Iat-o:

Măi neruşinatule, mă mir că nu ţi-e ruşine să te ţii de prostii scriindu-mi mereu. Probabil că mă consideri o vagaboandă ca şi tine. Mai bine te-ai ţine de corecţia ta decât să ai grija mea. Dacă nu

te astâmperi, părinţi mei o să intervină la miliţie ca să-ţi lungească stagiul. Când ai să vii acasă, am să te scuip în ochi, iar de mama şi de tata să te fereşti că o să-ţi rupă picioarele. Ca atare, vezi să nu îmi mai scrii şi nici prin alţii să nu-mi mai trimiţi veştile tale de vagabond că eu nu am ce vorbi cu tine, de altfel nici cu un alt băiat. C.

E limpede, nu sunt cuvintele fetei, ci ale celor care au forţat-o ca, împotriva propriilor ei simţăminte, să compună o asemenea scrisoare. Înţeleg foarte bine îngrijorarea părinţilor care, dintr-odată, îşi descoperă copila corespondând cu un băiat internat „la corecţie" (unii mai pronunţă „corecţie" de parcă ar pronunţa „leprozerie"). Mă rog, vor să-şi ferească odrasla de o eventuală contaminare. E doar de datoria lor să vegheze. Şi atunci pun piciorul în prag... Unii părinţi o fac cu înţelepciune, alţii... În cazul nostru, piciorul, încălţat într-un bocanc cu ţinte, a fost pus nu în prag, ci pe sufletul fragil a doi preadolescenţi... Bănuiesc că, în sinea sa, părintele, autorul moral al scrisorii, îşi freacă mulţumit mâinile şi se felicită pentru hotărârea şi duritatea cu care a ştiut să rezolve viitorul fiicei, tăind nodul gordian... Oricum, nu pot să nu mă întreb: unde i-au fost, în momentul acela, bunu-simţ şi tactul pedagogic, chibzuinţă proprie unui părinte? Barem fiica să şi-o fi menajat, dacă socoteşte că minorului M.M. nu i se cuvine decât dispreţ. Nu cumva acest pedagog de „şcoală veche" îşi închipuie că, forţându-şi fiica să scrie un text mincinos, a învăţat-o să preţuiască adevărul? Că, în sfârşit, a izbutit să şi-o apropie? Îmi permit să mă îndoiesc de roadele unor asemenea „măsuri educative". Repet, cu puţin tact, cu puţină grijă faţă de sensibilitatea celor doi preadolescenţi, nodul ar fi putut să fie dezlegat fără a lovi, fără a jigni...

— Ea ştie pentru ce te-au internat aici? l-am întrebat.

— Când am plecat din B. ... nu i-am spus... Îmi era ruşine de ceea ce săvârşisem, îmi era tare ruşine de ea, de aceea i-am spus că plec departe. Pe urmă, ea a aflat şi ne-am scris...

Da, lui M.M. i s-a răpit o bucurie: îi plăcea să primească scrisorile fetei. Mi le-a arătat. C. îi povestea ce-i nou pe acasă, în oraş, ce note a mai luat, cu ce prieteni comuni s-a mai întâlnit în drum spre şcoală,

încheindu-şi mai întotdeauna scrisorile cu câte o „amintire”: „Foaie verde rug întins, mult am mai avut de scris. Dar aicea mă opresc, să văd ce răspuns primesc...” Pe neaşteptate însă au izbucnit fulgerele de mânie ale părinţilor intraţi în panică. Ele au curmat, fără milă, firul unei corespondenţe nevinovate.
... Ochii lui M.M. sunt plini de tristeţe. Curând, se va înapoia la ai lui. Nu-l stăpâneste teama că, trecând pe strada unde locuieşte C., ar putea să fie scuipat în ochi sau că i s-ar putea zdrobi coastele... Altele sunt frământările sale: de pildă, nu poate să înţeleagă cum unii adulţi îşi pot îngădui să fie grosolani fără să li se întâmple nimic... căci el ştie nişte băieţi, nu mai mari decât dânsul, şi care, pentru asemenea acte, au fost trimişi la reeducare.

V. EU ŞI ORELE „H” ALE ISTORIEI
(mărturii, amintiri, documente)

PĂSTRAREA MARELUI SECRET

Astăzi, fosta casă conspirativă din Vatra Luminoasă, unde au fost deţinuţi Ion Antonescu şi Mihai Antonescu, precum şi ceilalţi arestaţi, este cunoscută. Se cunoaşte şi modul cum P.C.R. a organizat paza arestaţilor, după ce aceştia au fost scoşi din Palat. A fost o pază interioară, de aceea şi foarte dificilă. Nimeni de pe strada respectivă nu bănuia ce taină ascunde clădirea de pe strada H. Nimeni din cei care, la Palat, participaseră nemijlocit la arestarea Antoneştilor, nu a ştiut locul unde fuseseră transportaţi arestaţii, în afară de un şofer... din Batalionul de gardă regală... Omul ăsta în uniformă, stând la volanul microbuzului, a cunoscut valoarea încărcăturii ce o transporta. A văzut foarte bine casa în dreptul căreia oprise. Ba a şi zăbovit acolo un timp, căci constatase o pană la unul din cauciucuri. Oricând acest şofer ar fi putut să indice locul de detenţie al fostului conducător. Drept urmare, comuniştii din respectiva formaţie de luptă au fost puşi în faţa unei grave dileme – să-l lase sau nu pe şofer să se înapoieze la Palat. În cele din urmă a fost lăsat în libertate. Dar acest şofer, care nu avea cum să ştie ce primejdie a planat asupra capului

său, a ştiut să păstreze secretul. La fel de bine însă, ar fi putut să-l şi divulge.
În legătură cu acest episod, îmi pun următoarea întrebare: ar fi încercat oare Hitler să-l elibereze pe Antonescu aşa cum l-a eliberat pe Mussolini? Bineînţeles, dacă ar fi cunoscut adresa casei din Vatra Luminoasă. Îmi îngădui să răspund: când Killinger, prezentându-se în audienţă la Palat, a încercat să afle unde-i mareşalul, din fericire i s-a dat un răspuns derutant, explicându-i-se că cei doi Antoneşti, după ce şi-au înaintat demisiile, au părăsit Bucureştiul îndreptându-se spre Valea Prahovei. Baronul a găsit explicaţia plauzibilă, căci, uneori, mareşalul obişnuia să se retragă la reşedinţa sa de la Predeal. Că lucrurile stau aşa şi nu altfel, ne-o dovedeşte un document provenit din sursă germană. În cursul zilei de 24 august 1944, Secţia străinătate a Marelui Stat Major al Wehrmachtului transmitea către anumite Comandamente militare următoarea informare cu privire la situaţia din România (citez doar două paragrafe, H.Z.):
a) Guvernul pucist al generalului Sănătescu se compune din naţional-ţărănişti, liberali, social-democraţi şi comunişti.
b) Mareşalul şi Mihai Antonescu sunt arestaţi de rege la Predeal.
Acest element derutant, asociat cu conspirativitatea deplină a locului unde se aflau sechestraţi arestaţii, a neutralizat încă din faşă tentativele unui posibil comando german cu misiunea de a-l răpi pe Ion Antonescu.
În realitate, au existat asemenea tentative? Din investigaţiile noastre, rezultă cu certitudine că a existat una, aceea iniţiată de Maria Antonescu. În seara zilei de 23 august 1944, soţia mareşalului s-a prezentat la Preşedinţie şi a cerut colaboratorilor soţului ei să intervină cu forţa în Palat pentru a-i elibera pe arestaţi. Exista doar un regiment de gardă al Conducătorului! De ce n-ar fi fost trimis în foc? Cererea Mariei Antonescu n-a putut însă fi satisfăcută dintr-un motiv, de altfel, simplu. Colonelul Victor Popescu, comandantul Regimentului de gardă al mareşalului, trecuse şi el de partea insurecţiei.
Cariera baronului Manfred von Killinger s-a încheiat brusc în după-amiaza zilei de 23 august 1944, odată cu declanşarea insurecţiei

naţionale. În legătură cu acest ultim capitol din existenţa diplomatului nazist, unii istoriografi se întreabă: e posibil oare ca von Killinger să nu fi avut la îndemână o informaţie cu privire la planul insurecţiei pregătit de Partidul Comunist Român, propus Palatului şi acceptat de rege?

Într-adevăr, la prima vedere, cunoscând structura organizatorică a Legaţiei Reichului la Bucureşti, pare incredibil ca baronul să nu fi ştiut nimic şi să se fi lăsat surprins de actul istoric înfăptuit de români la 23 august 1944.

În România, după mărturiile lui Eugen Cristescu, fost şef al Serviciului Secret de Informaţii în timpul regimului lui Antonescu, au funcţionat 11 servicii de spionaj. Conform uzanţelor diplomatice din acea epocă, Killinger beneficia de un serviciu de informare personală, iar cu câteva luni înainte de marele deznodământ, celor 11 servicii de spionaj li s-a mai adăugat unul, condus de ataşatul de poliţie Richter.

Şi totuşi, în ciuda acestei formidabile reţele hitleriste de spionaj şi contraspionaj, insurecţia naţională, antifascistă, organizată şi condusă de Partidul Comunist Român, a luat prin surprindere Legaţia Reichului şi, prin ea, Berlinul.

Într-un reportaj consacrat făuririi Actului de la 23 August şi publicat în „Jurnalul de dimineaţă" nr. 38 din decembrie 1944, Lucreţiu Pătrăşcanu povestea reporterului: *„Blocul Naţional Democrat se întrunea în aceeaşi casă conspirativă (a P.C.R., n.a.) de pe strada Armenească, pentru pregătirea unui guvern (...) Pentru ca discreţia să fie desăvârsită, de teama unei «deconspirări», din prudenţa menţinerii secretului absolut, nici unul din membrii Comitetului naţional* (conducerea Blocului Naţional Democrat) *n-a fost pus în cunoştinţă cu pregătirile* (militare, n.a.) *loviturii de stat – aceasta pentru că Blocul urma să fie instrumentul politic care să dea ţării un guvern de largă concentrare politică."*

Iar în nr. 41 din 20 decembrie 1944 al aceluiaşi ziar, generalul Sănătescu, şeful guvernului de la 23 August, publica o scrisoare unde, printre altele, făcea următoarea precizare: (...) *„în ziua de 17 august a.c, Eugen Cristescu, şeful Serviciului Secret, a adus la*

cunoştinţa mareşalului Antonescu şi lui Killinger informaţii complete asupra acţiunii politice, însă n-a reuşit să informeze că şi o acţiune militară este pregătită în strânsă legătură cu acţiunea politică. Acest fapt a fost spre norocul nostru şi numai aşa se explică de ce nu s-au luat măsuri imediate împotriva conspiratorilor."

Aceste precizări au o deosebită valoare documentară. Totuşi, pentru ca explicaţia menţinerii tainei să fie deplină, autorul rândurilor de faţă consideră că o păstrare atât de riguroasă a secretului acţiunilor militare ale conspiratorilor n-ar fi fost posibilă fără participarea activă şi călăuzită de sentimente profund patriotice a unor ofiţeri din Serviciul Secret de Informaţii. După părerea strict ipotetică a autorului, aceşti patrioţi au „intoxicat" serviciile hitleriste de spionaj de pe teritoriul României cu informaţii menite, pe de o parte, să subaprecieze rolul partidelor democratice şi al acţiunilor lor în viaţa politică a ţării, iar pe de altă parte, să supraaprecieze poziţia lui Antonescu şi legătura mareşalului cu armata, cu poporul.

Iată acum şi câteva documente din sursă arhivistică germană, care ne dezvăluie starea de spirit din interiorul Legaţiei, datorită „intoxicării" amintite mai sus.

La 19 mai 1944, Ministerul de Externe al Reichului difuzează unor comandamente militare, prin Secţia străinătate a Marelui Stat Major, următoarea opinie a lui Killinger privind situaţia din România:

1. Regele a respins propunerea unor politicieni de a convoca o conferinţă în scopul schimbării guvernului şi a examinării păcii. Maniu şi Brătianu au declarat că nu tratează decât cu partide politice veritabile. Însă aceste acţiuni nu i se par ambasadorului importante.

2. Mareşalul va lupta până la capăt împotriva Uniunii Sovietice, dar nu şi împotriva anglo-americanilor, faţă de care ar vrea să se asigure în viitor. La o îndepărtare neprevăzută a mareşalului, care ar atrage după sine şi căderea lui Mihai I, ar veni în discuţie numai un guvern compus din generali de front şi politicieni demni de încredere sută la sută (legionari), dacă este posibil cu regele, şi fără el dacă va fi necesar.

La 5 august 1944, deci cu 18 zile înainte de izbucnirea insurecţiei,

Siguranţa Reichsführerului SS trimite Armatei din Vest o nouă apreciere:
Starea de spirit a trupei române este bună. Corpul de ofiţeri este convins de necesitatea continuării luptei alături de Germania.
Evoluţia politică, trecerea opoziţiei spre stânga: P.C.R. preia conducerea opoziţiei. Conducerea P.C.R. ilegală din România năzuieşte să smulgă pentru sine conducerea în lupta contra monarhiei. Diferite convorbiri care au avut loc între conducerea comunistă şi cercurile burgheze opoziţioniste indică că s-ar fi ajuns la o finalitate. După cât se pare, se va încerca să se înfiinţeze, sub conducerea comunistă, un guvern de Front popular care să cuprindă şi cercurile naţional-ţărăniste. Scopul principal, tratativele cu U.R.S.S. (Nu se poate afirma că nu li se serveau ocupanţilor informaţii exacte sau aproape exacte. La 1 mai 1944, la stăruinţele răbdătoare ale Partidului Comunist Român, se încheie cu Partidul Social Democrat acel Front Unic Muncitoresc. În luna iunie 1944, în urma scrisorii-ultimatum trimisă de Comitetul Central al Partidului Comunist Român conducerii Partidului Naţional-Ţărănesc, atât partidul lui Maniu, cât şi cel al lui Brătianu acceptă, în sfârşit, crearea Blocului Naţional Democrat. Iată însă şi „hapul" destinat „intoxicării".) *Acum, ca şi mai înainte, raporturile de putere politică se află exclusiv în mâna mareşalului şi a armatei române. Opoziţiile nu au în spatele lor o mişcare care să fie cu adevărat stăpânită de voinţa de a lupta şi care să aibă posibilitatea de a smulge mareşalului puterea.*
Pentru baronul Manfred von Killinger, 23 august 1944 a fost o zi ca oricare alta. Într-atât de sigur era de incapacitatea românilor de a întoarce armele. După-amiază, la ceasul când Antoneştii erau arestaţi la Palat, iar ordinele „.Pajura" şi „Stejarul" intrau în acţiune, baronul se afla retras la vila sa răcoroasă de la Săftica împreună cu Hella Peterson, amanta şi secretara sa particulară. (Soţia şi fiica ambasadorului locuiau într-o vilă situată la Snagov, de unde, în zilele următoare, un avion german avea să le transporte spre vest, n.a.) Aici, la o cupă de şampanie frapată, l-a prins pe Killinger telefonul care-l încunoştiinţa că la Bucureşti au avut loc evenimente grave. Deşi s-a

grăbit să ajungă la Legaţie pentru a-şi convoca consilierii, dipomatul nu a mai avut timp suficient, aşa cum apreciase cândva, ca să ia toate măsurile... Lovitura forţelor insurecţionale fusese într-atât de neaşteptată şi de năprasnică, încât trufaşul baron n-a mai putut, practic, întreprinde nimic. Din primul „pumn" fusese făcut *groggy.*
În zilele ce au urmat, baronul n-a mai părăsit Legaţia. Nu ştiu de ce, dar îmi place să cred că arăta, în momentele acelea de cotitură istorică a României, exact aşa cum ni l-a descris Arghezi în memorabilul său pamflet: *„Te-ai cam subţiat şi învineţit. Obrazul ţi-a intrat în gură, gulerul ţi-a căzut pe gât ca un cerc de putină stricată (...) Ce floacă plouată-n capul tău! Ce mustaţă pleoştită, ce ochi fleşcăiţi! Parcă eşti un şoarece, scos din apă fiartă, de coadă, Baroane..."*
La 30 august 1944, uitându-se cu „ochii fleşcăiţi" pe fereastra clădirii din Calea Victoriei 174, baronul a văzut o formaţie patriotică pregătindu-se să intre în Legaţie. A apucat atunci pistolul, şi-a împuşcat secretara, apoi şi-a dus arma la tâmplă, punându-şi capăt vieţii şi carierei sale de diplomat nazist.

EROICA

PÂINEA! Pâinea cea de toate zilele, în Bucureşti, după declanşarea insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste de la 23 august 1944, după raidurile aeriene neîntrerupte ale aviaţiei naziste asupra Capitalei... Pâinea populaţiei, a luptătorilor ce apărau inima insurecţiei... Marile fabrici de pâine din Bucureşti nu mai funcţionau din cauza lipsei de energie electrică, iar altele lucrau numai manual, cu un randament foarte scăzut. Micile brutării particulare aveau şi ele o producţie minimă. Din pricina nesfârşitelor bombardamente, manutanţa centrală a armatei funcţiona cu o eficienţă neînsemnată. Lipsa pâinii în oraş a început să se resimtă.
În zilele acelea, Direcţia subzistentelor armatei se afla dispersată în comuna Pantelimon şi îşi avea sediul în clădirea şcolii primare.
„În faţa acestei situaţii grave – îşi aminteşte colonelul (r) Alexandru Popescu –, Direcţia subzistenţelor s-a preocupat intens de asigurarea

pâinii, mărind producţia secţiilor de cuptoare de campanie dislocate în jurul Bucureştiului (Jilava, Pantelimon etc.), urmărind, în acelaşi timp, să normalizeze producţia manutanţei centrale a armatei.
Astfel, în zilele de 24 – 25 august, am primit ordin de la şeful direcţiei, colonelul Aurel Ciocănescu, ulterior general (r), să mă deplasez la Bucureşti şi să trec pe la toate fabricile mari de pâine, bineînţeles şi pe la manutanţa centrală a armatei, să constat care sunt cauzele lipsei de pâine şi să iau toate măsurile posibile pentru a se reveni la o producţie normală şi, astfel, să se asigure necesarul de pâine pentru
unităţile militare din Bucureşti, pentru cele în trecere, precum şi pentru populaţia civilă.
Mai întâi am trecut pe la manutanţa centrală. Am ajuns acolo exact în momentul când avioanele germane îşi reluaseră raidurile deasupra obiectivului. M-am adăpostit chiar la intrare, lângă camera portarului! Câteva bombe au căzut chiar pe manutanţă. (...) Am constatat că atât moara cât şi fabrica de pâine funcţionau cu mari şi dese întreruperi, deci cu randament scăzut. Am ordonat să se sune adunarea întregului personal militar şi civil şi am transmis ordinul ministerului să se treacă urgent la normalizarea producţiei (...) Chiar de a doua zi, manutanţa şi-a îmbunătăţit activitatea.
La fabrica «Gagel» din strada Puţul cu apă rece, pe unde am trecut apoi, brutarii neavând energie electrică lucrau, manual, cantităţi mici de pâine, necrescută, asemănătoare lipiilor. Proprietarul dispăruse. Dispăruse şi proprietarul fabricii de pâine Grozăvescu, iar întreprinderea nu mai lucra...
M-am deplasat la fabrica «Gagel» din Şoseaua Ştefan cel Mare, una dintre cele mai mari din Bucureşti, care era dată în exclusivitate armatei germane. Porţile mari de fier erau închise. Fabrica nu lucra. În curte nicio mişcare, linişte deplină. Numai portarul se găsea în încăperea sa situată lângă intrare. L-am strigat, cerându-i să vină la poartă şi s-o deschidă. Era civil şi vorbea germana; l-am întrebat care-i situaţia fabricii şi de ce nu lucrează. Mi-a răspuns că în fabrică se află o cantitate mare de pâine, dar unităţile germane nu au mai venit s-o ridice şi astfel nu mai are sens ca întreprinderea să mai

lucreze, deşi fabrica mai deţinea stocuri de făină ce i-ar fi permis să mai lucreze o vreme.
În fabrică se aflau, la ora aceea, circa 80 de militari germani, brutari, comandanţi de un subofiţer. Toate uşile şi ferestrele fabricii erau închise. L-am întrebat pe portar dacă ştie de ce stau închişi şi mi-a răspuns că aşteaptă ordine de la comandamentul lor şi că le este teamă să nu fie atacaţi şi scoşi cu forţa. Nu erau la curent cu ce se petrecea în afara fabricii, iar lipsa oricărei legături cu organele lor superioare îi făcuse bănuitori şi temători.
L-am mai întrebat pe portar dacă poate să comunice cu subofiţerul german şi mi-a răspuns afirmativ. (...) Subofiţerul inamic a venit la poartă echipat ca de front: încins, cu cască, cu cartuşieră... etc... I-am explicat că n-are niciun rost să stea baricadaţi în fabrică, că nu mai au cum să primească ordine de la intendenţa armatei germane din România. În consecinţă, i-am cerut să-mi predea întreprinderea cu tot ce este înăuntru, cu instalaţiile în perfectă stare de funcţionare, să se predea şi el împreună cu militarii în subordine. Ca să fiu sigur că m-a înţeles, am chemat la telefon direcţia subzistentelor armatei, solicitând ca ajutor pe maiorul Wilhelm Solzer, ofiţer român, originar din Transilvania, cunoscător al limbii germane. Drept urmare, subofiţerul german a consimţit să predea fabrica, armamentul, muniţia, însă cu o singură condiţie – să-i semnez un act pentru primirea materialelor (...). Armamentul, muniţia au fost aduse afară, sub un şopron, şi depuse pe o foaie de cort. Între timp, am cerut manutanţei centrale a armatei să trimită două autocamioane şi un subofiţer ca să ia în primire şi să transporte la manutanţă pâinea, făina etc. Cu aceleaşi camioane am transportat prizonierii la Comandamentul Militar al Capitalei, nu înainte de a-l obliga pe subofiţerul german să pună în funcţiune instalaţiile, desigur, în gol, pentru a verifica dacă nu s-a comis vreun act de sabotaj. Nu s-a constatat nimic deosebit, aşa că, după o jumătate de oră, instalaţiile au fost oprite. Astfel, fabrica deveni liberă şi disponibilă pentru a coace pâinea necesară populaţiei şi efectivelor noastre militare din Capitală.”

FRONTURI. Odată insurecţia declanşată, s-a creat una dintre cele mai inedite şi mai dramatice situaţii. S-au deschis simultan, pe întregul teritoriu, sute şi mii de fronturi împotriva inamicului nazist, fiecare cu particularitatea sa. Se traducea în fapt acel celebru vers eminescian „... tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul...” Nu ştiu încă un studiu care să-şi propună tratarea acestui aspect specific primelor zile de după 23 august 1944. Aş dori, răsfoindu-mi arhiva, să relev câteva fapte menite să arate cum erau deschise asemenea fronturi de luptă de o oră, de o zi..., neconsemnate pe hărţile operative...

„Ziua de 23 august 1944 m-a găsit în satul Tunari, unde locuiam – îmi povesteşte într-o scrisoare maiorul (r) Constantin Teodoru, în zilele acelea căpitan aviator, comandant al escadrilei de experienţă şi antrenament – şi unde am ascultat la radio comunicatul. Am scos radioul în faţa casei unde, în câteva minute, s-a adunat tot satul ca să asculte marea bucurie. Un clondir cu ţuică de corcoduşe trecea din mână în mână. Consătenii îmi puneau tot felul de întrebări, crezând că eu ştiu mai multe decât ei. În realitate, ştiam ceea ce auzeam cu toţii la radio. Mă bucuram, dar, în acelaşi timp, mă întrebam ce va urma, dat fiind că eram izolat şi aveam, ca vecini, toţi hitleriştii din pădurea Băneasa şi aerodromul Otopeni. (Escadrila pe care o comandam număra circa 30 de avioane de vânătoare, de toate tipurile, scoase din uz, dar bune pentru antrenament.) Ca personal auxiliar aveam un maistru mecanic, un plutonier-major şi 10 servanţi. Practic, aerodromul Tunari era islazul comunei, un teren impropriu, mic şi mărginit de obstacole. La sud, lacul Tunari, în formă de «S», la nord şi la est liziera de salcâmi, iar spre vest şoseaua Tunari – Afumaţi – Urziceni, hotarul între mine şi aerodromul Otopeni. Avioanele erau camuflate în liziera de salcâmi. Păstram alimentat doar un singur avion, un bătrân P.Z.L. cu care mă deplasam zilnic la Pipera, la comandamentul Flotilei 9 vânătoare. Aşadar, ne-am pomenit izolaţi. Ziua de 24 august a întărit această izolare; rupţi de celelalte unităţi, fără ştiri, fără ordine de luptă. Cu maistrul mecanic Morasse, cu plutonierul-major Petrovici şi cei 10 servanţi ne-am apucat şi am săpat tranşee în miriştea de porumb din marginea aerodromului, hotărâţi să-l apărăm cu orice sacrificiu, în caz că vom

fi atacaţi. Dar nu numai noi eram izolaţi, ci şi o baterie A.A. de tunuri grele, amplasată la vreo 600 metri de aerodrom. Ne despărţea de baterie firul lacului Tunari. M-am pomenit, pe neaşteptate, cu comandantul bateriei, un locotenent. După câte îmi amintesc, îl chema Ştefănescu. Venise să se sfătuiască cu mine, dacă să deschidă focul cu întreaga sa baterie asupra aerodromului Otopeni. Ce se întâmpla pe acest aerodrom? Era o mişcare intensă. Soseau întruna avioane germane gigant «Condor», transportând trupe. Aceste avioane, venind la aterizare, prezentau o ţintă mare şi joasă. Cu o mitralieră grea, amplasată într-o groapă de la marginea aerodromului nostru, am tras continuu asupra «Condorilor» hitlerişti. Să revin însă la locotenentul Ştefănescu, pe care până atunci nu-l mai văzusem. Ne-am dus la biserica din sat şi am urcat în turlă. De sus, se vedea mai bine activitatea febrilă a nemţilor. După această succintă recunoaştere, l-am sfătuit să nu deschidă focul decât în cazul că va fi atacat. Nu ştiu dacă a fost sfatul cel mai potrivit. Ştiu doar că, reîntors la baterie, locotenentul, din ce considerente nu am să aflu niciodată, a deschis focul cu toate tunurile bateriei... Trageri directe pe obiectivele aerodromului. Nemţii au contraatacat mai târziu cu care blindate şi trupe. A fost o încăierare infernală. Aşteptam acum atacul asupra aerodromului Tunari. Hitleriştii însă nu s-au hazardat să treacă lacul şi s-au retras. După câtva timp, am izbutit să mă furişez spre poziţia bateriei. N-am mai găsit pe nimeni în viaţă, căzuseră eroic, în luptă. Abătut, m-am întors la cei zece ostaşi ai mei, care stăteau în tranşee, cu ochii aţintiţi spre Otopeni, cu degetul pe trăgaciul armei."

O ZI GREA. Doar una... Filă de calendar. Pagină de istorie. Dacă aş fi cercetător militar, m-aş cufunda în studierea jurnalelor de operaţii, şi nu ale marilor unităţi, ci ale regimentelor, şi mi-aş propune alcătuirea unei culegeri. N-ar fi în niciun caz o culegere de documente aride, deşi documentele militare, prin natura lor, sunt laconice şi aride. Dar printre cronicarii anonimi ai regimentelor s-au aflat şi militari cu înclinaţii literare, care probabil că vedeau în „jurnalul de operaţii" şi propriul lor jurnal intim. Iată o zi de război consemnată de un asemenea militar, în toiul luptelor din

Transilvania.

24 septembrie 1944

O zi grea. Nouri negri şi greoi acoperă cerul. Plouă mărunt şi des. Apa şi noroiul îngreuiază foarte mult mişcarea. Batalioanele 1 şi 2, contopite din punct de vedere tactic. Maiorul Pavel, însoţit de locotenentul Florea Dinu, face o recunoaştere a poziţiei şi dispozitivului, inamicul fiind într-o linişte completă.

Pentru a se vedea care-i situaţia, se dă ordin de regiment să se trimită un pluton care să înainteze spre obiectiv. Dar după câteva minute începe tragerea de branduri inamice, reperează locul comandantului de batalion şi un proiectil explodează în imediata apropiere, rănind pe maiorul Pavel mortal. Sfârşeşte în braţele locotenentului Dinu.

Faţă de această situaţie, regimentul dă ordin locotenentului Dinu Florea să conducă operaţia batalionului, ca singurul ofiţer ce cunoaşte situaţia, deoarece îl însoţise tot timpul pe maiorul Pavel.

Ca urmare, şi prin ordine telefonice date de regiment, după o pregătire cu branduri, batalionul 1 îşi reia înaintarea. Cu toată ploaia care nu mai contenea, trupa complet udată din ziua şi noaptea precedentă, cu toate pierderile grele suferite regimentul reuşeşte să ocupe Dealul Negrios, la ora 16 d.m., cota 421.

Este un succes care, deşi a fost plătit cu sânge mult, ne dă mândria lucrului totuşi înfăptuit. Efortul făcut de regiment şi de comandantul său, care se găsea la P.C.[3] într-un adăpost nenorocit, unde nu putea sta decât într-o parte, cu telefonul la ureche, făcând legătura cu batalionul, cu divizia, cu o centrală telefonică în care apa pătrunsese deteriorând-o, cu agenţii de legătură şi telefonista care nici nu ajungeau bine la P.C. al regimentului şi trebuiau să plece înapoi cu alte ordine, cu firul telefonic care în fiecare clipă era rupt de focul inamic; în plus, pierderile de ofiţeri, subofiţeri şi trupă; răniţi care se scurgeau prin faţa P.C. către plaja de trecere – a fost supraomenesc. În special, defilarea a sute de răniţi prin faţa P.C. impresionează adânc pe comandantul regimentului.

---

[3] Punctul de comandă.

La orele 23 se dezlănţuie un contraatac inamic care nu reuşeşte.

FAPT DIVERS? Poate! El însă mi s-a întipărit pentru totdeauna în memorie. Şi-l voi povesti de fiecare dată cu aceeaşi nostalgică aducere-aminte.

„Era în toamna lui ’44 – va povesti veteranul Gheorghe Ursu, maior (r) – mai exact, în primele zile ale lui octombrie. Unitatea mea, Regimentul 10 dorobanţi, era angajată în forţarea râului Mureş şi ocuparea unei înălţimi – cota 493 – în zona Sântioana – de – Mureş. Comandam un pluton şi mă aflam cu el pe direcţia principală de atac. Inamicul rezista cu disperare, căci de menţinerea acestei poziţii depindea soarta întregului sector din zona Târgu-Mureş. Atacurile noastre se succedau vijelios... Şi iată, nu pot uita o întâmplare, o faptă de arme. Trecusem la un nou atac... Înălţimile de la Sântioana-de-Mureş şi Cristeşti, cu cota 493, trebuiau cucerite cu orice preţ. Şi era în plutonul meu un tânăr, un recrut, „contingentul” 45.... Dacă făcuse două luni de insurecţie... Era atât de «boboc» în pluton, că n-am apucat să-i reţin numele. Doar atât ştiam despre el, că-i din părţile Sloboziei. Deodată, în timp ce luam cu asalt cota, l-am văzut pe acest flăcău ridicându-se în picioare cu o îndrăzneală nemaipomenită şi avântându-se cu puşca sa mitralieră spre duşman. Sfidând moartea, înainta nu prin salturi, ci pieptiş, secerând rezistenţele inamicului. Prin îndrăzneala sa la care, zău, nu mă aşteptam, a deschis drum plutonului şi companiei. Bravura lui m-a impresionat. Şi sufăr că nu i-am reţinut numele, căci, aşa cum am mai zis, mi-a fost în subordine două-trei zile. Şi să vezi, la un an de la terminarea războiului, l-am întâlnit întâmplător în gara Făurei. Eu plecam într-o parte, iar el în alta, dar m-am oprit şi am schimbat câteva vorbe. Era invalid de război şi, în grabă, mi-a povestit la ce lupte mai luase parte şi cum fusese grav rănit. Ne-am despărţit, eram amândoi tulburaţi. Iar când am rămas singur, mi-am adus aminte că uitasem să-l întreb cum îl cheamă. Nu
ştiu dacă el îşi mai aminteşte de mine, dar eu mi-l amintesc mereu... În astfel de momente îl văd atacând pieptiş cota 493.”

RĂSPUNSUL generalului (r) Ion Lungu la întrebarea „Unde vă găseaţi în momentul eliberării Transilvaniei?”, formulată de autorul rândurilor de faţă.
„Vestea eliberării Transilvaniei am aflat-o la 25 octombrie. Mă aflam cu Regimentul 3 roşiori, pe eare-l comandam, în marş pe jos. Trebuia să ajungem la Tisa-Ug, în vederea forţării Tisei chiar în dreptul acestei localităţi. Firește, ştirea m-a răscolit aşa cum trebuie să fi răscolit pe orice român. Ce poate să fie mai înălţător decât să-ţi ştii ţara în vechile sale hotare? Preocuparea mea a fost ca la primul cantonament să comunic această mare bucurie întregului regiment, arătând ostaşilor că nouă ne revine, în continuare, o altă misiune grea, ca prin lupte dârze, laolaltă cu ostaşii sovietici, să contribuim la completa îngenunchere a inamicului”...

AMINTIRILE veteranului Vasile G. Bogdan, sergent-major (r), aşternute pe hârtie şi adresate lui H. Z.
„Sunt unul din cei care au scăpat teferi din vâltoarea războiului. 215 zile şi nopţi, începând cu botezul focului şi încheind cu Ziua Victoriei, m-am aflat faţă-n faţă cu inamicul. Şi-am fost infanterist în Regimentul 1 vânători, Piteşti. Cinstit s-o spun, îmi vine cam greu să-mi depăn filele calendarului vieţii mele, după atâţia ani de la terminarea războiului. Dar am să încerc. (...)
... Ziua de 15 decembrie 1944 a fost prima zi de iarnă, încă din zori au început să cadă primii fulgi de zăpadă. Mă aflam cu unitatea 1 la nord de Beretz – Ungaria, pe cota 280, unde executam, într-un teren pietros şi plin de boscheţi, gropi individuale pentru apărare. În flancul drept al poziţiei noastre se instalase Regimentul 15 infanterie, iar în cel stâng Regimentul 30 dorobanţi. Pe la orele 10 dimineaţa, Regimentul 15 infanterie atacă inamicul întărit pe o colină situată la marginea unei păduri. Poziţie ideală de apărare. Un foc încrucişat de arme automate împiedica orice apropiere de obiectiv.
După un scurt schimb de focuri cu inamicul, subunităţile Regimentului 15 infanterie renunţă la atac şi se retrag. Inamicul contraatacă imediat, viguros, şi izbuteşte să ocupe poziţiile infanteriştilor români. Însă în înaintarea lui, duşmanul depăşeşte

flancul drept al Regimentului 1 vânători, drept care cele două plutoane ale companiei 6 se retrag în grabă fără a-mi da şi mie de ştire. M-am pomenit deodată cu plutonul meu rămas descoperit. Deveniserăm pentru inamic o ţintă uşoară. Primele rafale ale mitralierelor vrăjmaşe mi-au secerat jumătate din efectiv. Ne-am apărat, dar, în cele din urmă, am fost încercuiţi şi siliţi să ne predăm. De fapt, rămăsesem singurul supravieţuitor şi căzusem prizonier. Hitleriştii m-au predat unei santinele căreia i-au spus să mă ducă la comandamentul lor. Între timp, începuse să viscolească destul de binişor. Luptele nu mai conteneau. Nu exagerez când afirm că în jurul nostru ploua cu obuze. Fumul exploziilor şi viscolul te împiedicau să mai înţelegi ceva din ce se petrecea în jur. Mai bine de un kilometru l-am făcut cu neamţul după mine, numai în salturi şi culcări. În toate cele 215 zile şi nopţi de război n-am făcut atâtea salturi şi culcări ca în ceasurile acelea de coşmar. Se înţelege, eram deprimat, chinuit de situaţie, de moartea camarazilor mei. Unde şi cum se va încheia acest început al captivităţii? Da, s-a încheiat după vreo trei ore, intr-un mod de-a dreptul incredibil. Din pricina viscolului şi a necunoaşterii terenului, neamţul s-a rătăcit. Iar eu mi-am dat imediat seama că de fapt, ne îndreptaserăm spre poziţiile noastre. Şi cum? Prin zăpada vârtejită de crivăţ au început să se zărească la o distanţă destul de mare soldaţi care, pe marginea gropilor, tropăind, încercau să se încălzească. Neamţul s-a apropiat şi a pronunţat întrebător cuvântul „hortist?”. Asta a şi constituit momentul – cheie pe care l-am folosit. Am răspuns afirmativ, dându-i de înţeles că românii şi ruşii au fugit departe. A stat neamţul cât a stat pe gânduri, apoi mi-a făcut semn s-o luăm inainte, adică spre poziţiile noastre. Pe măsură însă ce ne apropiam, mă treceau sudorile, căci acum mi-era teamă să nu care cumva tocmai ai noştri să deschidă focul. L-au deschis. Câteva proiectile ne-au şuierat pe deasupra capetelor. Neamţul s-a trântit la pământ, eu nu, căci mi-am dat seama că vor cădea ceva mai departe. M-am folosit de imprejurare, am scos batista şi am fluturat-o. Au înţeles sau nu, dar când am ajuns la vreo 20 de metri am făcut semn soldaţilor români să se ridice. S-au ridicat, iar eu, zâmbitor, m-am răsucit spre neamţ. L-am dezarmat şi l-am

declarat prizonier. Trebuie să vă spun că ajunseserăm nu pe poziţiile regimentului meu, ci pe cele ale regimentului 30 Dorobanţi. De la comanda regimentului, a venit apoi un ofiţer cu o motocicletă cu ataş şi ne-a dus pe amândoi la comandamentul Diviziei 2 infanterie. Acolo, soldatului inamic i s-a luat un lung interogatoriu, unde, printre altele, a povestit şi cum l-am păcălit. Fapta mea a fost răsplătită cu medalia «Virtutea militară» clasa a II-a...”

OPERAŢIA „BUDAPESTA”

SURPRINDEREA

„În seara zilei de 27 decembrie 1944, s-a lăsat o ceaţă densă în sectorul de atac al Diviziei 2 infanterie, din care făcea parte şi Regimentul 1 Dorobanţi, aflat sub comanda mea. Inamicul se întărise pe o creastă de deal, la sud de şoseaua şi calea ferată ce duceau spre Austria. Trei zile în şir am tot încercat să cucerim creasta, dar fără succes. Poziţia inamicului era bine fortificată, bine adăpostită. Dar s-a lăsat ceaţă... Odată cu înserarea s-a lăsat. Şi ceaţa asta densă, usturătoare, parcă şi mai neagră din pricina nopţii, mi-a sugerat o idee: să mă folosesc de ea. Să încerc, la adăpostul ei, să realizez surprinderea. Cine să se aştepte că, după atacurile neizbutite la lumina zilei, o să încercăm un atac de noapte, şi încă pe timp de ceaţă. N-am ezitat în a lua hotărârea.... Iniţiativa îmi aparţine în întregime. N-am atacat cu cine ştie ce forţe, ci cu o companie – a 2-a, din rezerva regimentului. Pe nesimţite, ne-am apropiat de poziţia inamicului. Apoi, printr-un atac fulgerător, am năvălit în tranşeea duşmanului. Luaţi prin surprindere, hortyştii au cedat imediat. Nici unitatea de rezervă n-au izbutit s-o alerteze şi s-o bage în luptă. Acţiunea noastră s-a extins şi asupra ei. După un scurt schimb de focuri, soldaţii acestei unităţi s-au predat. A fost o noapte năvalnică, furtunoasă. Nu ne-am mulţumit cu cucerirea crestei, ci ne-am propus să continuăm înaintarea prin ceaţă şi beznă. Aveam însă de străbătut o pădure... Cum să dibuim drumul? Ce să întreprindem ca să nu ne rătăcim? Aveam nevoie de un ghid. L-am găsit în casa unui pădurar, în persoana unui bărbat. Omul ăsta ne-a fost călăuză şi încă una

bună... Când s-a luminat de ziuă, ne-am pomenit în faţa comunei Kytarcsa. Nu ne-am oprit nici aici. Am continuat urmărirea şi hărţuirea inamicului. În această dimineaţă, după o luptă scurtă dar violentă, am pătruns în comuna Nagylarcsa, de unde ne-am îndreptat spre Cinkota, o altă localitate ce s-a dovedit bine fortificată şi întărită cu mai multe rânduri de reţele de sârmă ghimpată. Am fost întâmpinaţi cu focuri puternice de artilerie şi infanterie. Din acest moment, mi-am introdus în luptă tot regimentul, neoprindu-mă nicio clipă din atac. Către amiază, prin acţiuni neîntrerupte, am reuşit să câştigăm teren şi să ajungem până aproape de reţeaua de sârmă ghimpată a inamicului. Într-un cuvânt, cu o singură companie, dar printr-un atac de noapte temerar, am izbutit să creem o breşă în ultima centură de apărare a Budapestei. Prin ea s-a introdus întreaga noastră divizie într-o nouă zonă de manevrare.”

General-maior (r) Rusu Virgil,
fost comandant al Regimentului 1 Dorobanţi
Microinterviu cu maiorul (r) Dăscălescu Şt. Ion.

H. Z.: Tovarăşe Dăscălescu, după câte ştim din cartea pe care aţi publicat-o nu de mult, aţi făcut parte din Biroul operaţii al Corpului 7 armată, comandat de generalul Nicolae Şova. Ce ne puteţi spune despre atacul nocturn relatat de fostul comandant al Regimentului 1 Dorobanţi?

Mr. (r) Dăscălescu Şt. Ion: Tovarăşul general Rusu, pe atunci colonel, omite să povestească un fapt memorabil, într-adevăr, atacul prin ceaţa şi bezna nopţii s-a produs întocmai... Numai că – şi aici e aici – acţiunea a avut loc după ce, în tot cursul zilei de 27 decembrie, inamicul a contraatacat puternic cu tancuri poziţii ale Diviziei 2 inf anterie. Infanteriştii noştri s-au comportat excelent. Nu au dat niciun pas îndărăt. Ceea ce a atras felicitările generalului Şova. Iar pe colonelul Rusu, comandantul Regimentului 1 Dorobanţi, l-a decorat în plină acţiune.

H. Z.: Iertaţi-mă că îmi exprim nedumerirea. Cum trebuie înţeleasă formula „decorat în plină acţiune”?

Maior (r) D. Şt. I.: Foarte simplu. Mai întâi, trebuie să arăt că generalul Şova se găsea în timpul contraatacului inamic la un punct

de comandă înaintat al diviziei, de unde urmărea atacul infanteriştilor. Tot acolo, ca o apreciere imediată a modului cum îşi conducea regimentul pe câmpul de luptă, colonelul Rusu Virgil a fost chemat la postul de comandă şi decorat.
H. Z.: Fostul comandant al Regimentului 1 Dorobanţi a pomenit de o breşă „în ultima centură" de apărare a Budapestei. Au existat mai multe centuri?
Maior (r) D. Şt. I.: Trei centuri şi toate foarte puternice... Aşadar, numai după zdrobirea acestui sistem ingenios de apărare a fost posibil ca în prima zi a Anului nou 1945 să se declanşeze luptele în interiorul Budapestei.

„Mă numesc Dănescu Gheorghe, sunt sublocotenent în rezervă şi am făcut parte, în timpul «Operaţiei Budapesta». din Regimentul 1 Dorobanţi. Am comandat plutonul de transmisiuni, adică purtam răspunderea legăturilor telefonice ale comandei regimentului cu divizia, cu batalioanele şi companiile (...)
... Şi iată-ne ajunşi la Cinkota. Înaintarea noastră este oprită cu focuri puternice de artilerie şi de arme automate. Ne pomenim iarăşi în faţa unui inamic hotărât să reziste. De pe o înălţime, colonelul Rusu Virgil scrutează dispozitivul regimentului. Mă găseam lângă dânsul în momentul acela. Şi-a dat repede seama că s-a creat o situaţie nouă şi că trebuie să revoce ordinul dat anterior, de înaintare. Şi cum nu avea în preajma sa niciun agent de legătură, mi-a cerut mie să ajung până la compania cea mai înaintată pentru a transmite comandantului ordinul de oprire a înaintării. Am trecut la executare. Prin salturi scurte şi repezi. Ici alergând, dincolo târându-mă. Şi iată aşa, după vreo doi kilometri, ajung la punctul de comandă al companiei. Erau circa 14 ostaşi acolo. Transmit ordinul. Dau să plec. În momentul următor, trei proiectile de la inamic nimeresc în plin, omorându-i pe toţi. Am scăpat ca prin minune, doar cu mantaua şi cu căciula ciuruite. Îngrozit, o iau la fugă în direcţia de unde plecasem. Nu cred să fi făcut 500 de metri... Un obuz greu explodează prin apropiere şi mă pomenesc îngropat de viu sub un munte de pământ. Nu ştiu cum şi cât timp am luptat ca să văd din nou lumina zilei. În cele din urmă

am izbutit. M-am scuturat de pământ şi, aşa ameţit cum eram, am încercat să mă orientez. Am pornit-o bine spre ai mei, căci pe drum m-am întâlnit cu ostaşi din plutonul meu. Îi trimisese colonelul să aducă trupul meu. Mă credea mort. Când m-a văzut colonelul, s-a bucurat, m-a îmbrăţişat. În aceeaşi seară, comandantul a trimis o echipă care să aducă dintre linii trupurile neînsufleţite ale celor 14 ostaşi căzuţi la datorie."

COMPANIA LOCOTENENTULUI SILNICEANU

Din cartea *Corpul 7 armată în operaţia Budapesta* (ciclul „Memorii de război") de Ion Şt. Dăscălescu.
„În scopul lichidării grabnice a puternicei rezistenţe inamice de pe Cinkota, generalul Şova a hotărât ca Divizia 2 infanterie să atace localitatea de la est, iar Divizia 19 infanterie pe la sud, după o puternică pregătire de artilerie la care avea să ia parte artileria celor două divizii, Regimentele 1 şi 7 artilerie grea, divizionul 64 artilerie şi Regimentul 114 antitanc sovietic.
La ora «H», unităţile române s-au avântat la atac (...) militarii noştri s-au apropiat repede de marginea satului. În numai câteva minute, compania 6 din Regimentul 1 Dorobanţi, de sub comanda locotenentului în rezervă Sever Silniceanu, reuşeşte să ajungă la 40 m de marginea aşezării. În acelaşi timp, o rafală l-a lovit mortal pe ofiţer."

„Da, l-am cunoscut pe locotenentul Silniceanu Sever, îmi relatează Dănescu Gheorghe, fost comandant al plutonului de transmisiuni în cadrul Regimentului 1 D. A., fost învăţător. Şi aş vrea, în dorinţa de a împlini portretul acestui ofiţer, să vă povestesc o întâmplare nu lipsită de semnificaţie. Luptele pentru eliberarea Ungariei începuseră. Ne găseam la est de Sölnok. Divizia, având în avangardă regimentul nostru, se îndrepta spre capul de pod deţinut de trupele hitleriste şi hortyste la est de Tisa, în zona Tiszaúg. Cam pe la orele 14, luăm contact cu primele elemente ale inamicului. Spre seară, izbutim să le împingem înlăuntrul capului de pod. A doua zi, s-a pus în mod

stringent problema lichidării capului de pod. Operaţia s-a declanşat în cursul nopţii, la ea participând un batalion sovietic şi un batalion din regimentul nostru. Atacul, realizat prin surprindere, a dat peste cap rezistenţele inamicului. În fruntea acţiunii s-a situat compania comandată de locotenentul în rezervă Sever Silniceanu. Atingând digul, compania lui a deschis de fapt calea celor două batalioane. Încă în cursul nopţii, batalionul sovietic a fost retras şi trimis pe o altă direcţie, cu o altă misiune.

În zorii zilei, inamicul, care nu izbutise să-şi treacă toate trupele pe celălalt mal al Tisei, supune poziţiile ocupate de batalionul 1 al Regimentului 1 Dorobanţi unui bombardament infernal de artilerie şi branduri. Cam în jurul orei 11, trupele inamicului aflate între dig şi malul de est al Tisei – o zonă de aproximativ 2 km – au trecut la un viguros contraatac. Drept urmare, două din cele trei companii s-au văzut silite să se retragă. Compania locotenentului Silniceanu a rămas în continuare pe poziţii, deşi exista riscul încercuirii. Toată artileria duşmană se concentrase asupra ostaşilor români. Era un infern. O mare de foc şi fum înecase poziţiile deţinute de companie. Infanteriştii români au rezistat totuşi. Noaptea i-a găsit în continuare pe poziţii, în încercuire, rezistând. Toată noaptea, locotenentul Sever Silniceanu a alergat de la un pluton la altul, pentru a-şi îmbărbăta ostaşii...

În ajutorul companiei a fost adus, încă în cursul nopţii, batalionul 2 care, a doua zi dimineaţa, a atacat poziţiile inamice. La atac, bineînţeles, a participat şi compania lui Silniceanu. Bilanţul? Capul de pod a fost lichidat... Bravura locotenentului în rezervă Sever Silniceanu devenise proverbială. I-a fost dat însă să cadă eroic.”

OSTAŞI ROMÂNI ŞI SOVIETICI – LUPTE ŞI JERTFE COMUNE

„Atacul trebuia să se execute impetuos, în aşa fel încât obiectivele să fie cucerite în cursul zilei de 30 decembrie, iar în ziua următoare, în ajunul Anului nou 1945, să angajăm bătălia pentru oraş. (Budapesta, H. Z.) Timpul se menţinea geros. Cerul era sticlos, plin de stele. Aşteptam ofensiva. Eram la punctul de comandă înaintat, cu maiorul Dumitrescu, şeful biroului operaţii. Telefonul zbârnâi scurt.

Telefonistul ridică receptorul.
— Aici *Vărătecul...* am înţeles. Şi-mi trecu receptorul. Domnule general, Corpul la telefon.
Am luat carnetul de campanie (...) Bănuind că este ceva important, maiorul Dumitrescu se uită la mine neştiind ce să creadă.
— S-a amânat atacul. Comunică regimentelor următoarele: comandamentul sovietic, în dorinţa de a evita distrugerea oraşului şi pierderile de partea ambelor părţi, va trimite, în zorii zilei, parlamentari care să propună comandamentului fascist capitularea grupării trupelor fasciste încercuite în Budapesta.
(...) Doream sincer ca fasciştii să accepte capitularea."

General – locotenent Ilie Antonescu,
Şarjele de foc ale cavaleriei, (pag. 65–66)

„La 29 decembrie, comandamentele Fronturilor 2 şi 3 Ucrainean dau inamicului încercuit în Budapesta un ultimatum ce prevedea condiţii umane de capitulare. De pildă, generalilor, ofiţerilor şi soldaţilor li se garanta întoarcerea imediată la casele lor. Însă parlamentarul Frontului 2 Ucrainean, căpitanul M. Steinitz, este întâmpinat cu focuri de armă şi ucis, iar parlamentarul Frontului 3 Ucrainean, după ce i se comunică respingerea ultimatumului, este împuşcat pe la spate, pe când se întorcea spre ai lui."

S. M. Ştemenko, *Marele Stat Major în anii războiului.*
(Ediţia rusă, vol. 2, pag. 262)

„A doua zi (31 decembrie 1944, H. Z.), am fost chemat din nou la telefon de către comandantul corpului de armată, care mi-a ordonat reluarea atacului la ora 12. Fasciştii, sfidând toate normele şi uzanţele internaţionale, au ucis pe parlamentarii sovietici. Această fărădelege am comunicat-o regimentelor cu dispoziţia de a fi cunoscută până la ultimul soldat."

General-locotenent Ilie Antonescu,

Şarjele de foc ale cavaleriei, (pag. 66)

Povesteşte colonel (r) Babeu-Gârbu Ioan, fost şef al biroului operaţii – Regimentul 98 infanterie, Div. 19 inf.:
„Dacă ordinele primite de la eşaloanele superioare nu erau prevăzute şi cu data emiterii lor, poate că nu ştiam că e Anul nou. Eram aşa de încleştaţi de inamic, încât întreaga noastră fiinţă era stăpânită numai de modul cum ne vom îndeplini misiunea, care nu era deloc uşoară, zeci de ipoteze, de planuri, de idei le născoceam cântărindu-le, alegând din ele pe cea pe care o consideram că are mai mulţi sorţi de izbândă, ferind regimentul de pierderi.
Totuşi, la ora 24 din noaptea de 31.XII.1944, comandantul regimentului, colonelul Mihail Gheorghiu, a luat receptorul din mâna centralistului, felicitând batalioanele şi pe toţi luptătorii, urându-le: «Viaţă lungă, sănătate şi izbândă asupra inamicului». Avea ochii plini de lacrimi. Cine ştie ce era, la ora aceea, în sufletul său!
În prima zi a Anului nou 1945, am plecat la atac. Inamicul lupta cu înverşunare, furios şi sălbatic, profitând de fiecare adăpost amenajat pentru luptă. Totuşi, în ziua de 1 ianuarie 1945, am reuşit prin lupte grele, cu pierderi mari de ambele părţi, să punem stăpânire pe fabricile de la periferia Budapestei...”

Dintr-un document intitulat „Notă asupra rezistenţelor şi pierderilor inamice în prizonieri şi materiale, cât şi a pierderilor Corpului 7 armată în bătălia pentru Budapesta”, întocmită de statul-major al Armatei 1 române:
„De la 28 la 31 decembrie 1944, inamicul, cedând pas cu pas terenul, a ajuns pe ultima poziţie de apărare, formată de însăşi liziera capitalei maghiare.
În acest interval de timp s-au capturat de la inamic un ofiţer, 2 subofiţeri şi 1 520 trupă”.

ÎN INTERIORUL BUDAPESTEI

Răspunsurile generalului-locotenent (r) Ilie Antonescu,

fost comandant al Diviziei 9 cavalerie, la întrebările autorului.
H.Z.: Când aţi preluat comanda Diviziei 9 cavalerie?
Gl. lt. (r) Ilie Antonescu: La 17 decembrie 1944. Divizia se afla sub ordinele Corpului 7 armată şi lupta în faţa centurii a doua de apărare a Budapestei. Mai exact, pe direcţia pădurii Kassas şi a înălţimii Bejmetes (cota 301) şi era încadrată la dreapta de Divizia 19 infanterie şi la stânga de Divizia 297 infanterie sovietică.
H. Z.: Ce reprezentau centurile de apărare ale Budapestei?
Gl. lt. (r) I.A.: Budapesta forma bastionul principal de apărare al trupelor hitleriste, bastion care închidea direcţia strategică ce ducea în lungul Dunării, spre Viena. Pe căile de acces spre Budapesta, inamicul a organizat trei centuri de apărare succesive, semicirculare, ce se sprijineau pe Dunăre. Adâncimea fiecărei centuri era de 10 km şi cuprindea numeroase tranşee legate prin şanţuri de comunicaţii, protejate pe direcţiile principale cu reţele de sârmă ghimpată pe patru rânduri de pari, câmpuri de mine antitanc şi contra infanteriei, şanţuri largi şi adânci contra carelor de luptă.
H.Z.: Cu ce unităţi ale inamicului se aflau în contact ostaşii Diviziei 9 cavalerie?
Gl. lt. (r) I.A.: Cu unităţi ale Diviziei 10 inf. şi subunităţi germane ale Diviziei SS 8 cavalerie.
H. Z.: Care erau dotarea şi pregătirea de luptă a trupelor hitleriste şi hortyste care apărau căile de acces spre Budapesta şi care a fost procedeul tactic al comandamentului?
Gl. lt. (r) I.A.: Infanteria inamicului era dotată cu un bogat material modern – armament automat şi uşor. Despre artilerie, ce-aş putea spune? Era redusă, însă în cea mai mare parte tractată, ceea ce îngăduia o uşoară manevră de material. În luptele pentru zdrobirea centurii a treia, mijloacele blindate germane ale Diviziei 13 blindate au fost foarte active. Iar aviaţia, deşi nu era prea numeroasă, a fost condusă cu multă îndrăzneală.
H. Z.: Fără îndoială că în vederea înfrângerii forţelor hitleristo-hortyste aţi avut de rezolvat nenumărate probleme. După părerea dv., ce elemente noi au apărut în gândirea comandamentului Corpului 7 armată şi a diviziilor române?

Gl. lt. (r) I.A.: Cea mai dificilă problemă – poate şi cea mai importantă – ivită în faţa comandamentului nostru – problemă de gândire militară – a fost adoptarea unui procedeu tactic de atac al clădirilor mari din Budapesta. Capitala Ungariei fusese organizată de hitlerişti pentru o apărare îndelungată. Pe tot teritoriul oraşului, casele mari şi solide fuseseră transformate în puncte de sprijin, capabile să ducă lupta în eventuale încercuiri. Ele se sprijineau reciproc prin foc, iar acolo unde existau goluri, erau umplute cu cazemate şi tancuri. Punctele de sprijin aveau trupe puternice, înzestrate cu mitraliere, tunuri antitanc, mitraliere şi aruncătoare de mine.

H. Z.: Am vizitat în câteva rânduri Budapesta şi încerc să-mi imaginez marile clădiri transformate în cuiburi de rezistenţă.

Gl. lt (r) I.A.: Procedeul tactic al Corpului 7 armată de a ataca şi purta lupte în interiorul Budapestei a fost acţiunea grupelor de asalt, încadrate în ofensiva forţelor principale ale marilor unităţi. Grupurile acestea de asalt erau formate din infanterişti, pionieri, sprijinite de artilerie. Mărimea lor se cerea stabilită în funcţie de obiectivele de atac. Grupurile de asalt urmau să ducă lupte de-a lungul străzilor cu scopul de a ataca casele la colţuri, deschizând astfel drum forţelor principale... Iar unde avea să fie cazul – am în vedere clădirile cu multe etaje – urmau să ia cu asalt fiecare nivel în parte...

H. Z.: Cum aţi aplicat în operaţiile diviziei procedeul tactic amintit puţin mai înainte?

Gl. lt. (r) I.A.: Situaţia efectivelor, precum şi numărul redus al gurilor de foc mi-au impus să adopt ca procedeu de luptă evitarea pe cât posibil a atacurilor frontale împotriva unor puternice organizări inamice, cerând o pregătire şi un sprijin de artilerie puternic. Şi atunci m-am orientat, când era cazul, către executarea unor manevre de învăluire şi de întoarcere pe spaţii mai înguste, în funcţie de străpungerea unor zone slabe ale inamicului.

H. Z.: Chiar şi în interiorul Budapestei?

Gl. lt. (r) I.A.: În operaţiile din interiorul Budapestei, spiritul manevrier, aplicat cu îndrăzneală, a fost la înălţime. De pildă, în atacarea cazarmei Franz Joseph, a cimitirului Kerepes.

H. Z.: Aveaţi timp să vă odihniţi?
Gl. lt. (r) I.A.: În timpul operaţiei „Budapesta” am desfăşurat o activitate continuă. Nu exagerez. 24 de ore din cele 24. Pare incredibil, dar aşa e. Zilnic, între orele 7 şi 19 mă găseam împreună cu şeful de stat-major, cu şeful biroului operaţii, cu comandanţii artileriei la punctul înaintat de comandă al diviziei. De obicei, îl alegeam în podul unei clădiri. De acolo, urmăream mersul luptei. Era iarnă, frig, terenul îngheţat. Inamicul se crampona de fiecare palmă de pământ, de fiecare clădire, de fiecare obstacol natural sau artificial. Gloanţele armelor automate şi schijele artileriei duşmane băteau la metru pătrat, lovind din când în când şi punctul înaintat de comandă.
Iar seara, după ora 19, mergeam la punctul înaintat al Corpului 7 armată, pentru a primi de la generalul Nicolae Şova noi ordine. La ora 21 mă înapoiam la divizie, unde treceam la rezolvarea problemelor operative. De obicei, ordinele de operaţii ale Corpului soseau la miezul nopţii. Ce-mi mai rămânea pentru odihnă?
H. Z.: Care a fost, pe parcursul operaţiilor în interiorul Budapestei, momentul cel mai dramatic?
Gl. lt. (r) I.A.: Aş alege, din cele 15 zile şi nopţi de lupte, ziua de 4 ianuarie 1945. Îmi amintesc şi ora – 15. În zona „Hipodromului”, inamicul, sprijinit de „Tigri”, a contraatacat prin surprindere, rupând dispozitivul din dreapta diviziei şi silind astfel Regimentul 9 călăraşi, întărit cu batalionul 1 din Regimentul 31 infanterie, să se retragă dezorganizat. S-a creat un moment de mare tensiune nervoasă. Acţiunea rapidă a Divizionului 1 al Regimentului 36 antitanc, comandat de maiorul Alexandru Ivanov, loveşte în flanc tancurile inamice, distrugând jumătate din ele. Din clipa aceea, soarta luptei era hotărâtă. În seara aceleiaşi zile, ostaşii diviziei noastre revin pe linia deţinută la ora 15.
H. Z.: Unde v-a găsit noaptea de Anul nou?
Gl. lt. (r) I.A.: În seara zilei de 31 decembrie 1944, între orele 18–22, Divizia 9 cavalerie continua să lupte din greu la aripa dreaptă. Inamicul încerca să respingă din faţa postului de radio Budapesta, de la Hatert, unităţi ale Regimentelor 9 călăraşi şi 31 infanterie. N-a

izbutit...
Când acele ceasornicului au arătat ora 24, iar anul 1945 a intrat în viaţa noastră, mă aflam la punctul de comandă al diviziei din Rakosliget. Toţi comandanţii de regimente erau prezenţi. Ne-am îmbrăţişat, ne-am urat reciproc să ajungem la mult aşteptata zi de pace, să trăim ani mulţi fericiţi. Am ciocnit un pahar de rom cu bucuria unei izbânzi depline şi cu gândul la cei dragi din patrie. De asemenea, am urat tuturor luptătorilor diviziei sănătate şi ani mulţi fericiţi, urare care a străbătut adăposturile şi tranşeele. Iar apoi? În noaptea Anului nou 1945, am avut mult şi serios de lucru. Statul-major îmi pregătise elementele pentru analiza situaţiei tactice şi a posibilităţilor de a duce lupta în Budapesta, potrivit dispoziţiilor comandamentului Corpului 7 armată.
Povesteşte lt. col. D. Dumitrescu, fost şef de stat-major al Diviziei 9 Cavalerie:
... „În concluzie, în ultimele ore ale anului 1944, unităţile Diviziei 9 Cavalerie se găseau în faţa Budapestei, instalate în poziţiile părăsite de inamic (...) Către ora 23 soseşte ordinul de operaţii al Corpului 7 armată, care prevedea continuarea atacului pentru cucerirea Budapestei, cu începere de la 1 ianuarie 1945, ora 11. Ca prim obiectiv pentru noi: cartierele Köbanya şi Rakoshegy.
Anul nou. Toţi ofiţerii statului-major fac roată în jurul comandantului de divizie. În cuvinte pline de afecţiune, ne mulţumeşte pentru aportul fiecăruia la şirul de victorii al diviziei, ne urează sănătate, fericire şi noi succese militare în anul care începe. Surpriza ne-a făcut-o maiorul Baboianu care făcuse rost de câteva sticle de vin. (...) Am dormit îmbrăcat, pe un pat improvizat şi cu telefonul la cap... Începea un nou an de război, dar şi ultimul."
Povesteşte col. (r) Babeu-Gârbu Ioan:
„În ziua de 1 ianuarie 1945, fata-ostaş Elena Chiriţă, o fată cu ochi mari şi o plăcută înfăţişare fizică, cu trusă de sanitar pe umăr şi armă automată în mână, la atacul viguros dat de regiment la Budapesta, s-a prăbuşit. A căzut în timp ce se pregătea să facă un nou salt. Un proiectil a explodat doar la câţiva paşi de ea.
Era prima zi a anului 1945!

A fost ajutată imediat, aşa cum şi ea a ajutat în permanenţă pe alţii, dar rana a fost gravă... S-a stins din viaţă într-un spital din Arad. Despărţirea ei de luptătorii Regimentului 96 infanterie a fost impresionantă."
(...) „Luptele în interiorul Budapestei au fost grele; trebuia să luptăm cu un inamic ascuns după ziduri, în spatele ferestrelor, al uşilor, după colţuri de stradă, în pivniţe, pe acoperişuri. Aici se cerea o extraordinară atenţie,, abilitate în mişcări şi trageri. Se apela mult la lupta cu grenada, dar şi la baionetă (...). În asemenea situaţii dramatice, soldatul român, văzut de mine, care eram la câţiva paşi de el, s-a dovedit un excepţional de bun luptător, nu şi-a pierdut cumpătul, omenia, a acţionat cu sânge rece şi demnitate. A avut de la cine moşteni asemenea calităţi."

Povesteşte lt. col. (r) D. Dumitrescu, fost şef de stat-major, Divizia 9 cavalerie:
„Luptele din timpul celor 15 zile din Budapesta au scos încă o dată la iveală bravura şi puterea de rezistenţă a ostaşului şi ofiţerului român. Pentru a acorda fiecăruia ce i se cuvine, pentru a arăta eroismul lor – al celor căzuţi şi al celor care au supravieţuit – ar trebui scrisă o carte voluminoasă. Îmi amintesc de sergentul Bucura Petre, din Regimentul 13 călăraşi. Omul acesta, în luptele din Budapesta, a luat o iniţiativă temerară. Oprit cu foc puternic de inamicul ce ocupa parterul şi etajul unei clădiri de pe strada Rakoczy, s-a strecurat cu grupa sa pe acoperişul casei vecine, apoi pe acoperişul blocului apărat de inamic şi a pătruns la etajul 5, de unde a atacat de sus în jos rezistenţa horthystă şi hitleristă. Inamicul a fost pur şi simplu uluit. Sergentul Bucura a ieşit din clădire cu 40 de prizonieri... Aceasta este doar una din faptele de bravură ale lui Bucura."

DESPRE EROI

Povesteşte maiorul (r) Popescu Marcel, fost ofiţer de legătură al Corpului 7 armată cu Corpul 7 de Gardă sovietic:
„Despre eroi aş putea să spun foarte multe, dar cum definiţia eroului

diferă de la un ins la celălalt, iar părerile sunt împărţite, îi voi lăsa pe alţii să vorbească (...) Totuşi, după părerea mea, cel mai de seamă erou al Corpului 7 armată a fost, fireşte, generalul Şova."

Povesteşte gl. lt. (r) Const. Rosetti-Bălănescu, fost comandant al Artileriei Corpului 7 armată:
„Generalul Şova îşi făcuse, de altfel, un nume bine cunoscut şi apreciat printre ofiţerii sovietici care exclamau: «A, Şova! Da, *haroşii ghineral*!» Şi, într-adevăr, competenţa, voinţa, energia, perseverenţa, curajul, caracterul neclintit, severitatea, când era cazul, au fost calităţile acestui admirabil comandant care, fără nicio îndoială, a avut un rol mare în biruinţele Corpului 7 armată, în acea impulsionare şi împingere record de 80 zile în atac continuu – până la porţile Budapestei; după care au urmat alte 15 zile de împingere în interiorul Budapestei, prin aceeaşi implacabilă voinţă."

Povesteşte col. (r) Babeu-Gârbu Ioan, fost şef al biroului operaţii (Regimentul 98 infanterie).
„În ziua de 10 ianuarie 1945, m-am îmbolnăvit: medicul regimentului, maior dr. Greceanu, mi-a dat un pat la postul de prim-ajutor. Timp de 4 zile am stat învelit în cearceafuri ude, refuzând categoric internarea în spital. Medicul m-a supravegheat atent şi, a patra zi, adică la 14 ianuarie, am plecat însoţit de ei la punctul de comandă al regimentului. Mi-a fost dat astfel să trăiesc cea mai cumplită zi din perioada participării mele la războiul antihitlerist. Am găsit clădirea care adăpostea punctul de comandă transformată într-un munte de moloz. De sub dărâmături am scos resturi din trupul celui ce a fost colonelul Gheorghiu Marin, comandantul Regimentului 96 infanterie. Şi-acum,c povestesc, simt cum mi se umezesc ochii. De la maiorul Burui Nicolae, comandantul batalionului 1, am aflat că în ziua de 14 ianuarie, în jurul orei 15, avioanele au supus unui bombardament necruţător dispozitivul de luptă al regimentului. O bombă sau mai multe au căzut direct pe punctul de comandă. Şi-au mai pierdut viaţa maiorul Vintilă, comandant al divizionului de artilerie de sprijin, căpitanul Pănoiu, cel

care-mi ţinuse locul la operaţii, un ofiţer din cadrul batalionului de transmisiuni al Diviziei 19, întreaga echipă de telefonişti şi alţii care n-au putut fi identificaţi.
S-a întâmplat, deci, la 14 ianuarie, iar a doua zi la 15 ianuarie, a intervenit ordinul de operaţii nr. 97..."

Din cartea *Şarjele de joc ale cavaleriei,* de general-locotenent Ilie Antonescu, pag. 108–109.
„În dimineaţa zilei de 15 ianuarie, am reluat atacul presând puternic cu Regimentul 3 roşiori la flancul drept, de-a lungul bulevardului Rakoczy. Speram, ca, înaintând cât mai mult pe această direcţie, să uşurăm indirect atacul forţelor de la flancul stâng, unde lupta devenea din ce în ce mai grea, clădirile fiind apropiate şi pregătite minuţios pentru o rezistenţă de lungă durată (...) Regimentul 3 roşiori ajunsese la înălţimea străzii Berzsenykun (...) Pe la ora 20 a sosit curierul Corpului 7 armată care mi-a transmis ordinul de operaţii nr. 97. (...). În momentul primirii ordinului, trupele de sub comanda mea se găseau la mai puţin de 1 500 metri de Dunăre şi mărturisesc că atât mie, cât şi ofiţerilor statului-major ne părea rău că urma să scoatem unităţile din dispozitiv, când mai aveam atât de puţin până la malul fluviului..."

Dintr-un document intitulat „Notă asupra rezistenţelor şi pierderilor inamice în prizonieri şi materiale, cât şi a pierderilor Corpului 7 armată în bătălia pentru Budapesta", întocmit de către statul-major al Armatei 1 române: „De la 1 la 15 ianuarie 1945, inamicul înfrânt de pe ultima linie de centură a început lupta în interiorul Budapestei, ducându-şi apărarea din cuib în cuib de rezistenţă, format din fiecare bloc de case în parte.
Diferite fabrici din partea de est a oraşului, hipodromul vechi şi cimitirul Kerepes, cazărmile Franz Joseph, toate puternic apărate, au fost părăsite de inamic numai datorită înverşunatelor atacuri continue, de zi şi de noapte, duse de trupele Corpului 7 armată."

PE COTA 302 ARDE O FLACĂRĂ

Februarie. Ger. Viforniţă.
De mai bine de cinci ceasuri mă găsesc în camera de tradiţii a regimentului. Poate a celui mai vechi regiment al Armatei Române moderne. Anul naşterii – 1830. Primul său comandant – colonelul Constantin Ghica. Trec prin istorie, de la un capăt la altul. Sunt singur printre documente, iar în liniştea încăperilor, graiul lor are o rezonanţă tulburătoare.
De mai bine de cinci ceasuri mă găsesc aici, în faţa *Cărţii de istorie* a Regimentului. Îi citesc şi recitesc paginile şi, nu ştiu de ce, gândul mi se întoarce mereu către o fotografie. E a unui sublocotenent – Nicolae Pantea. Mă priveşte din ramă cu ochii săi frumoşi şi cutezători. Sub ramă, o explicaţie laconică: „1921 – 1945. Căzut la Cota 902, în Cehoslovacia". Dacă ar fi trăit, îmi spun, ar fi avut acum 51 de ani. Poate ar fi avut un fecior sau mai mulţi, care, la rândul lor, ar fi trecut prin istoria Regimentului.
A căzut la 24 de ani, la Cota 902... Mă privea din fotografie de parcă ar fi vrut să-mi înţeleagă tulburarea. Nu ştiu exact unde îşi are mormântul, dar aici, în Camera de tradiţii, îşi are un colţ nemuritor. Citesc un document: *Diplomă de onoare, Şcoala de ofiţeri de artilerie.*
Se acordă elevului plutonier Pantea Nicolae premiul I la concursul de tragere aruncătoare de 31,4 mm.
Pantea îmi zâmbeşte. E mai curând zâmbetul unui adolescent decât al unui bărbat. Şi în clipa următoare descopăr acea legătură tainică dintre documentele şi obiectele expuse aici, la loc de înaltă cinstire. Sublocotenentul cu căutătura de adolescent îndrăgostit aştepta clipa să intre în foc, dar ea întârzia. Atunci a adresat o cerere. Iat-o:
Am onoarea de a vă ruga să binevoiţi a interveni locului în drept pentru a fi mutat într-o subunitate luptătoare pe front – scria sublocotenentul Pantea Nicolae.
Cererea i-a fost satisfăcută. Lupta acum în rândurile acelui Regiment, născut în 1830, ai cărui dorobanţi făuriseră independenţa Ţării Româneşti; urmaşul dorobanţilor lupta acum pentru eliberarea Transilvaniei de Nord, pentru zdrobirea totală a maşinii de război

hitleriste.
E o liniște solemnă în Camera de tradiţii. Mă uit la fotografia sublocotenentului şi mi se pare că-i aud respiraţia... E într-un bordei, pe linia frontului. Trăiește clipele răgazului între două bătălii. La lumina opaiţului, mâna sa, ostenită de-acum de război, scrie anevoie o carte poştală.
11 ianuarie 1945. Scumpii mei, pentru voi scriu, de voi mi-e dor care mi-aţi mai rămas dragi. Ce mai faceţi? Tatăl meu drag, strivesc atâtea lacrimi pentru Dta. Mama doarme şi veghează din cer. Aşteaptă-mă, tată drag, voi veni aşa cum mă ştii, cu fruntea sus, să-ţi aduc bucurie.
Bătrânul a primit epistola, i-a sărutat fiecare rând. Ştie însă ce înseamnă războiul şi legile sale aspre.
O lună de zile mai târziu, în „Jurnalul de operaţii al Regimentului 19 Infanterie", hronicarul consemna pentru eternitate:
10 februarie 1945. Ninge. Inamicul foarte activ. Se anunţă o zi grea. Inamicul n-a părăsit satul Mito şi Bistra. Suntem preocupaţi de manevra cotei 902. Peste noapte a sosit în dreapta şi în spatele nostru Reg. 40 – I cu ambele batalioane. La 11,30, inamicul se infiltrează, trece la Reg. 40 – I şi atacă Compania de pionieri şi comanda Reg. 19 – I care erau amplasate la 70 m înapoia P. C. al Regimentului. Situaţie foarte critică. Inamicul este oprit. Nu poate ajunge la P. C. al Reg. 19 – I, datorită înaltului spirit de sacrificiu al celor 2 companii care, fără o instrucţie prealabilă în munte, au oprit un inamic pregătit şi încercat în luptă (Reg. 112 Alpin, adus de inamic în cursul nopţii). Cad în această inegală luptă comandantul Reg. 19 Infanterie, lt. col. Ionescu Pavel (moare pe masa de operaţie a Ambulanţei, la ora 22), adjutantul său, sublocotenentul Pantea Nicolae, lovit mortal de un vrăjmaş (...) Rămânem peste noapte cu inamicul în faţă, flanc şi spate. Noapte grea. Senin. Ger mare...
Februarie. Ger. Cu viforniţă. Undeva departe, în Cehoslovacia, cota 902 şi câteva morminte ale ostaşilor români. Printre ele şi acela al sublocotenentului Pantea Nicolae. Aici, la un pas de mine, fotografia lui – stă cu fruntea sus şi-mi zâmbește.

HRONUL DE GHEAŢA

Se întunecase. În faţa mea, la câţiva metri, patru pistolari inamici. În spate, tot la câţiva metri, Hronul. Să ridic braţele şi să mă predau? Fasciştii, ca nişte umbre, se apropiau cu armele îndreptate spre mine. Ştiam însă că nu vor trage. Aveau nevoie de mine viu şi nu mort... Poate după aia, poate după ce se vor fi căznit să smulgă de la mine informaţii, să mă împuşte. „Hände hoch!" mi-a strigat unul. Eram rănit, rămăsesem singur. Iar acum, cei patru hitlerişti mă înghesuiau. În faţă – ei; în spate – Hronul. Mă şi vedeam înhăţat. Eu însă asta zic: mai există o portiţă de scăpare? Ostaşul trebuie s-o folosească. Cu încredere, cu hotărâre, cu îndrăzneală.

Vezi mata, eram frânt de oboseală. Încă din zorii zilei, când încă nu se luminase, două bărci pneumatice în care ne instalaserăm 22 de vânători de munte ne-au dus dincolo, pe celălalt mal, necunoscut, al Hronului. Misiunea încredinţată de comandantul batalionului era clară – să forţăm râul şi să realizăm, cu orice preţ, un cap de pod. Hronul venise mare, se dezgheţase... Am înaintat printre sloiuri de gheaţă, dibuind prin negura zorilor. Artileria noastră ne proteja, bătea fără contenire poziţiile inamicului, ţinându-l pe duşman cu nasu-n pământ. Nu trebuia să ne simtă, să ne audă debarcând... Ne-au protejat tunarii, şi încă bine... Iar noi, în bărcile pneumatice, ştiam că atâta timp cât auzim pământul cutremurându-se de exploziile obuzelor româneşti, nu aveam de ce să fim neliniştiţi. Am atins în curând malul celălalt... Dar primul ostaş care a sărit din barcă şi a înaintat câţiva metri în necunoscut a călcat pe o mină... Aşa a început pentru noi ziua aceea de primăvară – 14 sau 15 martie – iartă-mă, da' nu mai ţin bine minte. Aşadar, malul era minat. Am căutat poteci... le-am găsit. În vremea asta, ocrotiţi de focul artileriei, am izbutit să ne îndeplinim misiunea, adică să realizăm un cap de pod. De fapt, o palmă de pământ. Circa 50 metri în adâncime şi vreo 100 m în lăţime. Ne-am îngropat rapid, căci era la mintea cocoşului că atunci când inamicul ne va descoperi în coasta lui, va încerca să scape de noi...

De malul pe care-l părăsisem, mai exact, de comanda batalionului 7,

ne lega un telefon al cărui receptor îl ţineam lipit de ureche. Cât timp ai o legătură cu ai tăi, e bine. Iar când n-o mai ai...!
Ei, şi aşa cum era de aşteptat, nemţii nu s-au prea bucurat de „oaspeţi”. De cum ne-au descoperit, au şi trecut la contraatac. Contraatacuri succesive cu forţe superioare nouă. Şi obiectivul lor era clar – să ne azvârle în Hron şi să lichideze capul de pod. Ne-am apărat. Cu fiecare ceas ce trecea, tot mai puţini dintre noi răspundeau la apel. Cam pe la ora prânzului, un proiectil de brand a explodat prin apropierea poziţiei mele. Schijele au rupt cablul telefonic, au stricat aparatul, m-au rănit la braţ. Din fericire, nu prea grav. M-am pansat singur, apoi nemaiavând cu ce să ţin legătura cu batalionul, am trecut în locul unui camarad căzut lângă puşca sa mitralieră. Toată ziulica hitleriştii au contraatacat. A fost o focăraie, de parcă fierbea sub noi pământul. Am ţinut capul de pod mult peste limita posibilităţilor noastre. Înserarea ne-a găsit pe poziţii. Nu ştiu dacă în afară de mine a mai scăpat vreunul. Rănit, vlăguit, îmi aşteptam deznodământul. Întrezărisem însă o portiţă de scăpare. Am încercat. După acel „Hände hoch!” am sărit în apele Hronului, cu manta cu tot... Bineînţeles, ştiam să înot. Când am ieşit la suprafaţă, nemţii luminaseră noaptea cu rachete şi au început să mă vâneze. M-am dat din nou la fund... lupta cu apele, cu sloiurile de gheaţă n-a fost mai uşoară decât cu inamicul. Mi se îngreunase uniforma. Mantaua am lepădat-o... am izbutit să-mi scot şi un bocanc. Înfruntarea mea cu apele şi cu sloiurile de gheaţă a ţinut câteva ceasuri bune. Cu greu am reuşit să mă caţăr şi să ating malul de unde în zori plecasem în misiune. M-au găsit ostaşii sovietici – care mi-au dat primele ajutoare – căzusem într-un leşin lung. Când mi-am revenit, era ziuă şi am pornit în căutarea poziţiilor noastre. Am ajuns la comanda batalionului după o zi întreagă de mers prin păduri. Nu le-a venit să-şi creadă ochilor când m-au văzut. Mi se făcuseră de-acum formele „Dat dispărut.” După câteva zile petrecute la punctul sanitar, m-am reîntors în linia întâi...

„MAI LUNG ÎMI PARE DRUMUL...”

Nu demult, o scrisoare trimisă de către un veteran al războiului antihitlerist îmi aducea la cunoştinţă existenţa, în albumul său personal, a unor fotografii inedite privind istoria Regimentului 1 dorobanţi – Dolj. Şi cum documentele inedite reprezintă o veche pasiune a noastră, am ţinut să mă deplasez la Craiova pentru a-l cunoaşte personal pe tovarăşul Gheorghe Dănescu, locotenent în rezervă, autorul scrisorii. M-a întâmpinat cu multă bunăvoinţă, mi-a pus la îndemână fotografiile, răspuns, fără să se grăbească, întrebărilor. Aşa s-au născut însemnările de faţă.

Fotografii!... Fotografii!... Se vede limpede că ele au fost realizate de un amator stângaci, însă dornic să imortalizeze, pentru noi, pentru viitorime, clipe condensate demult în pagini de istorie. Nu, nu sunt imagini spectaculoase, luate în timpul luptelor purtate, ci în perioada ce a urmat după acel memorabil 9 mai 1945, aducător de pace pe bătrânul nostru continent.

— Ce aparat aţi folosit? întreb trecând în revistă fotografiile.

— Un „Agfa", îmi răspunde Gh. Dănescu. Cu plăci...

— Aţi avut unde să le developaţi?

— Pe atunci nu... Fotografiam cum mă pricepeam. Scoteam placa din aparat şi o puneam bine. Le-am păstrat pe toate, cu multă grijă şi numai când am ajuns în ţară, acasă, la Craiova, le-am dus la developat, le-am scos la lumină...

Zăbovesc asupra fiecărei imagini şi, numai după ce le rânduiesc într-o anumită ordine, îmi dau seama că cel ce mânuise aparatul a realizat cu fotografiile sale, în ciuda stângăciei evidente, un capitol major din istoria Regimentului 1 dorobanţi – cantonamentul postbelic din Cehoslovacia şi marşul întoarcerii în ţară.

— Tovarăşe Dănescu, ce funcţii aţi deţinut în timpul războiului antihitlerist?

— Comandant de pluton... În timpul luptelor din Ungaria, apoi în interiorul Budapestei, am comandat plutonul de transmisiuni. Iar în luptele din Cehoslovacia am comandat şi o companie, chiar şi un batalion, datorită pierderilor grele suferite în rândurile ofiţerilor.

— Aţi luat parte la toată campania de eliberare a Ungariei şi Cehoslovaciei?

— Da! Regimentul s-a pus în mişcare spre frontul din Ungaria din direcţia Orşova – Caransebeş, pentru a ajunge, după un mers de 500 km, la est de Szölnok.
— Pe jos?
— Numai pe jos; şi cu tot echipamentul în spate. Cinci sute de kilometri în nouă zile. Din cele 24 de ore ale unei zile, odihnei îi erau rezervate doar 4–5. La capătul marşului regimentul a intrat, bineînţeles, în foc. Anul nou 1945 ne-a găsit la porţile Budapestei.
— Aţi avut răgazul să sărbătoriţi Revelionul?
Gheorghe Dănescu zâmbeşte nostalgic. Se vede treaba că întrebarea mea i-a redeşteptat amintirea unor clipe unice.
— S-au găsit, între două atacuri, şi acele ceasuri de răgaz. Delegaţii ale Crucii Roşii, sosite din ţară, ne-au adus, pe front, daruri... Rufe de corp, bomboane, biscuiţi, chiar şi câte ceva de băut. Într-un cuvânt, am avut cu ce ne ura „La mulţi ani!" Câteva ceasuri mai târziu, adică odată cu zorile primei zile a noului an, mulţi dintre noi aveau să se jertfească deschizând cu piepturile lor căi de pătrundere în dispozitivul hitlerist din capitala Ungariei.
În cantonament
Obiectivul aparatului a imortalizat liziera unei păduri de brad... o poartă îmbrăcată în cetină... apoi un soldat cu arma la umăr într-o ţinută perfectă.
— Când, unde a fost realizată această fotografie?
— În Cehoslovacia... liziera pădurii de lângă NémuBrod, îmi explică Gheorghe Dănescu. În pădurea asta a fost fixat locul de cantonament al regimentului. Poarta pe care o vedeţi în fotografie noi am înălţat-o... În general, în spaţiul destinat cantonării am ţinut să înălţăm cât mai multe elemente care să ne amintească de ţară, de propriile noastre case. Se înţelege că după un război atât de crunt, dorul de casă ne mistuia sufletele...
— De fapt, unde v-a găsit Ziua Victoriei?
— În oraşul Brno. Şi imediat a intervenit ordinul de a intra în cantonament. Bivuacul a fost construit după regulile militare... Pe batalioane, companii... Ne-am construit, aşa cum se vede în fotografie, „corturi" din cetină... Solide, rezistente la ploaie...

Comandantul regimentului, colonelul Virgil Rusu, care comandase unitatea pe tot parcursul campaniei din Ungaria şi Cehoslovacia, era un militar foarte exigent...
— De fapt, cum a început pentru Regimentul 1 dorobanţi pacea... pacea cea de toate zilele?
Gheorghe Dănescu zâmbeşte din nou.
— Cu program administrativ. Trei zile n-am făcut altceva decât curăţenie, curăţenie şi iarăşi curăţenie... În apropierea cantonamentului curgea o apă binefăcătoare... Acolo ne-am spălat, ne-am curăţat şi astfel am trecut, cum s-ar spune, pe „picior” de pace...
— Bine, şi după asta?
— Au intrat în vigoare regulamentele militare din timp de pace. Program de instrucţie, ce-i drept cam anacronic, dar astea erau legile armatei. Unitatea număra ostaşi călîţi în focul bătăliilor din pusta maghiară, a luptelor de stradă din Budapesta, în înfruntările din munţii Cehoslovaciei... Cei ce supravieţuiseră depăşiseră demult toate regulamentele, baremele. Firește, erau obosiţi şi chinuiţi de dorul întoarcerii la casele şi îndeletnicirile lor civile. Şi, deodată, închipuiţi-vă, au fost puşi în situaţia de a lua instrucţia de la capăt, asemenea unor „boboci”. Era, evident, o situaţie ciudată, dar instrucţia reprezenta singurul mijloc de a întreţine vigoarea ostaşului.
— Văd în colecţia dumneavoastră câteva fotografii înfăţişând un monument. Ce semnificaţie au?
— Este vorba de monumentul înălţat de noi în memoria eroilor Regimentului 1 dorobanţi... A fost înălţat, în perioada bivuacului, în apropierea localităţii Nové Mesto, din iniţiativa colonelului Virgil Rusu. Am ţinut să fotografiez solemnitatea dezvelirii monumentului. În imagine, comandantul regimentului vorbeşte asistenţei. Din păcate, grupul de tineri cehi cu fiori, din dreapta, nu se distinge prea bine... Ştiţi, cultul eroilor, al celor căzuţi departe de satele şi oraşele lor natale, a reprezentat o preocupare majoră a comandantului.

Pe jos,
ca tot dorobanţu...

Ostaşi în marş... ostaşi defilând... Un locotenent alergând cu un aparat foto în mână şi încercând să surprindă instantanee ce aveau să ajungă, după exact trei decenii, până la noi. Privind fotografiile, fără voia mea îmi amintesc de celebrele versuri ale lui Alecsandri: „Mai lung îmi pare drumul, acum la întors acasă.” Întreb:
— Câţi kilometri vă despărţeau de casă?
— Circa 1 500 km.
— Cum i-aţi străbătut?
— Pe jos, ca tot dorobanţu... îmi răspunde Gheorghe Dănescu. De! Ce să-i faci! Nu se găseau vagoane! Să le aşteptăm? Nu avea niciun rost. Să ne prindă toamna pe meleaguri străine?! Ordinul era clar şi însufleţitor – Regimentul se pune în mişcare pe direcţia Craiova. În sfârşit, sunase ceasul întoarcerii acasă. După bucuria victoriei asupra hitleriştilor, iată-ne, în sfârşit, trăind cea de-a doua mare bucurie – aceea a întoarcerii în ţară.
— Ce aţi făcut cu bivuacul?
— L-am lăsat aşa cum l-am construit, ca pe o relicvă în mijlocul naturii. Ne-am luat bagajele...
— Cum adică, v-aţi luat bagajele?!
— E un fel civil de a mă exprima... Ne-am luat puşca sau pistolul-mitralieră, sacul de merinde în care păstram gamela şi lingura. Nimic altceva... La 12 iunie 1945, la ora 9.30, am ieşit din pădure, ne-am încolonat pe partea dreaptă a şoselei asfaltate unde, într-o tăcere solemnă, colonelul Rusu Virgil a citit ordinul de plecare spre patrie.[4]
— Desigur, se afla în marş spre ţară întreaga Divizie?
— Întregul corp de armată... Eu însă mă refer strict la Regimentul 1 dorobanţi... Sunt oltean... În primele patru zile, etapele nu depăşeau 30 km. La punctele fixate dinainte, plutonierul-major al companiei ne aştepta cu masa. În general, bucătăria avea un avans mare asupra coloanei. Mâncam şi imediat plecam mai departe, dornici să ajungem cât mai repede acasă.

[4] La acea dată, potrivit jurnalului de operaţii al unităţii, regimentul avea un efectiv compus din: 82 ofiţeri, 104 subofiţeri şi 1241 ostaşi.

— Aţi amintit că, în primele zile, o etapă de marş nu depăşea 30 km. Trebuie să înţeleg de aici că din a cincea zi etapele au devenit mai mici?
— Nicidecum... De la o zi la alta, etapa devenea tot mai lungă: 40–45 km.
— În condiţiile astea, coloana mai putea să aibă un aspect ordonat?
— Da, era un marş perfect ordonat. Se mergea pe partea dreaptă a şoselei, desigur nu în cadenţă. Totuşi, rândurile se păstrau regulamentar. De asemenea şi distanţele dintre plutoane şi companii... Îmi amintesc că, pe tot parcursul marşului, campania noastră s-a bucurat de un element cu totul şi cu totul pitoresc şi, dacă vreţi, neregulamentar. Să vi-l povestesc?
— Vă rog, chiar!
— Nu ştiu cum, dar un ostaş din plutonul meu făcuse rost de o vioară. Ştia să cânte şi cânta în timpul marşului. Nu erau cântecele lui prea bine executate, însă auzindu-le ne mai învioram, efortul fizic devenea mai uşor... Nici nu vă puteţi imagina ce înseamnă o vioară şi, bineînţeles, un lăutar într-un marş lung şi parcă fără sfârşit.

Un ultim omagiu

Mai multe fotografii din colecţia tovarăşului Gheorghe Dănescu ne înfăţişează unităţi ale armatei române defilând prin centrul unor localităţi din Cehoslovacia şi Ungaria.
Din păcate, unele dintre ele, deşi au o valoare incontestabilă de document, sunt prea întunecate şi nu pot fi reproduse.
— Alergam cu aparatul şi încercam să surprind momentele cele mai semnificative ale marşului. Treabă de amator, recunosc...
— Ce reprezentau, de fapt, aceste defilări?
— În drumul nostru spre ţară ne era dat să trecem şi prin unele oraşe eliberate de unităţile regimentului nostru sau de celelalte ale Diviziei. Trecerea prin aceste oraşe era una sărbătorească, de rămas bun. Populaţia ne ieşea în întâmpinare, ne aclama, ne arunca în cale flori. Iar noi, în ritmul muzicii militare, treceam în pas de defilare. Onorul îl primea generalul Atanasiu, comandantul Diviziei. Aici, în

fotografia asta, îl vedeţi în fruntea coloanei, cu mâna la chipiu, pe colonelul Virgil Rusu, comandantul regimentului. Clipe solemne. ...Cum aş fi putut să trec cu aparatul pe lângă ele şi să nu încerc să le surprind? Ne despărţeam solemn nu numai de satele şi oraşele eliberate de noi, ci şi de cimitirele eroilor regimentului nostru căzuţi în luptă.

— Aveau loc procesiuni?

— Da. Comanda regimentului numea un pluton care depunea flori pe mormintele tovarăşilor noştri de arme şi care aduceau, în acel ceas al despărţirii, un ultim omagiu... Un asemenea moment emoţionant am încercat să-l surprind în timpul solemnităţii de la cimitirul eroilor din oraşul ceh Bzenec...

— Revenind la marşul spre ţară, aş vrea să vă întreb: comandantul regimentului mărşăluia şi el pe jos?

— Mă bucur că mi-aţi pus întrebarea asta... Colonelul Virgil Rusu a fost un comandant îndrăgit şi respectat de toţi subalternii. În timpul luptelor era prezent acolo unde încleştarea cu inamicul era mai grea şi mai sângeroasă. Vorbesc în cunoştinţă de cauză. Nu uitaţi că o bună bucată de vreme am comandant plutonul de transmisiuni, asigurându-i toate legăturile telefonice, şi la bine şi la rău... Era exigent, dar drept, şi prin întreaga sa ţinută încerca să fie un exemplu pentru cei aflaţi în subordine. La terminarea războiului era de-acum un bărbat înaintat în vârstă... Ar fi putut şi ar fi avut chiar şi dreptul să se folosească de decarul ce-l avea la dispoziţie. Dar nu l-a folosit. A mărşăluit şi el, pe jos, fiindu-ne şi în aceste zile memorabile un exemplu convingător. Mergea în fruntea regimentului şi, din când în când, îl puteai zări păşind alături de ostaşii unor plutoane, îmbărbătându-i sau povestindu-le anecdote... După fiecare etapă de marş, noi, ofiţerii, ne prezentam la comanda regimentului, unde colonelul Virgil Rusu ne dădea ordinele curente, aşa ca marşul să se desfăşoare în bune condiţii.

— Marşul, în timpul acesta, se desfăşura normal?

— Menţineam ritmul, dar pe măsură ce zilele se scurgeau, oboseala se înstăpânea printre noi. Mărşăluiam şi dormeam în marş, ţinându-ne unii de alţii. Cel care era pe partea dreaptă a fiecărui rând nu

dormea, nu avea voie, căci el era acela care trebuia să ţină direcţia. Bineînţeles, după un timp, un alt soldat îl schimba. Eram întocmai ca păsările migratoare... unde pasărea din frunte este, în răstimpuri, înlocuită cu alta, mai odihnită...

Craiova îşi întâmpină fiii

— Vă mai amintiţi la ce dată Regimentul 1 dorobanţi a atins frontiera ţării?
— La 20 iulie, am intrat în ţară pe la Verşani, unde am fost întâmpinaţi cu entuziasm. La frontieră, ofiţer, soldat, am îngenuncheat şi am sărutat pământul. Eram obosiţi, dar fericiţi că supravieţuiserăm unui asemenea război crâncen şi că în curând vom fi la casele noastre, în sânul familiilor.
— Eraţi căsătorit? .....
— Da.
—Ce drum aţi urmat spre Craiova?
— Mai întâi ne-am îndreptat spre Arad, unde la 25 iulie 1945 am participat la o mare paradă militară, la care a fost prezent şi ministrul de război, generalul Vasiliu Răşcanu. De la Arad coloana a luat cursul râului Mureş, apoi al Jiului. Pretutindeni populaţia ne întâmpina cu flori, ţigări, apă ca să ne potolim setea. Priviţi fotografia asta!
— Unde aţi făcut-o?
— Ultima placă... Pe Valea Jiului. Încă puţin şi aveam să fim acasă... În ajunul intrării în Craiova am făcut un popas lung, de o noapte. Ne-am spălat, ne-am scuturat bine de tot uniformele... N-o să uit: nu era ostaş care să aibă la bocanci tălpile întregi. Ca să putem totuşi bate la Craiova pasul de defilare, ne-am făcut rost de cartoane, ziare şi ni le-am băgat în încălţări... În ziua următoare, la 12 august – am intrat triumfători în Craiova. Oraşul ne-a primit cu flori şi urale. Am defilat prin faţa fostei prefecturi. Din mulţime s-a desprins deodată soţia mea şi mi-a ieşit în cale cu un buchet mare de gladiole. M-a sărutat, mi-a pus buchetul în braţe şi a trecut din nou pe trotuar. Pe urmă, mi-a povestit că de emoţie şi bucurie a leşinat. Florile le-am împărţit cu

ostaşii mei... Urale, flori... De atâta fericire, nici nu ştiam pe unde calc. Tot în ovaţii, am ieşit din oraş şi ne-am îndreptat spre noul loc de cantonament. Aici s-a încheiat, după două luni, marşul întoarcerii în ţară, lung de circa 1 500 kilometri. Aceasta e şi istoria fotografiilor mele.

SALVELE VICTORIOŞILOR

La început a fost acel gest unic, spontan. Am ridicat ţeava armei spre cer – şi era un cer senin, curat ca lacrima – şi am apăsat cu năduf pe trăgaci... până la ultimul glonte am apăsat. Dintr-o pornire, şi astăzi, tainică şi inexplicabilă... Aşa cum voi afla mai târziu, a fost un gest colectiv, poate de supremă bucurie a oştirilor victorioase. Şi nu care cumva să se creadă că iniţial cineva ordonase: „Arma la ochi! Trageţi în aer!" Nu, nu... Era în ziua aceea memorabilă – 9 mai 1945, piatra de hotar între război şi pace – armele de toate tipurile, de toate calibrele s-au îndreptat spre cer – şi era un cer curat ca sufletul noului născut – dezlănţuind cel mai sincronizat foc din toţi anii războiului antihitlerist. Era salva de bucurie a VICTORIOŞILOR din linia întâi – a ostaşilor sovietici, americani sau englezi, francezi sau români, iugoslavi sau polonezi. Fantastica şi feerica salvă ce avea să vestească omenirii prăbuşirea celui de-al III-lea Reich... prima zi de pace pe bătrânul şi obositul continent european.

DEALUL SÂNGEORGIU. Ca turişti, îi dăm deseori târcoale, ba îl şi urcăm, iar odată ajunşi sus, ne odihnim privirile admirând frumuseţea peisajului transilvănean. Apoi, cu sufletul plin de pacea acestor plaiuri, drumeţim mai departe sau ne întoarcem la casele noastre.

Drumeţim... Treci Mureşul şi urci „Dealul"... Cât e de simplu şi de firesc! Dacă vrei, poţi să treci Mureşul chiar şi în dreptul Ciupăului... Oare câţi dintre noi, poposind la poalele „Dealului" sau pe crestele sale, îi cunoaştem istoria recentă, scrisă de soldatul român, preţ de zece zile şi nopţi cu sângele său? Treci Mureşul şi urci „Dealul"! L-ai putea trece chiar la Ciupău. Ai afla astfel de unde a început pentru Divizia 9 infanterie „lungul şir de morminte româneşti".

În acea toamnă de foc şi moarte a anului 1944, Dealul Sângeorgiului

i se prezenta generalului Costin Ionaşcu, comandantul diviziei, atât pe hartă, cât şi prin binoclu, sub forma unei înălţimi cu o dezvoltare de 6 km front, cu creste pline de mameloane, ce constituiau pentru inamic puternice punţi de sprijin. De la nord de Mureş vedea terenul urcând în pantă uşoară, ca după aproape 1 000 metri să se înalţe brusc, devenind spre creste un perete puternic cu cotele 409–495 şi 463. O divizie SS, a 8-a cavalerie motorizată, stăpânea „Dealul" cu crestele şi pantele sale... Şi fiecare pantă – un punct de foc fortificat: şi fiecare creastă – o fortăreaţă... Camuflajul dispozitivului inamic fiind perfect...

Iată ce povesteşte generalul Costin Ionaşcu într-un text lăsat autorului acestor rânduri, nu cu mult înainte de a ne părăsi pentru totdeauna:

„Din cauza îngustimii trecerii de la Ciupău, unde fusese instalată şi o punte de asalt, divizia a organizat trei grupări succesive de forţare... La ora 8,00, după o violentă pregătire de artilerie de 45 minute, a început asaltul. Până la creastă erau peste 1 000 metri, în pantă repede, în semicerc boltit, cu multe unghiuri moarte. Batalionul 2 din Regimentul 26 infanterie cucereşte cota 495. Inamicul contraatacă însă imediat. Se încinge o luptă extrem de sângeroasă. Unităţile noastre sunt forţate să se retragă până la Mureş. Situaţia este critică. Un ofiţer de stat-major trece râul, ia comanda rezervei şi contraatacă, restabilind situaţia, fără însă a cuceri cota 495. Către ora 17.00, sunt introduse în luptă noi batalioane, pentru a se putea menţine terenul cucerit. În cursul nopţii de 22 spre 23 septembrie s-au dat atacuri continue pe diferite mameloane şi cote ce duceau la creastă. Inamicul lumina scena bătăliei cu rachete şi proiectile trasoare: vedea totul ca în palmă. Focul de baraj al duşmanului era deosebit de puternic, iar contraatacurile SS–iştilor alternau cu rapiditate şi exactitate. În schimb, focul nostru era limitat, datorită condiţiilor de teren. Luptele erau grele, rezistenţa inamicului dârză. Până la ora 24.00 divizia a înregistrat următoarele pierderi: 10 ofiţeri, 2 subofiţeri şi 546 trupă. Iar bătălia era în curs... Dealul Sângeorgiului – o Golgotă românească a anului 1944. Desigur, poziţiile Diviziei SS 8 cavalerie motorizată, amplasată în trupul de piatră al „Dealului", puteau fi cucerite printr-o largă manevră de învăluire, dar comandamente superioare stabiliseră

Diviziei 9 infanterie misiunea de a fixa forţele inamicului în sectorul „Dealului” şi de a înlesni astfel trupelor sovietice şi române înaintarea spre vest. Misiunea a fost îndeplinită cu preţul unor pierderi pe care cronicarul de la 9 mai 1945 le sublinia prin cuvintele: «Lungul şir de morminte româneşti de la Mureş şi până în Boemia...» În cele zece zile şi nopţi de asalt au urcat pentru totdeauna Dealul Sângeorgiului peste 100 ofiţeri, 56 subofiţeri, 4 638 trupă...”

Călătorule, de treci Mureşul şi dai să urci Dealul Sângeorgiului nu uita să te pleci cu pietate în faţa mormintelor ce se văd sau nu, dar care se înşiruie de la Mureş şi până în Boemia!

UN VETERAN al războiului antihitlerist, pe nume Bogdan C. Vasile, din comuna Frăsinet, după ce la 9 mai 1945 a înălţat şi el arma spre cer, dând astfel grai bucuriei soldăţeşti de a fi supravieţuit conflagraţiei mondiale, s-a aşezat la marginea drumului şi, ca un bun gospodar ce era, s-a apucat să numere zilele şi nopţile trăite pe front, în linia întâi, faţă-n faţă cu moartea. Au ieşit la socoteală 215. Ca sergent în Regimentul 1 Vânători – Piteşti a fost comandant de grupă, apoi de pluton. A participat la forţarea Tisei, dar înainte de a forţa râul, a văzut cu ochii săi plutind pe apele ce duceau spre infinit „trupurile ostaşilor români îngroşând cu sângele lor Tisa”... A urcat în plină iarnă muntele Matra, croindu-şi drum cu arma în mână. Numai într-o singură luptă cu inamicul unitatea sa a lăsat în urmă, pe Matra, 40 de morminte... „Pe Matra – mi-a povestit veteranul – mi-am dat seama, aşa, dintr-odată, că de o săptămână nu mai pusesem în gură strop de apă curată... Îmi potoleam setea topind zăpada. Pe cap purtam o căciulă; când mi-au dat-o era albă! Fumul o făcuse neagră.” 215 zile. Să ne imaginăm fericirea lui

Bogdan C. Vasile când, la 9 mai 1945, ajuns la 60 km de Praga, a trăit bucuria primei zile de pace.

UN OM mai poartă şi acum în carnea trupului său câteva schije. Chirurgii se tem să i le extragă. În octombrie 1944, Tanţu D. Mihai, comandând un pluton de călăreţi, a trăit lângă Sătmărel ceea ce soldatul numeşte „botezul focului”. „Actul” i-a fost „semnat” de 28 de schije vrăjmaşe. Sângele i-a ţâşnit din 28 de răni... Totuşi, în plină încăierare cu inamicul, a mai găsit în el puterea necesară să predea

unui alt camarad comanda plutonului, după care s-a prăbuşit în hăul delirului. A fost cules de pe câmpul de luptă. Medicii s-au străduit să-l salveze, i-au extras 24 de schije. Cu alte patru, Tanţu D. Mihai s-a întors pe front şi a făcut, împreună cu Regimentul 5 Roşiori, întregul război de eliberare a Cehoslovaciei... Cu acel regiment care, în „Ziua Victoriei", la 9 mai 1945, ora 9.20, aşa cum ne dezvăluie „Jurnalul său de operaţiuni", mai lupta încă: „Marşul continuă pe direcţia (...) Pierderi: 3 morţi, 2 răniţi din pricina minelor."

ŞI DOROBANŢII Regimentului 26, la 9 mai 1945, mai luptau încă. Fostul comandant al unităţii, Manolache Al. A., în prezent general-maior în rezervă, îşi aminteşte că prima zi de pace căzuse într-o miercuri şi-mi scrie: „La ora 8.00, după o pregătire de artilerie, regimentul se ridică la atac, dar este întâmpinat de inamic cu focuri puternice (...) Cade grav rănit maiorul Munteanu, comandantul batalionului 1 (...) Atacul nostru se declanşează din nou către ora 12.00, sub sprijinul artileriei divizionare, al unui tanc şi al unui tun antitanc (...) cu care am acţionat de-a lungul şoselei Brno – Praga, ca urmare a faptului că inamicul dispunea de tanchişti care sprijineau rezistenţa de la pădure (...) Lupta a luat sfârşit în jurul orei 15.00."

CIMITIRELE EROILOR, MONUMENTELE cu plăcile lor memoriale au venit pe urmă, după ce primăvara păcii se înstăpânise de-a binelea în lume... „Glorie eroilor români căzuţi pentru apărarea Patriei" (Oarba de Mureş), „Glorie ostaşilor români care au luptat cu eroism împotriva fascismului, pentru eliberarea patriei, pentru libertatea şi independenţa poporului român" (Oradea). La fel şi dincolo de graniţele ţării: „... În memoria celor 156 de militari români căzuţi în împrejurimile oraşului, pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist" (Orosháza). „Acest monument a fost ridicat în cel de-al 13-lea an de la eliberarea ţării de locuitorii din Tiszakecske, în cinstea eroilor români căzuţi în anul 1944." „Aţi fost fiii unui alt popor şi aţi murit pentru noi. Voi ne-aţi ajutat să obţinem libertatea. Amintirea voastră va trăi în veci" (Tiszalök). „Păstrăm cu pietate memoria eroicilor fii ai poporului român, care şi-au jertfit viaţa pentru idealurile internaţionalismului proletar, pentru eliberarea ţării noastre" (Miskolc). „Glorie eroilor români care şi-au jertfit viaţa în

lupta împotriva fascismului, pentru eliberarea poporului frate ungur” (Budapesta). „Viaţa noastră este libertatea noastră, cetăţenii recunoscători ai localităţilor Michalovo şi Polhonry” (Cehoslovacia). „Glorie veşnică eroilor români căzuţi în luptele pentru eliberarea Republicii Cehoslovace de sub jugul fascist 1944–1945” (Zvolen). „Anul 1945. Eroilor Corpului 4 armată român căzuţi pentru eliberarea oraşelor Uh, Ostroh, Kroměřiž şi Kojetin” (Kroměřiž). „Cinste şi onoare eroilor armatei române căzuţi pentru eliberarea patriei noastre în cel de-al doilea război mondial” (Brno).

De la Mureş şi până în Boemia... lungul şir de morminte româneşti, consemnat într-o noapte de primăvară de mâna ostenită a unui ofiţer, trăind, în felul său, bucuria Victoriei şi a Păcii. Ştia, fără îndoială, că cimitirele eroilor, monumentele cu plăcile lor memoriale vor veni pe urmă...